
Vergaderjaar 1996–1997

25 000

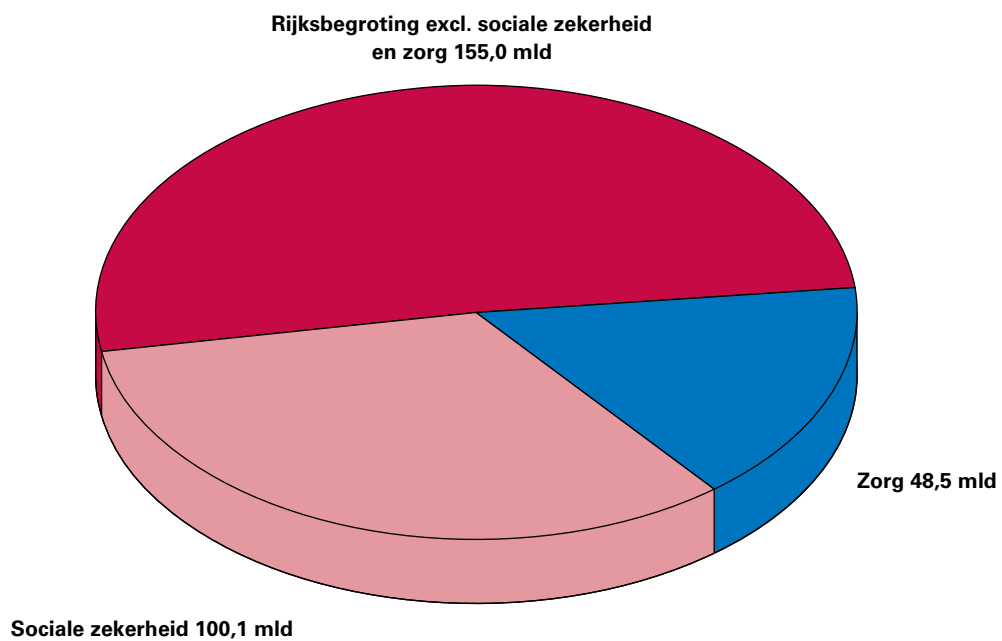
Nr. 1

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

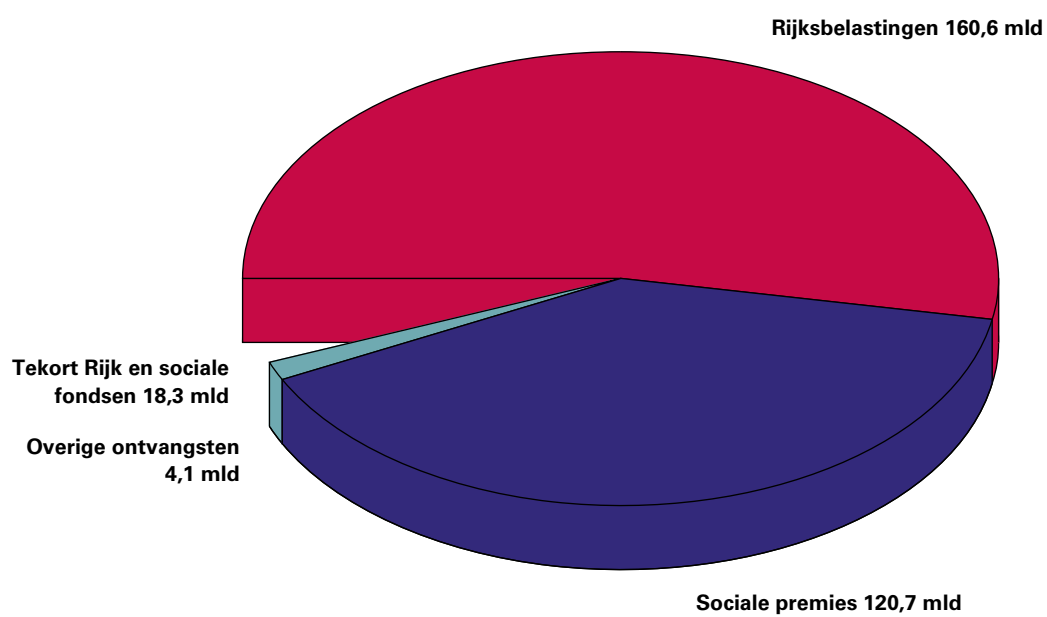
Aangeboden 17 september 1996

Tekstgedeelte van de Miljoenennota 1997

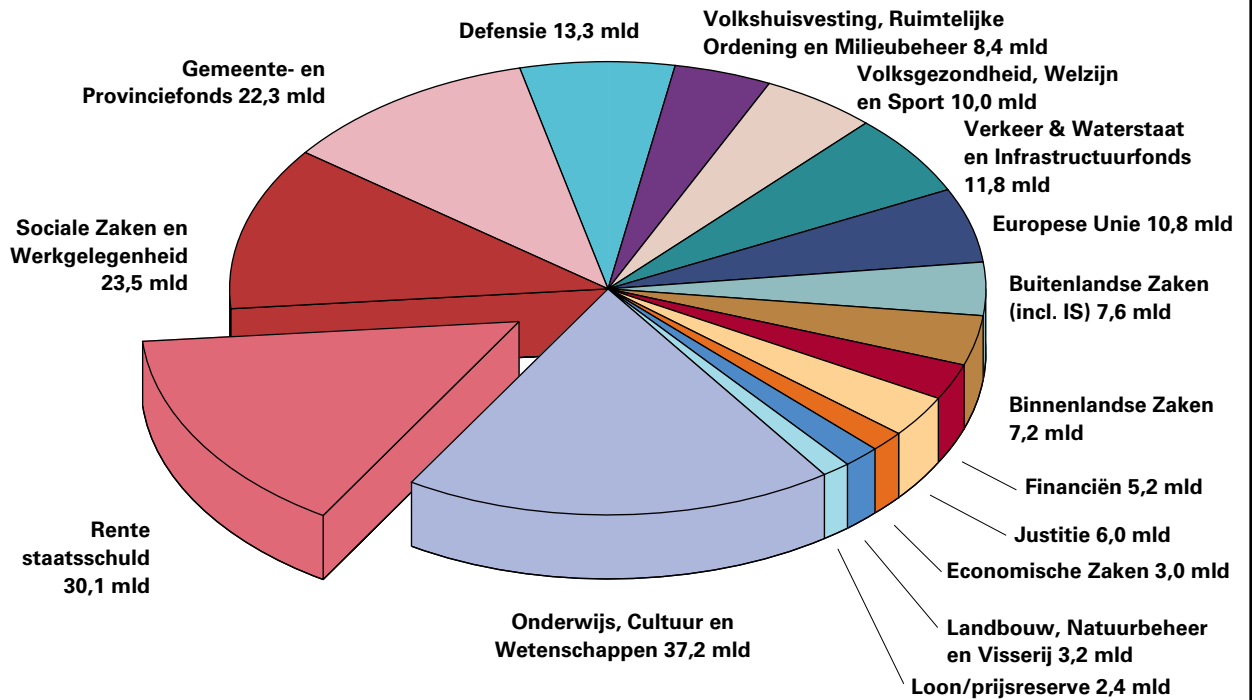
Netto-uitgaven van Rijk en sociale fondsen in 1997: 303,6 miljard

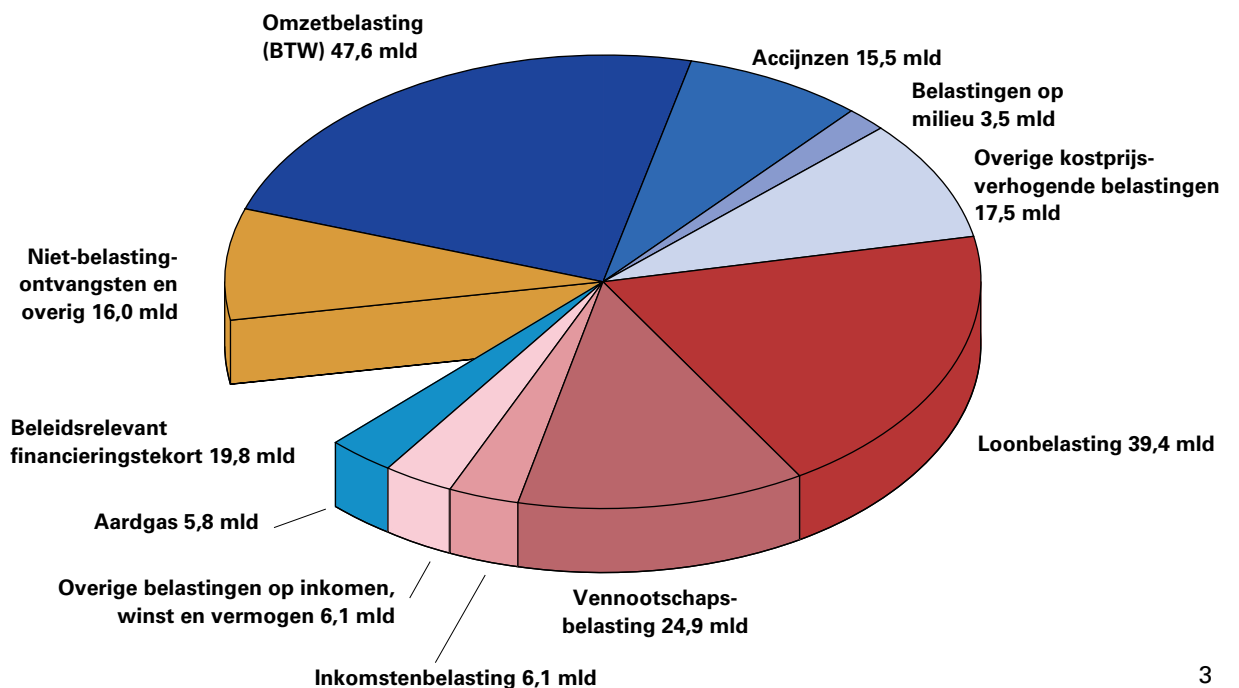
Ontvangsten van Rijk en sociale fondsen in 1997: 285,3 miljard

Uitgaven van het Rijk in 1997: 202,1 miljard

Ontvangsten van het Rijk in 1997: 182,3 miljard

De bedragen, die in de nota van de bijlagen zijn vermeld, zijn uitgedrukt in miljoenen gulden, tenzij anders is aangegeven.

Voorwoord

De werkgelegenheid vergroten, minder mensen afhankelijk laten zijn van een uitkering, de overheidsschuld beperken en het overheidstekort omlaag brengen, de economische dynamiek versterken, de lasten voor burgers en bedrijven verlichten. Dit zijn de doelstellingen die de regering zich heeft gesteld. Het is duidelijk dat er goede voortgang wordt geboekt met het bereiken van deze doelstellingen, dankzij de keuze voor behoedzame uitgangspunten en discipline.

De relatief gunstige ontwikkeling, ook ten opzichte van andere Europese landen, is niet uit de lucht komen vallen. Het is de vrucht van een langdurig – en in sommige opzichten pijnlijk – aanpassingsproces dat in gang moest worden gezet omdat Nederland op allerlei gebied in een achterstandssituatie was geraakt. Niet op ieder terrein is die achterstand al ingelopen en het aanpassingsproces is nog niet voltooid.

Tegelijkertijd dienen zich nieuwe uitdagingen aan. In de eerste plaats betekent de toenemende vergrijzing een stijging van de kosten voor de ouderdomspensioenen en de zorg. Daarnaast zullen versterking van de economische structuur, een betere bereikbaarheid, vitale grote steden, bescherming van milieu en natuurwaarden forse financiële inspanningen en moeilijke afwegingen noodzakelijk maken.

Een derde nieuwe uitdaging is de Economische en Monetaire Unie. Voordat de derde fase van de EMU van start gaat, zijn nadere Europese afspraken nodig over de begrotingsdiscipline van de deelnemende landen. Voor Nederland vergt dit een verdere verkleining van het begrotingstekort en daling van de overheidsschuld als aandeel van het Bruto Binnenlands Product. Omdat zo'n ontwikkeling ook een neerwaartse beweging in gang zet van het beslag aan rentelasten op de begroting, is deze derde uitdaging tevens een sleutel voor het succesvol aangaan van de andere uitdagingen.

Gerrit Zalm

Inhoudsopgave

1	Hoofdpijnen van het beleid	9
1.1	Inleiding	9
1.2	Kwalificatie voor de Economische en Monetaire Unie	10
1.3	Het budgettaire en fiscale beleid	10
1.4	Versterking van de ruimtelijk-economische structuur	13
1.5	Het functioneren van markten in de Nederlandse economie	13
1.6	Slot	15
2	Financieel-economisch beleid	16
2.1	Conjunctureel beeld	16
2.2	Europese integratie	17
2.3	Economische trends	19
2.4	Trends in de collectieve uitgaven	23
2.5	Trends in de collectieve inkomsten	27
2.6	Trends in de arbeidsmarkt en sociale zekerheid	29
2.7	Versterking van de economische structuur	34
2.8	Goederen- en dienstenmarkten	36
2.9	Uitdagingen voor de toekomst	38
3	Het budgettaire beleid in 1996 en 1997	40
3.1	Inleiding	40
3.2	Een nadere toelichting op de uitgavenontwikkeling	42
3.3	De microlastenontwikkeling	47
3.4	Het beleidsrelevante tekort, het EMU-tekort en de EMU-schuld	50
4	Het financiële management bij de overheid	53
4.1	Inleiding	53
4.2	Bedrijfseconomische elementen	54
4.3	Financiële informatievoorziening	62
	Lijst van gebruikte termen en hun betekenis	64
	Bijlagen bij de Miljoenennota 1997	73
1	Budgettaire kerngegevens	75
2	De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1995–2001	76
2.1	Uitgaven begrotingen	76
2.2	Niet-belastingontvangsten begrotingen	78
2.3	De rijksbegroting in enge zin	80
2.4	De sociale zekerheid	82
2.5	De zorgsector	84
3	De belastingontvangsten	86
3.1	Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1995, 1996 en 1997	87
3.2	De belastingontvangsten in 1996	88
3.3	De invloed van autonome maatregelen op de belastingontvangsten 1997	89

3.4	De belastingontvangsten in 1997	90
3.5	Meerjarige belastingramingen	92
4	Grondslagontwikkeling belastingen en premies	93
4.1	Inleiding	93
4.2	Nadere analyse Loon- en Inkomstenheffing	94
4.3	Grondslag LH/IH; Macro-inkomens	97
4.4	Grondslag LH/IH; Ontwikkeling van specifieke onderdelen	99
4.5	Grondslagontwikkeling en ontvangsten 1995	107
4.6	Analyse op hoofdlijnen	107
5	Horizontale toelichting 1996–2001	109
6	Verticale toelichting 1995–2001	142
7	Interdepartementale beleidsonderzoeken	217
8	Ontwikkelingen in de financiën van de provincies en gemeenten	221
8.1	Inkomstenbronnen van provincies en gemeenten	221
8.2	Decentralisatie en financiële risico's	225
8.3	Lokale lastendruk	226
8.4	Decentrale overheden en de EMU	228
8.5	De kapitaaluitgaven van de decentrale overheden en de financiering daarvan	230
9	De financiering van de Europese Unie	233
9.1	Financieel beheer, controle en fraudebestrijding	233
9.2	De financiële kaders van de Europese Unie	235
9.3	De Nederlandse nettopositie	238
9.4	Nederlandse afdrachten	239
10	Staatsbalans en economische categorieën	240
10.1	Inleiding	240
10.2	Staatsbalans per 31 december 1995	240
10.3	Rijksbegroting naar economische categorieën	252
11	Collectieve sector naar functie 1988–1997	253
12	Tienjarenoverzicht 1988–1997	256
12.1	Financieringssaldo	256
12.2	Budgettaire kerngegevens	257
13	De collectieve sector 1970–1997	258
13.1	Uitgaven van de collectieve sector naar bestedende organen	258
13.2	Uitgaven van de collectieve sector naar economische categorieën	259
13.3	Collectieve uitgaven, collectieve-lastendruk en financieringtekort van de collectieve sector	260
14	Het convergentieverloop in de EU	261
	Trefwoordenregister	263

1 Hoofdpijnen van het beleid

1.1 Inleiding

De Nederlandse economie ontwikkelt zich gunstig, ook in vergelijking met omringend Europa. Met 2½% ligt het verwachte groeicijfer van het BBP voor 1996 een procentpunt boven dat van de Europese Unie (EU). Voor 1997 wordt de groei voor Nederland geraamd op 2¾%, vergeleken met 2¼% voor de EU. Hetzelfde beeld levert de werkgelegenheid. Gezien de toename van het aantal banen met meer dan 100 000 in zowel 1996 als 1997 presteert Nederland ook hier in Europees perspectief heel goed. De huidige prognoses betekenen dat de voor de hele kabinetsperiode voorziene werkgelegenheidsgroei reeds in de periode tot en met 1997 wordt overtroffen. Zo kan het groeiend arbeidsaanbod worden opgevangen, en het aantal uitkeringen gaan dalen. Vorig jaar daalde voor het eerst het aantal uitkeringen aan mensen in de werkzame leeftijd. Die ontwikkeling heeft zich in dit jaar verder versterkt, zodat in 1996, en naar verwachting ook in 1997, het totale aantal uitkeringen daalt. Mensen gaan aan het werk of weer aan het werk; dit geeft de grootste en meest duurzame koopkrachtverbetering. De gunstige ontwikkeling op dit moment weerspiegelt – naast conjuncturele elementen – ongetwijfeld het feit dat Nederland nu al geruime tijd een structureel aanpassingsbeleid voert.

Dit beleid was onontkoombaar geworden door de sterk verslechterde positie waarin Nederland zich aan het begin van de jaren tachtig bevond, met een hoge werkloosheid, zeer slechte winstposities van bedrijven, een slechte internationale concurrentiepositie en een stagnerende groei. Een beleid van herbezinning op overheidsuitgaven bleek onvermijdelijk om ook op termijn bescherming te kunnen blijven bieden aan maatschappelijk zwakkeren, en om ervoor te zorgen dat de marktsector ook op termijn de last van de collectieve sector zou kunnen dragen. Op vele terreinen is dit proces moeizaam en soms zelfs pijnlijk gebleken, ook omdat offers moesten worden gebracht voordat de vruchten van het beleid zichtbaar waren.

Inmiddels komen de gunstige resultaten echter steeds beter voor het voetlicht, waarmee het gevoelen kan ontstaan dat het beleid geslaagd en dus voltooid is. Maar onder het huidige gunstige gesternte kan juist verdere voortgang worden geboekt met versterking van de economische structuur.

Een element van deze voortgang is een socialezekerheidsstelsel dat niet alleen een vangnetfunctie vervult, maar juist ook aanzetten geeft tot een vlotte terugkeer van degenen die buiten het arbeidsproces zijn geraakt. Daarnaast worden op een breed terrein in de economie elementen van marktwerking geïntroduceerd of verder versterkt. Deze marktwerking is enerzijds op gericht onnodige beperkingen op de economische groeidynamiek tegen te gaan – op het publieke vlak via deregulering en op het private vlak via anti-kartelbeleid; anderzijds is zij erop gericht, doelen van algemeen belang met zo effectief mogelijke instrumenten na te streven. Ten slotte wordt de Nederlandse infrastructuur – zowel de capaciteit als de benutting – toegesneden op de eisen die economie en milieu stellen.

In deze strategie van structurele aanpassing kent het streven naar meer evenwichtige publieke financiën een centrale positie. Een gezond groeiende economie draagt bij aan dat evenwichtsherstel, terwijl andersom veel elementen van structuurversterking vragen om investeringsuitgaven en lastenreductie, en dus om budgettaire ruimte. Daaraan kan beheersing van de schuld- en rentelast een belangrijke bijdrage leveren. Ook de toenemende vergrijzing vraagt daarom.

1.2 Kwalificatie voor de Economische en Monetaire Unie

Tegen deze achtergrond kent de begroting voor 1997 een bijzondere Europese dimensie. De prestaties in 1997, ook die van Nederland, bepalen immers welke landen zullen deelnemen aan de derde fase van de Economische en Monetaire Unie. Deze gaat in 1999 van start. De EMU is een kernstuk van de Europese integratie in de komende jaren, en zal het functioneren van de éne interne markt, en daarmee werkgelegenheid en welvaart in de EU bevorderen.

Voor een gezonde EMU is een gezond financieel-economisch beleid van de deelnemende landen noodzakelijk. De EU-lidstaten leveren momenteel inspanningen om te voldoen aan de criteria hieromtrent uit het Verdrag van Maastricht. Deelname van Nederland aan de EMU ligt voor de hand, wanneer men de solide financieel-economische reputatie van ons land beschouwt. Nederland voert reeds geruime tijd een op wisselkoersstabiliteit gericht beleid en de stap naar de EMU is daarom logisch. In 1997 komt het EMU-tekort naar verwachting uit onder de plafondwaarde van 3% BBP en vertoont de EMU-schuld – die zich nog ruim boven de referentiewaarde van 60% BBP bevindt – een duidelijk neerwaartse trend. De voorliggende begroting heeft mede als doel om de jarenlange vanzelfsprekendheid waarmee Nederland altijd voldeed aan criteria op het terrein van rente, inflatie en wisselkoers, te verbreden tot een solide prestatie ten aanzien van tekort- en schuldontwikkeling. Dat is cruciaal voor internationaal vertrouwen en voor een structureel gezonde economie.

1.3 Het budgettaire en fiscale beleid

De in het Regeerakkoord afgesproken beheersing van de collectieve uitgaven vormt het fundament van het budgettaire beleid. Door de keuze voor een trendmatige systematiek, waarin een uitgavenkader centraal staat dat gebaseerd is op behoedzame macro-economische uitgangspunten, worden tussentijdse ombuigingsrondes zoveel mogelijk voorkomen. Ook dit jaar kon worden volstaan met één hoofdmoment van budgettaire afweging en besluitvorming over de uitgaven, waarbij ook herschikkingen van de uitgaven zijn gerealiseerd.

Tabel 1.3.1 De uitgavenontwikkeling; in miljarden

	1996	1997	1998
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>			
Stand MN 1997	149,8	155,0	161,5
Uitgavenkader	152,5	155,9	161,2
Vershil ²	- 2,7	- 0,9	0,3
<i>Sociale Zekerheid</i>			
Stand MN 1997	98,4	100,1	100,4
Uitgavenkader	101,2	102,6	102,8
Vershil ²	- 2,8	- 2,6	- 2,4
<i>Zorgsector¹</i>			
Stand MN 1997	47,2	48,5	50,5
Uitgavenkader	46,8	48,1	50,3
Vershil ²	0,4	0,3	0,3

¹ Collectief gefinancierd deel van het BKZ (Budgettair Kader Zorg).

² Inclusief afrondingsverschillen.

De uitgaven op de Rijksbegroting in enge zin blijven zowel in 1996 als in 1997 ruimschoots beneden de geldende uitgavenkaders, terwijl voor 1998 vooralsnog een lichte overschrijding wordt voorzien. Omvangrijk zijn ook de voorziene overschrijdingen in de sociale zekerheid in zowel 1996 als 1997, een ontwikkeling die zich in 1998 zal voortzetten. In de zorgsector wordt het uitgavenkader overschreden. De overschrijding wordt in 1997 hoofdzakelijk en in 1998 volledig veroorzaakt door mutaties in de nominale sfeer die zijn opgetreden in de eindfase van de begrotingsvoorbereiding. Een ordelijk begrotingsproces brengt met zich mee dat zulke, uit gewijzigde macrogegevens voortvloeiende, bijstellingen – mits beperkt van omvang – niet meer tot heropening van de besluitvorming leiden¹. Tijdens de begrotingsvoorbereiding 1998 worden, in het licht van de dan beschikbare inzichten in de macro-economische ontwikkelingen, de overschrijdingen voor 1997 en 1998 opnieuw beoordeeld.

Dankzij de strakke uitgavenbeheersing en een extra pakket ombuigingsmaatregelen is de regering er niet alleen in geslaagd om de problematiek op te lossen die ten tijde van de vorige Miljoenennota al bestond, maar ook om binnen de uitgavenkaders ruimte te vinden voor een aantal prioriteiten op het terrein van de criminaliteitsbestrijding, het onderwijs, de armoedebestrijding, het drugsbeleid en de glastuinbouw. Deze intensiveringen komen boven op de bestaande intensiveringen uit de clusters van het Regeerakkoord. De overschrijding van het uitgavenkader op de Rijksbegroting in enge zin en meevallende ontwikkelingen op de Rijksbegroting in ruimere zin maakten het mede mogelijk om een belastingverlaging in te passen binnen de randvoorwaarden van de tekort- en schuldreductie. Daarmee wordt de stijging van de sociale premies gecompenseerd, die – ondanks de gunstige volumeontwikkeling – nodig is om de tekortschietende vermogens van de sociale fondsen aan te vullen.

Per saldo kunnen aldus de microlasten in 1997 (beperkt) worden verlaagd (-1 miljard). Achter dit saldo gaat een samenstel van maatregelen schuil gericht op verbetering in de samenstelling van de collectieve lasten.

¹ Zie de brief «Begrotingsproces en -systematiek» van de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer de dato 2 maart 1995; Kamerstukken II, 1994–1995, 23 900, nr. 21.

In de context van economie en milieu worden beleidsmaatregelen genomen om de prijs van autogebruik dichter te doen aansluiten bij de maatschappelijke kosten. Deze maatregelen zijn gericht op gedragsbeïnvloeding ter vermindering van vervuiling en congestie, niet op het genereren van opbrengsten voor de overheid. De opbrengsten worden dan ook volledig teruggedruisd (verlaging van de motorrijtuigenbelasting). De verhoging van de tabaksaccijnzen is gericht op gedragsbeïnvloeding in het kader van de volksgezondheid; de opbrengsten van deze verhoging worden aangewend ter dekking van andere lastenverlichtende maatregelen.

Ter versterking van de economische structuur wordt in het komende jaar de fiscale faciliteit voor de bevordering van speur- en ontwikkelingswerk verruimd; daarnaast wordt per 1 januari 1997 een aftrek voor energiebesparende investeringen ingevoerd. Teneinde de arbeidskosten in het onderste segment van de arbeidsmarkt te verlagen, wordt de afdrachtkorting uit hoofde van de Vermindering Lage Lonen verruimd.

Een verlaging van het huurwaardeforfait wordt gerealiseerd in samenhang met de wet Waardering Onroerende Zaken en de afschaffing van het systeem van waardeklassen. Ook vindt een verhoging plaats van de belastingvrije sommen in de vermogensbelasting, in samenhang met een herziening van het aanmerkelijk-belangregime, waarmee onder meer verscheidene fiscale constructies onmogelijk worden gemaakt.

Het beleidsrelevante financieringstekort – dit is het tekort van het Rijk geschoond voor incidentele factoren – komt in 1996 en 1997 uit op 2,8% BBP en blijft daarmee in beide jaren beneden het afgesproken plafond.

Tabel 1.3.2 EMU-tekort en EMU-schuld; in % BBP

	1995	1996	1997
Beleidsrelevant tekort (plafond)	3,5 4,2	2,8 3,3	2,8 3,0
EMU-tekort	4,0	2,6	2,2
EMU-schuld	79,7	78,8	76,2
Mutatie schuldquote		- 0,9	- 2,6
- nominale ontwikkeling BBP		- 3,0	- 3,7
- EMU-tekort		+ 2,6	+ 2,2
		- 0,4	- 1,5
- financiële transacties		- 0,5	- 1,0

Het EMU-tekort komt in 1996 naar verwachting uit op 2,6% BBP en in 1997 op 2,2% BBP. Daarmee ligt het EMU-tekort in het jaar dat de basis vormt voor deelname aan de Economische en Monetaire Unie, ruimschoots onder het convergentiecriteria van 3% BBP.

Bij de beoordeling van de ontwikkeling van de overheidsschuldquote van jaar op jaar is het zinvol de invloed te onderscheiden van enerzijds het EMU-tekort – gegeven de nominale ontwikkeling van het BBP – en anderzijds financiële transacties die de bruto schuld beïnvloeden (tabel 1.3.2). In 1996 is de invloed van beide op de schuld daling van 1% BBP ongeveer gelijk verdeeld; in 1997 is de daling van de schuldquote met 2½% voor circa 1½% BBP te danken aan tekortreductie gegeven de nominale groei.

1.4 Versterking van de ruimtelijk-economische structuur

Een adequate en op de toekomst toegesneden infrastructuur is van groot belang. De besluiten van de regering om te starten met de aanleg van de Betuweroute en de Hogesnelheidslijn moeten in dit kader worden gezien.

Gedurende de eerste helft van dit jaar heeft de regering een diepgaande analyse laten verrichten naar de eisen die in de loop van de eerste helft van de volgende eeuw aan de ruimtelijke inrichting zullen worden gesteld, wil Nederland zijn economische potentieel kunnen blijven benutten. Aangezien Nederland in 2015 zal worden bevolkt door 18 miljoen mensen, die allen behoefte hebben aan ruimte om te wonen, werken en recreëren, zullen de toekomstige ontwikkelingen een zwaar beslag leggen op de beschikbare ruimte en het milieu. De uitkomsten van de diverse studies zullen een belangrijke rol gaan spelen, wanneer tijdens de volgende kabinetsformatie een langetermijnstrategie moet worden ontwikkeld. Daarnaast worden reeds in de begrotingen van 1997 en 1998 bedragen vrijgemaakt voor specifiek beleid. Reeds in 1997 zullen maatregelen worden getroffen waarmee gecombineerd gebruik van transportmiddelen, alsmede veilig en file-arm wegonderhoud worden gestimuleerd. Instrumenten worden ingezet ter betere benutting van bestaande infrastructuur, teneinde de files in de Randstad te beperken.

In de bredere context van een «bereikbaarheidsscenario» besteedt de regering momenteel aandacht aan de doorstroming van Nederlands belangrijkste verkeersaders en aan het bereikbaar blijven van de grote steden. Daarbij speelt de automobilititeit een belangrijke rol. Omdat de problemen die voortvloeien uit de toenemende automobilititeit een duidelijke belemmering van het economische groeipotentieel vormen, zal het overheidsbeleid op de korte termijn niet alleen gericht zijn op het wegwerken van knelpunten in de capaciteit, maar ook op een betere benutting van de capaciteit en een beperking van de groei van het autoverbruik.

Voor een deel zal dit parallel lopen met het milieubeleid, met name waar dit laatste zich richt op terugdringing van CO₂- en NO_x-emissie. Indirecte belastingen kunnen een effectief onderdeel vormen van beleid gericht op terugdringing van automobilititeit. Door de variabele kosten van mobiliteit te verhogen via de accijns op brandstof en tegelijkertijd via de motorrijtuigenbelasting de vaste lasten te verlagen, kan de groei van het autoverbruik worden afgeremd. Op langere termijn zal ook het «rekeningrijden» een belangrijke bijdrage leveren aan het terugdringen van de fileproblematiek en er tevens toe leiden dat de prijs van autoverbruik dichter aansluit bij de maatschappelijke kosten.

1.5 Het functioneren van markten in de Nederlandse economie

Naast een moderne en toekomstgerichte ruimtelijk-economische structuur bepaalt ook het functioneren van markten het economische aanpassings- en groeivermogen. De overheid heeft hier een belangrijke rol, door vrijmaking van markten waar mogelijk en door ordening en toezicht waar nodig. Dit beleid heeft doorgaans minder directe repercussies voor de overheidsfinanciën, maar is evenzeer relevant voor groei, werkgelegenheid en – indirect – budgettaire evenwichtsherstel.

De arbeidsmarkt

In voorgaande jaren was het arbeidsmarktbeleid met name gericht op een gematigde ontwikkeling van de arbeidskosten, met een accent op het lagere loonsegment van de arbeidsmarkt. Ook dit jaar wordt daaraan een bijdrage geleverd. Een gematigde arbeidskostenontwikkeling alleen is

echter niet genoeg. De regering tracht de werking van de arbeidsmarkt te verbeteren. Dit past in een streven naar evenwichtige en flexibele arbeidsverhoudingen. Deze visie – zoals verwoord in de nota Flexibiliteit en Zekerheid – wordt breed gedeeld en vormt de kern van een economisch doelmatig en sociaal verantwoord arbeidsbestel.

Kapitaalmarkten

Het functioneren van kapitaalmarkten wordt langs twee wegen verbeterd. De regering heeft een wetsvoorstel ontworpen inzake beschermingsconstructies tegen onvriendelijke overnames. Het voorstel is gericht op versterking van de positie van de aandeelhouder, vergroting van de marktwerking op de overnamemarkt en verbetering van het Nederlandse vestigingsklimaat. Daarnaast wordt een wijziging voorgesteld van de Wet Toezicht Effectenverkeer 1995, om deze wet effectiever te kunnen gebruiken ter bestrijding van voorwetenschap bij handel in effecten. Het beleid zal aanzienlijk worden aangescherpt, omdat elk handelen met voorwetenschap strafbaar wordt, ongeacht of er voordeel mee kan worden behaald. Ook wordt de uitvoeringscapaciteit vergroot (bij de Stichting Toezicht Effectenverkeer en de Economische Controledienst).

Productmarkten

De druk van het concurrentieproces was op Nederlandse productmarkten in het verleden niet altijd voldoende. Onder invloed van veranderingen in regelgeving is inmiddels echter ook hier een proces in gang gezet ter bevordering van concurrentie. Het bestaande mededingingsbeleid is aangescherpt en een nieuwe mededingingswet – naar Europees voorbeeld – is ingediend. Fusies zullen voortaan op hun mededingingsaspecten worden getoetst. Ook wordt het handhavingsinstrumentarium verbeterd. Een nieuwe Nederlandse Kartel Autoriteit zal als toezichthouder gaan fungeren.

Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit

De door dit kabinet gestarte operatie Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit (MDW) beoogt te komen tot een beknopter en toegankelijker formulering van regels, minder gedetailleerde voorschriften en waar mogelijk meer verantwoordelijkheid voor ondernemers, organisaties en consumenten. In de eerste tranche van de MDW-operatie is onder meer aandacht besteed aan de winkelsluitingswet, het milieuvergunningenbesluit en het taxi-vervoer. In de tweede tranche kwamen zaken als de levensmiddelenwetgeving, de assurantiebemiddeling en de beroepspensioenfondsen aan de orde. De uitwerking en de implementatie van de diverse voorstellen zijn thans in volle gang. In de derde tranche van de MDW-operatie zullen onder meer de prijsvorming in de gezondheidszorg en de regelgeving rond de accountancy nader worden beschouwd.

Telecommunicatie

Ook in de telecommunicatie worden belangrijke elementen van marktwerking geïntroduceerd. Zowel bij de vaste als bij de mobiele telefonie wordt een groter aantal concurrenten toegelaten tot de markt. Verder wordt de toewijzing van frequenties meer marktconform. In de eerste helft van 1997 zullen diverse pakketten radiofrequenties worden geveild, gevolgd door diverse zogeheten «DCS1800-frequenties» (ten behoeve van mobiele telefonie). De veiling van frequenties is een novum voor Nederland.

Elementen van marktwerking binnen de uitvoering sociale zekerheid

Het teruggelopen beroep op de sociale zekerheid hangt deels samen met de verscherpte toetredingsvereisten voor de desbetreffende regelingen en met de herkeuringen ter reïntegratie van diegenen die nog – gedeeltelijk – konden deelnemen aan het arbeidsproces. Daarnaast is de financiële verantwoordelijkheid voor de inkomensvervangende regelingen, met name de Ziektewet, gelegd bij de betrokken partijen, teneinde de prikkels voor een efficiënte inzet van middelen te laten toenemen. Deze ontwikkelingen zullen in 1998 worden versterkt door ruimte te maken voor premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen.

1.6 Slot

Lange tijd is de ontwikkeling van de Nederlandse economie een punt van zorg geweest. Dat trad helder naar voren uit de ontwikkeling van twee belangrijke kengetallen, namelijk het grote aantal uitkeringen voor inactieven ten opzichte van het aantal actieven en de hoge overheidsschuld. Na vele jaren treedt in beide indicatoren thans een keer ten goede op. Na een lang en vaak pijnlijk proces van aanpassing is nu belangrijke vooruitgang geboekt. Een winstpunt is ook de inmiddels duidelijk hogere arbeidsparticipatie, deels samenhangend met de mate waarin verkleining van de wig is gerealiseerd. Nu eenmaal een gunstige trend is bewerkstelligd, gaat het er om deze lijn vast te houden en niet de discipline te verliezen wanneer het beter gaat.

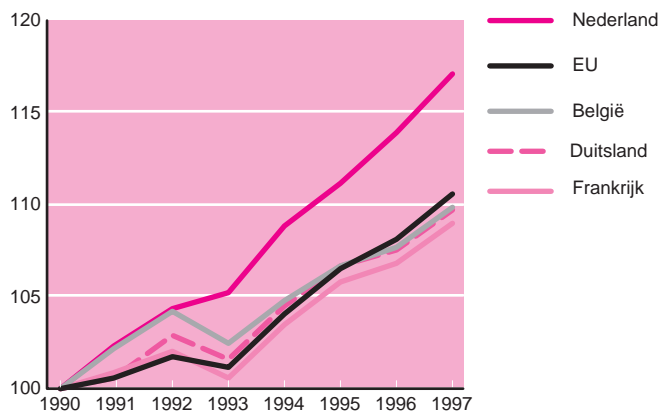
2 Financieel-economisch beleid

2.1 Conjunctureel beeld

De economische groei zal in 1996 voor Nederland naar verwachting circa 2½% bedragen. De huidige conjuncturele cyclus vertoont daarmee een min of meer vergelijkbaar patroon met voorgaande cycli. De export startte de motor voor het economisch herstel in het begin van 1994, waarna in 1995 de investeringen fors aantrokken. Dit jaar zal naar verwachting de consumptie aantrekken, zodat evenals vorig jaar de consumptiegroei gelijk zal zijn aan de economische groei. Voor komend jaar wordt een lichte versnelling van de groei verwacht tot 2¾%.

De economische groei in Nederland is vanaf 1993 overwegend gunstiger dan in onze buurlanden en dan het gemiddelde van de gehele Europese Unie. Op Europees niveau vormde een terughoudend vertrouwen van producenten en consumenten een belemmerende factor in het economisch herstel. De valutaire onrust in het voorjaar van 1995, de weer oplopende lange rente, die geen kortstondige hobbel bleek te zijn, en de sterk gestegen lonen in Duitsland waren daarin belangrijke elementen.

Grafiek 2.1.1 Volume BBP; 1990 = 100

Bron: CPB.

Een flink herstel van de West-Europese conjunctuur lijkt mogelijk op grond van de convergentie in de Europese Unie naar lage niveaus van zowel inflatie als rentes, een stabiele Europese valutamarkt en gunstige winstposities over het algemeen in het Europese bedrijfsleven. Voor de Europese Unie wordt een groei in 1996 geraamd van 1½%, die naar verwachting in 1997 zal kunnen aantrekken naar 2¼%.

Voor het voortgaand herstel in Europa zijn ook de omstandigheden buiten Europa, vooral in Amerika, Japan en Zuidoost-Azië relatief goed. De Amerikaanse en de Japanse economie ontwikkelen zich in 1996 gunstig. Na een lichte groeivertraging eind 1995, groeit de Amerikaanse economie in 1996 naar verwachting met 2¼%. De Japanse economie komt uit een

diep dal, maar thans nemen de tekenen van herstel toe en lijkt de economie zich te bevinden op een groeitempo van 2½ à 3%.

2.2 Europese integratie

In verschillende opzichten staat de begroting voor 1997 in het teken van de Europese integratie. Op een samenstel van terreinen komt de integratie ten goede aan groei, werkgelegenheid en het concurrentievermogen van Europa. De interne markt is afgerond, hoewel enkele lidstaten nog onvoldoende presteren met de implementatie op nationaal niveau. Er is steeds vrijer verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. Na toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden bestaat de Unie thans uit 15 lidstaten. De voorbereidingen voor de invoering van de derde fase van de Economische en Monetaire Unie in 1999 zijn in volle gang. Eén Europese munt en de oprichting van de Europese Centrale Bank zullen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan verdere marktintegratie en aan een stabiel monetair en financieel-economisch kader.

Wisselkoersfluctuaties tussen valuta's van de deelnemende landen behoren dan tot het verleden. De ontwikkelingen in het voorjaar van 1995 hebben eens te meer aangetoond hoe verstoring wisselkoersbewegingen kunnen uitwerken op economieën met een grote onderlinge verwevenheid.

EMU: Toetsjaar 1997

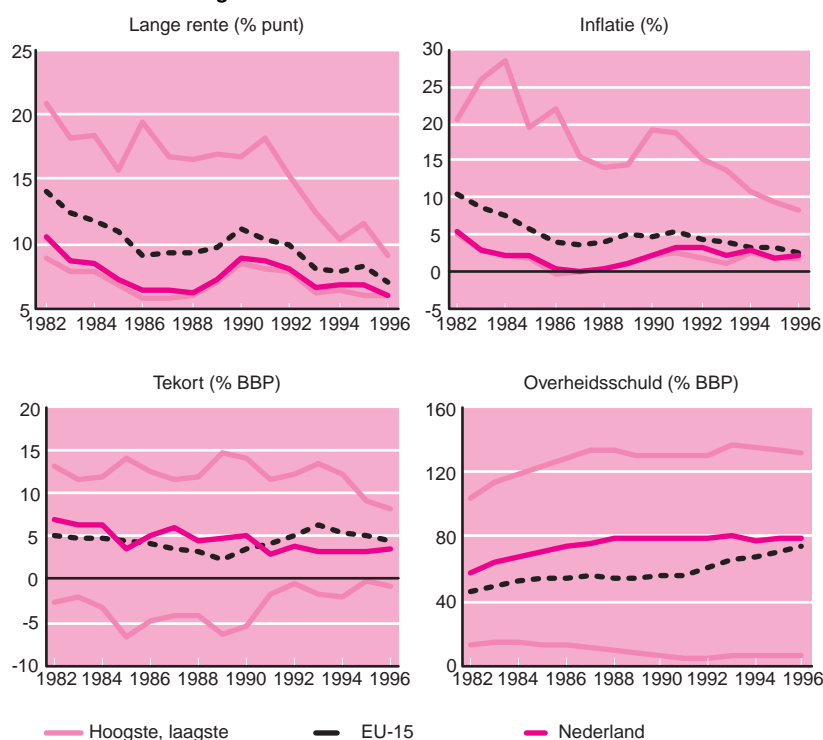
Als de derde fase van de Economische en Monetaire Unie op 1 januari 1999 van start gaat, zullen de nationale valuta's van de deelnemende landen nog slechts verschijningsvormen zijn van de gemeenschappelijke munt, de euro. De dan inmiddels opgerichte Europese Centrale Bank zal het gemeenschappelijke monetaire beleid bepalen, uit te voeren door het Europese Stelsel van Centrale Banken. Wisselkoersen van deelnemende landen zijn gefixeerd en de nationale valuta hebben een administratief karakter, zoals thans in Nederland stuivers, dubbeltjes, kwartjes en rijksdaalders een vaste verhouding hebben tot de gulden. Uiterlijk op 1 januari 2002 volgt de introductie van euromunten en -bankbiljetten.

Zowel binnen de overheid als in het bedrijfsleven zijn de voorbereidingen voor de overgang naar de euro inmiddels in volle gang. Om een brede uitwisseling van relevante informatie te bevorderen heeft de overheid het Nationaal Forum voor de introductie van de euro in het leven geroepen. Daarin communiceren vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers, consumenten, financiële en andere sectoren, met de overheid en de centrale bank over invoeringsaspecten die voor allen van belang zijn. Het Forum buigt zich onder meer over juridische aspecten – zoals de geldigheid van contracten in guldens of ecu's – en over het overgangstraject in het betalingsverkeer, waarbij helder moet worden op welk moment diensten en producten in euro's beschikbaar komen. Voor een groot deel van de samenleving, het midden- en kleinbedrijf, particulieren en de overheid zelve, speelt de euro pas een belangrijke rol per 1 januari 2002. Een deel van het bedrijfsleven – met name het internationaal georiënteerde bedrijfsleven – zal eerder met de euro te maken krijgen. In het Nationaal Forum zal worden besproken op welke wijze de conversie van euro's naar guldens en vice versa in de bancaire sector plaats vindt. Voor de consument zal de introductie van de chartale euro, van munten en bankbiljetten, het belangrijkste moment van verandering zijn. Een soepele introductie van de euro zal bijdragen aan een snelle acceptatie. De voorlichting die hiermee is gemoeid wordt voorbereid in nauwe samenwerking met de leden van het Nationaal Forum.

Voor toetreding tot de EMU dient aan de convergentiecriteria te zijn voldaan, zoals opgenomen in het Verdrag van Maastricht. Deze criteria hebben betrekking op inflatie, rente, wisselkoersen, overheidstekort en -schuld. Begin 1998 wordt besloten welke landen per 1 januari 1999 zullen deelnemen op basis van de op dat moment beschikbare, voorlopige realisatiecijfers over 1997. Kwalificatie voor toetreding tot de Monetaire Unie plaatst het budgettaire beleid voor 1997 – en daarmee deze Miljoenennota – dus in het bijzonder in het licht van de Europese integratie.

De convergentie in de Europese Unie op het terrein van de inflatie en de rente heeft geleidelijk steeds meer gestalte gekregen. Bij convergentie naar voldoen aan de criteria op het terrein van het tekort en van schuld is de voortgang minder groot.

Grafiek 2.2.1 Convergentie in de EU

Bron: European Economy nr. 60, European Commission Spring Forecasts.

Nederland voldoet op het gebied van inflatie, rente en wisselkoers al vele jaren aan de convergentie-eisen. Als vrucht van het streven naar het herstel van de overheidsfinanciën zal in 1997 ook aan het tekort-criterium worden voldaan (EMU-tekort 2,2% BBP). De schuldquote ligt op een niveau van 76,2 % BBP in 1997 nog ruim boven de relevante waarde van 60% van het BBP, maar heeft dankzij de tekortreductie een duidelijk dalende trend ingezet. Daarnaast wordt een eenmalige extra niveauverlaging gerealiseerd door, in zichzelf te verantwoorden, financiële transacties.

In de derde fase van de EMU zal de Europese Centrale Bank (ECB) zich bij het monetaire beleid waarschijnlijk in belangrijke mate richten op sturing van de korte rente via de liquiditeit op de geldmarkt. Sterk wisselende saldi van de verschillende overheden bij centrale banken kunnen tot ongewenste schommelingen van de geldmarktruimte leiden. Om te

voorkomen dat de Nederlandse overheid met de fluctuaties in het schatkistsaldo het monetair beleid van de ECB verstoort, worden in de aanloop naar de derde fase afspraken gemaakt over een vooraf vastgesteld, beperkt saldo bij de Nederlandsche Bank. Daartoe zal in 1997 het saldo reeds worden afgebouwd.

Staat het jaar 1997 in het bijzonder in het EMU-perspectief van tekort- en schuldbeheersing, ook voor de jaren daarna stelt de EMU randvoorwaarden aan de stabiliteit van het financieel-economisch beleid. Momenteel wordt er door de lidstaten gesproken over de periode ná de start van de derde fase.

Zo worden onder de titel «stabiliteitspact» voorstellen besproken gericht op versterking van de budgettaire discipline na ingang van de derde fase. Beoogd wordt om voortbouwend op het verdrag van Maastricht zeker te stellen, dat ook binnen de derde fase de tekorten een veilige marge aanhouden beneden de plafondwaarde van 3% BBP, tot uitdrukking komend in een evenwichtige begrotingspositie onder normale omstandigheden. Op de Europese Top van Florence hebben de regeringsleiders bekrachtigd dat de begrotingspositie dicht bij evenwicht dient uit te komen, waarbij de invulling van dit begrip per land kan verschillen, tegen de achtergrond van de conjuncturele gevoeligheid van de begroting. Dit is relevant voor alle lidstaten, temeer voor landen met een schuldquote boven 60% BBP. Het Verdrag van Maastricht voorziet voorts in een procedure die kan uitmonden in financiële sancties indien een lidstaat onvoldoende budgettaire discipline in acht neemt. Bij de beoordeling of sprake is van een buitensporig tekort zal de plafondwaarde van 3% streng in acht worden genomen, waarbij overigens conform het verdrag ook de omvang van de investeringsuitgaven en alle andere relevante factoren in aanmerking worden genomen. De huidige besprekingen zijn gericht op een verdere uitwerking van deze «buitensporige-tekortenprocedure», zodanig dat een zeker automatisme wordt gecreëerd bij het doorlopen van de verschillende stappen in de procedure. Naar verwachting zal eind dit jaar wezenlijke voortgang zijn geboekt. Tijdens het Nederlandse voorzitterschap in de eerste helft van 1997 zal deze uitwerking ter hand worden genomen.

Daarnaast vinden er beraadslagingen plaats over de vormgeving van een wisselkoersarrangement tussen het euro-gebied en de landen die (nog) niet zijn toegetreden tot de Monetaire Unie. Een wisselkoersarrangement in de derde fase wordt door een grote meerderheid van de EU-lidstaten als wenselijk beschouwd. Het kan bijdragen aan het voorkómen van excessieve wisselkoersfluctuaties tussen het deelnemende blok en niet-deelnemende landen, en zodoende het functioneren van de interne markt bevorderen. Tevens verschaft een wisselkoersarrangement een goed kader voor het op monetaire convergentie gerichte beleid van lidstaten die nog niet deelnemen, zodat uitzicht bestaat op een spoedige toetreding.

Ten slotte wordt gewerkt aan een juridische verordening, die onder meer de continuïteit van bestaande contracten in nationale valuta's zal waarborgen. Tijdige zekerheid hieromtrent is wenselijk, om eventuele onduidelijkheid bij publiek en financiële markten te voorkomen.

2.3 Economische trends

De gunstige recente ontwikkeling van de Nederlandse economie vindt plaats tegen de achtergrond van een periode van inhalen. Startend vanuit een grote achterstandssituatie, ook in internationaal perspectief, is door middel van een volgehouden beleid gericht op het weer gezond maken

van economie en overheidsfinanciën een situatie bereikt waarin Nederland de vergelijking met andere Europese landen kan aangaan.

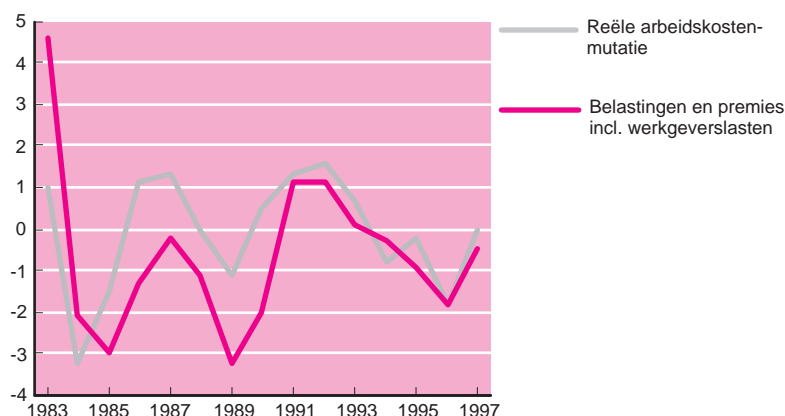
Komend van ver is de ontwikkeling van een aantal belangrijke sociaal-economische variabelen bemoedigend. Maar het bereikte absolute niveau is nog niet in alle gevallen voldoende. Op het terrein van de overheidsfinanciën zijn de komende jaren verdere beleidsinspanningen nodig, niet alleen ten aanzien van rentelasten, tekort en schuld, maar ook met betrekking tot de omvang en de samenstelling van uitgaven en inkomsten. Ook de vormgeving van de sociale zekerheid¹ en het functioneren van de arbeidsmarkt, de goederen- en dienstenmarkten en de kapitaalmarkten zullen erop gericht moeten zijn om goede groeiprestaties te behalen, zodat maximale ruimte wordt gevonden om aan het grote aantal maatschappelijke behoeften te voldoen.

De sterk verslechterde positie waarin Nederland in het begin van de jaren tachtig terecht was gekomen, uitte zich in een hoge werkloosheid, zowel in werkloosheidsregelingen als meer verborgen in de arbeidsongeschiktheidsregelingen en vervroegde uittredingsregelingen. De financiering van de uitkeringen eiste een groot deel op van het nationaal inkomen. De winstposities daalden tot een dieptepunt, de concurrentiepositie op de internationale markten verslechterde sterk en de groei stagneerde.

Eind 1982 was een keerpunt in het sociaal-economisch beleid in Nederland. Gedwongen door de desastreuze stijging van de werkloosheid kwamen sociale partners tot afspraken in de sfeer van werkgelegenheid en over een gematigde arbeidskostenontwikkeling. Sindsdien is de reële arbeidskostengroei beheerst geweest, zeker in internationaal perspectief. Een relevante factor daarbij was ook beheersing van belastingen en premies. Grafiek 2.3.1 geeft aan, dat in 11 van de afgelopen 15 jaar sprake is geweest van een bijdrage tot een verlaging van de arbeidskosten door lastenverlichting. De ruimte voor lastenverlichting werd geschapen door het terugdringen van collectieve uitgaven. Door deze gezamenlijke inspanning van werkgevers, werknemers en overheid bleef de arbeidskostenontwikkeling gematigd.

¹ Zie nota Werken aan Zekerheid

Grafiek 2.3.1 Arbeidskosten modale werknemer, reëel en effect belastingen en premies; % mutatie per jaar

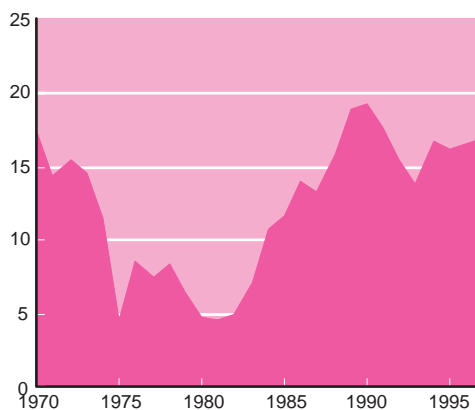

Bron: CPB.

Noot: Reële arbeidskosten: loonvoet marktsector excl. incidenteel gedefleerd met de inflatie (CPI). Belastingen en premies: sociale lasten werkgevers en sociale premies, loonheffing/overheveling en kinderbijslag modale werknemer met twee kinderen.

Deze verbetering van de Nederlandse economie werd ondersteund door een beleid gericht op prijsstabiliteit via een nauwe koppeling van de gulden aan de Duitse mark. De winstpositie van bedrijven uitgedrukt in de kapitaalinkomensquote (het complement van de arbeidsinkomensquote) nam van jaar op jaar toe na een historisch dieptepunt van slechts 5% in 1982. Begin jaren negentig werd een niveau bereikt vergelijkbaar met begin jaren zeventig.

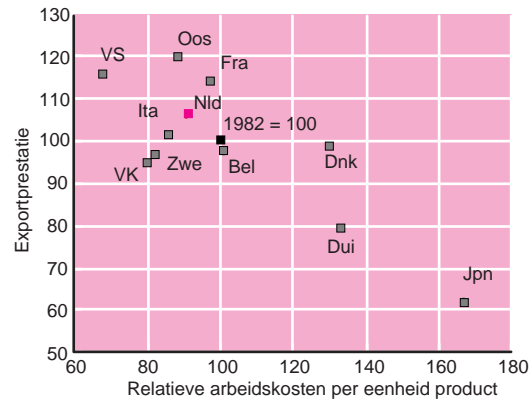
Grafiek 2.3.2 Kapitaalinkomensquote; % netto toegevoegde waarde factorkosten marktsector excl. delfstoffen.

Bron: CPB.

Door de gunstige ontwikkeling van de arbeidskosten won ook de concurrentiepositie van Nederland aan kracht, zodat de uitvoerprestatie geleidelijk kon verbeteren. Nederland is in staat geweest de arbeidskosten substantieel achter te doen blijven ten opzichte van de concurrenten en zijn marktaandeel te vergroten. De relatieve arbeidskosten zijn in 1994 cumulatief ten opzichte van 1982 circa 10% gedaald, terwijl het marktaandeel met 5% is gestegen. Voor Duitsland is de relatieve arbeidskostenindex meer dan 30% opgelopen, hetgeen gepaard is gegaan met een verlies van 20% marktaandeel.

Grafiek 2.3.3 Exportprestatie versus arbeidskosten per eenheid product in de verwerkende industrie 1982-1994; index 1982 = 100

Bron: OESO Economic Outlook nr. 59, juni 1996.

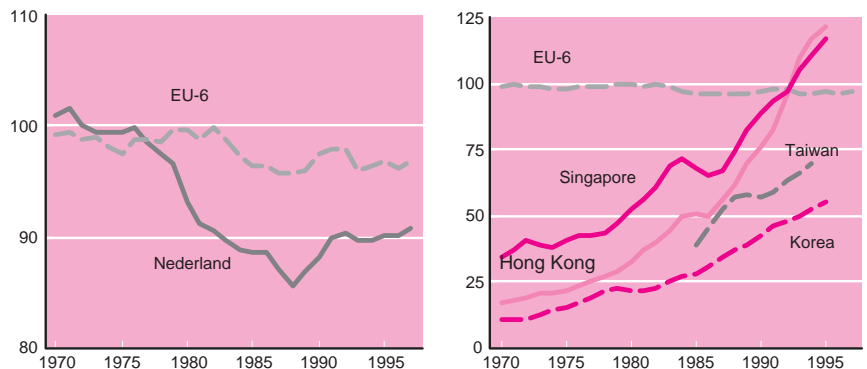
Noot: Exportprestatie: verhouding uitvoervolume en dubbelherwogen uitvoermarkt voor voedingsmiddelen, grondstoffen, energie en verwerkende industrie. Arbeidskosten p.e.p.: index verhouding arbeidskosten p.e.p. verwerkende industrie ten opzichte van handelspartners dubbelherwogen, gemeenschappelijke munt.

Nederland in internationaal perspectief

In vergelijking met overig continentaal Europa is de economische groei in Nederland ook dit jaar gunstig. Deels is het normaal dat de Nederlandse economie minder geprononceerde conjuncturele fluctuaties vertoont. Het uitvoerpakket is in relatief sterke mate bepaald door de categorie goederen waarnaar de vraag bij de aanvang van het economisch herstel als eerste toeneemt en in mindere mate door producten die in een latere fase van het conjunctureel herstel de groei dragen.

Hier komt echter ook tot uitdrukking, dat de Nederlandse economie in internationaal perspectief structureel beter is gaan presteren. Dit volgt op een periode waarin Nederland zijn positie steeds verder zag teruglopen. Sinds 1988 is een kentering opgetreden en nemen het BBP per hoofd en de werkgelegenheid sneller toe dan in de belangrijkste continentale Europese handelspartners.

Grafiek 2.3.4 BBP per hoofd; koopkrachtpariteiten; totale OESO = 100

Bron: OESO, IMF, Wereldbank, CPB, World Economic Forum, World Competitiveness Report.
Noot: EU-6: Du, Fr, It, B, Lux, NL. Taiwan: schatting.

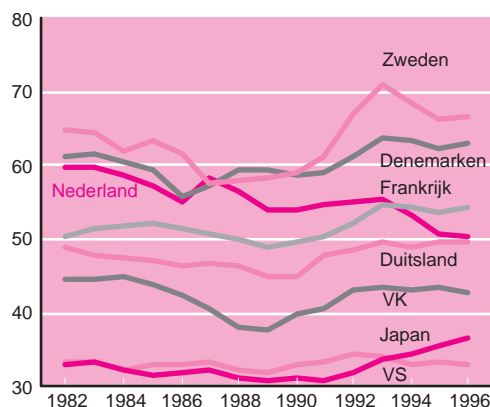
Daar komt wel bij dat Nederland zich niet alleen moet meten aan omliggende landen. Deze hebben op hoofdlijnen te kampen met vergelijk-

bare problematiek (onder meer te lage arbeidsdeelname) en presteren economisch matig. Meer ambitieus en relevant is een vergelijking met de sterk concurrerende landen elders in de wereld. Zo maakt Zuidoost-Azië een zeer snelle economische ontwikkeling door. Verschillende landen uit die regio benaderen in hoog tempo het welvaartsniveau van Europa of zijn daar al aan voorbij.

2.4 Trends in de collectieve uitgaven

Een element in de Nederlandse structuuraanpassing betreft de collectieve uitgaven. Deze stegen in de jaren zeventig snel. In 1982 bereikte de collectieve-uitgavenquote een historisch hoogste stand. Ook in een internationale context was sprake van een zeer omvangrijke collectieve sector. Sindsdien zijn de collectieve uitgaven als percentage van het BBP geleidelijk verlaagd, met in totaal 10% BBP tot 1996. Dit geldt in veel mindere mate voor andere landen. Door deze relatieve verbetering behoort Nederland niet meer tot de groep van landen met de allergrootste collectieve sector, maar is een min of meer vergelijkbaar niveau bereikt ten opzichte van andere West-Europese landen. Buiten Europa, bijvoorbeeld in Japan en de Verenigde Staten, is de collectieve sector beduidend minder omvangrijk.

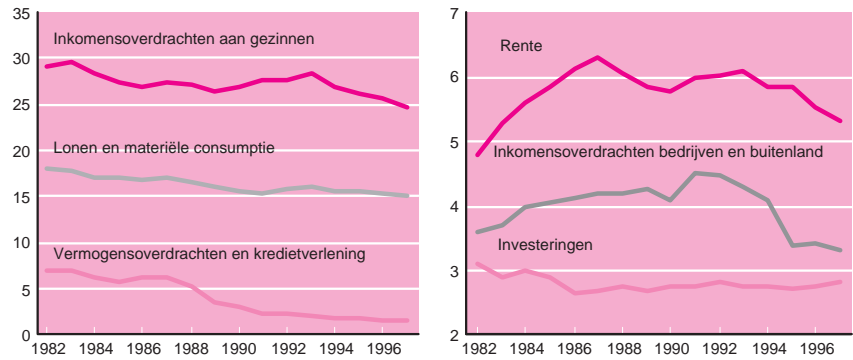
Grafiek 2.4.1 Collectieve uitgaven; % BBP

Bron: OESO Economic Outlook 59.

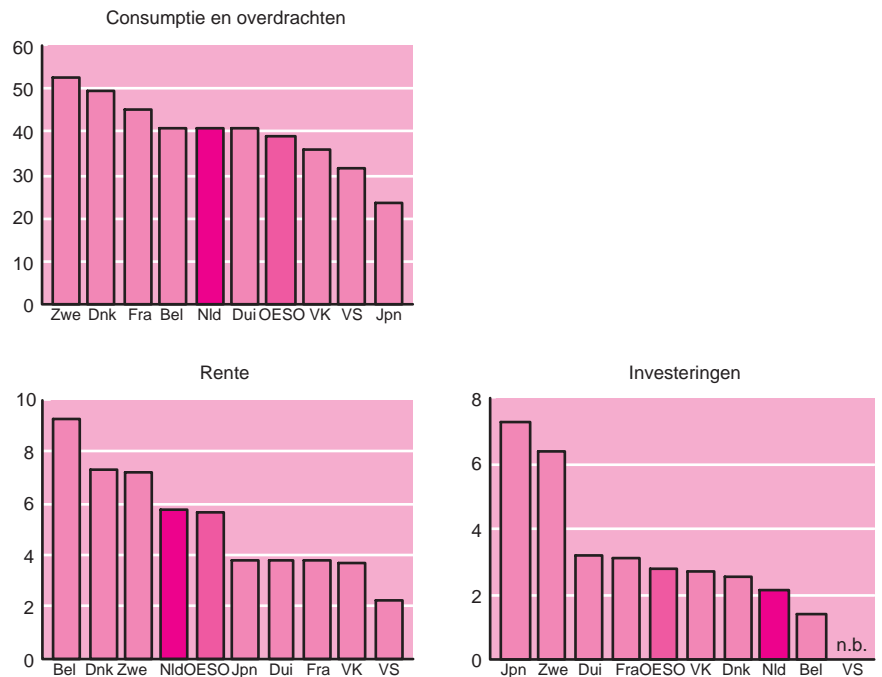
Uitsplitsing van de collectieve uitgaven laat zien, dat de daling vooral is gerealiseerd bij de inkomensoverdrachten, vermogensoverdrachten- en kredietverlening en de consumptieve uitgaven. Deze laatste bestaan voor ruim tweederde uit lonen en salarissen voor overheidspersoneel, en voor het overige uit materiële uitgaven. Het achterblijven van de salarissen en de bezuinigingen op netto materiële uitgaven (bijvoorbeeld defensie) liggen hieraan ten grondslag. De rentebetalingen zijn door de oplopende schuld echter vooral begin jaren tachtig fors toegenomen en inmiddels door een dalende rentestand weer teruggezakt tot het niveau van rond 1984. De overheidsinvesteringen zijn in de loop van de jaren tachtig gedaald, maar inmiddels weer vrijwel terug op het oorspronkelijke – bescheiden – niveau.

Grafiek 2.4.2 Ontwikkeling van collectieve uitgaven naar categorieën; % BBP

Ondanks een inmiddels meer vergelijkbare totale omvang van de collectieve sector ten opzichte van bijvoorbeeld Frankrijk en Duitsland, is de samenstelling van de collectieve uitgaven op onderdelen nog altijd minder gunstig. In Nederland zijn consumptieve uitgaven, inclusief overdrachten, en rente-uitgaven relatief hoog, terwijl overheidsinvesteringen op een relatief laag niveau liggen.

Grafiek 2.4.3 Samenstelling overheidsuitgaven naar economische categorie (1995); % BBP

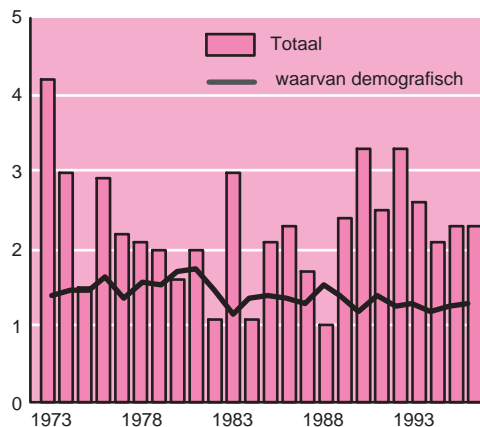

Bron: OESO.

Een belangrijke uitgavencategorie betreft de gezondheidszorg. De kwaliteit daarvan in Nederland is naar internationale maatstaven goed. De totale kosten liggen rond het gemiddelde van die in de ons omringende landen. De uitgavenontwikkeling blijft niettemin een belangrijk aandachtspunt. Dit geldt zowel in Nederland als in andere landen. De zorguitgaven vertonen een structureel opwaartse tendens, waarin de demografische ontwikkeling, met name de vergrijzing, een belangrijke rol speelt. Naast

demografie spelen ook andere vraag- en aanbodfactoren een rol in de kostenontwikkeling. Zo heeft uitbreiding van de (collectieve) verzekeringsdekking de vraag doen toenemen, en is door de technologische ontwikkeling het aanbod van zorgmogelijkheden sterk toegenomen. Gemiddeld is de volumegroei dan ook hoger uitgekomen dan alleen op grond van demografische trends mocht worden verwacht.

Grafiek 2.4.4 Uitgaven zorg, volumeontwikkeling en demografie; % mutatie

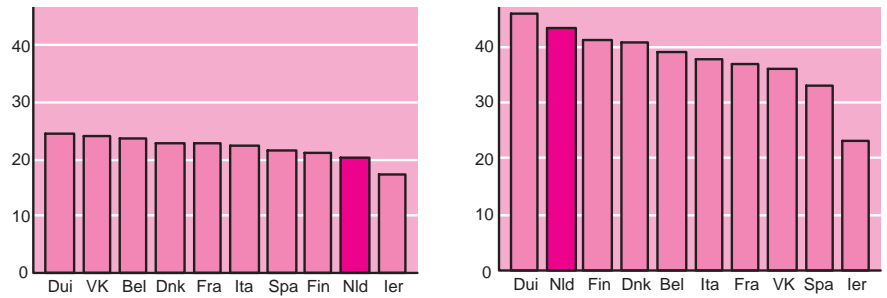
Bron: Ministerie van VWS.

Bij de uitgavenbeheersing richt het beleid zich onder meer op het introduceren van financiële prikkels voor zorginstellingen en artsen, verzekeraars en verzekerden (patiënten). Direct betrokken partijen krijgen hierdoor een groter belang bij de beheersing van de kosten. Voor *zorginstellingen en artsen* worden in 1997 specialisten in het budget van de instelling geïntegreerd. Voor *verzekeraars* wordt volgend jaar in de budgettering van ziekenfondsen een volgende stap gezet. Voorts wordt gezien welke risico-elementen kunnen worden geïntroduceerd in de omslagregeling van de Wet Toegang Ziektekostenverzekering (WTZ). Voor *verzekerden* wordt in 1997 een systeem van eigen bijdragen ingevoerd in de Ziekenfondswet.

Vergrijzing

De kosten van de vergrijzing worden naast onder meer de zorguitgaven bepaald door het aantal AOW-uitkeringen. De druk van de vergrijzing op de collectieve uitgaven zal de ruimte voor daarmee niet samenhangende uitgaven onder druk zetten. Uit een internationale vergelijking van de demografische ontwikkeling blijkt, dat in Nederland de verhouding van het aantal personen boven de 65 jaar ten opzichte van de bevolkingsgroep van 20- tot 65-jarigen nu nog relatief gunstig is, maar tot 2030 de sterkste groei zal vertonen. Nederland zal daarmee één van de landen met de hoogste grijze druk worden.

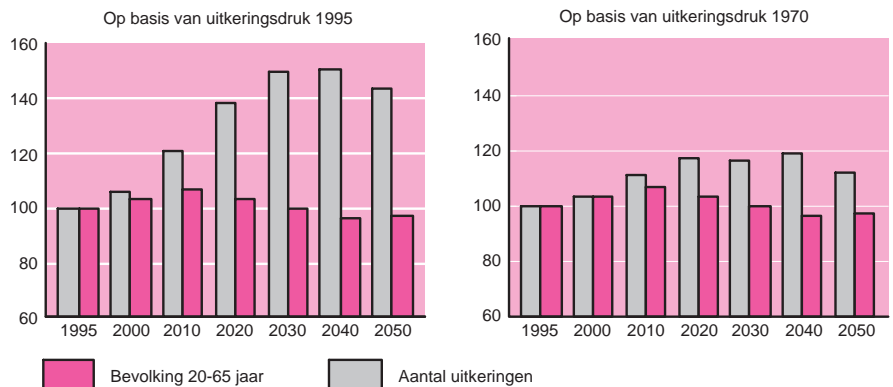
Grafiek 2.4.5 65-plussers ten opzichte van 20- tot 65-jarigen 1995-2030; %

Bron: OESO.

Binnen het totaal aantal uitkeringen neemt de AOW het grootste deel voor zijn rekening. Op grond van de verwachte demografische ontwikkeling zal bij de veronderstelling van een constante fractie van het aantal uitkeringsgerechtigden per leeftijdscategorie op het huidige niveau, het aantal uitkeringen veel sneller toenemen dan de bevolking in de leeftijdscategorie van 20 tot 65 jaar. De last, die drukt op een relatief afnemende basis, neemt voortdurend toe. Het beleid is erop gericht de arbeidsdeelname te stimuleren, zodat het aantal personen onder de 65 jaar met een uitkering kan afnemen. Dat kan een belangrijke bijdrage leveren om de demografische druk op te vangen. Ter illustratie laat grafiek 2.4.6 zien, wat de ontwikkeling zal zijn als tegenover de vergrijzing de uitkeringsdruk van 20- tot 65-jarigen geleidelijk daalt. Naast dit element is er in de Miljoenennota 1996 ook op gewezen, dat nog los van beleid dat rechtstreeks aansluit op wijzigingen in de regelingen voor ouderen of de financiering ervan, reductie van staatsschuld en daarmee van rentelasten nodig is om ruimte te scheppen voor uitgaven die samenhangen met vergrijzing. In de nota Werken aan Zekerheid wordt nader op de financiering van de vergrijzing ingegaan.

Grafiek 2.4.6 Ontwikkeling bevolking 20 tot 65 jaar en aantal uitkeringen; 1995=100

Noot: Linkergrafiek: constante fractie (1995) van het aantal uitkeringen per leeftijdscategorie. Rechtergrafiek: fractie van aantal uitkeringen per leeftijdscategorie in de leeftijdscategorieën 20-65 jaar daalt tot 2030 geleidelijk naar het niveau van 1970.

Pensioenen

Gelijk op met de verwachte kostenstijging voor de AOW zijn ook kostenstijgingen in de aanvullende pensioenen te verwachten, hetgeen één van

de redenen is om extra aandacht te schenken aan de inrichting van de collectieve aanvullende pensioenen. De overheid heeft daar immers via de verplichtstelling van een pensioenregeling voor een gehele bedrijfstak en de fiscale facilitering van pensioenregelingen bemoeienis mee. Veel collectieve pensioenregelingen kennen door een keuze voor eindloonregelingen een relatief beperkte band tussen premiebetaling en pensioen. Een grotere nadruk op middelloonregelingen kan die band versterken en aldus bijdragen tot een betere verdeling van de kosten en toekomstige kostenstijgingen beperken. Versobering van het gemiddelde collectief afgesloten pensioenambitieniveau kan bijdragen tot meer flexibiliteit in pensioenregelingen, meer keuzevrijheid voor werkgevers en individuele werknemers, en een beter kostenbewustzijn.

Door het bevorderen van een soberder ambitieniveau van collectieve aanvullende pensioenen, het creëren van meer keuzemogelijkheden voor ondernemingen en werknemers en het stimuleren van middelloon-systemen kan de basis van ons pensioenstelsel worden versterkt en gemoderniseerd. In de nota Werken aan Zekerheid wordt hierop uitvoeri-ger ingegaan.

2.5 Trends in de collectieve inkomsten

Belastingstelsel

Voor de ontwikkeling van economie en werkgelegenheid is de vormgeving van ons belasting- en premiestelsel van groot belang. Door de toenemende mobiliteit van kapitaal en arbeid (onder meer interne markt) en de voorgenomen Economische en Monetaire Unie neemt de concurrentie toe – ook op fiscale vestigingsfactoren. Dit vraagt om een fiscaal stelsel dat concurrerend blijft met dat van andere landen, allereerst binnen de EU maar in toenemende mate ook daarbuiten. De praktijk leert dat het belastingstelsel een factor van betekenis is en blijft bij de vraag waar ondernemingen zich vestigen. Ook bestaande bedrijven die nieuwe bedrijfsactiviteiten overwegen, betrekken de fiscaliteit in hun afweging om deze al dan niet in een ander land uit te voeren. Van het zeer mobiele kapitaal stroomt de opbrengst voor een deel naar landen met een fiscaal gunstig regime voor vermogens en de inkomsten daaruit. Bij de vormgeving van het Nederlandse belastingstelsel zal dan ook nog sterker rekening moeten worden gehouden met de ontwikkelingen in andere landen. Vanuit de nationale optiek zal het stelsel zoveel mogelijk gekenmerkt worden door eenvoud bij uitvoering en toepassing, terwijl het daarnaast dient bij te dragen aan een duurzame ontwikkeling van economie en werkgelegenheid en evenwichtige inkomensverhoudingen.

De eerste twee jaar van deze kabinetsperiode is een aantal belangrijke stappen gezet op weg naar het toekomstige stelsel. Gewezen wordt op de fiscale maatregelen ter verlaging van de lasten op arbeid en de maatregelen ter verbetering van de concurrentiepositie van bedrijven, met als specifiek aandachtsgebied het midden- en kleinbedrijf. Voorts is er een aantal voorgenomen maatregelen waarvan de parlementaire behandeling het komend najaar zal plaatsvinden. Genoemd worden de maatregelen in de vennootschapsbelasting tegen uitholling van de grondslag en voor verdere versterking van het Nederlandse fiscale vestigingsklimaat, en de voorstellen inzake consumptieve rente, vermogensbelasting en de fiscale behandeling van aandelenpakketten.

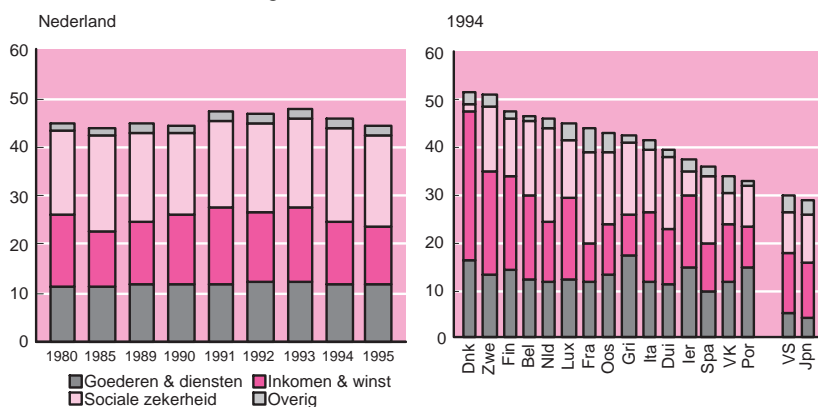
Trends

Tegen deze achtergrond zullen drie trends voor Nederland ook in de komende periode van bijzondere betekenis zijn: vermindering van het totale niveau van collectieve lasten; bij de samenstelling van collectieve

lasten een tendens tot verschuiving van mobiele naar minder mobiele grondslagen en het verschuiven van het zwaartepunt van directe naar indirecte belastingen; en de verdere introductie van analytische elementen in de fiscaliteit (belasting van verschillende inkomenscategorieën tegen afzonderlijke tarieven).

Waar voor een open economie als die van Nederland de genoemde internationale overwegingen van bijzonder belang zijn, neemt dat niet weg dat het fiscale beleid, ook binnen de context van de Europese integratie, in beginsel een nationale aangelegenheid blijft waar het functioneren van de interne markt dat toelaat. De vrijheid om – gegeven de internationale concurrentie – het stelsel naar eigen voorkeur in te richten wordt allereerst bepaald door de totale omvang van de collectieve lasten (en dus van de collectieve uitgaven). Ook hier kent Nederland door de nog steeds hoge lasten een kwetsbare uitgangspositie: de totale lastendruk is hoog (zie grafiek 2.5.1), hetgeen de mogelijkheden beperkt om lasten te verminderen op onderdelen waar internationale concurrentie daartoe noopt en deze te verplaatsen naar andere categorieën. De verlichting van de microlasten met per saldo 9½ à 10 miljard (met name arbeid) in de jaren 1995–1997 vormt dan ook een noodzakelijke stap in de goede richting.

Grafiek 2.5.1 Ontwikkeling collectieve lasten; % BBP

Bron: OESO Revenue Statistics, 1995.

Een tweede trend betreft vervolgens de samenstelling van de collectieve lasten. Internationale concurrentie oefent druk uit op belasting van mobiele grondslagen (met name kapitaal), en op belastingen die hun neerslag vinden in de arbeidskosten en dus in de (prijs-)concurrentiepositie en de werkgelegenheidsontwikkeling. Dit laatste betreft met name de directe lasten op arbeid. Ook indirecte lasten kunnen de concurrentiepositie beïnvloeden, niet alleen accijnzen en milieuheffingen maar ook de indirecte lasten in den brede voorzover deze leiden tot afwenteling in arbeidskosten.

Aan bevordering van een duurzame ontwikkeling kan een verschuiving in de samenstelling van lasten van direct naar indirect een bijdrage leveren. Op onderdelen worden de indirecte lasten op milieu-schadelijke activiteiten verzwaard, om allocatie te beïnvloeden ten gunste van duurzaamheid. Hierbij past de regulerende energieheffing waarvan de tweede tranche per 1 januari 1997 zal worden doorgevoerd. De opbrengsten zullen onder meer worden teruggesluisd naar lagere tarieven op arbeid. Dergelijke verschuiving van lasten van direct naar indirect brengt voor de werkgelegenheid het risico van afwenteling in hogere arbeidskosten met zich mee.

Terugsluizen van de opbrengsten is er dan ook in de eerste plaats op gericht om de inkomensgevolgen te verlichten en om afwenteling tegen te gaan. Naar de mate waarin dit beleid een breed draagvlak kent en afwenteling in te hoge lonen wordt voorkomen, kan een dergelijke verschuiving van directe lasten op arbeid naar indirecte belastingen een positief werkgelegenheidseffect creëren. Een bijkomend voordeel is dat indirecte belastingen in sommige gevallen administratief gemakkelijker zijn uit te voeren en minder fraudegevoelig zijn.

Bij verschuivingen tussen directe en indirecte belastingen zal met internationale aspecten rekening moeten worden gehouden. Wat betreft de gevolgen voor de internationale concurrentiepositie is immers ook van belang of in Europees verband tot een gecoördineerde aanpak kan worden gekomen. Onder leiding van Europees Commissaris Monti wordt thans een rapport opgesteld betreffende de belastingstelsels in de Europese Unie, met het oog op de noodzaak dat lidstaten een belastingklimaat creëren dat stimulerend is voor het bedrijfsleven en voor het scheppen van werkgelegenheid, en dat een doeltreffend milieubeleid bevordert. In het bijzonder worden hierin de mogelijkheden verkend om door middel van een verhoging van de belasting op consumptie en gelijktijdige verlaging van de arbeidskosten een positief effect te scheppen voor de werkgelegenheid. Daarnaast wordt in dit kader onderzocht hoe te komen tot een meer stabiele belastingopbrengst in de lidstaten en een soepelere werking van de interne markt.

Een derde trend ten slotte betreft een verdergaande subjectivering van de heffing en het nader aanbrengen van analytische elementen op het gebied van de belastingheffing over kapitaalinkomsten. Met het aanbrengen van analytische elementen wordt bedoeld op de mogelijkheid om bepaalde categorieën van inkomsten afzonderlijk tegen een vast tarief in de belastingheffing te betrekken. Een verdergaande subjectivering van de heffing houdt in dat de belastingheffing beter gaat aansluiten bij het feitelijk door belastingplichtigen genoten inkomen. Met het op 4 juni 1996 ingediende wetsvoorstel inzake onder meer een herziening van de aanmerkelijk-belangregeling is wat betreft een verdergaande subjectivering van en het aanbrengen van analytische elementen in de belastingwetgeving inmiddels een eerste stap gezet. Uiteindelijk zal het resultaat moeten zijn een belastingstelsel dat ook met betrekking tot vermogen en inkomsten daaruit internationaal concurrerend is.

Tezamen zijn deze trends van belang voor economische groei en werkgelegenheid in de toekomst, en voor een stabiele bron van inkomsten voor collectieve voorzieningen. De in bijlage 4 opgenomen analyse van de ontwikkeling van de belasting- en premiegrondslag over afgelopen jaren bevestigt het beeld dat de effecten van maatregelen én endogene trends voor de grondslag aandacht behoeven.

Toekomstig belastingstelsel

De regering heeft het voornemen in de loop van 1997 een verkenning uit te brengen van de richting waarnaar het Nederlandse belastingstelsel zich in het begin van de 21e eeuw moet ontwikkelen.

2.6 Trends in de arbeidsmarkt en sociale zekerheid

De werkgelegenheid geeft een gunstig beeld te zien. Deze stijgt in 1996 en 1997 naar verwachting met meer dan 100 000 banen. Daarmee zet de trend zich voort, dat de werkgelegenheid in Nederland sneller groeit dan

in de ons omringende landen. In de periode 1995–1997 bedraagt naar huidige inzichten de totale werkgelegenheidsgroei 310 000 banen van meer dan 12 uur per week².

Het regeringsbeleid is gericht op stimulering van de werkgelegenheid door versterking van het concurrentievermogen via verlichting van de arbeidskosten, structuurversterking en bevordering van de marktwerking. Bijzondere aandacht gaat uit naar het lagere segment van de arbeidsmarkt waar de discrepanties omvangrijk en nijpend zijn.

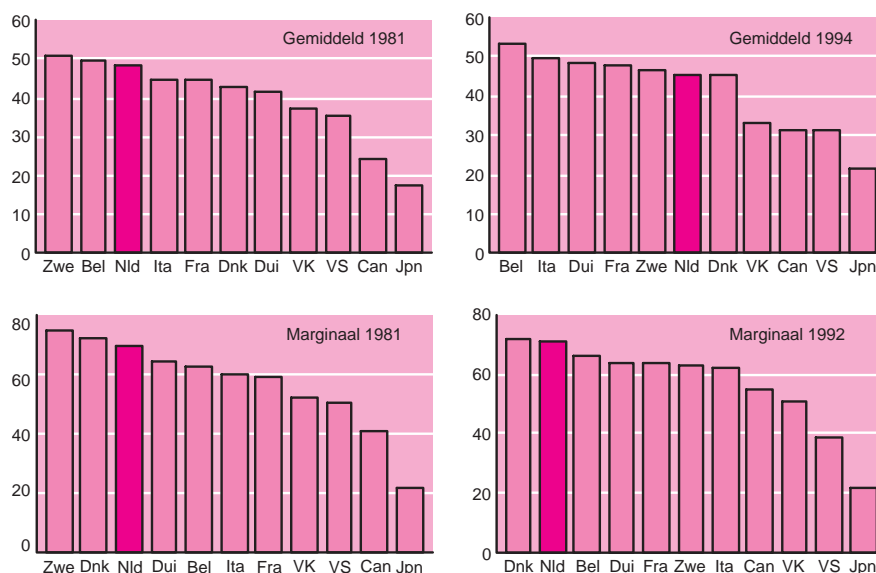
Een belangrijk probleem in dit segment is het verschil tussen het arbeidskostenniveau en de productiviteit. Een mogelijke verklaring is gelegen in beperkte loondifferentiatie. Lonen vertonen in de meeste economieën de neiging mee te groeien met de gemiddelde macro-productiviteitsstijging. Minder productieve arbeid zal deze stijging niet halen, en langzamerhand worden uitgestoten. Dit proces houdt zichzelf in stand, want naarmate de minst productieve arbeid verdwijnt, neemt de gemiddelde productiviteit verder toe. In veel Europese landen is deze combinatie van uitstoot en relatief snelle productiviteitsstijging opgetreden. In de VS lijkt daarentegen juist sprake te zijn van loonsverlaging aan de onderkant van de arbeidsmarkt, met als gevolg dat minder productieve arbeid juist in het productieproces wordt geïncorporeerd. Dit leidt tot een zeer gematigde productiviteitsontwikkeling op macroniveau. De totale productie- en inkomensgroei is hierdoor echter wel hoger, want ondanks hun neerwaartse invloed op de gemiddelde productiviteit, leveren ook minder productieven een belangrijke bijdrage aan groei van inkomen en welvaart. Kern van de uitdaging in Europa is hoe arbeidskostenniveau en productiviteit in het lagere segment dichterbij elkaar kunnen worden gebracht onder behoud van belangrijke verworvenheden.

Het dichterbij elkaar brengen van het arbeidskostenniveau en de productiviteit wordt in Nederland langs diverse wegen bevorderd. In het overleg met sociale partners is afgesproken dat de ruimte die bestaat tussen het wettelijk minimumloon en de laagste CAO-schalen beter benut wordt en ook is er de mogelijkheid van tijdelijke dispensatie van het wettelijk minimumloon. Daarnaast zijn de collectieve lasten op arbeid van belang. De gemiddelde wig voor een gemiddelde werknemer was aan het begin van de jaren tachtig hoog, ook in internationaal perspectief. In 1994 was de positie al minder extreem en sindsdien is een verdere verlaging gerealiseerd. De wigverkleining op het niveau van het wettelijk minimumloon en vlak daarboven is nog aanzienlijk groter, vooral door de specifieke afdrachtskorting die de arbeidskosten in het traject 100–115% WML met f 2000,- verlaagt (1997). Voor langdurig werklozen en deelnemers aan het leerlingwezen heeft de afdrachtskorting zelfs een omvang ter grootte van de totale werkgeverslasten (f 6000,-)

² Inclusief de banen van minder dan 12 uur bedraagt de toename ruim 390 000, zodat de bij het Regeerakkoord gemaakte raming van 350 000 extra banen over de hele periode 1995–1998 al ruimschoots is gerealiseerd.

De voortgang die geboekt is bij het reduceren van de gemiddelde wig, in het bijzonder aan de onderkant van de arbeidsmarkt, is groter dan het resultaat bij de verlaging van de marginale wig³. Dit ligt besloten in het accent op verlaging van de gemiddelde wig aan de onderkant, doch mag niet de ogen doen sluiten voor de negatieve effecten van een hoge marginale wig. Die bestaan onder meer uit potentiële negatieve gevolgen voor het arbeidsaanbod (ontmoedigingseffect), minder prikkels voor scholing en impulsen voor fraude.

Grafiek 2.6.1 Gemiddelde en marginale wig 1981–1994 gemiddelde werknemer;
% looninkomen

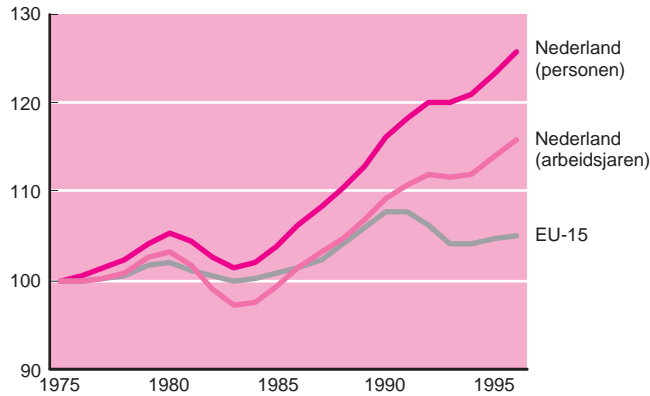

Bron: OESO 1995, The tax/benefit position of production workers 1991–1994.
OESO 1994 Job study, Evidence and Explanations Part II.

De huidige werkgelegenheidsontwikkeling kan de vergelijking met de ons omringende landen ruimschoots doorstaan. Maar er is zeker geen reden voor zelfgenoegzaamheid. De gunstige ontwikkeling hangt samen met het feit dat niet alleen sprake is van omvangrijke creatie van werkgelegenheid, maar vooral ook van een belangrijke toename van het deeltijdwerk. In de toekomst zal de aanhoudend toenemende participatie van vrouwen leiden tot een verdere toename van het arbeidsaanbod. Een aanzienlijke groei van de werkgelegenheid blijft zodoende noodzakelijk.

³ De marginale wig is het percentage dat van een loonkostenstijging wegvloeit naar de collectieve sector.

Grafiek 2.6.2 Werkgelegenheidsontwikkeling in Nederland en de EU15; 1975 = 100

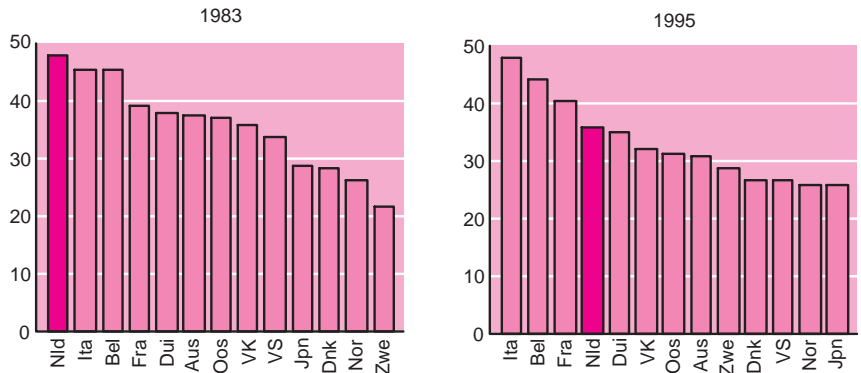

Bron: CPB.

Noot: EU-15 in personen; gegeven de relatief geringe betekenis van deeltijd zal dit slechts beperkt verschillen van arbeidsjaren.

In Nederland lag de participatie van vrouwen in het arbeidsproces in het verleden op een laag niveau, vooral in internationaal perspectief. Daardoor behoorde Nederland tot de categorie van landen met het hoogste aandeel van de niet-werkende bevolking. In het meer recente verleden is het aandeel van vrouwen met een baan toegenomen. Deze ontwikkeling heeft geleid tot een daling van het aandeel van mensen tussen de 15 en 65 jaar die niet werken. Het aandeel is echter nog steeds hoog, ook in internationaal perspectief.

Grafiek 2.6.3 Niet-werkende bevolking 15-65 jaar; als % van bevolking 15-65 jaar

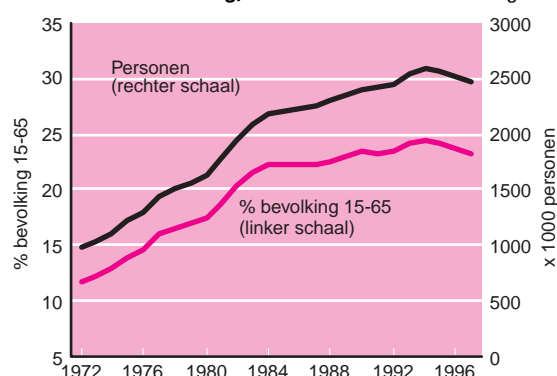

Bron: OESO.

Bij deze ontwikkeling past een aantal kanttekeningen. Ten eerste is in Nederland deeltijdarbeid een veel meer voorkomend verschijnsel dan in andere landen, zodat ondanks een internationaal vergelijkbare participatie in termen van personen, Nederland omgerekend in voltijdbanen nog altijd een forse achterstand heeft. Gerekend in arbeidsjaren is de arbeidsparticipatie in Nederland slechts zo'n 50% tegenover 60% in Duitsland, 70% in de Verenigde Staten en 80% in Japan. Dat is relevant voor het economische draagvlak. In de tweede plaats is een vergelijkbare daling van het aantal personen met een uitkering in veel mindere mate opgetreden. Vanaf het eind van de jaren zestig tot het begin van de jaren tachtig was sprake van een sterke stijging, waarna een afzwakking optrad. Het

aantal mensen onder de 65 jaar dat een beroep doet op een inkomensvervangende uitkering is in het verleden voortdurend toegenomen en pas sinds vorig jaar aan het dalen.

Grafiek 2.6.4 Ontwikkeling van het aantal personen onder de 65 jaar met een uitkering; aantal x1000 en in % bevolking 15 – 65 jaar

Bron: CPB.

Noot: Uitkeringen voor werkloosheid, bijstand, arbeidsongeschiktheid, ziekte, VUT en AWW.

Dit hing enerzijds samen met de toegangscriteria voor met name de WAO, die als soepel konden worden gekenschetst, en anderzijds met het feit dat men, eenmaal in de financieel aantrekkelijke regeling opgenomen, slechts zelden terugkeerde in het arbeidsproces. Mede om deze reden zijn de laatste jaren versoeringen aangebracht, zijn de toetredingscriteria verscherpt en belangrijke veranderingen in de uitvoering en de uitvoeringsorganisatie van de sociale zekerheid doorgevoerd. In deze kabinetsperiode is de Ziektewet geprivatiseerd en wordt ruimte gemaakt voor premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (PEMBA). Het functioneren van de sociale zekerheid en van de arbeidsmarkt zal daardoor naar verwachting verder worden verbeterd. Om de verantwoordelijkheid van de marktpartijen te vergroten zijn voorstellen aan het parlement voorgelegd, die onder meer inhouden dat de WAO-premie per onderneming kan variëren met de afvloeiingspercentages naar de arbeidsongeschiktheid, zodat bedrijven meer belang krijgen bij het voorkómen van arbeidsongeschiktheid en het reïntegreren van arbeidsongeschikte werknemers. Bovendien krijgen werkgevers de gelegenheid het arbeidsongeschiktheidsrisico gedurende een bepaalde periode zelf te dragen, en dat desgewenst particulier te verzekeren. Doel is om door middel van concurrentie tussen verzekeringsmaatschappijen en uitvoeringsinstellingen op het vlak van tarieven, preventiebeleid en reïntegratiebeleid een adequate volume-ontwikkeling te bevorderen. Dit is des te meer nodig omdat demografische analyses uitwijzen, dat de komende decennia een opwaartse druk op het totaal aantal uitkeringen uit hoofde van de arbeidsongeschiktheid zal blijven bestaan.

Afgelopen jaar is voor het eerst sinds tientallen jaren het aantal uitkeringen voor personen onder de 65 jaar in absolute aantallen afgenomen. In 1996 zet dit door, en zal dit naar verwachting zelfs voor het totaal aantal uitkeringsgerechtigden gelden. Een verdere reductie van het aantal uitkeringsgerechtigden onder de 65 jaar is wenselijk, vanuit zowel sociale als economische overwegingen. Dit zal leiden tot een matiging in de uitgaven voor de sociale zekerheid en een kleiner beslag van premies op arbeidskosten, en komt aldus de werkgelegenheid ten goede.

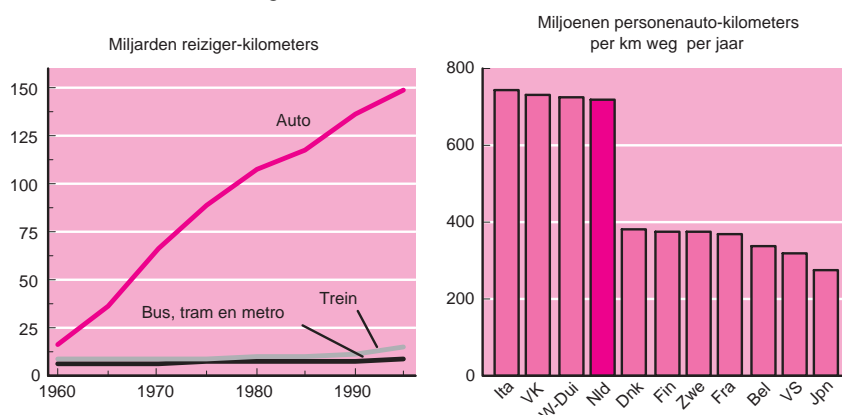
2.7 Versterking van de economische structuur

Het huidige kabinet heeft van meet af aan de versterking van de economische infrastructuur van ons land hoog op de agenda geplaatst. Veel tijd en energie is gestoken in het naderbij brengen van de realisatie van een aantal voor onze economie waardevolle grote projecten, zoals de Betuwelijn, de uitbreiding van Schiphol en de Hogesnelheidslijn van Amsterdam naar Brussel.

Gedurende dit jaar heeft de regering bovendien een diepgaande, brede analyse laten verrichten naar de eisen die in de eerste helft van de volgende eeuw gesteld zullen worden aan onze ruimtelijke inrichting, wil Nederland én optimaal gebruik blijven maken van zijn economisch potentieel én invulling kunnen geven aan het streven naar duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit en een verantwoord ecologiebeheer. Concurrerende toekomstbeelden plaatsen ons land voor nieuwe dilemma's en uitdagingen. Bestaande beleidsvisies voor de langere termijn zijn getoetst; aan elkaar op onderlinge consistentie, en aan trends die zichtbaar zijn in de samenleving. Die toets heeft een aantal knellende dilemma's in beeld gebracht, die vragen om keuzes. Daarbij moet kracht worden ontleend aan een integrale benadering. Daarbij is ook een goede kennisinfrastructuur van belang.

Het wordt steeds duidelijker dat Nederland tegen de grenzen van zijn fysieke infrastructuur aanloopt. Het meest in het oog springt de toeneemende automobiliteit. De sterke toename van de mobiliteit vormt een steeds groter knelpunt voor de bereikbaarheid, met name in het westen van het land en de beide mainports naar en van het achterland. Dit noopt tot een beleid dat zich niet alleen richt op het oplossen van knelpunten in de infrastructuur, onder andere in het openbaar vervoer, maar ook het invoeren van prijsbeleid, alsmede oplossingen in de sfeer van procedures en regelgeving.

Grafiek 2.7.1 Ontwikkeling mobiliteit 1960 -heden

Bron: CBS, CPB Het Nederlands personenvervoer op lange termijn, Onderzoeksmemorandum 96.

De besluiten van de regering om te starten met de aanleg van de Betuweroute en de Hogesnelheidslijn zijn er mede op gericht om de mobiliteit in een duurzame richting om te vormen. De huidige capaciteit van het spoorwegennet, zowel ten aanzien van goederen - als van personenvervoer, is immers onvoldoende om zo'n verschuiving te kunnen realiseren. Het gebruik van de Betuweroute en de Hogesnelheidslijn zal ook leiden tot verlichting van de vervoersdruk elders op het spoorwegennet, zodat de vervoersnelheid over het gehele net zal kunnen toenemen.

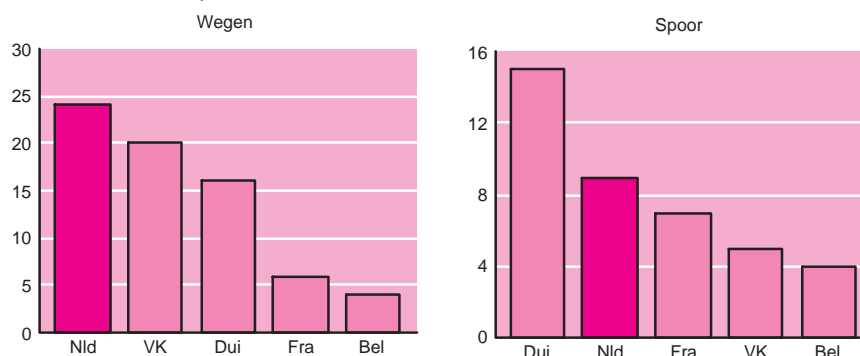
In het wetsvoorstel Aanpassing van de Loon- en Inkomstenbelasting c.a. heeft de regering reeds een aantal maatregelen voorgesteld die het gebruik van het openbaar vervoer voor het woon-werkverkeer stimuleren en het dichter bij de arbeidsplaats gaan wonen bevorderen. De variabilisatie van de autokosten, door een verhoging van de accijns op brandstoffen en een daling van de motorrijtuigenbelasting, maakt tevens onderdeel uit van het samenhangende geheel aan initiatieven om te komen tot oplossing van het mobiliteitsprobleem. In latere jaren zal rekeningrijden worden toegepast. Bij het beoordelen van allerlei denkbare maatregelen gaat het niet alleen om de aspecten van doelmatigheid, handhaafbaarheid en controleerbaarheid, maar moet ook het budgettaire aspect een rol spelen, zoals ook de inpasbaarheid in het totale fiscale beleid een rol speelt. Het streven is erop gericht dit beleid verder uit te bouwen, voor zover dat in internationale context mogelijk is.

De grenzen van de Nederlandse fysieke infrastructuur komen ook op andere terreinen duidelijk in beeld. Het ruimtebeslag van allerlei activiteiten neemt toe, waardoor steeds meer conflicterende claims ontstaan. De groeiende behoefte aan bedrijfslocaties, de wens voor het behoud van natuur- en milieufuncties in het landschap en het grotestedenbeleid vragen om een integrale afweging. Belangrijk daarbij is ook, dat de behoefte aan een kwalitatief goede leefomgeving toeneemt. De komende vijftien jaar zullen naar huidige inzichten nog zo'n miljoen woningen in Nederland ingepast en bijgebouwd moeten worden. De inpassing in een kwalitatief goede leefomgeving in de buurt van de grote bevolkingsconcentraties is noodzakelijk om te voorkomen dat de Randstad haar functie zal verliezen als woon-, werk- en recreatielocatie.

Naast een optimaal gebruik van de bestaande ruimte zullen ook mogelijkheden voor een intensiever gebruik van nog onderbenutte ruimte en het winnen van nieuwe ruimte (in water, onder de grond en met overkluizing) worden nagegaan. Dit vergt investeringen in de kwaliteit van die ruimte, in natuurontwikkeling en in groenprojecten, alsmede het zorgvuldig geleiden van groei-impulsen die binnen en buiten de Randstad bestaan en ontstaan.

Het beleid zal de vraagstukken voor de komende decennia op het gebied van milieu, wonen, werken, recreëren en mobiliteit in onderlinge samenhang moeten benaderen. Duidelijke keuzes, leidend tot een betekenisvolle verschuiving binnen de collectieve uitgaven, zijn daarbij onvermijdelijk. Het vergroten van de efficiëntie van inspraakprocedures en het introduceren van een aangepaste werkwijze door andere contractvormen kunnen bijdragen aan een verbetering van de implementatie van deze keuzes. De besluiten ten aanzien van de dijkverzwaringen hebben aangetoond, dat nijpende problemen om een dergelijke aanpak vragen.

Grafiek 2.7.2 Lengte van besluitvormingsprocedures van grote projecten; in jaren
(meetperiode tot 1990)

Bron: Kwaliteit van het openbaar bestuur. Vervolgrapportage in het kader van de Toets op het concurrentievermogen.

Noot: Gemeten vanaf ontwerp voor tracé of project tot aan het finale besluit voorafgaand aan realisering.

Het ambitieniveau ligt hoog; de formulering en uitwerking van de (extra) beleidsinspanningen zal in de komende periode nader vorm krijgen. Een aantal beleidskeuzes voor de langere termijn (2010–2030), met name op het vlak van de ruimtelijke inrichting van ons land, kan slechts op basis van grondige studies, nadere verkenningen en brede maatschappelijke discussies worden gemaakt. De discussies hierover zijn juist gestart, en beslissingen over de hieruit mogelijk voortvloeiende projecten met hun verstrekkende gevolgen voor de toekomstige ruimtelijke structuur van ons land, zullen dan ook niet meer door deze regering kunnen worden genomen.

De regering rekent het tot haar bestuurlijke verantwoording de daarvoor noodzakelijke analyses en oplossingsmodaliteiten beschikbaar te hebben ten tijde van de volgende kabinetsformatie. Waar mogelijk zal de regering nog haar beleidsvoorkeuren uitspreken, zonder evenwel tot principebesluiten te komen.

Dat betekent niet dat de regering verder werkeloos kan toezien, maar het plaatst haar wel voor een dilemma: een aantal keuzes kunnen pas over enige jaren worden gemaakt, terwijl op verschillende fronten op korte termijn extra maatregelen nodig zijn om in de periode tot 2010 een aantal knelpunten die geen uitstel kunnen gedogen, aan te pakken.

Binnen de vigerende beleidskaders zal waar mogelijk versnelling, intensivering en aanvulling van bestaand beleid worden gezien, zonder dat deze (aanvullende) maatregelen belemmeringen oproepen voor meer fundamentele keuzes op langere termijn. De met de voorbereiding van dit pakket gemoeide kosten worden, voorzover deze betrekking hebben op het jaar 1997, ingepast binnen de begroting voor dat jaar. Bij de voorbereiding van de begroting voor 1998 zullen nadere beslissingen worden genomen over het implementatiepad van het beoogde samenstel van maatregelen.

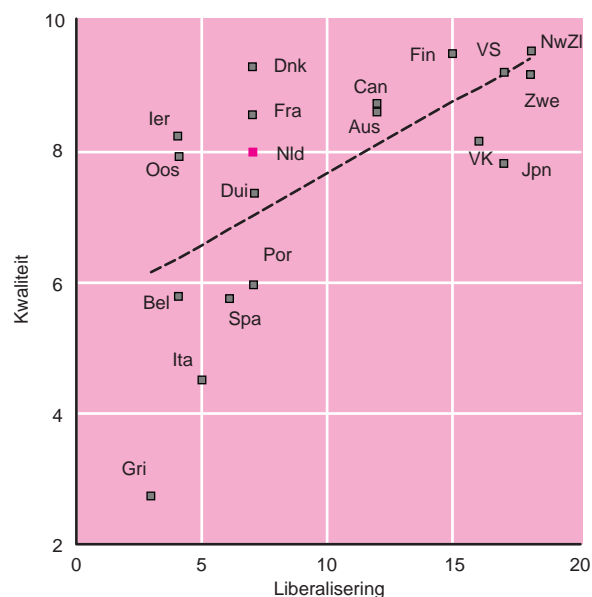
2.8 Goederen- en dienstenmarkten

Goed functionerende goederen- en dienstenmarkten bepalen het aanpassingsvermogen en de slagvaardigheid van de economie. De regering heeft dan ook initiatieven genomen om de werking van deze markten te verbeteren. Het bestaande mededingingsbeleid is aangescherpt, terwijl een nieuwe op Europese leest geschoeide mededingingswet in voorbereiding is. Het handhavingsinstrumentarium is verbeterd en

fusies zullen voortaan op mededingingsaspecten worden getoetst. Ook andere ordeningswetgeving heeft een moderner jasje gekregen. De vestigingswet is versoepeld. In vergelijking met andere landen had Nederland in het begin van de jaren negentig nog een lange weg te gaan; thans wordt snelle vooruitgang geboekt.

Het belang van meer dynamiek kan geïllustreerd worden aan de hand van de telecommunicatiemarkt. Landen die reeds in een vroeg stadium hun telecommunicatiemarkt hebben geliberaliseerd, bezitten nu een kwaliteitsvoorsprong. Over het geheel waren prijsdalingen in de geliberaliseerde markten bovendien groter dan in niet-geliberaliseerde markten.

Grafiek 2.8.1 Verband tussen liberalisering en kwaliteit van de dienstverlening op de telecommunicatiemarkt

Bron: OECD Communication Outlook 1995; World Economic Forum, The World Competitiveness Report,

Noot: Schaal kwaliteit: index «meeting business-requirements»; schaal liberalisering: index voor marktform telecommunicatie, waarbij per deelmarkt: 0=monopolie, 1=duopolie, 2= meer dan 2 aanbieders.

Ook op andere wijze poogt de regering de sectorspecifieke wetgeving onder de loep te nemen. Hiervoor is onder leiding van de Minister van Economische Zaken de operatie Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit (MDW) opgezet. Binnen deze operatie is een groot aantal projecten gestart met drie doelen: een beknopte en toegankelijke formulering van regels en voorschriften (wetgevingskwaliteit), minder gedetailleerde voorschriften (deregulering) en meer verantwoordelijkheid leggen bij ondernemers, organisaties en consumenten (marktwerking). De eerste tranche van de MDW-operatie omvatte de winkelsluitingswet, het milieuvergunningen- en inrichtingenbesluit, het procesmonopolie van de advocatuur, het rijtijdenbesluit, het taxivervoer en de arbeidsomstandighedenwet. De implementatie van de diverse voorstellen is in gang. De winkelopeningstijdenwet is met ingang van 1 juni 1996 aangepast. Door een andere inrichting van het milieuvergunningenstelsel behoeft 55% van de ambachtelijke bedrijven en de detailhandel geen vergunning meer aan te vragen, en valt deze onder algemene regelgeving. Dit gebeurt overigens zonder het bijstellen van de normen.

Kapitaalmarkten

Voor het functioneren van een economie is de beschikbaarheid van risicodragend kapitaal van groot belang. Deze beschikbaarheid is mede afhankelijk van de mate waarin de kapitaalverschaffer invloed uit kan oefenen op de ondernemingsstrategie. In dat licht heeft de regering een wetsvoorstel ontworpen inzake beschermingsconstructies, die door ondernemingen worden gebruikt om onvriendelijke overnemingen te voorkomen. Centraal staat dat beschermingsconstructies in principe doorbroken kunnen worden door een aandeelhouder die gedurende ten minste één jaar 70% of meer van het geplaatste kapitaal bezit. Beoogd wordt de positie van de aandeelhouder te versterken, de marktwerking op de overnamemarkt te vergroten en het Nederlandse vestigingsklimaat te verbeteren.

Een ander voor de kapitaalmarkten relevant wetsvoorstel betreft een wijziging van de Wet Toezicht Effectenverkeer 1995, teneinde de effectiviteit van deze wet op het gebied van het bestrijden van gebruik van voorwetenschap bij de handel in effecten te verbeteren. Het wetsvoorstel houdt onder meer een aanscherping van het beleid in, in die zin dat ieder handelen met voorwetenschap strafbaar is, ongeacht of hiermee voordeel kan worden behaald. Voorts is ter intensivering van het toezicht op het effectenverkeer besloten de capaciteit van de toezichthouder, de Stichting Toezicht Effectenverkeer, uit te breiden. Ten behoeve van een adequate strafrechtelijke handhaving van de Wet Toezicht Effectenverkeer is ook de capaciteit van de Economische Controledienst en het Openbaar Ministerie uitgebreid.

Overheid-markt

Ook concurrentievervalsing door de overheid zelf wordt tegengegaan (nutsbedrijven, openbaar vervoer, vuilophalddiensten). Een overheid die het mededingingsbeleid en daarmee het perspectief op meer groei en werkgelegenheid serieus neemt, dient ook haar eigen optreden te toetsen op mogelijke concurrentievervalsing. Als eerste stap is begin 1996 voor de rijksoverheid in de beleidslijn Werken voor Organisaties binnen en buiten de Rijksoverheid⁴ aangegeven welke invalshoeken relevant zijn bij de beoordeling van werken voor derden. In het kader van het project MDW worden door de werkgroep Markt en Overheid voorstellen ontwikkeld voor remedies tegen ongelijke concurrentiecondities.

2.9 Uitdagingen voor de toekomst

De Nederlandse economie herstelt zich geleidelijk van opgelopen achterstanden. Het herstelproces is nog niet voltooid en op een aantal terreinen zal ingezet beleid moeten worden voortgezet. Dit betreft een beheerste ontwikkeling van de collectieve uitgaven, verdere tekortreductie, arbeidskostenmatiging ondersteund door lastenverlichting, bevordering van arbeidsdeelname van groepen met een nog steeds lage participatiegraad en bevordering van meer economische dynamiek.

⁴ Kamerstukken II, 1995–1996, 24 036, nr. 16.

Illustratie van vrijvallende rentelasten bij tekortreductie.

Ten opzichte van de situatie met een constant EMU-tekort vanaf 1997, zou in de periode tot en met 2002 ongeveer 1½ miljard budgettaire ruimte worden vrijgespeeld door lagere rentelasten als eenmaal het tekort met ½%BBP daalt. Zou het jaar daarop echter nogmaals een inspanning worden geleverd om het tekort ½%BBP verder terug te brengen, dan lopen de vrijvallende rentelasten op tot 2¾ miljard in 2002; budgettaire ruimte die nadien oploopt tot circa 9 miljard in 2010. Indien de tekortreductie van ½% per jaar wordt volgehouden totdat het tekort verdwenen is, dan bedragen de vrijvallende rentelasten 4½ miljard in 2002 en lopen deze op tot 18 miljard in 2010. Aldus bezien schept investeren in tekortreductie ruimte om kosten van vergrijzing op te vangen en om duurzaam te investeren in prioriteiten als economische structuur en arbeidsdeelname.

Tegelijkertijd biedt het gerealiseerde herstel mogelijkheden om nieuwe uitdagingen aan te gaan en accenten in het beleid te versterken of te verleggen. Naast een goed antwoord op de problematiek van de vergrijzing zal het realiseren van een goede infrastructuur in de meest ruime zin des woords, prominent op de agenda prijken. Het is daarbij de uitdaging een ontwikkeling te stimuleren waarin economische groei, versterking van de concurrentiekracht en toename van de werkgelegenheid worden gecombineerd met een absolute vermindering van de milieudruk, een beter gebruik van ruimte, vitale grote steden, behoud van natuurwaarden en biodiversiteit. Al deze oude en nieuwe uitdagingen zullen een substantieel beslag leggen op budgettaire ruimte. Door het stellen van scherpe prioriteiten en posterioriteiten en door een afnemend beslag van rente-uitgaven zal deze ruimte moeten worden vrijgemaakt.

3 Het budgettaire beleid in 1996 en 1997

3.1 Inleiding

De regering heeft gekozen voor een trendmatige systematiek van het begrotingsbeleid, waarin een uitgavenkader centraal staat dat gebaseerd is op behoedzame macro-economische uitgangspunten. Hiermee worden tussentijdse ombuigingsrondes zoveel mogelijk voorkomen. Herhaalde discussies binnen een jaar naar aanleiding van zich steeds weer wijzigende inzichten over het verloop van de economie, kunnen immers achterwege blijven. Dat het begrotingsbeleid naast begrotingsdiscipline ook de beoogde rust heeft gebracht, blijkt uit het feit dat ook dit jaar kon worden volstaan met één hoofdmoment van budgettaire afweging en besluitvorming over de uitgaven, waarbij ook herschikkingen van de uitgaven zijn gerealiseerd.

Tabel 3.1.1 De uitgavenontwikkeling; in miljarden

	1995	1996	1997	1998
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>				
Stand MN 1997	147,7	149,8	155,0	161,5
Uitgavenkader	149,3	152,5	155,9	161,2
Vershil ²	- 1,6	- 2,7	- 0,9	0,3
<i>Sociale Zekerheid</i>				
Stand MN 1997	97,3	98,4	100,1	100,4
Uitgavenkader	98,7	101,2	102,6	102,8
Vershil ²	- 1,4	- 2,8	- 2,6	- 2,4
<i>Zorgsector¹</i>				
Stand MN 1997	48,3	47,2	48,5	50,5
Uitgavenkader	47,3	46,8	48,1	50,3
Vershil ²	1,0	0,4	0,3	0,3

¹ Collectief gefinancierd deel van het BKZ (Budgettair Kader Zorg)

² Inclusief afrondingsverschillen

De uitgaven op de Rijksbegroting in enge zin en in de sociale zekerheid komen zowel in 1996 als in 1997 ruimschoots beneden de voor deze sectoren geldende uitgavenkaders uit. In de zorgsector wordt het uitgavenkader met respectievelijk 0,4 en 0,3 miljard overschreden. De overschrijding in 1997 wordt hoofdzakelijk en die in 1998 wordt volledig veroorzaakt door mutaties in de nominale sfeer die zijn opgetreden in de eindfase van de begrotingsvoorbereiding. In de brief «Begrotingsproces en -systematiek¹» is aangegeven dat een ordelijk begrotingsproces met zich meebrengt dat dergelijke uit gewijzigde macrogegevens voortvloeiende bijstellingen – mits van beperkte omvang – niet meer tot

¹ Kamerstukken II, 1994–1995, 23 900, nr. 21.

heropening van de besluitvorming leiden. Tijdens de begrotingsvoorbereiding 1998 worden, in het licht van de dan beschikbare inzichten in de macro-economische ontwikkelingen, de overschrijdingen opnieuw beoordeeld.

Dankzij de uitgavendisdiscipline en een extra pakket ombuigingsmaatregelen is de regering erin geslaagd om, naast het oplossen van de ten tijde van de vorige Miljoenennota al bestaande problematiek, binnen de uitgavenkaders ruimte te creëren voor een aantal prioriteiten met name op het terrein van criminaliteitsbestrijding, onderwijs, de armoedebestrijding, het drugsbeleid en de glastuinbouw. Voorts is het mogelijk om ook in 1997 de sociale uitkeringen volledig te koppelen aan de lonen. Deze extra middelen komen bovenop de ruimte die in het Regeerakkoord en de voorgaande Miljoenennota's voor prioriteiten is vrijgemaakt. De voor 1997 bestemde gelden uit de in het Regeerakkoord aangewezen beleidsprioriteiten (de zogenaamde cluster gelden) zijn aan de begrotingen toegevoegd.

Het succes van de door de regering geïnitieerde begrotingssystematiek (behoedzame macro-economische uitgangspunten en rust in het begrotingsproces) mag er uiteraard niet in resulteren dat de aandacht voor een goede uitgavendisdiscipline verslapt. Ook in de komende jaren blijft een strakke budgetdiscipline noodzakelijk. De uitgavennormen dienen als plafonds te fungeren en niet als op te vullen maxima. Een stringente uitgavendisdiscipline klemt temeer in het licht van de toekomstige deelname aan de Economische en Monetaire Unie en de wens om lastenverzwaring te voorkomen en indien mogelijk een verdere verlichting te realiseren.

De beheersing van de uitgaven vormt de sleutel tot lastenverlichting en tekortreductie. De onderschrijdingen op de Rijksbegroting in ruime zin maken het mogelijk om een belastingverlaging in te passen binnen de randvoorwaarden van tekort- en staatsschuldreductie. Daarmee wordt de mogelijkheid geboden de stijging van de sociale premies te compenseren die nodig is om de tekortschietende vermogens van de sociale fondsen aan te vullen.

Voor per saldo lastenverlichting bestaat het komende jaar slechts beperkt ruimte. De microlastenontwikkeling belooft –1 miljard.

Tabel 3.1.2 Beleidsrelevant tekort, EMU-tekort en EMU-schuld; in % BBP			
	1995	1996	1997
Beleidsrelevant tekort	3,5	2,8	2,8
Plafondwaarde	4,2	3,3	3,0
EMU-tekort	4,0	2,6	2,2
EMU-schuld	79,7	78,8	76,2
Daling schuldquote per jaar:			
– noemereffect		– 3,0	– 3,7
– EMU-tekort		2,6	2,2
		– 0,4	– 1,5
– financiële transacties		– 0,5	– 1,0
Totale daling schuldquote		– 0,9	– 2,6

Het beleidsrelevante financieringstekort bedraagt volgens de huidige inzichten zowel in 1996 als in 1997 2,8% BBP. Het tekort ligt daarmee in beide jaren beneden het vastgestelde tekortplafond.

Het EMU-tekort komt in 1996 uit op 2,6% BBP en in 1997 op 2,2% BBP. Daarmee ligt het EMU-tekort in 1997, het jaar dat de basis vormt voor deelname aan de Economische en Monetaire Unie, ruimschoots onder het convergentiecriterium van 3% BBP. De EMU-schuldquote toont een daling van 78,8% BBP in 1996 naar 76,2% BBP in 1997.

Het verloop van de schuldquote is uitgesplitst naar de effecten van de nominale groei van het BBP (noemereffect), het EMU-vorderingstekort en financiële transacties. De nominale groei van het BBP wordt geraamd op 4% in 1996 en 5% in 1997. De daling van het EMU-tekort van 1996 op 1997 wordt met name bepaald door de omslag in het vorderingensaldo van de sociale fondsen. Zowel in 1996 als in 1997 leveren de financiële transacties een bijdrage aan de schulddaling. De balansverlengingen van andere overheden en sociale fondsen worden in beide jaren meer dan gecompenseerd door balansverkortingen bij het Rijk; hierop wordt in paragraaf 3.4 nader ingegaan.

3.2 Een nadere toelichting op de uitgavenontwikkeling

In deze paragraaf wordt een nadere toelichting gegeven op de uitgavenontwikkeling in de drie budgetdisciplinesectoren. De uitgavenontwikkeling ten opzichte van de Miljoenennota 1996 wordt toegelicht en de huidige uitgavenramingen worden vergeleken met het uitgavenkader voor de desbetreffende sector.

A. De Rijksbegroting in enge zin

Tabel 3.2.1 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de netto-uitgaven Rijksbegroting in enge zin ten opzichte van de Miljoenennota 1996.

Tabel 3.2.1 Ontwikkeling netto-uitgaven Rijksbegroting in enge zin; in miljarden, + = verhoging netto-uitgaven			
	1996	1997	1998
A. Netto-uitgaven			
Netto-uitgaven MN 1996	151,5	156,0	161,7
Mee- en tegenvallers			
a. nominale mutaties	0,1	- 0,2	0,4
b. overige macromutaties	- 0,9	- 1,1	- 1,0
c. overige mee- en tegenvallers	- 1,1	0,2	0,5
Totaal	- 1,9	- 1,1	- 0,1
Uitgavenbeperkingen	0,0	- 0,7	- 1,2
Uitgavenprioriteiten	0,2	0,8	0,9
Technische mutaties/overboekingen ¹	0,0	0,1	0,2
Netto-uitgaven MN 1997	149,8	155,0	161,5
B. Uitgavenkader			
Reëel uitgavenkader	147,7	148,0	149,6
Deflator BBP (cumulatief cijfer)	1,040	1,057	1,085
Technische mutaties/overboekingen ¹	- 1,0	- 0,6	- 1,1
Uitgavenkader in lopende prijzen	152,5	155,9	161,2
C. Confrontatie uitgaven met uitgavenkader			
Uitgaven MN 1997	149,8	155,0	161,5
Uitgavenkader in lopende prijzen	152,5	155,9	161,2
Verschil	- 2,7	- 0,9	0,3

¹ In deze reeks staan onder blok A de mutaties sinds de Miljoenennota 1996, terwijl onder blok B de mutaties sinds vaststelling van het reële uitgavenkader staan (MN95).

De gewijzigde macro-economische ontwikkeling heeft tot gevolg gehad dat de uitgaven in 1996 0,9 miljard lager zijn uitgekomen. Deze meevaller wordt voor 0,5 miljard veroorzaakt door aanzienlijk lagere afdrachten aan de Europese Unie.

Voorts is in de begrotingsuitvoering 1996 een meevaller opgetreden van 1,1 miljard, onder meer doordat diverse departementen gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid tot intertemporele compensatie.

Daarnaast hebben er ten opzichte van de Miljoenennota 1996 in 1996 beleidsmatige intensiveringen plaatsgevonden ten behoeve van een impuls in het basisonderwijs (aanstellen van onderwijsassistenten), ten behoeve van armoedebestrijding en ten behoeve van herstructurering van de IHS.

Het beeld voor 1997 en latere jaren wordt, bij vergelijking met de ramingen ten tijde van de Miljoenennota 1996, sterk bepaald door nominale ontwikkelingen. De hogere nominale ontwikkeling leidt tot een verhoging van de uitgaven via de loon- en prijsbijstelling met circa 0,4 miljard in 1998. De hogere nominale ontwikkeling leidt ook tot hogere uitgaven aan Internationale Samenwerking (circa 0,2 miljard).

Daarnaast is de raming van de afdrachten aan de Europese Unie bijgesteld. In 1997 gaat het om een neerwaartse bijstelling van 0,2 miljard, die deels voortvloeit uit het besluit van de Begrotingsraad om het niveau van de uitgaven van de Unie in 1997 nominaal gelijk te houden aan 1996. In 1998 en latere jaren gaat het om opwaartse bijstellingen van bedragen van circa 0,3 miljard. Deze vinden hun oorsprong in de gewijzigde economische ontwikkeling. Meevallers treden op in de aardgasbaten buitenland (niet-FES) en de rente-uitgaven. Deze laatste meevaller vloeit voort uit de lagere rentevoet in 1996 en 1997 en het lagere feitelijke tekort in 1996. Het feitelijk tekort 1996 valt fors lager uit dan ten tijde van de Miljoenennota 1996 werd geraamd. Dit is onder meer het gevolg van de ontvangsten uit hoofde van de Common-Areabaten. De meevaller in de rente-uitgaven bedraagt circa 0,7 miljard in 1997 en 1,2 miljard in 1998. In de regel «overige macromutaties» is ook de uitgavenverlaging van het Gemeente- en Provinciefonds opgenomen die ontstaat als gevolg van de koppeling van de uitgaven aan Gemeente- en Provinciefonds aan de netto gecorrigeerde rijksuitgaven.

De regering heeft in deze begroting geld vrijgemaakt voor nieuw beleid bovenop de intensiveringsclusters uit het Regeerakkoord. Daarvoor was het nodig een aantal uitgavenbeperkende maatregelen te treffen. De uitgavenbeperkingen, ruim 0,7 miljard in 1997 oplopend tot circa 1,4 miljard in het jaar 2000, bij de Rijksbegroting in enge zin worden met name gerealiseerd door diverse efficiencymaatregelen en beperking van subsidies.

Deze uitgavenbeperkingen hebben ruimte geschapen voor beleidsmatige intensiveringen. Op het terrein van het onderwijs wordt een impuls gegeven aan kwaliteitsbeleid en informatietechnologie. Op het terrein van de criminaliteitsbestrijding zijn er onder andere middelen toegevoegd voor uitbreiding van de politiesterkte (1000 man) en voor een inhaalslag op het terrein van de informatietechnologie in de zwaailichtensector (politie, brandweer en ambulance). De celcapaciteit wordt uitgebreid met 950 nieuwe plaatsen; ook worden extra middelen beschikbaar gesteld om 850 als tijdelijk bedoelde plaatsen te continueren. Daarnaast worden extra middelen uitgetrokken voor begeleiding bij taakstraffen en de uitbreiding van elektronisch toezicht. Het Openbaar Ministerie en het aantal rechters worden uitgebreid en er worden ten behoeve van de rechterlijke organisatie investeringen gedaan in automatisering, beveiliging en huisvesting. Tevens worden extra middelen beschikbaar gesteld voor jeugdbescherming, reclassering en misdaadpreventie. Mede op basis van de

Armoedenota wordt extra geld uitgetrokken voor dak- en thuislozen en ten behoeve van kinderopvang voor alleenstaande ABW-ers met jonge kinderen. Tevens zijn middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de drugsnota. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de door de Tweede Kamer naar voren gebrachte verlangens op het terrein van monitoring, preventie, voorlichting en het heroïne-experiment. Op het terrein van de volkshuisvesting wordt een impuls gegeven aan het tegengaan van segregatie, wordt het stelsel van IHS gewijzigd en verruimd en wordt een normhuurcompensatie van 2% doorgevoerd. Ook voor het concurrerend houden van de glastuinbouw zijn middelen vrijgemaakt.

Als gevolg van de gewijzigde prijsontwikkeling van het BBP in 1995, 1996 en 1997 komt het uitgavenkader in lopende prijzen in zowel 1996 als 1997 hoger uit dan ten tijde van de Miljoenennota 1996 werd geraamd.

De uitgaven voor de Rijksbegroting in enge zin blijven in 1996 en 1997 binnen het uitgavenkader. Voor 1998 moet volgens de huidige ramingen rekening worden gehouden met een nog op te lossen problematiek van 0,3 miljard. Deze problematiek zal worden geactualiseerd bij het volgende centrale besluitvormingsmoment, in het voorjaar van 1997, en bij de begrotingsvoorbereiding 1998 worden betrokken.

Inzake de Common Area in het Eemsgebied is een tussenuitspraak gedaan in de aangevraagde arbitrage. In de begroting is voor 1996 uit dien hoofde een bedrag van 2¾ miljard opgenomen aan opbrengsten. Dit bedrag wordt ten gunste van het FES gebracht. De eerder als voorfinanciering van de Common-Areabaten gebruikte opbrengsten uit verkoop van deelnemingen, vallen voor dat bedrag vrij. De regering heeft besloten die in het FES te laten. Van de nieuwe ruimte in het FES zal 2 miljard worden ingezet voor projecten in het kader van de nota Samen Werken aan Bereikbaarheid. Voorts zal ¾ miljard worden aangewend voor binnen het FES passende projecten in de sfeer van energiebesparing en beperking van de CO₂-uitstoot.

B. De Sociale Zekerheid

Tabel 3.2.2 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de netto-uitgaven in de sociale zekerheid ten opzichte van de Miljoenennota 1996.

Tabel 3.2.2 Ontwikkeling netto-uitgaven sociale zekerheid; in miljarden, + = verhoging netto-uitgaven

	1996	1997	1998
A. Netto-uitgaven			
Netto-uitgaven MN 1996	98,7	97,3	98,0
Mee- en tegenvallers			
a. nominale mutaties	- 0,2	- 0,1	- 0,4
b. overige mutaties	- 1,3	- 2,4	- 1,9
Totaal	- 1,4	- 2,5	- 2,3
Besparingsverliezen	0,2	0,3	0,3
Uitgavenprioriteiten	- 0,0	1,0	1,1
Technische mutaties/overboekingen ¹	1,1	4,0	3,3
Netto-uitgaven MN 1997	98,4	100,1	100,4
B. Uitgavenkader			
Reëel uitgavenkader	93,5	92,5	89,8
Deflator BBP (cumulatief cijfer)	1,040	1,057	1,085
Technische mutaties/overboekingen ¹	4,0	4,9	5,4
Uitgavenkader in lopende prijzen	101,2	102,6	102,8
C. Confrontatie uitgaven met uitgavenkader			
Uitgaven MN 1997	98,4	100,1	100,4
Uitgavenkader in lopende prijzen	101,2	102,6	102,8
Verschil	- 2,8	- 2,6	- 2,4

¹ In deze reeks staan onder blok A de mutaties sinds de Miljoenennota 1996, terwijl onder blok B de mutaties sinds vaststelling van het reële uitgavenkader staan (MN95). Voor 1997 heeft de regering besloten de ijklijn sociale zekerheid met 0,2 miljard te verlagen ten gunste van het BKZ.

In 1996 doet zich ten opzichte van de Miljoenennota 1996 een aantal mutaties voor in de sociale zekerheid. In de eerste plaats valt de nominale ontwikkeling mee met 0,2 miljard in 1996, 0,1 miljard in 1997 en 0,4 miljard in 1998. Onder het kopje «overige mutaties» bevinden zich de volumemeevallers die zich in vergelijking met de vorige Miljoenennota in de sociale zekerheid hebben voorgedaan. Ten opzichte van de ramingen uit de Miljoenennota 1996 valt het uitkeringsvolume voor WW en ABW 67 000 personen lager uit (-1,3 miljard). Bij de arbeidsongeschiktheidsregelingen bedraagt de bijstelling -7 000 uitkeringsjaren (-0,3 miljard). De ZW-ramingen zijn met 0,6 miljard neerwaarts bijgesteld. Per saldo ontwikkelen de uitgaven zich gunstig.

Bij een aantal beleidsvoornemens hebben zich besparingsverliezen voorgedaan. De Wet Uitbreiding Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte (WULBZ) is een aantal maanden later in werking getreden dan beoogd. Het wetsvoorstel Boeten, Maatregelen, Terug- en Invordering is per 1 augustus jongstleden in werking getreden voor de sociale verzekeringen. Voor de bijstandsregelingen wordt nu gerekend met een inwerkingtreding per 1 januari 1997. In beide gevallen is dit later dan voorzien. Ook de ingangsdatum van de wet Premiedifferentiatie en Marktwerking bij Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (PEMBA) is een jaar uitgesteld tot 1 januari 1998, hetgeen tot ¼ miljard besparingsverlies leidt.

De technische mutaties/overboekingen bestaan voor een deel uit financieringsverschuivingen tussen particuliere en collectieve sector (0,7 miljard). Voorts hebben wijzigingen in het belastingen en premiebeeld, die samenhangen met het vervallen van de ZFW-franchise, geleid tot correcties op de ijklijn van 1,3 miljard. Tot slot leidt het uitstel van de

PEMBA tot een bijstelling in het bruto-nettotraject (1,9 miljard). Het effect van het PEMBA-uitstel op het volume is eerder verantwoord onder de besparingsverliezen.

De regering heeft binnen het uitgavenkader voor de sociale zekerheid ruimte vrijgemaakt voor een aantal uitgavenprioriteiten. De belangrijkste hiervan betreft de volledige koppeling van de sociale uitkeringen in 1997. In de Miljoenennota 1996 was, conform het Regeerakkoord, een halve koppeling verwerkt. Gelet op de gunstige ontwikkeling van het verhoudingsgetal tussen actieven en inactieven heeft de regering een volledige koppeling verantwoord geacht. Daarnaast hebben in de beleidsmatige sfeer tal van kleinere uitgavenmutaties plaatsgevonden. Zo is de Algemene Nabestaandenwet op een aantal punten gewijzigd ten opzichte van de maatregelen die in het Regeerakkoord waren voorzien. Tot slot heeft de tijdelijke wet Beperking Inkomensgevolgen Arbeidsongeschiktheidscriteria (BIA) geleid tot beperking van de negatieve inkomensgevolgen als gevolg van de wet Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA).

C. De Zorgsector

In tabel 3.2.3 wordt de uitgavenontwikkeling in de zorgsector sinds de Miljoenennota 1996 weergegeven.

Tabel 3.2.3 Ontwikkeling netto-uitgaven zorgsector; in miljarden, + = verhoging netto-uitgaven			
	1996	1997	1998
A. Netto-uitgaven			
Netto-uitgaven MN 1996	53,9	55,1	57,8
Mee- en tegenvallers/beleidsmatig			
a. nominale mutaties	0,0	0,3	0,3
b. overige mutaties/intensivering	0,8	0,6	0,6
Totaal	0,8	0,9	0,9
Maatregelen	0,0	-0,4	-0,4
Technische mutaties/overboekingen ¹	0,3	0,4	0,1
Netto-uitgaven MN 1997	55,0	56,0	58,4
Waarvan collectief gefinancierd deel	47,2	48,5	50,5
B. IJkljn			
Reëel BKZ	52,0	52,2	53,3
Deflator BBP (cumulatief cijfer)	1,040	1,057	1,085
Technische mutaties/overboekingen ¹	0,4	0,5	0,3
BKZ in lopende prijzen	54,5	55,7	58,1
IJkljn in lopende prijzen	46,8	48,1	50,3
C. Confrontatie collectief gefinancierd deel BKZ met ijkljn			
Collectief gefinancierd deel BKZ	47,2	48,5	50,5
IJkljn in lopende prijzen	46,8	48,1	50,3
Verschil	0,4	0,3	0,3

¹ In deze reeks staan onder blok A de mutaties sinds de Miljoenennota 1996, terwijl onder blok B de mutaties sinds vaststelling van het BKZ staan (MN95). Voor 1997 heeft de regering besloten de ijkljn sociale zekerheid met 0,2 miljard te verlagen ten gunste van het BKZ.

De wijzigingen in het uitgavenbeeld van de zorgsector die sinds de Miljoenennota 1996 hebben plaatsgevonden, worden veroorzaakt door mutaties op diverse beleidsterreinen. De uitgaven bij ziekenhuizen en specialisten komen hoger uit, voornamelijk als gevolg van hogere

productieafspraken tussen verzekeraars en zorginstellingen. Ook de uitgaven aan thuiszorg, farmacie (voornamelijk nieuwe geneesmiddelen) en hulpmiddelen komen hoger uit dan geraamd. Daartegenover staan o.a. lagere uitgaven bij de tandheelkundige specialisten en de fysiotherapie.

Bij de invoering van de Wet Geneesmiddelenprijzen dient rekening te worden gehouden met een eenmalig besparingsverlies van 0,2 miljard in 1996 in verband met de latere ingangsdatum. Het voorstel voor invoering van een eigenbijdragesysteem leidt tot een opbrengst van 0,8 miljard in 1997. Ten opzichte van de taakstelling uit het Regeerakkoord treedt hier derhalve een gering besparingsverlies op.

In het Regeerakkoord is overeengekomen dat de volumegroei in de zorg niet meer zou bedragen dan 1,3% per jaar. In de zorgsector blijven echter overschrijdingstendensen waarneembaar. De regering heeft hierop – evenals vorig jaar – gereageerd door additionele kostenbeperkende maatregelen door te voeren. Op het terrein van de doelmatigheid zijn diverse initiatieven opgesteld om de uitvoeringsstructuur en de financiering te verbeteren. Voorbeelden hiervan zijn: doelmatiger inkoop van geneesmiddelen door bejaardenoorden, aanpassing van de uitvoeringsstructuur van de eigen bijdragen AWBZ en doelmatiger verstrekking van griepvaccinaties.

Per saldo bedraagt de overschrijding in 1997 0,3 miljard. Deze overschrijding is opgetreden in de laatste fase van de begrotingsvoorbereiding en wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de gevolgen van macro-economische ramingen voor mutaties in de nominale sfeer. Tijdens de begrotingsvoorbereiding 1998 zullen, in het licht van de dan beschikbare inzichten in de macro-economische ontwikkelingen, de overschrijdingen voor 1997 en 1998 opnieuw beoordeeld worden.

3.3 De microlastenontwikkeling

In 1997 is sprake van een beperkte mutatie in de microlasten van –1 miljard. De cumulatief tot en met 1997 gerealiseerde lastenverlichting in deze kabinetsperiode bedraagt daarmee 9½ à 10 miljard. Tabel 3.3.1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van microlasten in 1997, onderverdeeld naar de drie overheidssectoren.

Tabel 3.3.1 Microlastenontwikkeling 1997; in miljarden; – is verlichting

	Bel. Rijk	OPL	Premies	Totaal
– (Belasting)tarief eerste schijf	– 3,1		1,0	– 2,2
* bejaardenoorden naar AWBZ	– 2,9		3,3	0,4 ¹
* maximering AOW-premie	0,3		– 0,3	0,0
* nabetalen	1,8		– 2,0	– 0,2 ¹
* overig verlaging belastingtarief eerste schijf	– 2,3			– 2,3
– verhoging arbeidskostenforfait	– 0,1			– 0,1
– verhoging loonkostenfaciliteit lage lonen	– 0,3			– 0,3
– verlenging tweede schijf	– 0,1			– 0,1
– wijziging vermogensvorming fondsen			4,6	4,6
– endogeen sociale fondsen			– 2,5	– 2,5
– kleinverbruikersheffing	– 0,1			– 0,1 ²
* opbrengst	0,5			0,5
* terugsluis	– 0,6			– 0,6
– verhoging brandstoffenaccijns	0,4			0,4
– verlaging MRB en terugsluis diesel zware vrachtwagens	– 0,5			– 0,5
– MKB-/BTW-pakket 1996	– 0,2			– 0,2
– verlichting administratieve lasten	– 0,1			– 0,1
– WBSO/research/dualisering HBO	– 0,1			– 0,1
– huurwaardeforfait	0,0			0,0
– beperking aftrek consumptief krediet	0,1			0,1
– verhoging tabaksaccijns	0,3			0,3
– verlaging MRB t.b.v. provincies	– 0,2	0,2		0,0
– overig	0,0	0,1	– 0,4	– 0,3
Totaal	– 4,0	0,3	2,6	– 1,0

¹ Belastingen Rijk gemeten op kasbasis en premies op transactiebasis; op transactiebasis gemeten is het saldo nul.

² Inclusief kasoverloop 1996/1997; op transactiebasis gemeten is het saldo nul.

Van de totale microlastenontwikkeling van –1 miljard slaat –4,0 miljard neer bij het Rijk en 2,6 miljard bij de sociale fondsen. Deze verdeling wordt onder meer beïnvloed door de overheveling van de financiering van de bejaardenoorden van de rijksbegroting naar de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Hierdoor vindt een uitruil plaats tussen belastingen en premies van structureel 3,3 miljard (de belastingen dalen op kasbasis met 2,9 miljard).

Het totale tarief eerste schijf (belastingen en premies) wordt in 1997 verlaagd met 0,2%-punt. Dit is de resultante van een verlaging van het belastingtarief eerste schijf met per saldo 1,3%-punt en een verhoging van het premietarief. Daarbij speelt, naast de genoemde overheveling bejaardenoorden, mede een rol een verschuiving tussen belastingen en premies in verband met nabetalen van het Rijk aan de sociale fondsen. Voorts is verwerkt het voornemen per 1 januari 1997 een maximum te stellen aan de AOW-premie. Dat laatste voornemen – nader uiteengezet in de nota «Werken aan Zekerheid» – draagt bij aan het veiligstellen van de AOW als volwaardig basispensioen op lange termijn. Maximering van de AOW-premie, en financiering van de benodigde aanvullende middelen voor de AOW vanuit de algemene middelen, betekent een verbreding van de financieringsgrondslag. Wanneer de noodzaak tot aanvulling met een rijksbijdrage zich voordoet, zal het kabinet moeten bezien waaruit die bijdrage wordt gefinancierd. Bij een beheerste ontwikkeling van de rijksuitgaven is dit mogelijk zonder verhoging van de belastingtarieven.

Het arbeidskostenforfait wordt in 1997 verhoogd met 2% en het maximum met 55 gulden, met het oog op het vergroten van de aantrekkingskracht van deelname aan het arbeidsproces voor mensen die thans op een uitkering zijn aangewezen. Dit betreft een belastingverlaging van 0,1

miljard. Ter bevordering van de werkgelegenheid in het lagere segment van de arbeidsmarkt, wordt in 1997 de loonkostenfaciliteit voor lage lonen (tot 115% van het wettelijk minimumloon) verhoogd met 815 gulden tot 2000 gulden. Bovendien wordt de bestaande loonkostenfaciliteit voor het leerlingwezen ook ingezet ter stimulering van de combinatie van werken en leren in het HBO.

In 1996 is een eerste stap gezet met de verlenging van de tweede schijf in de loon- en inkomstenbelasting. In 1997 wordt hiervoor nog eens 0,1 miljard ingezet, leidend tot een verlenging van de tweede schijf met 3350 gulden (na inflatiecorrectie).

In de premiesfeer is in 1997 sprake van een verhoging van premies vanwege de ongunstige vermogenspositie van de sociale fondsen eind 1996; deze ongunstige positie vloeit onder meer voort uit een neerwaartse bijstelling van de premieontvangsten over de jaren 1993–1995. In 1997 halen de sociale fondsen circa 2 miljard vermogen in, tegenover een verslechtering van de vermogenspositie met bijna 3 miljard in 1996; deze omslag vereist dus op zich een premieverhoging van ruim 4½ miljard. Tegenover deze vermogensopbouw staat een verlaging van de sociale premies vanwege de gunstige uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid en de groei van de premiegrondslag.

De in 1996 geïntroduceerde regulerende energieheffing is gericht op het verminderen van energieverbruik. In 1997 treedt de tweede tranche in werking. De opbrengst (0,5 miljard in 1997) wordt, evenals in 1996, volledig als lastenverlichting teruggegeven, met name via verlaging van het belastingtarief eerste schijf.

De benzineaccijns wordt per 1 juli 1997 verhoogd met 11 cent, de LPG-accijns met 8 cent en de dieselaccijns met 5 cent. De opbrengst van deze accijnsverhogingen wordt geheel teruggedrukt door middel van een verlaging van de motorrijtuigenbelasting.² Een eventuele verdere verhoging van de accijnzen zal worden gezien bij het dekkingsplan 1998 in het licht van het op dat moment in Duitsland en België voorgenomen of gerealiseerde beleid met betrekking tot de motorbrandstofaccijnzen.

Het budget voor de bevordering van speur- en ontwikkelingswerk in de Wet Vermindering Afdracht Loonbelasting en Premies voor de Volksverzekeringen, onderdeel S&O (voorheen de WBSO), wordt verhoogd ten behoeve van de speur- en ontwikkelingsinspanningen van grote bedrijven. Verder wordt de mogelijkheid geïntroduceerd van gedeeltelijke vrije afschrijving op laboratoriumgebouwen waarin speur- en ontwikkelingswerk plaatsvindt.

De verlichting van de administratieve lasten gaat ook gepaard met een verlichting van de belastingdruk met per saldo 0,1 miljard in 1997. Dit betreft met name de volledige aftrekbaarheid gemengde kosten bij de vennootschapsbelasting.

Het huurwaardeforfait wordt verlaagd tot 2,1% van de waarde in bewoonde staat (1,25% van de WOZ-waarde). Daarbij wordt het systeem van waardeklassen afgeschaft, waarbij de bestaande tegemoetkoming voor goedkope woningen in eigendom enigszins wordt uitgebreid. De verlaging van het huurwaardeforfait houdt verband met het van kracht

² Over de compensatie voor zware vrachtwagens (meer dan 12 ton maximaal toegelaten massa) zal met de branche overleg worden gevoerd.

worden van de wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ). Deze wijziging van het huurwaardeforfait is per saldo budgettair neutraal.

In het kader van het tabaksontmoedigingsbeleid wordt de tabaksaccijns in 1997 zodanig verhoogd dat de consumentenprijs van een pakje sigaretten van 25 stuks met 50 cent stijgt (accijnsverhoging 42,5 cent). Eenzelfde accijnsverhoging geldt voor shag.

3.4 Het beleidsrelevante tekort, het EMU-tekort en de EMU-schuld

Onderstaande tabel geeft de opbouw van het beleidsrelevante financieringstekort op basis van de netto-uitgaven van de drie budgetdisciplinesectoren op de Rijksbegroting en de overige voor dit tekort relevante uitgaven en ontvangsten.

Tabel 3.4.1 Het beleidsrelevante financieringstekort; in miljarden resp. % BBP		
	1996	1997
Netto-uitgaven beleidsrelevante tekort		
– Netto-uitgaven Rbg in enge zin	149,8	155,0
– Netto-uitgaven SZ (begrotingsdeel)	22,1	22,1
– Netto-uitgaven Zorg (begrotingsdeel)	4,3	1,2
– Overige netto-uitgaven ¹	5,1	5,8
Totaal	181,3	184,1
Belastingen	159,2	160,6
Overige beleidsrelevante ontvangsten ²	3,5	3,8
Beleidsrelevant tekort	18,6	19,8
Idem in % BBP	2,8%	2,8%
Plafondwaarde	3,3%	3,0%

¹ Deze post omvat de rijksbijdragen aan de sociale fondsen.

² Deze post omvat het binnenlands deel van de niet-belastingontvangsten aan aardgas en de milieuheffingen en de heffings- en invorderingsrente.

Naar huidige inzichten zal het tekort zowel in 1996 als in 1997 uitkomen op 2,8%. Daarmee bevindt het tekort zich in beide jaren onder de plafondwaarde.

Tabel 3.4.2 EMU-tekort en EMU-schuld; in % BBP			
	1995	1996	1997
EMU-tekort	4,0	2,6	2,2
EMU-schuld	79,7	78,8	76,2
Daling schuldquote per jaar:			
– noemereffect		– 3,0	– 3,7
– EMU-tekort		2,6	2,2
(w.v. vorderingentekort Rijk)		(2,4)	(3,0)
(w.v. vorderingentekort SF)		(0,3)	(–0,6)
(w.v. vorderingentekort OPL)		(–0,2)	(–0,2)
		– 0,4	– 1,5
– financiële transacties		– 0,5	– 1,0
Totale daling schuldquote		– 0,9	– 2,6

In 1995 is de EMU-schuld 1,0% hoger uitgekomen dan in de Miljoenennota 1996 werd verwacht. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat de EMU-schuldquote in 1994 0,5%-punt BBP hoger is uitgekomen. Deze bijstelling wordt teweeggebracht door nieuwe gegevens over de schuld van de lagere overheden (verwerking van de Gemeenterekeningen door het CBS). Daarnaast zijn de schulden van de lagere overheden en de sociale fondsen voor het jaar 1995 opwaarts bijgesteld en is het BBP voor 1995 (de noemer van de schuldquote) sinds de Miljoenennota 1996 verlaagd. In de huidige ramingen voor 1996 en 1997 wordt op voorhand gerekend met balansverlenging bij de gemeenten en sociale fondsen.

In 1996 komt het EMU-tekort met 2,6% BBP onder het convergentie-criterium van 3% BBP uit. Deze daling wordt echter voor 0,4% veroorzaakt door het incidentele effect van de Common-Areabaten.

De daling van het EMU-tekort van 1996 op 1997 wordt met name bepaald door de omslag in het vorderingensaldo van de sociale fondsen. Tegenover het vorderingstekort bij de sociale fondsen in 1996 staat door de vermogensinhaal een fors overschot in 1997.

In tabel 3.4.2 is het verloop van de schuldquote uitgesplitst naar de effecten van de nominale groei van het BBP, het EMU-vorderingstekort en financiële transacties.

Het noemereffect heeft betrekking op de daling van de schuld als gevolg van de nominale ontwikkeling van de economie (volume + prijs). De nominale groei van het BBP bedraagt naar raming 4% in 1996 en 5% in 1997.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de financiële transacties. Uit de tabel blijkt dat zowel in 1996 als in 1997 de financiële transacties een bijdrage leveren aan de schuld daling. De balansverlenging van OPL en sociale fondsen wordt in beide jaren meer dan gecompenseerd door balansverkortingen bij het Rijk.

Tabel 3.4.3 Financiële transacties; in % BBP

	1996	1997
Totaal financiële transacties	- 0,5%	- 1,0%
- sociale fondsen	0,1%	0,1%
- OPL	0,4%	0,4%
- schatkistsaldo	- 0,5%	- 1,6%
- kredietverlening/deelnemingen	- 0,5%	0,0%
- kas/transactieverschillen	0,0%	0,1%

De posten sociale fondsen en OPL hebben betrekking op het verschil tussen het vordingstekort en de mutatie van de (bruto)schuld van deze subsectoren. In 1997 blijft de schuldvermindering van de sociale fondsen achter bij het vorderingensaldo. Dit is met name het gevolg van de veronderstelling dat slechts het inkomenssaldo van de centrale fondsen en de wachtgeldfondsen doorwerkt in de schuld (geïntegreerd middelenbeheer; zie ook paragraaf 4.2). Het vorderingensaldo bij de overige fondsen (met name VUT) leidt niet tot een vermindering van de schuldquote. De VUT-fondsen hebben momenteel geen schulden.

Voor de OPL geldt dat tegenover de vorderingensaldos, die over een wat langere periode vrij constant zijn, een toename van de schuld staat. Het blijkt dat door de OPL jaarlijks meer financiële activa worden

aangehouden. De toename van die financiële activa betreft vooral leningen aan woningbouwverenigingen.

Met het oog op de vormgeving van het monetair beleid in de derde fase van de EMU (zie paragraaf 2.2) zal het schatkistsaldo van het Rijk worden afgebouwd. Het effect hiervan op de schuld bedraagt 0,5% BBP in 1996 en 1,6% BBP in 1997.

De post nettokredietverlening en aan- en verkoop deelnemingen van het Rijk draagt in 1996 bij aan de daling van de schuldquote en is in 1997 per saldo neutraal.

Via de post kas/transactieverschillen wordt gecorrigeerd voor het feit dat het EMU-tekort in transactietermen luidt (uitgaven en ontvangsten worden gemeten op het moment dat de economische handeling die leidt tot de uitgaven of ontvangst, plaatsvindt), terwijl voor de EMU-schuld de feitelijke kasuitgaven en -ontvangsten bepalend zijn.

4 Het financiële management bij de overheid

4.1 Inleiding

De belangstelling voor bedrijfseconomisch handelen binnen de rijksoverheid neemt nog steeds toe. Het gaat dan onder meer om het beter zichtbaar maken van activiteiten, prestaties en effecten in relatie tot de ingezette middelen. Hierdoor wordt een meer resultaatgerichte sturing van de overheid mogelijk. Daarbij komt ook de doelmatigheid steeds nadrukkelijker in beeld. In plaats van het verschaffen van inzicht in uitgaven voor input – hetgeen thans gebruikelijk is – is het de bedoeling te komen tot het (meer) verschaffen van inzicht in de kosten van output en, voor zover mogelijk, de effecten van het beleid. Ook het introduceren van elementen van marktwerking en concurrentie tussen aanbieders van diensten kan bijdragen aan een verbetering van het functioneren van de overheid.

Verbreding en verdieping

Een aantal belangrijke stappen ter verbetering van de bedrijfsvoering is in voorgaande jaren reeds gezet. Hierbij kan gedacht worden aan verzelfstandigingen – met name in de vorm van agentschappen; kengetallen; interdepartementale beleidsonderzoeken met als thema financiële vernieuwing; en evaluatie-onderzoek. Thans is sprake van een verdere verbreding en verdieping van deze instrumenten. Zo wordt in de beleidsonderzoeken naar financiële vernieuwing gekeken naar bredere toepassingsmogelijkheden van bedrijfseconomische elementen. De onderzoeken naar Rijkswaterstaat en de Rijksgebouwendienst zijn daar een goed voorbeeld van. Bij kengetallen is sprake van verbreding, maar ook van verdieping. Naast ramingskengetallen worden nu ook doelmatigheidskengetallen in de begroting opgenomen en is er meer aandacht voor kwaliteit: het meer opnemen van vergelijkingsmateriaal en het interpreteren van ontwikkelingen. Bij agentschappen richt de aandacht zich op een nadere uitwerking van de sturings- en contractrelaties en het geven van inzicht in de kosten van de prestaties.

Op deze weg van verbreding en verdieping – en daarmee de weg van geleidelijke ontwikkeling op basis van het leren van ervaringen – zal de komende jaren worden voortgegaan.

Uit een aantal ontwikkelingen – ook in andere landen – valt af te leiden dat ten behoeve van de gewenste verbeteringen van de bedrijfsvoering aanpassingen in de begrotingssystematiek overwogen moeten worden. Vraagstukken in de allocatieve sfeer – een zorgvuldiger behandeling van kapitaaluitgaven – wijzen dezelfde kant op. Een belangrijke mogelijke verbreding van de toepassing van bedrijfseconomische elementen kan de invoering van een kapitaaldienst in combinatie met een batenlastenstelsel zijn. Het gaat hier om de vraag of verbeteringen in de begrotingssystematiek – met name de begrotingsindeling en het begrotingsstelsel mogelijk en wenselijk zijn. Die vraag zal moeten worden beantwoord door de eisen die aan deze systematiek worden gesteld, vanuit normerings-, allocatie- en bedrijfsvoeringsoogpunt te bezien.

In het Regeerakkoord wordt gesproken over de invoering op termijn van een kapitaaldienst. Over dit onderwerp ontvangt de Kamer nog rond de jaarwisseling een nota.

In dit hoofdstuk wordt de stand van zaken geschetst ten aanzien van de bedrijfseconomische elementen zoals die thans worden toegepast binnen de rijksdienst en die het oogmerk hebben de doelmatigheid van het overheidshandelen verder te laten toenemen. Naast de al genoemde instrumenten (verzelfstandiging, kengetallen, financiële vernieuwing en evaluatie-onderzoek) wordt ingegaan op werken voor tweeden/derden en geïntegreerd middelenbeheer. Vervolgens komt de financiële informatievoorziening aan bod. In dat kader komen de samenwerking op het gebied van de financiële informatievoorziening en de invoering van de euro aan de orde.

4.2 Bedrijfseconomische elementen

Verzelfstandigingen

Verzelfstandiging van overheidstaken is een middel om de relatie tussen beleid en uitvoering te verbeteren en kleinere beleidsdepartementen tot stand te brengen. Indien de politiek-beleidsmatige controle goed vorm wordt gegeven en de verantwoordelijkheidstoedeling (inclusief de beheersmatige controle) goed is doordacht en geregeld, kan dat bijdragen aan een doelmatiger functionerende overheid.

Agentschappen

Agentschappen zijn binnen de overheid verzelfstandigde diensten met een publieke taak. In 1994 werden de eerste vier agentschappen ingesteld. Inmiddels zijn dat er dertien. Voornemen is, dat er vanaf 1 januari 1997 nog twee van start zullen gaan: de Centrale Archief-selectiedienst (CAS) en het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Inmiddels bestaat nu zo'n twee jaar ervaring met agentschappen. Een rijksbrede evaluatie staat gepland voor 1997. Daarin zal bij alle aspecten van de agentschapsfiguur worden stilgestaan.

Gedachte achter het agentschapsmodel is dat doelmatiger gewerkt kan worden door het definiëren van producten en diensten, het vaststellen van de kosten en door ruimere bevoegdheden in de beheerssfeer (integraal management). Daartoe kennen agentschappen een specifiek beheersregime. Belangrijkste kenmerk daarvan is het baten-lastenstelsel met reserveringsfaciliteiten. Op 1 januari 1997 zullen alle agentschappen het baten-lastenstelsel voeren¹. Invoering van dat stelsel is een operatie die de nodige inspanning vereist; onder meer het opstellen van de openingsbalans, waaronder het taxeren van de activa, maar ook het wijzigen van de administratieve organisatie en de geautomatiseerde administratieve systemen alsmede het verzorgen van opleidingen voor het personeel. De ervaringen hierbij kunnen van nut zijn bij de mogelijke invoering van een integraal baten-lastenstelsel bij de rijksoverheid.

In het afgelopen jaar zijn voor alle agentschappen statuten opgesteld. In een statuut worden onder meer de producten en kengetallen omschreven die worden gehanteerd bij het streven naar doelmatigheidsverbetering, de

¹ Bij vaststelling van de zesde wijziging van de Comptabiliteitswet (begin 1995) is bepaald dat alle agentschappen het baten-lastenstelsel moeten voeren. De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) werkten tot en met 1996 nog met het verplichtingen-kasstelsel.

stuuringsrelatie met het moederdepartement en de wijze van kostprijsberekening. Kengetallen spelen een belangrijke rol in het beheer van agentschappen en bij de aansturing daarvan. Met het ontwikkelen en hanteren van kengetallen is in het afgelopen jaar belangrijke vooruitgang geboekt. In een aantal gevallen zijn de kostprijzen vastgesteld en de prijzen bepaald voor de afnemers van de producten of diensten van het agentschap. De kwaliteit van de in het kader van een bedrijfsmatig beheer gehanteerde kengetallen zal naar verwachting toenemen naarmate meer ervaring en kennis wordt opgedaan bij een elk jaar toenemend aantal agentschappen.

Bij het zichtbaar maken van de doelmatigheid zijn diverse uitwerkingsniveaus en -richtingen waar te nemen. Sommige departementen laten het doelmatigheidsstreven tot uitdrukking komen door verlaging van tarieven die het agentschap in rekening brengt aan het moederdepartement, andere departementen en aan derden. Verder wordt getracht normen te ontwikkelen voor productiviteit, doorlooptijden, kwaliteit en kostprijzen. Het budgetteren op basis van deze normen, en het verbinden van consequenties aan het al dan niet halen daarvan, zijn prikkels voor doelmatigheidsverbetering. Belangrijk aandachtspunt bij het doen van uitspraken over doelmatigheidsverbetering is het maken van onderscheid tussen factoren die binnen, respectievelijk buiten de invloedssfeer van het agentschap vallen.

Belangrijk in het streven naar doelmatigheid is de vormgeving van de relatie tussen het agentschap en zijn afnemers; het moederdepartement, andere departementen en/of derden. De relatie met het moederdepartement kent verschillende aspecten. Enerzijds is het moederdepartement verantwoordelijk voor de beleidskaders waarbinnen het agentschap moet opereren en is het verantwoordelijk voor toezicht op het beheer en controle. Anderzijds is het moederdepartement veelal ook afnemer van producten of diensten. Van belang is dat daarbij contractrelaties ontstaan tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Opdrachtgever en opdrachtnemer hebben daarbij verschillende belangen. Dat verhoogt het kostenbewustzijn en kan leiden tot doelmatigheidsverbetering. Het kostenbewustzijn en de doelmatigheidsprikkels worden nog sterker als agentschappen door departementen daadwerkelijk betaald worden voor geleverde diensten of producten. Daartoe moeten dan budgetten van de agentschappen naar de klanten binnen de rijksoverheid worden overgeheveld. Op deze wijze wordt de markt binnen de budgetsector nagebootst. Dat kan in een bepaald stadium ook gepaard gaan met het opheffen van de gedwongen winkelnering. Het agentschap wordt dan gedwongen tegen een meer concurrerende prijs zijn producten of diensten aan te bieden.

Tabel 4.2.1 De agentschappen per 1-1-1997

Ministerie	Agentschap	Taak	Ingesteld per	Omzet '97 (mln)
Justitie	Immigratie- en Naturalisatiedienst	Behandeling toelating vreemdelingen en verzoeken visa en naturalisatie	1994	269
	Dienst Justitiële Inrichtingen	Tenuitvoerlegging van vrijheidsbelemmerende straffen en maatregelen	1995	1 613
	Centraal Justitieel Incassobureau	Inning administratieve sancties, straf- strafrechtelijke boetes, parkeerheffingen	1996	29
	Korps Landelijke Politiediensten	Bovenregionale, nationale en internationale politietaken	1997	479
Binnenlandse Zaken	Informatievoorz. Overheids-personeel	Diensten op het gebied van salariële- en personele financiële systemen	1995	14
	Centrale Archief-selectiedienst	Selectie en inventarisatie afgesloten of af te sluiten archieven	1997	10
Onderwijs Cultuur en Wetenschap.	Centrale Financiën Instellingen	Distributie financiële middelen t.b.v. bekostiging onderwijs	1996	83
	Rijksarchiefdienst	Het selectief overnemen en duurzaam behouden van archieven	1996	38
Defensie	Duyverman Computer Centrum	Producten en diensten op het gebied van financiële informatievoorziening	1994	147
	Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen	Beschikbaarstelling onroerend goed krijgsmacht, ingenieursbureau, bouwbeleid	1996	172
Verkeer en Waterstaat	Kon. Nederlands Meteor. Instituut	Meteorologische en seismologische diensten	1995	73
	Rijksdienst voor Radio-communicatie	Frequentiebeleid, en -beheer, naleving Wet Telecommunicatievoorzieningen	1996	56
Economische Zaken	Senter	Uitvoering economische stimuleringsregelingen met publiek karakter	1994	49
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	Plantenziektenkundige Dienst	Werren, bestrijden en beheersen van ziekten, plagen en onkruiden in de plantaardige sector	1994	33
Volksgesondheid, Welzijn en Sport	College ter Beoordeling Geneesmiddelen	Beoordeling en registratie van geneesmiddelen in Nederland	1996	21

Zelfstandige bestuursorganen

Naar aanleiding van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer in 1994 vindt thans de doorlichtingsoperatie zelfstandige bestuursorganen plaats. De doorlichting richt zich op de ministeriële verantwoordelijkheid, het financiële beheer en de wijze waarop het toezicht op de zelfstandige bestuursorganen is geregeld. Naar verwachting zal de rapportage naar aanleiding van de doorlichting dit najaar aan de Kamer worden aangeboden. Voor nieuw in te stellen zelfstandige bestuursorganen is een Aanwijzing voor de regelgeving opgesteld.

Werken voor derden/werken voor tweeden

Bij verzelfstandiging komt veelal de vraag op in hoeverre producten en diensten die worden voortgebracht door (al dan niet verzelfstandigde) rijksdiensten, ook aan andere onderdelen van de Staat (tweeden) en aan

organisaties buiten de Staat (derden) mogen worden aangeboden. In maart is hieromtrent aan de Tweede Kamer een beleidslijn aangeboden².

Uitgangspunt bij het onderdeel werken voor tweeden (inbesteden) is dat, uit oogpunt van een doelmatig besteden van overheidsmiddelen, geen belemmeringen moeten bestaan voor het gebruik van (over)capaciteit van onderdelen van de Staat ten behoeve van andere onderdelen van de Staat. Het wordt aan zelfregulering bij zowel vragers als aanbieders overgelaten op welke wijze verantwoorde besluitvorming over het al dan niet inbesteden zo vroeg mogelijk in het verwervingsproces tot stand komt. Zowel vrager als aanbieder van producten en diensten heeft daarbij een eigen verantwoordelijkheid.

Bij het onderdeel werken voor derden is sprake van een aantal voorwaarden waaronder onderdelen van de rechtspersoon Staat kunnen werken voor organisaties buiten de Staat. Belangrijke voorwaarde is dat sprake moet zijn van een betere benutting of een doelmatiger aanwending van overheidsmiddelen. Dat heeft als consequentie dat in elk geval de kosten en opbrengsten van de te leveren producten bekend moeten zijn. Verder moet het gaan om niet-branchevreemde producten, maar om reguliere hoofdproducten, bij- of nevenproducten. Ook mag werken voor derden niet ten koste gaan van de kernactiviteiten en mag geen sprake zijn van concurrentievervalsing. Indien met werken voor derden een bedrag is gemoeid van meer dan 200 000 ECU, zal dat vanaf de begroting 1998 in de memorie van toelichting bij de betreffende begroting worden gemeld. Evaluatie van de wenselijkheid van werken voor derden zal elke vier jaar plaatsvinden.

In het kader van de Ministeriële Commissie Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit is een interdepartementale werkgroep Markt en Overheid opgericht. Deze werkgroep kan genoemde beleidslijn verder uitbouwen en verifiëren of deze, toegepast op praktijkgevallen, ongewenste concurrentieverhoudingen binnen en buiten de rijksdienst voorkomt.

Kengetallen

Kengetallen spelen een belangrijke rol in het planning- en controlproces bij de rijksoverheid. Ze kunnen een hulpmiddel zijn bij het sturen en beheersen van beleids-, begrotings- en productieprocessen. Om die reden wordt getracht steeds meer artikelen – daar waar mogelijk en zinvol – in de begroting en de rekening met kengetallen toe te lichten. Om inzicht te kunnen geven in processen van beleidsdirecties waarvoor moeilijk zinvolle kengetallen opgesteld kunnen worden, zal worden bezien of meer de nadruk kan worden gelegd op het presenteren van werkprogramma's en -verslagen.

Bij het ontwikkelen en samenstellen van kengetallen is gekozen voor een stapsgewijze aanpak. Tot en met de begroting 1996 lag het accent op ramingskengetallen. Dit jaar ligt het accent, naast het (zowel kwantitatief als kwalitatief) verder ontwikkelen van ramingskengetallen, ook op doelmatigheidskengetallen. In een later stadium zal de (ongetwijfeld zeer weerbarstige) volgende stap worden gezet, namelijk het ontwikkelen van doeltreffendheidskengetallen.

² Kamerstukken II, 1995–1996, 24 036, nr. 16.

Bij het ontwikkelen en samenstellen van doelmatigheidskengetallen staan de kosten per eenheid prestatie centraal. Hiervoor is het nodig om prestaties te benoemen, kosten te bepalen en kosten aan prestaties toe te rekenen. Met de ministeries is afgesproken dit jaar te inventariseren in hoeverre het mogelijk en zinvol is doelmatigheidskengetallen samen te stellen en, daar waar dit zinvol is, prestaties te kwantificeren. Hierbij wordt gebruik gemaakt van ervaringen die zijn opgedaan in de proefprojecten uitvoeringskosten³ en bij agentschappen. Bijna alle ministeries hebben één of enkele projecten gestart. In enkele gevallen heeft dit geleid tot het opnemen van prestaties en/of doelmatigheidskengetallen in de begroting 1997. De andere projecten zullen naar verwachting in de begroting 1998 tot resultaat leiden.

In dit kader kan ook gewezen worden op de begroting van Rijkswaterstaat als onderdeel van de begroting van Verkeer en Waterstaat, welke op verzoek van de commissie voor de Rijksuitgaven⁴ als voorbeeld zal worden gesteld op het gebied van outputbegrotingen. Een brief hierover is recentelijk naar de Kamer gezonden⁵.

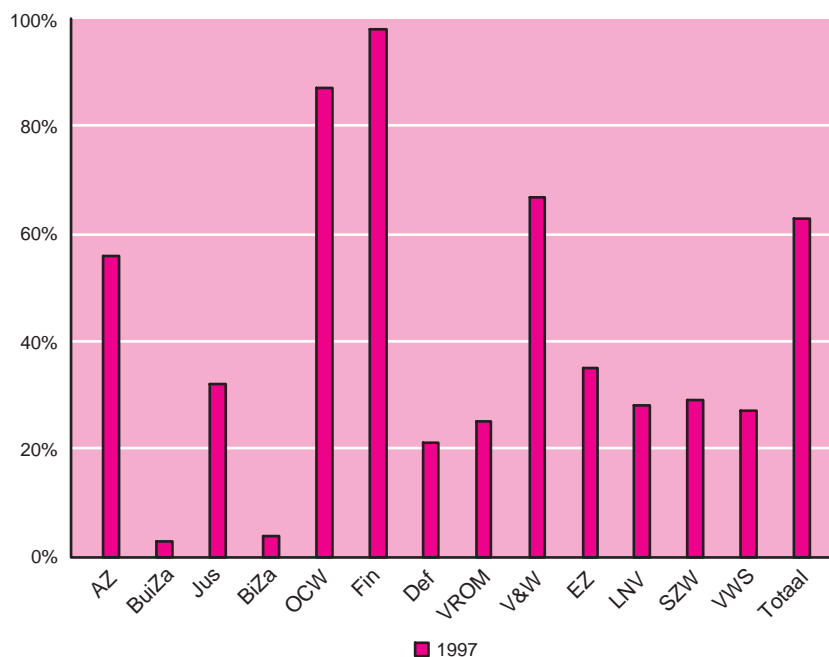
In grafiek 4.2.1 is per ministerie (incl. agentschappen en fondsen) aangegeven welk gedeelte van de begroting 1997 is toegelicht met prestatiegegevens en/of doelmatigheidskengetallen. Het deel dat is toegelicht, is uitgedrukt in procenten van het deel dat als zinvol toe te lichten wordt beschouwd (gecorrigeerd dekkingspercentage).

³ Zie brief inzake «Rapportage Kengetallen» van de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer, d.d. 7 oktober 1994.

⁴ Dit verzoek is gedaan in het Algemeen Overleg tussen de Minister van Financiën en de commissie voor de Rijksuitgaven, op 3 april 1996.

⁵ Kamerstukken II, 1995–1996, 24 558, nr. 2.

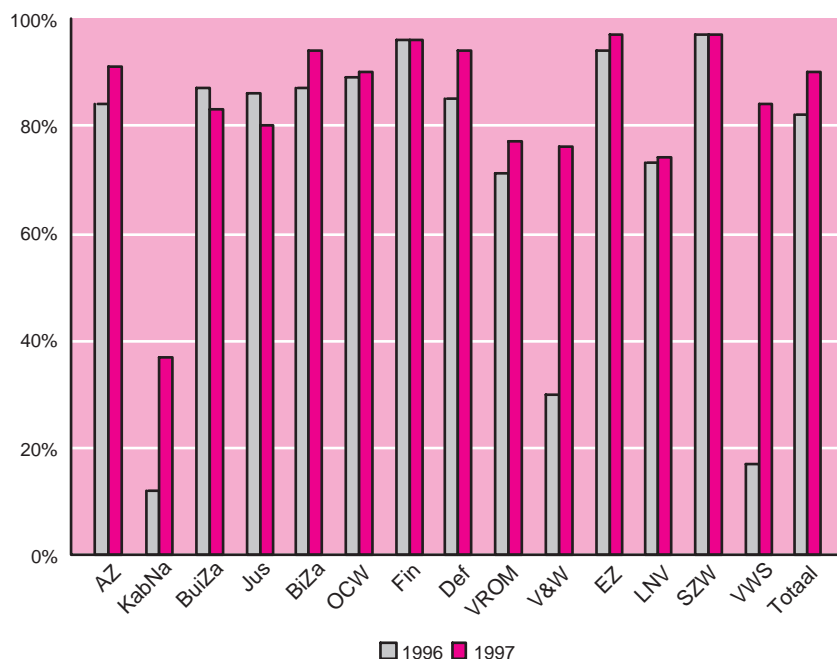
Grafiek 4.2.1 Overzicht gecorrigeerde dekkingpercentages prestatiegegevens en/of doelmatigheidskengetallen per ministerie⁶

Naast de inspanningen die zijn geleverd op het gebied van de doelmatigheidskengetallen, hebben de ministeries ook gewerkt aan het verder verbeteren van de ramingskengetallen. Daarbij is zowel sprake van een kwantitatieve toename als van kwalitatieve verbeteringen, zoals het opnemen van meer vergelijkingsmateriaal en het interpreteren van ontwikkelingen. Grafiek 4.2.2 bevat voor 1996 en 1997 de toegelichte bedragen in procenten van de zinvol met ramingskengetallen toe te lichten begrotingsbedragen.

⁶ In het verlengde van de afspraak met de ministeries dat dit jaar volstaan kan worden met het kwantificeren van prestaties en er geen bijzondere kwaliteitscriteria zijn gehanteerd, zijn bij het berekenen van de gecorrigeerde dekkingpercentages prestatiegegevens en doelmatigheidskengetallen (waarbij het gaat om de relatie tussen input en output) bij elkaar opgeteld. Voorts is in een aantal gevallen de discussie over de mogelijkheid en de zinvolheid van het benoemen van prestatiegegevens en/of doelmatigheidskengetallen nog niet uitgekristalliseerd. In de meeste van deze gevallen is bij het bepalen van de genoemde percentages zoveel mogelijk gebruik gemaakt van inschattingen (bijvoorbeeld bij Defensie). Daarentegen is bij het bepalen van het percentage van SZW een aantal specifieke socialezekerheidsuitgaven voor dit begrotingsjaar niet in de beschouwing betrokken.

Grafiek 4.2.2 Overzicht gecorrigeerde dekkingspercentages ramingskengetallen per ministerie

Het toenemend gebruik van kengetallen is voorts terug te vinden in de financiële verantwoording. Ten opzichte van 1993 en 1994 is het aantal ministeries dat in de financiële verantwoording 1995 een groot aantal artikelen toelicht met kengetallen, toegenomen van vier naar zeven. Er valt evenwel nog veel te verbeteren, niet alleen in kwantitatief, maar ook in kwalitatief opzicht. Dit laatste betreft met name de toelichting op de verschillen tussen de oorspronkelijke raming en de uiteindelijk realisatie. Om deze gewenste verbetering te ondersteunen, is met ingang van dit jaar bepaald dat op alle uiteenzettingen over factoren die aan de raming ten grondslag liggen, activiteiten, prestaties en effecten in de ontwerp-begrotingen, ook in de financiële verantwoording moet worden ingegaan.

Financiële vernieuwing

Ook in de interdepartementale beleidsonderzoeken (IBO's) speelt de doelmatigheid een belangrijke rol.

Onlangs is de Kamer geïnformeerd over de interdepartementale onderzoeken die in 1996 zullen worden uitgevoerd. Onderzoeksgebieden zijn de bijstand, het verkeerstoezicht, de bodemsanering, het natuurbeheer, de academische ziekenhuizen, de toekomst van de studiefinanciering, de bekostiging van het stads- en streekvervoer, substitutie van vrijheidsstraffen door taakstraffen en de samenhang binnen het export-instrumentarium⁷.

Ook in deze ronde is gekozen voor het centrale thema financiële vernieuwing. Uit de ervaringen van de vorige ronde is gebleken dat dit thema een nuttige invalshoek biedt bij onderzoek naar het proces van beleidsuitvoering⁸. Nader zal worden overwogen om in de volgende ronden het accent weer sterker te leggen op taakstellende besparingsvarianten.

⁷ Kamerstukken II, 1995–1996, 24 802, nr. 1.

⁸ Zie ook Kamerstukken II, 1995–1996, 24 634, nr. 1.

Onder het thema financiële vernieuwing wordt de wijziging verstaan van het financieringssysteem van een voorziening om te komen tot een doelmatiger en doeltreffender beleid.

Een belangrijke aanzet tot het denken over financiële vernieuwing is gegeven in het WRR-rapport Belang en Beleid van juni 1994. In dat rapport wordt een aantal uit de economische theorie afkomstige noties inzake het feitelijke uitvoeringsproces toegepast op het terrein van de sociale zekerheid. In de notitie Financiële Vernieuwing wordt – voortbouwend op het rapport van de WRR – een benadering geschetst die van toepassing is op de collectieve sector in algemene zin (ook buiten de sociale zekerheid). Het principal-agentmodel speelt daarbij een belangrijke rol. In een principal-agentrelatie stelt de principaal (opdrachtgever) financiële middelen beschikbaar waarvoor de agent (uitvoerder) een prestatie moet leveren. Aangezien er asymmetrie bestaat in informatie tussen agent en principaal, kan de agent de kosten van de voorzieningen wat hoger voorstellen dan nodig is en feitelijk lager presteren dan is overeengekomen. De principaal staan in beginsel drie wegen open om het gedrag van de agent te beïnvloeden: verbetering van de informatievoorziening, het scheppen van financiële prikkels en het bevorderen van concurrentie tussen agenten.

De inmiddels afgeronde beleidsonderzoeken 1995 illustreren op welke wijze het streven naar een verbreding van de toepassing van bedrijfseconomische elementen, mede op basis van de principal-agenttheorie, vorm kan worden gegeven. Het beleidsonderzoek naar Rijkswaterstaat is een goed voorbeeld. In dit onderzoek worden een besturingsfilosofie en een bedrijfsvoeringsmodel beschreven die het beter mogelijk maken vast te stellen wat Rijkswaterstaat doet en welke middelen daarvoor (moeten) worden ingezet. Zo zullen kosten worden toegerekend aan programma's en projecten en zullen contractrelaties worden aangegaan tussen uitvoerende en ondersteunende diensten. Dat heeft onder meer gevolgen voor het planning- en controlproces en de begrotingsindeling: sturing vindt plaats op basis van programma- en projectinformatie (productsturing).

Een ander voorbeeld is het onderzoek naar de Rijksgebouwendienst (RGD). Uitgangspunten bij dit onderzoek waren onder andere versterking van het integraal management op de ministeries, bevordering van outputsturing op kosten en meer aandacht bij allocatiebeslissingen voor de langetermijn-waardeontwikkeling van het vastgoed van het Rijk. Op basis daarvan is geadviseerd om een huurders-verhuurdersrelatie tot stand te brengen tussen de ministeries en de RGD. De ministeries zijn dan – binnen nader vast te stellen kaders – integraal verantwoordelijk voor de hoeveelheid en kwaliteit van de huisvesting die zij in gebruik hebben. De voordelen van een centrale huisvestingsdienst (waaronder schaalvoordelen en risicobeperking) blijven behouden. Een suggestie in het rapport was ook om over te gaan op een (partieel) baten-lastenstelsel en het creëren van een specifieke leenfaciliteit voor huisvestingsinvesteringen. Deze elementen zullen worden bezien in het kader van de toegezegde kabinetsnota over de kapitaaldienst, die rond de jaarwisseling aan de Kamer zal worden aangeboden.

In bijlage 7 wordt nader ingegaan op de politieke toetsing van de rapporten uit de vorige IBO-ronde.

Evaluatie-onderzoek

De ministeries dienen jaarlijks in hun begrotingen verslag te doen van de door hen uitgevoerde en voorgenomen evaluatie-onderzoeken. Deze verslaglegging dient aan een aantal criteria te voldoen. Alle ministeries hebben in hun ontwerpbegrotingen 1997 voldaan aan de volgende

criteria: het verschaffen van inzicht in de wijze waarop beleidsevaluatie wordt gestimuleerd en gecoördineerd en het verschaffen van inzicht in afgeronde, lopende en voorgenomen evaluatie-onderzoeken. Voorts is vooruitgang geboekt bij de verslaglegging in de begrotingen over de resultaten van de evaluatieonderzoeken alsmede over de wijze waarop met deze resultaten is omgegaan. Het komende jaar zal hier nader aandacht aan worden besteed.

De Algemene Rekenkamer heeft in haar verslag over 1995 vastgesteld dat bij 95% van de evaluatie-onderzoeken is voldaan aan de daarvoor in overleg tussen de Algemene Rekenkamer, de hoofden van de afdelingen FEZ van de ministeries en het Ministerie van Financiën overeengekomen kwaliteitscriteria. Van de 638 aangemelde evaluatie-onderzoeken waren er 316 afgerond en bijna alle ministeries hadden hun evaluaties goed over hun hoofdbeleidsterreinen gespreid.

Een verdere uitbouw van evaluatie-onderzoeken, uitgaande van een goede evaluatieprogrammering, blijft van belang.

Geïntegreerd middelenbeheer

Tot op heden werd steeds separaat naar de diverse geldstromen van de collectieve sector gekeken (met name Rijk en sociale verzekeringen), ondanks het feit dat deze stromen een nauwe relatie met elkaar hebben. Door deze partiële benadering resulteert er – bedrijfsmatig bezien – voor de collectieve sector een suboptimale uitkomst, in het bijzonder wanneer bij een normale rentestructuur gelijktijdig sprake is van uitzettingen met een korte looptijd en leningen met een lange looptijd. Bundeling van geldstromen en middelenbeheer van diverse onderdelen van de collectieve sector (Rijk en sociale fondsen, andere zelfstandige bestuursorganen) maakt efficiencywinsten mogelijk. Ten eerste kan voor de collectieve sector als geheel een structureel rentevoordeel worden behaald en is minder vermogen nodig, doordat liquiditeiten binnen de collectieve sector worden gesaldeerd. Ten tweede treden schaal- en concentratievoordelen op doordat gelijksoortige activiteiten, die thans bij het Rijk, de sociale fondsen en andere zelfstandige bestuursorganen apart worden verricht, worden geconcentreerd bij de schatkist.

De regering wil daarom dat de volksverzekerings- en de werknemersverzekeringsfondsen een rekening-courantverhouding met het Rijk aangaan, en zal tevens nagaan welke andere zelfstandige bestuursorganen daarvoor in aanmerking komen. Van belang is dat de beheerders van genoemde fondsen zelf de volledige beschikkingsmacht over de liquide middelen behouden en evenmin wijziging wordt aangebracht in hun verantwoordingsverplichting. De regering zal daarom in goed overleg met de betrokken besturen nagaan hoe langs deze weg de rationalisering van het middelenbeheer in de collectieve sector tot stand kan worden gebracht.

4.3 Financiële informatievoorziening

Samenwerking financiële informatievoorziening

In oktober 1993 is de studiegroep Samenwerking Financiële Informatievoorziening (SAFI) van start gegaan. De studiegroep is ingesteld om na te gaan of een meer interdepartementale aanpak van onderdelen van de financiële informatievoorziening in de (nabije) toekomst mogelijk en wenselijk is. Leidende gedachte daarbij was ook, dat door samenwerking

schaal- en/of kwaliteitsvoordelen zouden zijn te behalen. Een belangrijke voorwaarde voor intensievere samenwerking is een voldoende mate van gemeenschappelijke functionaliteit.

Bij intensievere samenwerking gaan de gedachten onder andere uit naar hergebruik van bestaande begrotingsadministratiesystemen, de toepassing van een kernmodel voor financiële informatievoorziening, het structureel uitwisselen van informatie en het gezamenlijk aanpakken van projecten waardoor (mogelijk) schaalvoordelen kunnen worden gerealiseerd. De studiegroep heeft haar werkzaamheden inmiddels afgerond. Als follow-up is, om de samenwerking concreet vorm te geven, per 1 juni 1996 het interdepartementale Platform Financiële Informatievoorziening (PLAFIN) ingesteld. Samenwerking zal plaatsvinden via de weg der geleidelijkheid. Op daartoe geschikte momenten, namelijk wanneer er nieuwe ontwikkelingen zijn of als een departement aan verandering van de bestaande financiële informatievoorziening toe is, zal worden bezien of onderwerpen zich lenen voor een gemeenschappelijke aanpak.

Invoering euro

Begin 1996 is een Nationaal Forum voor de introductie van de euro opgericht. Hierin zijn werkgevers-, werknemers- en consumentenorganisaties, financiële instellingen en de overheid vertegenwoordigd. Binnen de rijksoverheid wordt thans geïnventariseerd welke werkzaamheden moeten worden verricht voor de invoering van de euro bij de rijksoverheid. Het gaat dan om onder meer aanpassing van wet- en regelgeving en de invoering van de euro in de overheidsadministraties. Hierover zal een draaiboek worden opgesteld; dit zal het eind van het jaar aan de ministerraad worden aangeboden.

Om de gebruikers van publicaties van de overheid (parlement, publiek) vertrouwd te maken met de euro, zullen tijdens de overgangperiode enkele publicaties behalve in guldens ook in euro's worden gepresenteerd.

Lijst van gebruikte termen en hun betekenis

Aanvullende posten

Posten die nog niet in de ontwerp-begrotingswetten (kunnen) worden opgenomen, maar terwille van een volledig beeld wel reeds in de totaalcijfers van de rijksbegroting zijn begrepen. Het betreffen veelal posten waarvan de verdeling over de begrotingen nog niet wordt of kan worden aangegeven. Voorbeelden van aanvullende posten zijn de loon- en prijsbijstelling.

Actieven

Het aantal actieven geeft de werkgelegenheid (uitgedrukt in arbeidsjaren), verminderd met het uitkeringsvolume van de Ziektewet (uitgedrukt in arbeidsjaren), weer.

Administratieve organisatie

Het geheel van organisatorische maatregelen binnen een departement, inclusief het stelsel van maatregelen van interne controle, dat direct of indirect betrekking heeft op een goede werking van de administratie, de financieel-administratieve systemen, de rechtmatigheid en de doelmatigheid van het (financiële) beheer, en de verantwoording daarover.

Agentschap

Een agentschap is een onderdeel van een ministerie waarvoor een afgezonderd en afwijkend beheer wordt gevoerd, met als doel een doelmatiger beheer te realiseren. Agentschappen hebben een eigen begroting en staan los van de begrotingsadministratie van het moederministerie. Niet de uitgaven en ontvangsten van het agentschap zelf, maar de uitgaven aan en de ontvangsten van het agentschap op de begroting van het ministerie waaronder het agentschap

ressorteert, worden betrokken in het beleidsrelevante financierings-tekort.

Balansverkorting in de volkshuisvesting

Operatie waarbij de nettocontante-waarde van de nog lopende subsidieverplichtingen van het Rijk aan de woningbouwcorporaties zijn weggestreept tegen de nog bij de woningbouwcorporaties uitstaande rijksleningen die ineens werden afgelost.

Balansverlenging

Gelijktijdige toename van bezittingen én schulden, resulterend in een groter balanstotaal.

Baten-lastenstelsel

In een baten-lastenstelsel worden uitgaven en ontvangsten toegerekend aan het tijdvak waarin het genot respectievelijk het gebruik ervan plaatsvindt.

Beleidsintensiveringen

Verhogingen van collectieve uitgaven en/of verlagingen van ontvangsten ten opzichte van de begroting en/of de meerjaren-cijfers, waaraan een beleidsbeslissing ten grondslag ligt. Deze term wordt meestal beperkt tot beleidsmatige mutaties in de netto-uitgaven. Een beleidsmatige verlaging van de belasting-ontvangsten wordt doorgaans aangeduid met de term lastenverlichting.

Beleidsvaluatie

Onderzoek waarbij op basis van analyse van op systematische wijze verzamelde gegevens een uitspraak kan worden gedaan over het te voeren of gevoerde beleid.

Beleidsrelevant financierings-tekort van het Rijk

Feitelijk financieringstekort inclusief debudgettering en exclusief vervroegde aflossing woningwetleningen en het saldo balansverkorting VROM, agio en disagio, aan- en verkoop van staatsbezit, kasverschuivingen, versnelde belastinginning, studieleningen, de mutatie in het FES-saldo (in zoverre dit saldo positief is) en de mutatie in het saldo van de derdenrekening.

Besparingsverlies

Budgettair nadeel dat optreedt doordat een (voorgenomen) ombuiging minder besparingen oplevert dan aanvankelijk werd geraamd. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van uitstel van de invoering van de ombuigingsmaatregel.

Betalingsbalans

De totale rekening van de betalingsbalans geeft een overzicht van de transacties met het buitenland. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de lopende rekening en de kapitaalrekening. Op de lopende rekening worden de uitgaven en inkomsten geboekt die voortvloeien uit het goederen- en dienstenverkeer. Ook de uit het buitenland ontvangen (respectievelijk daaraan betaalde) inkomsten uit vermogen en arbeid, alsmede de secundaire inkomensoverdrachten staan op de lopende rekening. De kapitaalrekening geeft een beeld van het kapitaalverkeer met het buitenland.

Bruto binnenlands product tegen marktprijzen (BBP)

De som van de beloningen van de productiefactoren *in het Nederlandse productieproces*, plus het

saldo van de indirecte belastingen en kostprijsverlagende subsidies.

Budgetdiscipline(-regels)

Regels voor het omgaan met mutaties in de netto uitgaven, gericht op het handhaven van een eerder vastgelegd uitgavenkader.

Budgetteringsafspraken

Budgetteringsafspraken maken deel uit van de regels budgetdiscipline. Ze hebben betrekking op die delen van de begroting waar, bij voorkomende mutaties in de begrotingsvoorbereiding en -uitvoering, per definitie alleen beleidsmatige mutaties worden onderkend. Derhalve wordt daar geen onderscheid gemaakt tussen tegenvallers, beleidsintensivering, meevallers, efficiencywinsten en ombuigingen.

Collectieve sector

Het totaal van de subsectoren Rijk, overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) en sociale fondsen. Wanneer gesproken wordt over het uitgavenkader, dan wordt met de collectieve sector bedoeld het totaal van de subsectoren rijksbegroting in enge zin, sociale zekerheid en de zorgsector.

Collectieve-uitgaven(quote)

De collectieve-uitgavenquote (CUQ) is gelijk aan de collectieve uitgaven in procenten van het bruto binnenlands product. Meegenomen worden het totaal van de relevante uitgaven van het Rijk (incl. debudgettering en de uitgaven van agentschappen), de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) en de sociale fondsen. Onderlinge betalingen worden geconsolideerd.

Compensatie over de jaren heen

De mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden af te wijken van het algemene uitgangspunt dat de fasering van compensatiemaatregelen in de tijd parallel moet lopen aan de omvang van de problematiek.

Consolidatie

De post Consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de rijksbegroting voor dubbelstellingen als gevolg van het «bruto-boeken» van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat de feitelijke betaling verricht, als het departement dat bijdraagt, de uitgaven in de begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Dit geldt ook voor bijdragen van een departement aan een agentschap. Hierdoor wordt het rekenkundige niveau van de totale rijksuitgaven en rijksontvangsten hoger dan het feitelijke niveau. Door middel van de post Consolidatie wordt hiervoor gecorrigeerd.

Contractloon(stijging)

(Stijging van) het looninkomen per werknemer als direct gevolg van de afgesloten collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO).

Debudgettering

Een debudgettering treedt op indien een derde de financiering van een (investerings- of kredietverlenings)activiteit van de overheid overneemt, terwijl de overheid op de een of andere manier de financiering garandeert. De betreffende uitgave staat daarmee niet op de rijksbegroting, maar is wel in hoge mate vergelijkbaar met een «normale» overheidsuitgave.

Decentralisatie

Het overdragen van meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar andere overheden. Concreet kan dit leiden tot overheveling van taken (en de daartoe benodigde middelen) van de centrale overheid naar andere overheden.

Deflator BBP

Prijsontwikkeling van het bruto binnenlands product. Maatstaf voor de algemene nominale ontwikkeling.

Derdenrekening

Rekening-courantverhouding die het Rijk heeft met derden en rekeningen waarop uitgaven en ontvangsten staan die conform de Comptabiliteitswet niet via de begroting lopen, omdat zij met derden of met andere onderdelen van het Rijk kunnen worden verrekend. De mutatie in het saldo van de derdenrekening is niet relevant voor het beleidsrelevante financieringstekort.

Deregulering

Het afschaffen, vereenvoudigen of stroomlijnen van regelingen en wetten die de overheid oplegt aan bedrijven, instellingen en burgers. Doel hiervan is bevordering van dynamiek en aanpassingsvermogen van de economie en het vermijden van onnodige bureaucratie en onnodig hoge kosten ten gevolge van ondoelmatige of inefficiënte regelgeving.

Desaldering

Het gelijktijdig verhogen of verlagen van uitgaven en niet-belastingontvangsten, die vaak rechtstreeks met elkaar samenhangen. Desalderingen hebben per saldo dus geen invloed op het financieringstekort.

Economische classificatie

Methode om uitgaven en ontvangsten in te delen naar macro-economische categorieën. De Benelux Economische Classificatie, die gebaseerd is op het stelsel van Economische Rekeningen van de EU, is voorgeschreven voor toepassing in de rijksbegroting. Overzichten naar macro-economische categorieën worden opgesteld met behulp van deze economische codering. Deze overzichten zijn inpasbaar in het systeem van de Nationale Rekeningen.

Economische en Monetaire Unie (EMU)

Tot stand te brengen unie tussen EU-lidstaten, neergelegd in het Verdrag van Maastricht, waarbij in de derde fase de wisselkoersen onherroepelijk vastgelegd zijn (met

uiteindelijk één munt) en volledig vrij kapitaalverkeer. In de EMU bepaalt de op te richten Europese Centrale Bank het gemeenschappelijke monetaire beleid dat wordt uitgevoerd door het Europees Stelsel van Centrale Banken. Tevens zal coördinatie van het budgettaire beleid plaatsvinden.

Eindejaarsmarge

Voorziening in de regels budgetdiscipline die inhoudt dat het is toegestaan binnen een begroting tot maximaal 1,0% van het (gecorrigeerde) begrotingstotaal gelden tussen opeenvolgende jaren te schuiven. Op deze wijze kan het ondoelmatig besteden van begrotingsgeld worden beperkt.

EMU-schuld

Het totaal van de uitstaande geldelijke leningen ten laste van de gehele collectieve sector. Dit is de optelsom van de uitstaande leningen ten laste van het Rijk, de overige publiekrechtelijke lichamen en de sociale fondsen, minus de onderlinge schuldverhoudingen van deze drie subsectoren. De EMU-schuld is een bruto-schuldbegrip.

EMU-tekort

Het EMU-criterium voor het tekort heeft betrekking op het *vorderingentekort* van de *gehele collectieve sector op transactiebasis*. Het vorderingentekort geeft de mutatie in het saldo van de financiële activa en passiva van de collectieve sector weer. Omdat het EMU-tekort betrekking heeft op de collectieve sector is niet alleen het vorderingentekort van het Rijk van belang, maar ook de vorderingentekorten van de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) en de sociale fondsen. Weergave op transactiebasis wil zeggen dat de economische handeling die leidt tot de uitgave of ontvangst (transactie) als meetmoment wordt genomen.

Europese Monetaire Stelsel (EMS)

Stelsel dat gericht is op het creëren van een zone van monetaire stabiliteit in de Europese Gemeen-

schap. Het belangrijkste element is een overeenkomst om fluctuaties in de wisselkoersen binnen bepaalde marges te houden. In de voorgenomen Economische en Monetaire Unie wordt het EMS vervangen door gefixeerde wisselkoersen tussen de deelnemende valuta (en uiteindelijk één munt).

Extrapolaties

Bij de bepaling van de meerjarenramingen wordt gebruik gemaakt van extrapolaties. Daarbij wordt, rekening houdend met de macro-economische middellange-termijnprojectie, uitgegaan van bestaande wettelijke regelingen, concrete afspraken op kabinets- of ministerieel niveau (inclusief meerjarige ombuigingstaakstellingen), aangegane verplichtingen en kwantificeerbare exogene factoren. Voorzover deze elementen niet van toepassing zijn worden de meerjarenramingen – behoudens de veronderstelde loon- en prijsontwikkeling – gelijk gehouden aan de nieuwe begroting, dan wel aan het laatste jaar van de meerjarenramingen waarin al deze elementen wel van toepassing zijn.

Financiële vernieuwing

Wijziging van het financieringssysteem van een voorziening of van een regeling teneinde te komen tot een doelmatiger en een doeltreffender beleid.

Financieringsbehoefte van het Rijk

De som van het feitelijke financieringstekort en de aflossingen op de bestaande staatsschuld.

Financieringstekort (feitelijk) van het Rijk

Het saldo van de relevante uitgaven en ontvangsten, minus de mutatie in het saldo van de derdenrekening.

Fonds Economische Structuurversterking (FES)

Het Fonds Economische Structuurversterking behelst dat bepaalde aardgasbaten, Common-Areabaten, ontvangsten uit de verkoop van staatsdeelnemingen en eventueel

ontvangsten uit het vervreemden van vermogensbestanddelen worden gereserveerd voor investeringsprojecten van nationaal belang die de economische structuur versterken. Het betreft een verdeelfonds: vanuit het fonds worden bijdragen toegekend aan andere begrotingen van het Rijk.

Functionele classificatie

Methode om de uitgaven en ontvangsten in de begrotingen in te delen naar onderwerpen van staatszorg. De Benelux Functionele Classificatie, die gebaseerd is op de «Classifications of the Functions of Government» (COFOG) van de VN, is voorgeschreven voor toepassing in de rijksbegroting. Overzichten naar functie worden opgesteld met behulp van een codering in de artikelsgewijze toelichting van de begroting.

Gecorrigeerde netto-rijksuitgaven

Uitgavenbegrip waarin de netto-rijksuitgaven gecorrigeerd zijn voor onder meer de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking, de afdrachten aan de EU, de rente-uitgaven en het Gemeentefonds/ Provinciefonds. De ontwikkeling van het Gemeentefonds/ Provinciefonds wordt gekoppeld aan de nominale ontwikkeling van de gecorrigeerde netto-rijksuitgaven.

Geïntegreerde verplichtingenkasadministratie

Een administratie waarin de aangegane verplichtingen worden geregistreerd, tezamen met de hieruit voortvloeiende betalingen in het jaar van aangaan en eventuele volgende jaren. Gedane betalingen worden geregistreerd in relatie tot de aangegane verplichtingen, zodat de nog openstaande verplichtingenbedragen kunnen worden vastgesteld.

Gemeentefonds

Begrotingsfonds waarin een deel van de opbrengst van de meeste rijksbelastingen wordt gestort. Uit dit fonds worden jaarlijks (algemene) uitkeringen gedaan aan

de gemeenten, ter dekking van een deel van hun uitgaven.

Generale compensatie

Als zich budgettaire verslechtingen in de netto uitgaven voordoen, is volgens de regels budgetdiscipline in principe compensatie vereist. In beginsel is deze compensatie specifiek (zie: specifieke compensatie). Vindt geen specifieke compensatie plaats, dan is generale compensatie vereist. Tot generale compensatie kan alleen door de ministerraad worden besloten.

Herschikking

Als gevolg van een nieuwe prioriteitenafweging het beleid op een bepaald terrein intensiveren, terwijl op een ander terrein beleid wordt ingeperkt («nieuw voor oud»). Per saldo leiden herschikkingen niet tot meer uitgaven.

Horizontale ontwikkeling

Ontwikkeling van de uitgaven en ontvangsten van jaar op jaar. De horizontale toelichting in de Miljoenennota (bijlage 5) geeft een toelichting op die ontwikkeling van de netto uitgaven, die op dat moment in de meerjarencijfers ligt besloten.

i/a-ratio

De verhouding tussen het aantal inactieven en het aantal actieven. De i/a-ratio vormt de leidraad bij de besluitvorming over de aanpassing van de hoogte van het minimumloon en de sociale uitkeringen.

IJKlijn

Het uitgavenkader waaraan bij de begrotingsvoorbereiding en -uitvoering de uitgavenvoornemens en -ontwikkeling worden getoetst. Er zijn ijklijnen voor de sectoren rijksbegroting in enge zin, sociale zekerheid en zorg.

Inactieven, niet-actieven

Het aantal inactieven of niet-actieven is gelijk aan het totaal aantal uitkeringsjaren in de sociale zekerheid voor zover geregeld in de sociale-zekerheidswetgeving, een uitsplitsing kan gemaakt worden

tussen inkomensvervanging in verband met ziekte, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid en ouderdom.

Incidentele loonstijging

Het verschil tussen de feitelijke toename van het looninkomen per werknemer en de toename van de contractlonen. Dit verschil wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld promoties, periodieken, overwerk en in- en uitstroom.

Infrastructuurfonds

Een begrotingsfonds, waarin de middelen die voorheen op de begrotingen van Verkeer en Waterstaat, het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds beschikbaar waren voor de uitgaven aan weg-, water- en railinfrastructuur, zijn samengevoegd. Tevens worden uit dit fonds uitgaven in het kader van de Investeringsimpuls 1994–1998 gedaan; de middelen hiervoor zijn afkomstig uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES).

Interdepartementale beleidsonderzoeken

De evaluatie van beleidsterreinen en ontwikkeling van beleidsvarianten volgens een door de regering vastgestelde interdepartementale procedure. Deze procedure voorziet onder meer in de totstandkoming van openbare rapportages.

Interne markt

Fase in het Europese integratieproces waarvan het wezenlijk kenmerk is een geheel vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal in de EU-lidstaten.

Kapitaaldienst

Begrotingsstelsel waarbij de begroting is gesplitst in een deel dat de kapitaaluitgaven en -ontvangsten bevat en een deel dat de lopende uitgaven en -ontvangsten bevat.

Kengetal

Een kengetal is een getal dat inzicht geeft in de situatie en/of de ontwikkeling van een beleids- of productieproces of in de opbouw van de ramingen.

Lastenverlichting respectievelijk -verzwaring

Een verlaging (resp. verhoging) van sociale verzekeringspremies en/of tarieven van belastingen en niet-belastingontvangsten met een micro-lasten karakter, dan wel een verruiming (resp. beperking) van fiscale aftrekmogelijkheden.

Loonbijstelling

Aanvullende post waarop gelden worden gereserveerd om de extra uitgaven van ministeries ten gevolge van loonstijgingen te financieren.

Meerjarenramingen

Ramingen van de uitgaven, niet-belastingontvangsten, premien en belastingontvangsten voor de vier jaren volgend op het begrotingsjaar. In deze Miljoenennota beslaan de meerjarenramingen de periode 1998–2001. Bij de ramingen wordt gebruik gemaakt van extrapolaties.

Microlastenontwikkeling

Een verandering in de microlastenontwikkeling is het saldobedrag waarmee de belastingopbrengst verandert als gevolg van belastingmaatregelen dan wel als gevolg van aanwijsbare veranderingen in de systematiek van de premieheffing, alsmede de mutaties in de premieontvangsten anders dan uit hoofde van (macro-economische) grondslagmutaties.

Modale werknemer en modaal inkomen

Het modale inkomen is het inkomen dat statistisch het meeste voorkomt. Het wordt benaderd door het brutoloon van een werknemer die nog net niet de (procentuele) maximumpremie voor het verplichte ziekenfonds betaalt. De modale werknemer uit de gebruikelijke koopkracht-overzichten is alleenverdiener, is

getrouwd met een niet buitenshuis werkende partner en heeft twee kinderen in de leeftijd van zes tot twaalf jaar.

Najaarsnota

Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen optreden ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten. De Najaarsnota moet uiterlijk op 1 december van het lopende begrotingsjaar bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Nationaal inkomen (NI of NNI)

De som van de beloningen van alle productiefactoren (ook die in het buitenland), plus het saldo van de indirecte belastingen en kostprijsverlagende subsidies, minus de afschrijvingen.

Netto-uitgaven

De voor het uitgavenkader relevante (bruto)uitgaven vermindert met de voor het uitgavenkader relevante ontvangsten. Bij de ontvangsten gaat het voor het overgrote deel om voor het uitgavenkader relevante niet-belastingontvangsten van het Rijk en eigen betalingen in de zorgsector.

Netto-uitgaven rijksbegroting in enge zin

Relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten van de rijksbegroting exclusief de uitgaven en niet-belastingontvangsten van de rijksbegroting die tot de sociale zekerheid dan wel tot de zorgsector worden gerekend. Tevens worden de relevante uitgaven gecorrigeerd voor enkele incidentele posten.

Netto-uitgaven sociale zekerheid

De budgetdisciplinesector sociale zekerheid omvat de sociale zekerheid op de rijksbegroting alsmede de uitgaven van de sociale fondsen. Voor de sociale fondsen is het totaal van uitkeringen en administratiekosten relevant. Het bovenwettelijk gedeelte blijft buiten beschouwing.

Netto-uitgaven zorgsector

De uitgaven die tot het Budgettair Kader Zorg (BKZ) worden gerekend. Het BKZ omvat de via de AWBZ, ZFW en particuliere verzekeraars (voorzover betrekking hebbend op de particulier verzekerde voorzieningen die ook in het ZFW-verzekerde pakket zijn opgenomen) gefinancierde netto-uitgaven alsmede de via de rijksbegroting gefinancierde netto-uitgaven die tot de zorgsector worden gerekend. Bij het collectief gefinancierde deel van het BKZ worden de via de particuliere verzekeraars gefinancierde uitgaven niet meegenomen, met uitzondering van de via de omslagbijdrage WTZ gefinancierde uitgaven.

Niet-belastingontvangsten (of -middelen)

Alle begrotingsontvangsten van het Rijk die niet tot de belastingen worden gerekend. Het betreft een zeer heterogene groep. Het gaat daarbij vooral om ontvangsten die samenhangen met verleende overheidsdiensten en kredietverlening door het Rijk, sommige ontvangsten die als collectieve lasten worden aangemerkt, de aardgasbaten voorzover niet-belastingontvangsten en incidentele ontvangsten uit de verkoop van staatsvermogen.

Niet-relevante uitgaven en ontvangsten

De niet-relevante uitgaven betreffen de aflossing op staats-schuld, de aankoop van een portefeuille staats-schuld en de ontmunten. De niet-relevante ontvangsten betreffen de opnemingen van staats-schuld, de verkoop van een portefeuille staats-schuld en de aanmunten.

Nominale mutaties

Mutaties als gevolg van wijzigingen in de lonen en prijzen.

Ombuiging

Beleidsmatige verlaging van de netto-uitgaven ten opzichte van een eerder vastgelegd ijkpunt.

Open-einderegeling

Regeling op grond waarvan derden buiten de overheid recht hebben op een geldelijke bijdrage van de overheid of van de sociale fondsen. Deze derden moeten voldoen aan in de regeling vastgestelde voorwaarden. Anders dan door het aanpassen van deze voorwaarden, kan de overheid het beroep op een open-einderegeling niet beheersen.

Overige publiekrechtelijke lichamen (OPL)

Provincies, gemeenten, gemeenschappelijke regelingen, waterschappen, en het bijzonder onderwijs.

Overkluisen

Het winnen van ruimte door middel van overkappen/bedekken van infrastructuur als bijvoorbeeld rail, vaarten of wegen.

Prijsbijstelling

Aanvullende post waarop gelden worden gereserveerd om de extra uitgaven van de ministeries ten gevolge van prijsstijgingen te financieren.

Privatiseren

Het extern zelfstandigen van overheidsactiviteiten naar een marktconform opererende onderneming. De geprivatiseerde instelling ontleent haar positie aan de werking van concurrentie op de markt.

Provinciefonds

Begrotingsfonds waarin een deel van de opbrengst van de meeste rijksbelastingen wordt gestort. Uit dit fonds worden jaarlijks (algemene) uitkeringen gedaan aan de provincies, ter dekking van een deel van hun uitgaven.

Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO)

Organisaties die in het kader van de Wet op de bedrijfsorganisatie (WBO) verordenende bevoegdheden hebben ten aanzien van bedrijven. PBO's zijn per bedrijfstak of productgroep ingedeeld.

Overkoepelend orgaan van de PBO's is de Sociaal Economische Raad (SER).

Reële uitgavenkader(s)

Kaders (plafondwaarden) voor de netto-uitgaven in de collectieve sector. Binnen de collectieve sector worden drie sectoren onderscheiden: de rijksbegroting in enge zin, de sociale zekerheid en de zorgsector. De uitgavenkaders zijn uitgedrukt in reële termen. Dat betekent dat de in guldens gemeten uitgavenkaders, wanneer de algemene nominale ontwikkeling zich anders ontwikkelt dan bij het Regeerakkoord werd voorzien, daarvoor worden aangepast.

Relevante uitgaven en ontvangsten

Alle uitgaven en ontvangsten van het Rijk, minus de niet-relevante.

Rente (korte en lange)

De *korte* rente is gelijk aan de drie-maands interbancaire rente. De *lange* rente is gelijk aan het rendement op langlopende staatsleningen (looptijd van tien jaar).

Reserveringsfaciliteit voor investeringen

Voorziening in de regels budgetdiscipline die inhoudt dat het voor investeringen in kapitaalgoederen is toegestaan een verlaging in het eerstvolgende begrotingsjaar (en/of van nabije meerjarencijfers) te combineren met een in totaliteit even grote verhoging van de budgetten in verderaf gelegen jaren; er treedt dus compensatie over de jaren heen op.

Rijksbijdragen aan sociale fondsen

Bijdragen van het Rijk aan de socialeverzekeringsfondsen. Het betreft hier niet de betaling van de door het Rijk verschuldigde premies, maar de daarvan losstaande bijdragen die naast de premies dienen ter financiering van de socialeverzekeringsuitgaven.

Single audit

Een geïntegreerde controlegang door de gemeenteaccountant ten behoeve van zowel de gemeente als het Rijk ten aanzien van de specifieke uitkeringen. In de loop van de tijd is het begrip single audit verbreed tot het instrumentarium met betrekking tot uitvoering, verantwoording en controle van specifieke uitkeringen.

Sociale fondsen

Organen die belast zijn met de uitvoering van de sociale-verzekeringswetten. Zij betalen de uitkeringen en voorzieningen die krachtens deze wetten worden verstrekt. De financiering vindt voor het overgrote deel plaats via sociale premies en rijksbijdragen. De uitstaande leningen van de sociale fondsen zijn relevant voor de EMU-schuldquote.

Specifieke compensatie

Als zich (per saldo) budgettaire verslechtingen in de uitgaven en/of ontvangsten voordoen, is volgens de regels budgetdiscipline in principe compensatie vereist. In beginsel is deze compensatie specifiek. Dit betekent dat de compensatie (ombuiging) moet plaatsvinden op de begroting waar zich de verslechting voordoet.

Specifieke uitkeringen

Uitkeringen van het Rijk aan gemeenten en provincies en uitkeringen van het Rijk rechtstreeks aan derden, waaraan ook andere publiekrechtelijke lichamen bijdragen. De bestedingsrichting van deze uitkeringen is vooraf aangegeven.

Staatsschuld

bruto: het totaal van de uitstaande geldelijke leningen (vaste en vlottende schuld) ten laste van de Staat.

netto: bruto-staatsschuld, minus de op korte termijn opeisbare vorderingen van de Staat.

vlottend: leningen met een oorspronkelijke looptijd van twee jaar of minder.

vast: leningen met een oorspronkelijke looptijd van langer dan twee jaar.

Trendmatig begrotingsbeleid

Bij een trendmatig begrotingsbeleid wordt, op basis van doelstellingen of randvoorwaarden voor het tekort en de lasten, een uitgavenkader vastgesteld. Daar wordt tijdens de kabinetsperiode op gekoerst. Mutaties, die tijdens die periode in de belasting- en premieontvangsten optreden, komen tot uitdrukking in een mutatie van het tekort en/of van de lastenontwikkeling.

Uitgavenkader

Het uitgavenkader van een budgetdiscipline-sector geeft weer hoe hoog de totale (netto-)uitgaven van die sector mogen zijn. Op basis van de afspraken in het Regeerakkoord zijn de kaders in reële termijnen vastgelegd. Het reële kader wordt aangepast voor de prijsontwikkeling van het BBP.

Vermoedelijke Uitkomsten

Ten tijde van de Miljoenennota voorziene uitkomsten van de begrotingsuitvoering van het lopende jaar.

Verticale ontwikkeling

Mutaties van uitgaven en ontvangsten tussen de huidige meerjarencijfers en de overeenkomstige meerjarencijfers zoals die eerder luiden. De verticale toelichting in de Miljoenennota (bijlage 6) licht een dergelijke vergelijking van *twee* momentopnamen voor de relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten, toe. Aldus worden mee- en tegenvallers en tussentijdse beleidsintensiveringen geïnventariseerd.

Verzelfstandiging

Externe verzelfstandiging: Taken worden bij of krachtens wet aan een verzelfstandigde eenheid buiten de rijksoverheid opgedragen. De ministeriële verantwoordelijkheid neemt af.

Interne verzelfstandiging: Delegatie van taken en bevoegdheden binnen

de rijksoverheid. De ministeriële verantwoordelijkheid blijft intact.

Volumemutaties

Niet-nominale mutaties, bijvoorbeeld als gevolg van een groter aantal studenten dat recht heeft op studiefinanciering, meer personen die huursubsidie ontvangen, een uitbreiding van de investeringen, etc.

Voorjaarsnota

Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de ontwerpbegroting noodzakelijk worden geacht. Deze nota moet uiterlijk op 1 juni bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Voorlopige Rekening

Nota over de voorlopige realisatie van de begroting van het voorgaande jaar. Deze nota moet uiterlijk op 1 maart bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Vorderingensaldo

Het vorderingensaldo geeft de mutatie in het saldo van financiële activa en passiva van het Rijk weer (de mutatie van de netto staats-schuld). Een aantal posten heeft geen invloed op de netto financiële positie van het Rijk, doch wel op de bruto financiële positie. Deze posten vormen het verschil tussen het financieringstekort en het vorderingentekort. Daarbij gaat het vooral om uitgaven en ontvangsten in het kader van kredietverlening en de aan- en verkoop van staatsdeelnemingen.

Wig

gemiddeld: het verschil tussen de bruto-loonkosten en het netto-inkomen van een werknemer als percentage van de loonkosten.
marginaal: het deel van een (geringe) loonstijging dat afgedragen dient te worden aan belastingen en premies als percentage van de loonstijging.

WKA

Wet Koppeling met Afwijkingsmogelijkheid. Deze wet regelt de koppeling van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de (contract)loonontwikkeling van de mensen die werken in het bedrijfsleven, bij de overheid en bij dienstverlenende instellingen. Van deze koppeling kan in bepaalde situaties worden afgeweken.

Zelfstandig bestuursorgaan (ZBO)

Publiekrechtelijke organen waaraan de uitoefening van een publiekrechtelijke taak wordt opgedragen zonder dat er (volledige) ondergeschiktheid aan de minister is, alsmede privaatrechtelijk vormgegeven organen die met openbaar gezag zijn bekleed.

Vergaderjaar 1996–1997

25 000

Nr. 2

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

Aangeboden 17 september 1996

Bijlagen bij de Miljoenennota 1997

1 Budgettaire kerngegevens

Budgettaire kerngegevens; in miljoenen of in % BBP tenzij anders aangegeven

	Rekening 1995	Vermoedelijke Uitkomsten 1996	Ontwerp- begroting 1997
Netto-uitgaven van de collectieve sector			
Netto-uitgaven rijksbegroting in enge zin	147 715	149 814	154 997
Netto-uitgaven sociale zekerheid	97 276	98 436	100 076
Netto-uitgaven zorgsector (Netto-uitgaven Budgettair Kader Zorg)	48 265 (53 631)	47 178 (54 970)	48 471 (56 037)
Financieringstekort Rijk			
Relevante uitgaven	231 785	201 902	203 091
Relevante niet-belastingontvangsten	55 085	29 221	21 482
Belastingontvangsten	153 250	159 205	160 565
Mutatie derdenrekening	475	45	21
Feitelijk financieringstekort	22 975	13 431	21 022
Idem in % BBP	3,6%	2,0%	3,0%
Beleidsrelevant financieringstekort	22 153	18 629	19 755
Idem in % BBP	3,5%	2,8%	2,8%
Overige tekorten van de collectieve sector			
Vorderingentekort Rijk	3,7%	2,4%	3,0%
Vorderingentekort Sociale Fondsen	0,5%	0,3%	- 0,6%
Vorderingentekort OPL	- 0,2%	- 0,2%	- 0,2%
EMU-tekort	4,0%	2,6%	2,2%
Schuld en schuldquoten			
Staatsschuld	398 945	408 776	419 078
Staatsschuldquote	62,8%	61,9%	60,5%
EMU-schuld	506 330	520 061	528 463
EMU-schuldquote	79,7%	78,8%	76,2%
Microlastenontwikkeling (mld gld)			
	- 6,2 ¹	- 2,5	- 1,0
w.v. belastingen	- 2,6	- 3,0	- 4,0
w.v. premies	- 2,0	- 0,3	2,6
w.v. OPL	0,3	0,8	0,3
Bruto binnenlands product (BBP)	635 010	660 250	693 200

¹ Inclusief de lastenverlichting waarvan bij Regeerakkoord en Miljoenennota 1995 werd verwacht dat deze in 1995 zou worden gerealiseerd, maar die reeds in 1994 heeft plaatsgevonden. Dit betreft de Ziektewetpremie (1,8 miljard).

ingen¹

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerpbegroting	Meerjarenramingen			
Staat en Kabinet der	12,6	12,9	13,1	13,1	13,1	13,1	13,1
	269,0	281,2	270,4	260,9	261,8	261,5	264,5
	49,3	51,9	60,6	65,0	65,0	57,1	50,6
lands-Antilliaanse en	265,1	318,1	337,3	290,0	278,3	278,5	278,5
n	7 509,9	8 291,0	9 138,4	10 344,7	11 313,3	11 600,0	12 056,9
	5 755,6	5 952,3	5 959,5	5 686,3	5 635,5	5 673,2	5 693,3
n	6 938,8	7 145,0	7 200,6	7 443,0	7 607,1	7 700,3	7 731,5
en Wetenschappen	38 323,0	38 838,3	37 297,2	37 562,0	38 221,3	38 290,9	38 532,7
	57 794,0	52 127,6	42 556,1	71 099,2	79 085,8	82 469,7	77 386,4
	5 113,5	5 470,8	5 718,4	6 046,3	6 346,5	6 321,3	6 295,5
	13 418,9	13 802,3	13 644,2	13 591,6	13 652,5	13 566,9	13 461,4
uimtelijke Ordening en	44 125,9	6 985,1	7 050,2	6 948,2	6 694,3	6 600,0	6 569,3
nst	1 580,9	1 450,5	1 402,1	1 274,3	954,2	911,4	900,5
taat	7 819,5	10 550,7	10 672,6	11 245,8	11 323,2	11 427,1	11 704,8
n	3 688,1	4 185,1	3 374,8	3 203,6	3 090,6	2 989,7	2 970,8
beheer en Visserij	3 224,2	3 261,1	3 281,5	3 245,8	3 199,2	3 180,1	3 192,4
Verkegelegenheid	22 010,9	24 034,3	23 533,1	26 146,1	25 225,1	25 102,7	25 120,5
Welzijn en Sport	12 221,0	12 893,5	9 952,2	10 140,2	10 092,7	10 052,1	10 038,7
nenwerking	(6 560,9)	(6 776,9)	(7 340,7)	(7 642,1)	(7 983,3)	(8 372,7)	(8 777,8)
	17 898,3	18 318,3	20 716,9	20 831,8	22 365,2	22 324,9	22 329,8
	2 289,3	1 735,5	1 629,2	1 628,5	1 648,6	1 655,6	1 655,6
s	5 950,3	6 572,7	7 145,3	7 810,0	8 128,3	8 347,9	7 667,0
de Structuurversterking	1 459,9	1 283,7	1 813,8	2 153,4	2 015,2	2 028,0	926,0
n	0,0	- 521,0	2 602,5	6 643,9	11 108,1	15 960,7	20 448,2
n EU	7 646,7	7 498,0	7 475,0	7 282,0	7 127,0	7 427,0	7 773,0
	- 4 461,2	- 7 000,6	- 7 297,4	- 8 036,1	- 8 215,1	- 8 523,7	- 7 421,7
	260 903,6	223 538,2	215 547,2	252 919,3	267 236,8	275 715,8	275 639,2
aven	29 118,3	21 636,2	12 456,3	40 149,8	46 415,4	48 250,6	42 209,6
n excl. agentschappen	231 785,2	201 901,9	203 090,9	212 769,5	220 821,4	227 465,2	233 429,7
appen	164,9	96,0	373,2	400,3	426,6	417,0	409,9
n incl. agentschappen	231 950,1	201 997,9	203 464,1	213 169,8	221 248,0	227 882,4	233 839,5

n voor Internationale Samenwerking toegerekend aan de begrotingen waarop deze worden verantwoord.
 Internationale Samenwerking zijn tussen haakjes vermeld.
 Schuld zijn daarnaast de zogenoemde niet-relevante uitgaven (aflossing staatsschuld) meegenomen.

2.3 De rijksbegroting in enge zin

2.3.1 Actuele raming netto-uitgaven vallend onder de ijklijn

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
1. Relevante uitgaven	231 785	201 902	203 091	212 769	220 821	227 465	233 430
2. Relevante NBO's	- 55 085	- 29 221	- 21 482	- 19 846	- 20 343	- 19 799	- 19 843
3. Binnenlands gas en milieuheffingen	3 522	3 863	3 834	3 448	3 438	3 411	3 317
4. Sociale Zekerheid Rbg	- 21 706	- 22 148	- 22 105	- 23 959	- 23 244	- 23 561	- 24 028
5. Onderlinge betalingen Sociale Zekerheid	2 838	725	443	102	103	105	105
6. Zorg Rbg	- 4 349	- 4 305	- 1 199	- 2 008	- 2 172	- 2 235	- 2 291
7. Onderlinge betalingen Zorg	- 5 139	- 5 804	- 6 213	- 5 956	- 6 111	- 6 258	- 6 436
8. Correcties							
VAW/Balansverkorting	- 9 525	- 127	- 120	0	0	0	0
Debudgettering	29	10	7	2	0	0	0
Studieleningen	- 391	- 760	- 1 223	- 1 203	- 1 515	- 1 838	- 1 669
Mutatie FES-saldo	3 021	3 034	- 1 014	- 1 453	- 1 415	- 1 428	- 326
Aan- en verkoop staatsbezit	2 635	1 864	1 061	- 410	- 310	- 254	- 293
Agio en disagio	- 236	332	0	0	0	0	0
Winst DNB	0	250	- 300	- 275	- 200	- 275	1 450
Kasschuiven	0	0	0	0	0	0	0
Saldo heffings- en invorderingsrente	317	200	219	294	494	694	694
Totaal uitgaven	147 715	149 814	154 997	161 504	169 546	176 027	184 109

2.3.2 De ijklijn

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
1. Relevante uitgaven	233 282	205 630	210 898	217 705	225 260	229 958	233 369
2. Relevante NBO's	- 50 819	- 21 542	- 21 067	- 21 091	- 21 286	- 19 592	- 19 843
3. Binnenlands gas en milieuheffingen	3 803	3 978	3 984	3 993	3 997	3 532	3 317
4. Sociale Zekerheid Rbg	- 22 489	- 22 293	- 23 050	- 23 199	- 23 047	- 24 764	- 24 028
5. Onderlinge betalingen Sociale Zekerheid	749	- 1 517	- 1 645	- 1 792	- 1 940	- 2 097	105
6. Zorg Rbg	- 4 374	- 4 643	- 2 078	- 2 324	- 2 475	- 2 248	- 2 291
7. Onderlinge betalingen Zorg	- 5 168	- 5 939	- 9 364	- 9 687	- 9 798	- 6 883	- 6 436
8. Correcties							
VAW/Balansverkorting	- 9 047	0	0	0	0	0	0
Debudgettering	643	620	619	619	619	0	0
Studieleningen	- 570	- 786	- 928	- 1 044	- 1 083	- 2 152	- 1 669
Mutatie FES-saldo	- 954	- 1 075	- 1 118	- 1 113	- 713	- 631	- 326
Aan- en verkoop staatsbezit	2 675	497	0	0	0	0	- 293
Agio en disagio	0	0	0	0	0	0	0
Winst DNB	0	0	0	0	0	0	1 450
Kasschuiven	2 095	0	0	0	0	0	0
Saldo heffings- en invorderingsrente	200	245	245	245	245	245	694
Totaal	150 025	153 174	156 495	162 310	169 780	175 368	184 048
BBP-deflator MEV 1995	1,021	1,037	1,057	1,085	1,113	1,139	1,172
Reële ijklijn	146 971	147 659	148 046	149 633	152 529	154 021	156 998

2.3.3 Toetsing actuele raming netto-uitgaven aan de ijklijn

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Reële ijklijn	146 971	147 659	148 046	149 633	152 529	154 021	156 998
BBP-deflator MEV 1997	1,021	1,040	1,057	1,085	1,113	1,142	1,172
Overboekingen	- 60	101	99	- 504	172	184	172
Statistisch	- 618	- 1 132	- 659	- 632	- 605	0	0
Uitgavenkader in lopende prijzen	149 306	152 549	155 939	161 186	169 361	176 138	184 220
Actuele raming uitgaven	147 715	149 814	154 997	161 504	169 546	176 027	184 109
Overschrijding	- 1 590	- 2 736	- 942	318	185	- 111	- 111

Toelichting

Deze bijlage bevat een toelichting op de opbouw van de actuele netto-uitgaven rijksbegroting in enge zin, de ijklijn en de toetsing van de actuele uitgaven aan de ijklijn.

In tabel 2.3.1 wordt de actuele opbouw van de netto-uitgaven rijksbegroting in enge zin weergegeven. De netto-uitgaven rijksbegroting in enge zin omvatten de relevante uitgaven minus de relevante niet-belastingontvangsten van de rijksbegroting. Hierin zitten niet de uitgaven en niet-belastingontvangsten op de rijksbegroting die tot de sociale zekerheid dan wel de zorgsector worden gerekend. Daarnaast wordt gecorrigeerd voor een aantal incidentele factoren die het zicht op de structurele ontwikkeling vertekenen en daarmee een stabiel begrotingsbeleid bemoeilijken. Daartoe behoren sedert de Voorjaarsnota 1996 ook de mutaties in de winstafracht DNB.

Tabel 2.3.2 geeft de opbouw van de ijklijn weer. De ijklijn komt overeen met de uitgavenramingen in de Miljoenennota 1995. Tabel 2.3.2 is ook in de Miljoenennota 1996 weergegeven zij het dat de onjuiste bedragen die vorig jaar voor de onderlinge betalingen sociale zekerheid en de niet-relevante studieleningen voor het jaar 2000 waren opgenomen, zijn aangepast. De vaststelling van de ijklijn rijksbegroting in enge zin voor de jaren na 1998 is een aangelegenheid van het volgende kabinet; de ijklijn en de toetsing van de feitelijke uitgaven aan de ijklijn in de jaren 1999–2001 hebben dan ook een technisch karakter en zijn daarom afzonderlijk gemarkeerd.

In tabel 2.3.3 is weergegeven hoe de actuele uitgaven zich verhouden tot de ijklijn in lopende prijzen. De ijklijn in lopende prijzen wordt verkregen door de reële ijklijn aan te passen voor huidige raming van de prijsontwikkeling van het BBP. Daarnaast wordt gecorrigeerd voor een aantal statistische wijzigingen en overboekingen tussen de sociale zekerheid en de zorgsector enerzijds en de rijksbegroting in enge zin anderzijds die sedert de totstandkoming van het uitgavenkader zijn opgetreden. Dit is nodig omdat anders een oneigenlijke vergelijking tussen de actuele uitgaven en het uitgavenkader zou ontstaan. Ten opzichte van de Miljoenennota 1996 zijn geen nieuwe statistische wijzigingen opgetreden, alleen de overboekingen zijn gewijzigd. In bijlage 2.4 en 2.5 worden deze wijzigingen toegelicht.

2.4 De sociale zekerheid

2.4.1 Actuele raming netto-uitgaven vallend onder de ijklijn

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
A. Uitgaven sociale fondsen							
1. AOW	33 855	35 363	37 077	38 750	39 694	40 800	41 838
2. AWW	4 777	4 774	4 703	3 391	3 310	3 264	3 113
3. AAW	13 515	13 456	13 838	0	0	0	0
4. WAO	7 723	7 639	7 746	19 463	19 419	19 399	19 733
5. ZW	5 191	3 306	4 168	4 039	4 383	4 374	4 366
6. Wgf	1 588	3 334	2 479	2 372	2 343	2 363	2 363
7. AWF	8 920	8 416	7 960	7 271	7 301	7 479	7 486
8. WAZ	0	0	0	1 196	1 252	1 283	1 335
Subtotaal fondsen	75 570	76 288	77 970	76 483	77 701	78 961	80 233
B. Uitgaven begroting SZW							
1. WSW	3 483	3 598	3 484	3 458	3 443	3 435	3 434
2. JWG	410	379	385	418	477	461	454
3. BP	420	504	602	583	572	573	573
4. AKW	4 695	6 601	6 440	6 361	6 238	6 122	6 081
5. TW	745	797	723	734	727	714	713
6. Wajong	0	0	0	2 488	2 617	2 591	2 626
7. ABW	9 348	9 394	8 912	9 217	8 176	8 249	8 351
8. IOAW	377	401	410	421	437	450	436
9. IOAZ	84	96	95	98	101	104	108
10. Diversen	2 205	425	657	512	425	390	337
Subtotaal begroting SZW	21 766	22 194	21 709	24 291	23 213	23 089	23 112
Aanvullende posten	0	0	398	53	414	854	1 299
Ontvangsten SZW	- 60	- 45	- 2	- 385	- 383	- 383	- 383
Subtotaal rijksbegroting	21 706	22 148	22 105	23 959	23 244	23 561	24 028
Totaal uitgaven (fondsen + rijksbegroting)	97 276	98 436	100 076	100 442	100 945	102 522	104 261

2.4.2 De ijklijn

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
A. Uitgaven sociale fondsen							
1. AOW	34 077	35 003	35 707	36 590	37 704	39 047	41 838
2. AWW	4 715	4 374	4 208	3 146	3 261	3 148	3 113
3. AAW	14 216	2 796	2 873	2 955	3 108	3 179	0
4. WAO	8 221	19 454	19 278	19 130	19 401	18 432	19 733
5. ZW	5 024	4 759	4 903	5 071	5 493	4 296	4 366
6. Wgf	1 708	1 599	1 498	1 400	1 440	2 446	2 363
7. AWF	7 455	6 710	6 239	5 899	6 141	7 154	7 486
8. WAZ	0	0	0	0	0	0	1 335
Subtotaal fondsen	75 416	74 695	74 706	74 191	76 548	77 702	80 233
B. Uitgaven begroting SZW							
1. WSW	3 432	3 429	3 431	3 433	3 433	3 491	3 434
2. JWG	337	431	525	694	665	612	454
3. BP	504	553	605	584	572	571	573
4. AKW	6 724	6 354	6 215	6 053	5 903	5 983	6 081
5. TW	744	761	766	766	780	735	713
6. Wajong	0	0	0	0	0	0	2 626
7. ABW	10 247	10 873	11 446	11 262	10 717	10 236	8 351
8. IOAW	523	598	644	719	727	547	436
9. IOAZ	124	134	142	155	157	129	108
10. Diversen	46	25	12	5	2	0	337
Subtotaal begroting SZW	22 682	23 158	23 786	23 671	22 956	22 305	23 112
Aanvullende posten	- 193	- 864	- 735	- 471	91	2 460	2 358
Ontvangsten SZW	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	- 383
Subtotaal rijksbegroting	22 489	22 293	23 050	23 199	23 047	24 764	25 087
Totaal uitgaven (fondsen + rijksbegroting)	97 905	96 988	97 756	97 390	99 595	102 466	105 320
BBP-deflator MEV 1995	1,021	1,037	1,057	1,085	1,113	1,139	1,172
Reële ijklijn	95 912	93 496	92 478	89 784	89 475	89 993	89 840

2.4.3 Toetsing actuele raming netto-uitgaven aan ijklijn

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Reële ijklijn	95 912	93 496	92 478	89 784	89 475	89 993	89 840
BBP-deflator MEV 1997	1,021	1,040	1,057	1,085	1,113	1,142	1,172
Overboekingen	39	- 26	0	711	1	7	- 9
Statistisch	744	4 014	4 878	4 732	4 662	3 341	2 585
Uitgavenkader in lopende prijzen	98 661	101 233	102 636	102 840	104 267	106 156	107 895
Actuele raming uitgaven	97 276	98 436	100 076	100 442	100 945	102 522	104 261
Over-/onderschrijding	- 1 385	- 2 798	- 2 560	- 2 397	- 3 322	- 3 634	- 3 634

Toelichting

In tabel 2.4.1 zijn de actuele ramingen weergegeven van de netto-uitgaven die vallen onder de ijklijn sociale zekerheid. Deze ramingen komen overeen met de ramingen in de Sociale Nota 1997. In tabel 2.4.2 staat de ijklijn sociale zekerheid. Deze bevat de bij de start van de huidige kabinetsperiode geraamde netto-uitgaven voor sociale zekerheid. De ijklijn komt overeen met de uitgavenramingen voor de verschillende regelingen in de Miljoenennota 1995 en de Sociale Nota 1995. De vaststelling van de ijklijn sociale zekerheid voor de jaren na 1998 is een aangelegenheid van het volgende kabinet; de ijklijn en de toetsing van de feitelijke uitgaven aan de ijklijn in de jaren 1999–2001 hebben dan ook een technisch karakter en zijn daarom afzonderlijk gemarkeerd. In tabel 2.4.3 wordt gekeken hoe de actuele ramingen zich verhouden tot de voor mutaties in de prijsontwikkeling en statistische mutaties en overboekingen bijgestelde ijklijn. Door genoemde bijstellingen van de ijklijn kan een zinvolle vergelijking worden gemaakt tussen de actuele uitgaven en de ijklijn, beide in lopende prijzen. In de Miljoenennota 1996 is de ijklijn sociale zekerheid reeds aangepast voor een aantal statistische bijstellingen. Tezamen bedroegen deze bijstellingen 2,9 miljard in 1996, 1,1 miljard in 1997 en 1,4 miljard in 1998. Voor de achtergrond hiervan wordt verwezen naar bijlage 2.4 in de Miljoenennota 1996. De ijklijn dient thans voor de volgende statistische mutaties nader te worden bijgesteld:

- de gewijzigde vormgeving van de lastenverlichting in vergelijking met het Regeerakkoord leidt tot een bijstelling van de ijklijn van 1,3 miljard in 1997 oplopend tot 1,6 miljard in latere jaren. Het effect van de andere lastenverlichting in 1996 is met 0,3 miljard bijgesteld;
- het uitstel van de integratie van de AAW/WAO tot 1998 leidt tot een opwaartse bijstelling van 1,6 miljard in 1997 louter vanwege wijzigingen in het bruto-netto traject van uitkeringen. Bijgestelde inzichten over de omvang van de opname van de WAO-uitgaven voor ambtenaren in de WAO hebben geleid tot een opwaartse bijstelling (+0,1 miljard in 1996 en +0,3 miljard vanaf 1997);
- een andere verdeling tussen ZW-eigenrisicodragers (niet vallend onder de ijklijn) en ZW-omslagleden en algemene kassen (wel vallend onder de ijklijn) dan eerder is verondersteld noodzaakt tot een bijstelling. Verder is gebleken dat tot nu toe een bovenwettelijk deel in de ZW-uitgaven opgenomen is geweest. Deze beide factoren resulteren in een opwaartse bijstelling van de ijklijn met 0,7 miljard tot en met 1997 en 0,8 miljard in de jaren daarna;
- ten slotte heeft de regering besloten de ijklijn sociale zekerheid in 1997 met 0,2 miljard te verlagen ten gunste van het BKZ.

2.5 De zorgsector

2.5.1 Actuele raming netto-uitgaven vallend onder het Budgettair Kader zorg

	1995	1996	1997	1998
A. Premiegefinancierd	49 282	50 665	54 838	56 363
B. Begrotingsgefinancierde uitgaven				
Begroting VWS				
1. Ouderenbeleid	3 258	3 332	36	36
2. Personeel en Materieel Zorg	195	159	162	159
3. Gehandicaptenbeleid	29	29	28	28
4. RIVM	252	235	244	241
5. Volksgezondheid algemeen	56	48	31	26
6. Volksgezondheidbeleid	246	262	279	271
7. Sectorfondsen	163	63	63	63
8. Academische Ziekenhuizen	255	0	0	0
9. Diversen	62	289	471	1 163
Subtotaal uitgaven VWS	4 516	4 417	1 314	1 987
Aanvullende posten ¹	0	42	53	190
Ontvangsten VWS	- 167	- 155	- 168	- 169
Totaal begrotingsgefinancierd	4 349	4 305	1 199	2 008
Totaal BKZ-uitgaven	53 631	54 970	56 037	58 372
Waarvan collectief deel	48 265	47 178	48 471	50 528

¹ Dit betreft loon- en prijsbijstelling en een deel van de gereserveerde bedragen voor Melkertbanen.

2.5.2 Het Budgettair Kader Zorg

	1995	1996	1997	1998
A. Premiegefinancierde uitgaven	48 007	49 308	53 056	55 478
B. Begrotingsgefinancierde uitgaven				
Begroting VWS				
1. Ouderenbeleid	3 250	3 250	30	32
2. Personeel en materieel	195	194	195	195
3. Gehandicaptenbeleid	35	35	34	35
4. RIVM	216	207	204	204
5. Volksgezondheid algemeen	71	63	63	65
6. Volksgezondheidbeleid	208	207	200	194
7. Sectorfondsen	82	82	82	82
8. Academische ziekenhuizen	255	255	255	255
9. Diversen	0	- 10	569	593
Subtotaal uitgaven VWS	4 311	4 283	1 633	1 655
Aanvullende posten ¹	193	485	567	790
Ontvangsten VWS	- 130	- 124	- 121	- 121
Totaal begrotingsgefinancierd	4 374	4 643	2 078	2 324
BKZ (nominaal)	52 381	53 952	55 134	57 803
BBP-deflator MEV 1995	1,021	1,037	1,057	1,085
Het Reële BKZ	51 314	52 009	52 157	53 288
BKZ (nominaal)	52 381	53 952	55 134	57 803
Particuliere verzekeringen/WTZ	- 5 241	- 7 404	- 7 151	- 7 486
IJKlijn zorg (nominaal)	47 140	46 548	47 983	50 317
BBP-deflator MEV 1995	1,021	1,037	1,057	1,085
Reële ijklijn zorg	46 180	44 872	45 392	46 387

¹ Dit betreft loon- en prijsbijstelling en een deel van de gereserveerde bedragen voor Melkertbanen.

2.5.3 Toetsing actuele raming netto-uitgaven aan het BKZ respectievelijk ijklijn Zorg

	1995	1996	1997	1998
Het reële BKZ	51 314	52 009	52 157	53 288
BBP-deflator MEV 1997	1,021	1,040	1,057	1,085
Overboekingen/statistisch	180	385	526	253
BKZ in lopende prijzen	52 547	54 480	55 661	58 060
Actuele raming uitgaven	53 631	54 970	56 037	58 372
Overschrijding BKZ	1 084	490	376	312
Ijklijn in lopende prijzen	47 289	46 758	48 146	50 258
Collectief gefinancierd deel BKZ	48 265	47 178	48 471	50 528
Overschrijding ijklijn Zorg	976	421	325	270

Toelichting

Deze bijlage bevat een toelichting op de opbouw van de actuele uitgaven vallend onder het Budgettaire Kader Zorg (BKZ) en de ijklijn Zorg en de toetsing van de actuele uitgaven aan BKZ en ijklijn.

In tabel 2.5.1 zijn de actuele ramingen weergegeven van de netto-uitgaven die vallen onder het BKZ. De netto BKZ-uitgaven bestaan uit premiegefinancierde en begrotingsgefinancierde uitgaven. De premiegefinancierde uitgaven zijn uitgaven inzake de AWBZ, de ZFW en de particuliere verzekeringen, verminderd met de eigen bijdragen AWBZ. De begrotingsgefinancierde uitgaven betreffen uitgaven van de begroting van VWS verminderd met de niet-belastingontvangsten voor zover relevant voor het BKZ.

Tabel 2.5.2 bevat het BKZ; tevens is de ijklijn Zorg weergegeven. Sinds de vaststelling van de uitgavenkaders heeft zich een aantal bijstellingen van het BKZ voorgedaan. Een groot aantal van deze wijzigingen is reeds gemeld bij Miljoenennota 1996. Gedurende de begrotingsvoorbereiding 1997 bleek dat een splitsing van bepaalde uitgavencategorieën over verschillende uitgavenkaders, vanuit het oogpunt van de beheersbaarheid van de uitgaven, niet gewenst was. De splitsing van het uitgavenartikel personeel en materieel over de budgetdiscipline sectoren Zorg en Rijksbegroting is ongedaan gemaakt, bovendien is een groot gedeelte van de opleidingsuitgaven overgeboekt naar de begroting van OC&W en dus onder de ijklijn Rijksbegroting gebracht. Daarnaast zijn in verband met de overheveling van de verantwoordelijkheid voor de inning van de eigen bijdragen bejaardenoorden van gemeenten naar de ZFR, middelen overgeboekt naar het BKZ. Ten slotte heeft de regering besloten het BKZ in 1997 met 0,2 miljard te verhogen ten laste van de ijklijn Sociale Zekerheid.

3 De belastingontvangsten

In deze bijlage wordt een toelichting gegeven op de raming van de belastingontvangsten.

Paragraaf 3.1 bevat een overzichtstabel waarin de realisatie voor 1995, de verschillende ramingsmomenten voor het jaar 1996 en de raming voor 1997 worden gepresenteerd. In paragraaf 3.2 wordt een toelichting gegeven op de mutaties in de belastingraming voor 1996 ten opzichte van de raming in de Voorjaarsnota 1996. De tabel in paragraaf 3.3 geeft de gevolgen weer van de reeds vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgenomen autonome maatregelen voor de belastingontvangsten in 1997. Vervolgens wordt in paragraaf 3.4 een toelichting gegeven op de groei van de belastingontvangsten in 1997 ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten 1996. In paragraaf 3.5 wordt de (technische) meerjarige belastingraming gepresenteerd.

De inzichten voortvloeiend uit de analyse van de grondslagontwikkeling in recente jaren (zie bijlage 4) zijn in de ramingen meegenomen, en waar relevant ook in deze bijlage aangestipt.

Tabel 3.1 Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1995, 1996 en 1997

	Realisatie 1995	Ontwerp- begroting 1996	Herziene ¹ raming 1996	Vermoedelijke Uitkomsten 1996	Raming 1997
	in mln				
I Kostprijsverhogende belastingen	76 364	80 230	80 125	80 530	84 030
a Invoerrechten	3 548	3 340	3 500	3 510	3 585
b Omzetbelasting	43 581	45 215	45 110	45 370	47 550
c Belasting op personenauto's en motorrijwielen	3 942	4 135	4 130	4 120	4 345
d Accijns van lichte olie	5 896	6 180	6 165	6 175	6 585
e Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3 512	3 690	3 685	3 695	4 050
f Tabaksaccijns	2 834	3 060	2 890	2 890	3 100
g Alcoholaccijns	875	890	865	870	865
h Bieraccijns	583	610	590	595	605
i Wijnaccijns	322	320	335	330	340
j Belastingen van rechtsverkeer	4 194	4 770	4 550	4 725	5 035
k Motorrijtuigenbelasting	4 662	4 630	4 790	4 815	3 925
l Verbruiksbelasting op een milieugrondslag	1 959	2 835	2 945	2 865	3 460
m Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken en van enkele andere producten	407	405	420	420	430
n Belasting op zware motorrijtuigen	47	150	150	150	155
II Belastingen op inkomen, winst en vermogen	76 806	79 570	77 335	78 580	76 425
a Inkomstenbelasting	6 479	7 975	7 100	6 050	6 135
b Loonbelasting	44 007	43 735	42 400	42 130	39 440
c Dividendbelasting	2 104	2 305	2 215	2 250	2 410
d Kansspelbelasting	168	170	175	175	185
e Vennootschapsbelasting	20 847	21 975	22 100	24 750	24 880
f Vermogensbelasting	1 497	1 505	1 575	1 465	1 540
g Successierechten	1 705	1 905	1 770	1 760	1 835
III Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	81	90	95	95	110
IV Totaal Generaal	153 250	159 890	157 555	159 205	160 565
Aandeel van het Gemeentefonds	16 694 ²	19 582 ⁴	19 240 ⁴	19 448 ⁴	— ⁶
Aandeel van het Provinciefonds	2 107 ³	1 902 ⁵	1 869 ⁵	1 889 ⁵	1 485 ⁷
Aandeel van het Infrastructuurfonds	3 057 ⁸				
Storting aan het FES				800	
Aandeel van de Europese Unie					
1 in de invoerrechten	3 548	3 340	3 500	3 510	3 585
2 in de omzetbelasting	4 197	3 797	3 822	3 988	3 890
	29 604	28 621	28 341	29 635	8 960
Ten bate van de Rijksbegroting	123 646	131 269	129 124	129 570	151 605

¹ Zie Tweede Kamer vergaderjaar 1995–1996, 24 727, nr. 1 (Voorjaarsnota 1996).

² 11,51% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting.

³ 1,453% van de onder 2 bedoelde opbrengst.

⁴ 12,89% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting.

⁵ 1,252% van de onder 4 bedoelde opbrengst.

⁶ Als gevolg van de voorziene inwerkingtreding van de nieuwe Financiële Verhoudingswet met ingang van het begrotingsjaar 1997, wordt het Gemeentefonds niet meer direct gevoed uit de belastingontvangsten.

⁷ 0,97% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting.

⁸ De voeding geschiedt conform de instellingswet van het Infrastructuurfonds (Staatsblad 1993, nr 319).

3.2 De belastingontvangsten in 1996

In tabel 3.2.1 zijn voor het jaar 1996 de belangrijkste mutaties ten opzichte van de Voorjaarsnota 1996 vermeld.

Tabel 3.2.1 Raming belastingopbrengsten 1996 op kasbasis

	Voorjaarsnota 1996	Vermoedelijke Uitkomsten 1996	Verschil
	in mln		
Kostprijsverhogende belastingen	80 125	80 530	+ 405
waarvan:			
– omzetbelasting	45 110	45 370	+ 260
– accijnzen	14 530	14 555	+ 25
– belastingen van rechtsverkeer	4 550	4 725	+ 175
– overige	15 935	15 880	– 55
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	77 335	78 580	+ 1 245
waarvan:			
– inkomstenbelasting	7 100	6 050	– 1 050
– loonbelasting	42 400	42 130	– 270
– vennootschapsbelasting	22 100	24 750	+ 2 650
– overige	5 735	5 650	– 85
Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	95	95	
Totaal Generaal	157 555	159 205	+ 1 650

–totale belastingontvangsten 1996 ten opzichte van Voorjaarsnota 1996

De raming voor het *totaal* aan belastingontvangsten is voor 1996 ten opzichte van de Voorjaarsnota 1996 met 1,7 miljard opwaarts bijgesteld. Deze bijstelling vloeit vrijwel geheel voort uit bijstellingen in het economische beeld in de Macro Economische Verkenning 1997 van het Centraal Planbureau ten opzichte van het Centraal Economische Plan 1996 en inzichten vanuit de aanslag- en kasontwikkeling van de verschillende belastingsoorten. Daarbij zijn ook de inzichten volgend uit de informatie grondslagontwikkeling belastingen en premies (bijlage 4) in de ramingen meegenomen.

– raming opbrengst per belastingsoort voor 1996 ten opzichte van Voorjaarsnota 1996

De raming voor de *omzetbelasting* is ten opzichte van de raming Voorjaarsnota 1996 opwaarts bijgesteld met 0,3 miljard. Deze bijstelling is het gevolg van de opwaartse bijstelling van de bestedingen bij de Macro Economische Verkenning ten opzichte van het Centraal Economisch Plan 1996 in samenhang met de kasontvangsten tot en met juli.

De raming voor de *accijnzen* is licht opwaarts bijgesteld. Deze bijstelling hangt samen met de opwaartse bijstelling van de volumeontwikkeling van de bestedingen bij de Macro Economische Verkenning ten opzichte van het Centraal Economisch Plan 1996.

De raming voor de *belastingen van rechtsverkeer* is opwaarts bijgesteld met 0,2 miljard. Deze bijstelling is het gevolg van de verwachte sterkere prijs- en volumeontwikkeling op de huizenmarkt.

De raming voor de *overige kostprijsverhogende belastingen* is licht neerwaarts bijgesteld (–0,1 miljard).

De raming voor de *inkomstenbelasting* is ten opzichte van de raming bij de Voorjaarsnota neerwaarts bijgesteld met 1,1 miljard. Deze bijstelling

vloeit voort uit de neerwaartse bijstelling van de groei van het winstinkomen voor zelfstandigen over oudere jaren (1994 en 1995) mede voortvloeiend uit de Nationale Rekeningen 1995 en de over de eerste maanden van 1996 geconstateerde achterblijvende aanslagoplegging over deze jaren. In de bijlage Grondslagontwikkeling belastingen en premies (bijlage 4) is deze ontwikkeling nader geanalyseerd. Het belastbare macro-economische winstinkomen over de afgelopen belastingjaren is in toenemende mate in de grondslag van de vennootschapsbelasting tot uiting gekomen, en – spiegelbeeldig – in afnemende mate in de grondslag voor de inkomstenbelasting. Voorts zijn in deze analyse ook de meer specifieke inkomsten- en aftrekposten in kaart gebracht. Deze ontwikkelingen, voor zover relevant voor de inkomstenbelasting, zijn vervolgens in de transactieramingen voor de verschillende belastingjaren verwerkt en vertaald naar de raming voor de kasontvangsten voor 1996.

De raming voor de *loonbelasting* is neerwaarts bijgesteld met 0,3 miljard. Deze bijstelling is grotendeels het gevolg van de neerwaartse bijstelling van het macro-economische looninkomen als gevolg van de contractloonmutatie voor 1996 in de Macro Economische Verkenning 1997. Naast dit onderdeel zijn ook diverse andere onderdelen van de grondslag loon- en inkomstenheffing relevant. Het gaat daarbij om de onderdelen die een belastingplichtige in de loop van het belastingjaar via een loonbeschikking met zijn te betalen loonbelasting verrekenen. De ontwikkelingen in deze specifieke posten komen dan in de loonbelasting tot uiting. Deze ontwikkelingen zijn naast de meest recente macro-economische prognoses in de ramingen verwerkt.

De raming voor de *vennootschapsbelasting* is ten opzichte van de raming bij de Voorjaarsnota opwaarts bijgesteld met 2,7 miljard. Deze bijstelling vloeit onder meer voort uit een meevallende ontwikkeling van de aanslagoplegging en kasontvangsten over met name het belastingjaar 1995. Deze ontwikkeling is ook zichtbaar in de opwaartse bijstelling van het overig inkomen voor VpB-ondernemingen zoals dat geraamd is bij de Macro Economische Verkenning 1997. Deze ontwikkeling is in samenhang met het IB-relevante winstinkomen in bijlage 4 nader geanalyseerd. Naast deze factoren is er sprake van een meevallende ontwikkeling over de oude belastingjaren (1990 en eerder). Daarnaast wordt de mutatie beïnvloed door incidenteel hogere VpB-opbrengsten uit de gasector.

De raming voor de *overige belastingen op winst, inkomen en vermogen* is neerwaarts bijgesteld met 0,1 miljard.

3.3 De invloed van autonome maatregelen op de belastingontvangsten 1997

Als gevolg van autonome maatregelen muteert in 1997 de belastingopbrengst met –4,9 miljard ten opzichte van 1996. Deze mutatie is het saldo van fiscale maatregelen met een omvang van –4,0 miljard en de maatregelen in de uitvoeringssfeer met een totaal van –1,0 miljard. Het saldo van fiscale maatregelen sluit aan bij de micro-lastenontwikkeling zoals deze neerslaat bij het Rijk (Hoofdstuk 3, tabel 3.3.1). Tabel 3.3.1 geeft een overzicht van de maatregelen die van invloed zijn op de belastingopbrengst in 1997, uitgesplitst naar reeds vaststaande maatregelen, voorstellen die thans bij het parlement aanhangig zijn, voorgenomen maatregelen waarvoor nog geen wetsvoorstellen bij het parlement zijn ingediend en overige autonome maatregelen gelegen in de uitvoeringssfeer.

Door reeds vaststaande fiscale maatregelen daalt de belastingopbrengst in 1997 per saldo met 0,7 miljard. Het gaat hier met name om maatregelen die reeds in 1996 zijn ingegaan en een kasoverloop hebben naar 1997.

De op dit moment bij het parlement aanhangige maatregelen leiden in 1997 tot een extra opbrengst van 0,1 miljard. Het gaat hierbij met name om de beperking van de renteaftrek op consumptief krediet.

De voorgenomen fiscale maatregelen, waarvoor binnenkort wetsvoorstellen zullen worden ingediend, leiden in 1997 tot een daling van per saldo 3,3 miljard. Deze mutatie wordt grotendeels bepaald door de overheveling van de bejaardenoorden van de Rijksbegroting naar de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten waardoor er een uitruil plaatsvindt tussen belastingen en premies van structureel 3,3 miljard (waarvan 2,9 miljard in 1997). Daarnaast wordt de mutatie bepaald door de verhoging van het arbeidskostenforfait, de verhoging van de loonkostenfaciliteit lage lonen, de verlenging van de tweede schijf en de verhoging van de tabaksaccijns. Tot slot wordt de mutatie beïnvloed door de verhoging van de brandstofaccijnzen in combinatie met de terugsluis via de MRB.

Door de overige maatregelen, met name gelegen in de uitvoerings sfeer, nemen in 1997 de belastingontvangsten met 1,0 miljard af. Het gaat hier met name om een wijziging in de verdeling van de loonheffing in de onderdelen loonbelasting en premieheffing.

Tabel 3.3.1 De invloed op de belastingopbrengst 1997 van reeds vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgenomen autonome maatregelen (mutaties op kasbasis ten opzichte van 1996)

	in mln
Fiscale maatregelen	- 3 951
<i>wv vaststaande fiscale maatregelen</i>	- 734
- Geleidelijke tariefdaling a.g.v. GATT-akkoord	- 197
- Tweede tranche en terugsluis Regulerende Energiebelasting	- 55
- Verruiming provinciaal belastinggebied	- 187
- Doorwerking werkgelegenheid en inkomensbeleid 1996	- 311
- Doorwerking MKB-pakket 1996	- 127
- Doorwerking BTW-pakket 1996	- 99
- Inflatiecorrectie accijnzen	215
- Overig vaststaande fiscale maatregelen	27
<i>wv aanhangige fiscale maatregelen</i>	50
- Wetsvoorstel aanpassing LB/IB c.a.	- 75
- Wijziging aanmerkelijk belang	25
- Beperking renteaftrek consumptief krediet	100
<i>wv voorgenomen fiscale maatregelen</i>	- 3 267
- Verlaging belastingtarief eerste schijf (saldo)	- 2 775
- Verhoging arbeidskostenforfait	- 87
- Verhoging loonkostenfaciliteit lage lonen	- 311
- Verlenging tweede schijf	- 103
- Verhoging WBSO / vrije afschrijving laboratoria	- 50
- WOZ & Huurwaardeforfait	0
- Verhoging tabaksaccijns	280
- Specifieke ouderenaftrek	- 50
- Energieaftrek & vervallen teruggaaf Regulerende Energiebelasting	- 30
- Verhoging brandstofaccijnzen en terugsluis via MRB	- 120
- Overige voorgenomen fiscale maatregelen	- 21
Overige autonome posten	- 972
- Wetsvoorstel aanpassing LB/IB c.a.	265
- Fraudeplan 1996	225
- Kasverschuiving invoering houderschapsbelasting	- 260
- Structurele sleutelwijziging LB in 1997	- 1 000
- Overig	- 202
TOTAAL	- 4 923

3.4 De belastingontvangsten in 1997

Tabel 3.4.1 bevat een beknopt overzicht van de belastingramingen 1996 en 1997. Een uitgebreider overzicht is opgenomen in tabel 3.1 aan het begin van deze bijlage.

Tabel 3.4.1 Raming belastingopbrengsten in 1997 op kasbasis

	Vermoedelijke uitkomsten 1996	Ontwerp-begroting 1997	Toename
	in mln		
Kostprijsverhogende belastingen	80 530	84 030	+ 3 500
waarvan:			
– omzetbelasting	45 370	47 550	+ 2 180
– accijnzen	14 555	15 545	+ 990
– verbruiksbelastingen op een milieugrondslag	2 865	3 460	+ 595
– belastingen van rechtsverkeer	4 725	5 035	+ 310
– motorrijtuigenbelasting	4 815	3 925	– 890
– overige	8 200	8 515	+ 315
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	78 580	76 425	– 2 155
waarvan:			
– inkomstenbelasting	6 050	6 135	+ 85
– loonbelasting	42 130	39 440	– 2 690
– vennootschapsbelasting	24 750	24 880	+ 130
– overige	5 650	5 970	+ 320
Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	95	110	+ 15
Totaal Generaal	159 205	160 565	+ 1 360

– totale belastingontvangsten in 1997

Voor de raming van de belastingontvangsten over het (kalender)jaar 1997 vormen de ramingen van de economische ontwikkeling en de achterliggende specifieke ontwikkelingen voor 1996 het uitgangspunt. Daarmee werkt de informatie uit bijlage 4, Grondslagontwikkeling belastingen en premies 1990 tot en met 1995 – zoals deze verwerkt is in de raming voor 1996 – door naar 1997.

De totale opbrengst aan rijksbelastingen in 1997 zal naar verwachting 160,6 miljard bedragen; een stijging van 1,4 miljard ten opzichte van het (kalender)jaar 1996 (stand Vermoedelijke Uitkomsten 1996). Deze stijging is het saldo van autonome maatregelen (–4,9 miljard) en de endogene groei (6,3 miljard).

De endogene stijging van 6,3 miljard is het gevolg van de groei van de bestedingen, de toename van de werkgelegenheid en de winstontwikkeling. De belangrijkste autonome maatregelen zijn toegelicht in paragraaf 3.3.

– opbrengst per belastingsoort in 1997

De geraamde opbrengst van de *omzetbelasting* bedraagt voor 1997 47,6 miljard. Dit is een toename van 2,2 miljard ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst voor 1996. Deze stijging wordt voor 1,9 miljard veroorzaakt door de prijs- en volumeontwikkeling van de consumptieve bestedingen; het restant van 0,3 miljard is het saldo van diverse autonome posten. De belangrijkste elementen zijn de bestrijding van BTW-constructies en het fraudeplan 1996.

De opbrengst van de *accijnzen* neemt in 1997 naar raming toe met 1,0 miljard. Deze toename is het gevolg van de volumeontwikkeling (0,1 miljard) en de indexatie van de accijnzen zoals deze per 1 januari 1996 bij de benzine en diesel ingevoerd is (0,2 miljard). Daarnaast wordt de opbrengst beïnvloed door de accijnsverhoging op brandstoffen (+0,4 miljard) en op tabaksproducten (+0,3 miljard).

De raming van de opbrengst voor de *verbruiksbelasting op een milieugrondslag* voor 1997 bedraagt 3,5 miljard. Dit is een stijging van 0,6 miljard ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten voor 1996. Deze mutatie wordt vrijwel geheel veroorzaakt door de tweede tranche van de per 1 januari 1996 ingevoerde Regulerende Energiebelasting.

De opbrengst van de *belastingen van rechtsverkeer* neemt van 1996 op 1997 naar raming toe met 0,3 miljard. Deze stijging is het gevolg van de verwachte ontwikkeling van de huizenmarkt en de verzekeringspremies.

De opbrengst van de *motorrijtuigenbelasting* neemt naar raming af met 0,9 miljard. Deze afname is het saldo van een endogene groei van 0,1 miljard als gevolg van de toename van het wagenpark en de autonome mutatie van -1,0 miljard. Het betreft hier met name de terugsluis van de verhoging van de brandstofaccijnzen per 1 juli 1997. Daarnaast wordt de autonome mutatie neerwaarts beïnvloed door de tijdelijke meeropbrengsten in 1996 als gevolg van de invoering van de houderschapsbelasting.

De geraamde opbrengst voor de *inkomstenbelasting* voor 1997 bedraagt 6,1 miljard. Dit is een toename van 0,1 miljard ten opzichte van de vermoedelijke uitkomsten over 1996. Deze toename is het saldo van diverse autonome maatregelen met een totale omvang van -0,2 miljard en een endogene stijging van 0,3 miljard. De autonome mutatie betreft met name de verlaging van het tarief van de eerste schijf. De endogene ontwikkeling is afgeleid van de (gematigde) groei van de winstinkomens voor zelfstandigen over de jaren 1995 en 1996, die via de definitieve of voorlopige aanslagoplegging in 1997 tot kasontvangsten zal leiden.

De opbrengst voor de *loonbelasting* voor 1997 wordt geraamd op 39,4 miljard. Dit is een afname van 2,7 miljard ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten over 1996. Deze daling is het saldo van autonome maatregelen met een omvang van -4,9 miljard en de endogene stijging van de macro-economische loonsom als gevolg van de loonvoet- en werkgelegenheidsontwikkeling (+2,2 miljard). De autonome mutatie hangt onder meer samen met de mutatie in het tarief in de eerste schijf en de verhoging van de loonkostenfaciliteit voor lage lonen.

De opbrengst van de *vennootschapsbelasting* stijgt in 1997 met 0,1 miljard ten opzichte van de opbrengsten in 1996. Hierin speelt het saldo van enerzijds een endogene mutatie van 0,6 miljard, samenhangend met de winstgroei in 1996 die via de (voorlopige) aanslagoplegging in 1997 in de kas zal gaan komen in combinatie met de incidenteel hogere VpB-opbrengsten uit de gassector in 1996 en anderzijds een autonome mutatie van -0,5 miljard.

De raming voor de opbrengst voor 1997 voor de *overige belastingen op inkomen, winst en vermogen* ligt 0,3 miljard hoger dan het geraamde eindniveau voor 1996. Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de ontwikkelingen bij de *dividendbelasting* en de *successierechten*.

3.5 Meerjarige belastingramingen

De meerjarige belastingraming zoals gepresenteerd in tabel 3.5.1 is voor de jaren 1996 en 1997 in het voorgaande toegelicht. Bij afwezigheid van een actueel macro-economisch beeld voor de periode nadien heeft de belastingraming voor de jaren 1998 tot en met 2001 een louter technisch karakter.

Tabel 3.5.1 Meerjarige belastingraming op kasbasis

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	in mld					
Totaal Generaal	159,2	160,6	169,5	177,3	185,2	193,7

4 Grondslagontwikkeling belastingen en premies

4.1 Inleiding

In 1995 was in Nederland sprake van lager dan verwachte belasting- en premieontvangsten. Dit gaf aanleiding tot de vraag of er naast effecten van beleidsmaatregelen (bijvoorbeeld tariefmutaties) sprake was van andere ontwikkelingen met name in de grondslag, welke een achterblijvende ontwikkeling ten opzichte van de economie zouden kunnen verklaren.

In deze analyse wordt de ontwikkeling van de grondslag voor belasting- en premieontvangsten nader bezien. Hierbij zal conform de toezegging gedaan aan de Kamer ten tijde van de behandeling van de Voorjaarsnota 1996 ook nader worden ingegaan op de omvang van de grondslag in relatie tot koopkrachtmaatregelen, en tevens op de ontwikkeling van verschillende meer specifieke posten.

De totale belasting- en premie-ontvangsten (als percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP)) zijn voor recente jaren weergegeven in tabel 4.1.1, en ter informatie uitgesplitst naar enkele hoofdcategorieën.

Tabel 4.1.1 Belasting- en premie-ontvangsten; in % BBP¹

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Indirecte belastingen	11,5	11,8	11,9	11,9	11,7	12,0
wv omzetbelasting	7,3	7,4	7,2	6,9	6,7	6,9
wv overige indirecte bel.	4,2	4,5	4,8	5,0	5,0	5,2
Directe belastingen/ premies	24,7	25,2	26,4	25,9	24,5	24,0
wv loon- en inkomstenheffing	20,3	21,0	22,3	21,7	20,2	19,5
- belastingen ²	11,2	11,5	11,5	11,5	8,4	7,6
- premies volksverzekering ²	9,2	9,5	10,7	10,2	11,8	11,9
wv vennootschapsbelasting	3,5	3,3	3,3	3,3	3,3	3,6
wv overige directe bel.	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Totaal belasting en premies	36,3	37,0	38,3	37,8	36,2	36,0

¹ De indirecte belastingen en de niet-aanslagbelastingen bij de directe belastingen zijn weergegeven op kasbasis. Bovenstaande aanslagbelastingen (LH/IH en VpB) zijn weergegeven op transactiebasis.

² De daling van de belastingontvangsten en de stijging van de premie-ontvangsten van 1993 op 1994 wordt grotendeels veroorzaakt door de zogenaamde AAW/AWW-operatie. Het belastingtarief eerste schijf werd verlaagd van 13% naar 7,05% en het premietarief naar rato verhoogd. De oploop bij de premies volksverzekering van 1991 op 1992 werd met name veroorzaakt door een verhoging van de AWBZ-premie (overheveling geneesmiddelen naar AWBZ).

Duidelijk komt naar voren dat ten opzichte van het BBP het totaal aan belasting- en premieontvangsten na een stijging in 1991 en 1992 vanaf het jaar 1993 een daling heeft laten zien. De omzetbelasting vertoont in de periode een kleine daling, samenhangend met de verlaging van het algemene BTW-tarief eind 1992. De overige indirecte belastingen laten een stijging zien, samenhangend met onder meer de gestegen invoerrechten en overdrachtsbelasting en de introductie van de belasting op milieugrondslag. De vennootschapsbelasting laat, na een dalende quote van 1990 op 1991 en een daaropvolgende constante quote, in 1995 een stijging zien. De overige directe belastingen laten per saldo een vrij

constante quote zien. De belasting- en premieontvangsten van de loon- en inkomstenheffing vertonen over deze jaren daarentegen een dalende lijn. De ontwikkeling in deze omvangrijke categorie in het bijzonder is derhalve onderwerp van nadere analyse, waarbij in samenhang ook nadere aandacht voor de ontwikkeling van de vennootschapsbelasting.

Naast tariefmaatregelen kunnen achter deze achterblijvende ontwikkeling ook mutaties in de grondslag schuil gaan. Daarbij kan een drietal mogelijke categorieën van oorzaken ter inhoudelijke verheldering worden onderscheiden:

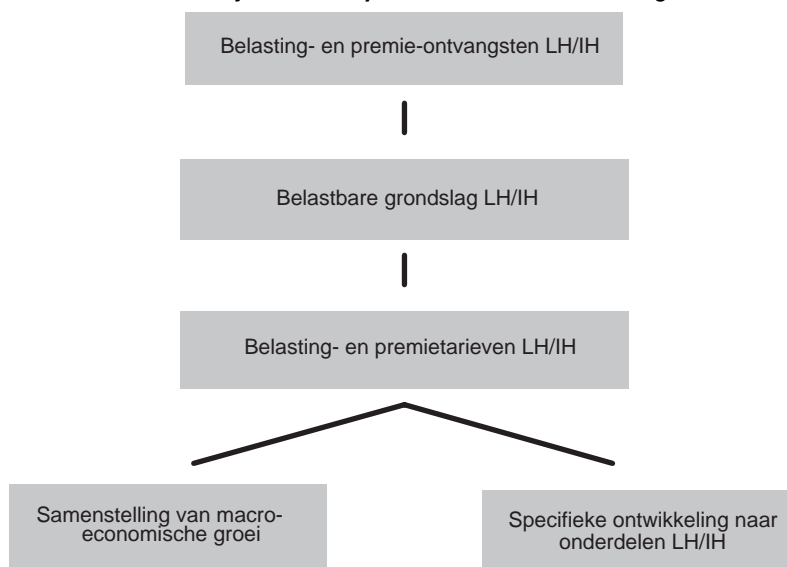
- (i) directe effecten van *beleidsmaatregelen* aangrijpend bij de grondslag;
- (ii) effecten voortvloeiend uit de samenstelling van de *macro-economische groei*;
- (iii) *gedragseffecten* beïnvloed door specifieke ontwikkelingen, waaronder fiscale motieven.

Hoewel dit onderscheid niet altijd even scherp te trekken is, kunnen verschillende aspecten van grondslagontwikkeling die in de belangstelling staan aldus worden ingedeeld. Bij de eerste categorie horen ontwikkelingen van de grondslag in relatie tot beleidsmaatregelen ten aanzien van specifieke aftrekposten (bijvoorbeeld arbeidskostenforfait). Bij de tweede categorie kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de effecten van een daling van de macro-economische winstinkomens ten opzichte van het BBP. In de derde categorie, ten slotte, horen het gebruik van aftrekposten (bijvoorbeeld premies lijfrenteverzekeringen) en ontwikkelingen op het terrein van belastingarbitrage (lastenverminderende inkomsten- en aftrekconstructies).

4.2 Nadere analyse Loon- en Inkomstenheffing

De opbouw van de analyse is schematisch weergegeven in grafiek 4.2.1.

Grafiek 4.2.1 Inhoudelijk kader analyse Loon- en Inkomstenheffing

Bijzondere aandacht gaat uit naar veranderingen in de belastbare grondslag die het gevolg kunnen zijn van wijzigingen in de samenstelling van de macro-economische groei (categorie (ii) uit paragraaf 1) dan wel van specifieke invloeden op onderdelen van de grondslag. Deze specifieke invloeden kunnen bestaan uit beleidsmaatregelen (categorie (i) uit

paragraaf 4.1) of gedragseffecten beïnvloed door fiscale motieven en andere ontwikkelingen (categorie (iii) uit paragraaf 4.1).

Ontwikkeling van belasting- en premietarief loon- en inkomstenheffing

De eerste van de in grafiek 4.2.1 weergegeven determinanten van de omvang van de belasting- en premieontvangsten betreft de belasting- en premietarieven. In tabel 4.2.1 is over de periode 1990–1995 de ontwikkeling hiervan weergegeven.

Tabel 4.2.1 Gemiddeld belasting- en premietarief; in % van de bijbehorende grondslag

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Gemiddeld belasting- en premietarief	36,2	36,8	39,0	39,2	38,6	38,1
– Gemiddeld belastingtarief	19,9	20,1	20,2	20,8	16,1	14,9
– Gemiddeld premietarief	16,4	16,7	18,8	18,4	22,5	23,2
<i>a. Belastingtarieven</i>						
1e schijf	13,00	13,00	13,00	13,00	7,05	6,15
2e schijf	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00
3e schijf	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00
<i>b. Premietarieven</i>						
aww (65– en 65+)	1,25	1,10	1,15	1,20	1,85	1,80
awbz (65– en 65+)	5,40	5,80	7,30	7,50	8,55	8,85
aow (65–)	14,30	14,05	14,35	14,00	14,13	14,55
aaw (65–)	1,15	1,80	2,75	2,70	6,55	6,30
<i>c. Onderverdeling grondslag¹</i>						
1e schijf	82	81	81	80	80	81
wv 65–	71	70	70	69	69	70
2e schijf	13	13	13	14	15	14
3e schijf	5	5	6	6	6	6
	100	100	100	100	100	100

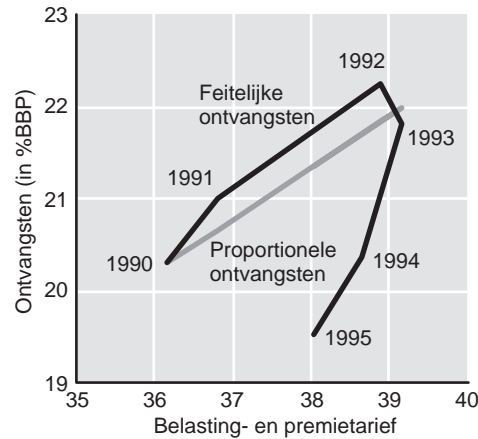
¹ Deze onderverdeling is bepaald op basis van aangiften en aanslagen van de loon- en inkomstenheffing.

Het gemiddelde belasting- en premietarief is afhankelijk zowel van de hoogte van de afzonderlijke tarieven als van de onderverdeling van de totale grondslag naar de verschillende schijven. Deze onderverdeling van de belastbare grondslag blijkt over de jaren een vrijwel gelijkblijvend patroon te vertonen. De veranderingen in het *gemiddelde* belasting- en premietarief worden derhalve met name veroorzaakt door de jaarlijkse vaststelling van de tarieven premies volksverzekering en belastingen¹.

Dit gemiddelde belasting- en premietarief kan worden vergeleken met de belasting- en premieontvangsten om een globaal inzicht te krijgen in de invloed van grondslagmutaties. Grafisch is dit weergegeven in grafiek 4.2.2.

¹ Jaarlijks worden de premietarieven van de verschillende volksverzekeringen vastgesteld op basis van de (te verwachten) grondslag eerste schijf (waarvan 65-) en de vermogenspositie van de verschillende fondsen. Het belastingtarief voor de eerste schijf is verlaagd van 1993 op 1994 (AAW/AWW-operatie) en van 1994 op 1995 (lastenverlichting 1995).

Grafiek 4.2.2 Vergelijking ontvangsten en tarief

In 1990 was het gemiddelde belasting- en premietarief ruim 36%, en bedroegen de belasting- en premie-ontvangsten ruim 20% van het BBP. De jaren daarna (1991–1993) lieten een stijging van de tarieven zien, waarna in de laatste jaren (1994 en 1995) een daling optrad. Indien er vanaf 1990 sprake zou zijn geweest van een aan het BBP proportionele ontwikkeling van de grondslag, waarover deze tarieven geheven worden, dan zouden de ontvangsten naar rato de eerste jaren een stijgende ontwikkeling hebben laten zien. In grafiek 4.2.2 is door middel van een rechte lijn («proportionele ontvangsten») weergegeven hoe de ontvangsten zich na 1990 ontwikkeld zouden hebben, wanneer er alleen sprake was geweest van de geconstateerde veranderingen in het gemiddelde tarief. Tevens is aangegeven hoe de ontvangsten zich feitelijk ontwikkeld hebben («feitelijke ontvangsten»).

In de jaren 1991 en 1992 blijken de feitelijke ontvangsten sneller gestegen te zijn dan op grond van alleen de stijging van de tarieven verklaard kan worden; in 1993 zijn de ontvangsten gedaald ondanks een (geringe) verdere stijging van het tarief. De laatste twee jaren ten slotte, zijn de ontvangsten sneller gedaald dan op grond van alleen de daling van het tarief verklaard kan worden.

De hier geschetste ontwikkelingen geven daarmee aan dat voor de eerste jaren er sprake is geweest van een grondslagverbreding ten opzichte van het Bruto Binnenlands Product, en in de latere jaren van een grondslagversmalling.

Ontwikkeling grondslag loon- en inkomstenheffing

Voor een nadere analyse van de grondslag naar macro-economische en specifieke invloeden is onder meer gebruik gemaakt van gegevensbestanden van de Belastingdienst. Hierbij moet bedacht worden dat voor met name het jaar 1995 (en in mindere mate ook voor 1994 en eerdere jaren) de gepresenteerde gegevens een voorlopig karakter hebben. Doordat voor deze belastingjaren de aanslagoplegging nog niet volledig is afgerond, hebben deze gegevens immers noodgedwongen een ramings-onzekerheid. In de uiteindelijke realisatiegegevens kunnen nog significante wijzigingen optreden.

De ontwikkeling van de belastbare grondslag, opgebouwd uit de relevante onderdelen, is blijkens de gegevens van tabel 4.2.2 (regel E en F) inderdaad achtergebleven bij de macro-economische groei. Het BBP is over de onderscheiden periode immers met 23% gestegen, terwijl de belastbare grondslag met 12% is toegenomen. Deze divergentie is vooral opgetreden in de periode 1993–1995, toen de belastbare grondslag in omvang vrijwel gelijk bleef terwijl het BBP sterk steeg.

Tabel 4.2.2 Inkomens, aftrekposten en vrijstellingen in de grondslag LH/IH; in miljarden

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
A. Inkomens						
1. Looninkomen (incl. sec.ink.) ¹	333	356	379	387	396	406
2. Winstinkomen zelfstandigen	29	28	26	23	23	23
3. Belastbare rente en dividend	8	9	10	10	8	9
4. Huurwaardeforfait	3	3	5	6	6	7
5. Autokosten	2	2	2	2	2	2
6. Overige inkomens	8	8	10	8	9	9
B. Aftrekposten en vrijstellingen						
1. Verwervingskosten	8,2	8,3	10,7	11,2	14,2	14,7
2. Zelfstandigenaftrek	2,7	2,9	3,1	3,2	3,6	4,1
3. Premies lijfrenteverzekering	3,8	4,0	3,4	3,3	3,6	3,8
4. Spaarloonregeling (nieuw) ²					2,1	3,0
5. Rente eigen woning	16,2	17,4	19,3	19,8	21,2	22,7
6. Rente pers. verplichtingen	2,7	3,0	3,2	3,2	3,1	3,2
7. Buitengewone lasten	2,1	2,0	2,1	2,3	2,3	2,4
8. Reiskosten	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0	1,2
9. Overige aftrekposten	4,2	4,2	4,2	4,1	4,0	3,8
C. Totale grondslag (A-B)	341	364	385	389	390	398
Idem in index (1990 = 100)	100	107	113	114	114	116
D. Belastingvrije som	52	54	60	67	70	72
Idem in index (1990 = 100)	100	103	115	129	134	139
E. Belastbare grondslag (C-D)	289	311	325	322	320	325
Idem in index (1990 = 100)	100	107	112	111	111	112
F. Bruto Binnenlands Product	517	543	566	581	613	635
Idem in index (1990 = 100)	100	105	110	113	119	123

¹ Deze post betreft het looninkomen zoals dat door de Belastingdienst geregistreerd wordt bij de werkgever of de uitkeringsinstantie over de inkomsten uit arbeid en het secundair inkomen (verschillende soorten van uitkeringen); het zogenaamde «fiscaal inkomen». Deze post is inclusief de aftrek van de werknemerspremies, overhevelingstoeslag, pensioen- en vutpremies, bijtelling werkgeversdeel ZFW en is gecorrigeerd voor vrijstellingen van het fiscaal inkomen (zoals spaarloon).

² Tegenover deze grondslagversmalling staat een verbreding in de sfeer van beperking van fiscale faciliteiten voor o.a. jubilea, feestdagen en beëindiging dienstbetrekking (onderdeel van het looninkomen A.1.).

De verschillende onderdelen uit deze tabel kunnen ieder afzonderlijk worden beïnvloed door de drie eerder genoemde categorieën van grondslagontwikkeling: directe effecten van beleidsmaatregelen, een wijziging in de samenstelling van de macro-economische groei en meer specifieke gedragseffecten. In het hiernavolgende wordt eerst aandacht gegeven aan de invloed van de samenstelling van de macro-economische groei, en komen de beide overige categorieën vervolgens voor de meest relevante posten in samenhang aan de orde.

4.3 Grondslag LH/IH: Macro-inkomens

De twee voor de LH/IH belangrijkste vormen van inkomen (looninkomen, winstinkomen zelfstandigen) hebben over de beschouwde periode een achterblijvende ontwikkeling laten zien ten opzichte van het BBP (tabel 4.3.1). Dit is verklaarbaar vanuit een nadere analyse van de samenstelling van de economische groei naar de voor de grondslag LH/IH relevante onderdelen.

Tabel 4.3.1 Grondslag macro-inkomens; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95
Looninkomen (incl.sec.ink.)	64,4	65,5	66,9	66,6	64,7	63,9	-0,4	-2,7
Winstinkomen zelfstandigen	5,6	5,2	4,5	4,0	3,8	3,7	-1,9	-0,3
Macro-inkomens	70,0	70,7	71,4	70,6	68,5	67,6	-2,4	-3,0

Looninkomen

Het looninkomen (tabel 4.2.2, regel A.1.) betreft de inkomsten uit huidige arbeid en de zogenaamde secundaire inkomens (sociale verzekeringen, voorzieningen en pensioenuitkeringen). Tezamen blijken deze onderdelen van de grondslag met name in recente jaren 1993-1995 minder snel gegroeid te zijn dan het BBP (-0,4 % in 1990-1995 en -2,7% in 1993-1995).

Over de beschouwde periode als geheel is de macro-economische loonsom gelijk op gegroeid met het BBP. Deze ontwikkeling omvat de groei van de werkgelegenheid, de productiviteitsstijging en de lonen; in de periode 1991 - 1993 heeft de macro-economische loonsom een iets sterkere stijging laten zien dan het BBP; voor 1994 daarentegen een geringere ontwikkeling².

Voorts is de totale uitkeringssom van de sociale verzekeringen, sociale voorzieningen en pensioen- en vutuitkeringen achtergebleven bij het BBP (15% om 23%)³. De sociale verzekeringen laten een bij het BBP achterblijvende ontwikkeling zien, onder andere van de uitkeringssom voor de Ziektewet en de WAO. Door een lager aantal uitkeringsgerechtigden laten ook de sociale voorzieningen een matiging zien. De pensioenen ten slotte laten een stijging zien, verklaarbaar uit demografische ontwikkelingen en de trendmatige verbetering van de pensioeninkomens.

Naast deze macro-economische factoren bestaat de ontwikkeling van het looninkomen, zoals dat door de Belastingdienst geregistreerd wordt, uit diverse kleinere posten zoals bijvoorbeeld de aftrek van werknemerspremies. Deze meer specifieke ontwikkelingen gerelateerd aan het looninkomen komen in de volgende paragraaf nader aan bod.

Winstinkomen zelfstandigen

Het tweede gedeelte van de macro-inkomens, het winstinkomen zelfstandigen, is over de periode 1990-1995 eveneens achtergebleven bij de ontwikkeling van het BBP (-1,9%). Deze ontwikkeling is eveneens verklaarbaar vanuit de samenstelling van de economische groei. Het macro-economische winstinkomen is achtergebleven bij het BBP. Van dit winstinkomen is het belangrijkste gedeelte in toenemende mate tot uitdrukking gekomen in de VpB-grondslag; voor de IB-grondslag resteerde derhalve een kleiner gedeelte van het totale winstinkomen.

De groei van het macro-economisch winstinkomen was in 1992 en 1993 nihil tot negatief, waarna in 1994 een sterk herstel volgde. Over de gehele periode bezien is het macro-economisch winstinkomen achtergebleven bij de ontwikkeling van het BBP (15% om 23%)⁴.

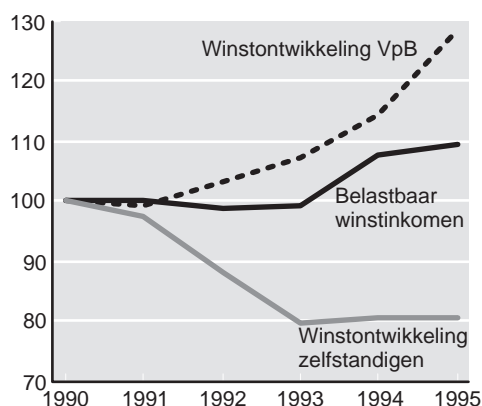
² MEV'97 (ontwikkeling loonsom bedrijfsleven en overheid).

³ MEV'97 (diverse uitkeringssommen).

⁴ Naast de voor de grondslag LH/IH relevante onderdelen van het BBP, de macro-economische loonsom (gelijk opgaand met het BBP) en het winstinkomen (achterblijvend bij het BBP) bestaat het BBP uit afschrijvingen en kostprijsverhogende belastingen minus subsidies (stijgend t.o.v. BBP). (MEV'97).

Daarnaast heeft een groot gedeelte van dit macro-economisch winstinkomen geen betrekking op de LH/IH-grondslag. Dit betreft winstinkomen dat niet aan belastingheffing onderhevig is (nutsbedrijven, stichtingen, en overige instanties) en winstinkomen dat tot uitdrukking komt bij de vennootschappen (VpB-grondslag).

Grafiek 4.3.1 Belastbaar winstinkomen naar IH-grondslag en VpB-grondslag; 1990 = 100

Over de afgelopen jaren blijkt de groei van het belastbare macro-economische winstinkomen met name bij de winstinkomen voor de vennootschappen tot uitdrukking te zijn gekomen (grafiek 4.3.1). Gedeeltelijk kan dit verklaard worden vanuit de conjuncturele ontwikkeling gedifferentieerd naar sector. De ene sector heeft immers een relatief groter VpB-plichtig winstinkomen en de andere sector een relatief groter IH-plichtig winstinkomen, zodat een verschillend sectoraal winstinkomen tot een andersoortige ontwikkeling in de ontvangsten voor de IB en VpB leidt.

Daarnaast kan het achterblijven van de IH-grondslag verklaard worden vanuit de ontwikkeling van het aantal zelfstandigen en de verdeling naar ondernemingsomvang binnen de inkomstenheffing. Door een toename in het aantal kleinere zelfstandigen (klein grondslageffect) en tegelijkertijd een afname van het aantal grotere zelfstandigen (groot grondslageffect), die hun onderneming voortzetten als besloten vennootschap (BV), treedt per saldo een daling op van het voor de IH-grondslag relevante winstinkomen zelfstandigen.

4.4 Grondslag LH/IH: Ontwikkeling van specifieke onderdelen

Bij de analyse van de meer specifieke onderdelen van de grondslag LH/IH kan een nader onderscheid gemaakt worden naar (1) belastingvrije som, (2) direct aan het inkomen uit arbeid en het winstinkomen van zelfstandigen gerelateerde posten, (3) aspecten van sparen, lenen en beleggen, (4) inkomsten en aftrek van de eigen woning, (5) inkomsten en aftrek van auto en reiskosten en tenslotte (6) aftrek van buitengewone lasten.

(1) Belastingvrije som

In paragraaf 4.2 is geconstateerd dat de belastbare grondslag is achtergebleven bij het BBP (-4,8%); een relevante verklaring levert de grondslag belastingvrije som (-1,3% BBP).

Tabel 4.4.1 Grondslag belastingvrije som; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95 mutatie
* Totale grondslag	66,1	67,1	68,0	66,9	63,6	62,6	-3,5	-4,2
* Belastingvrije som	-10,1	-9,9	-10,6	-11,6	-11,4	-11,4	-1,3	0,2
* Belastbare grondslag	56,0	57,2	57,3	55,3	52,2	51,2	-4,8	-4,1

Achter de mutatie van deze grondslag gaan verschillende oorzaken schuil. In de eerste plaats neemt door demografische ontwikkelingen het aantal belastingplichtigen en daarmee ook het aantal belastingvrije sommen toe. Voorts kent de belastingvrije som een jaarlijkse aanpassing aan de prijsontwikkeling conform de zogenaamde tabelcorrectiefactor. Gezamenlijk verklaren deze factoren een stijging van 23%; een ontwikkeling vergelijkbaar met die van het BBP. Het resterende gedeelte van de toename van de grondslag voor de belastingvrije som betreft maatregelen in het kader van het inkomens- en werkgelegenheidsbeleid. In 1992 en 1993 is, additioneel aan de jaarlijkse aanpassing aan de prijsontwikkeling, het niveau van de belastingvrije som verhoogd. Deze autonome aanpassingen verklaren een stijging van 16%. De beleidsmatige factoren vormen daarmee de verklaring waarom de grondslag van de belastingvrije som in vergelijking met het BBP is toegenomen (-1,3 % BBP).

(2) *Posten gerelateerd aan looninkomen en winstinkomen zelfstandigen*

Tabel 4.4.2 Grondslag verwervingskosten, looninkomen-gerelateerde premies en zelfstandigenaftrek; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95 mutatie
* Verwervingskosten (met name arbeidskostenforfait)	-1,6	-1,5	-1,9	-1,9	-2,3	-2,3	-0,7	-0,4
* Looninkom.gerelateerde premies	2,4	2,7	2,8	2,6	2,5	2,8	0,4	0,3
wv Overhevelingstoelag	4,5	4,8	5,0	5,0	4,9	4,9	0,4	-0,1
wv Premies werknemersverz.	-2,4	-2,4	-2,6	-2,7	-2,6	-2,4	0,0	0,3
wv Pensioen- en vutpremies	-1,1	-1,1	-1,2	-1,3	-1,4	-1,1	0,0	0,2
wv Premies ZFW werkgevers	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,3	-0,1	-0,2
* Zelfstandigenaftrek	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6	-0,1	-0,1

Verwervingskosten

Over de periode 1990-1995 is de omvang van de grondslag van de (aftrekbare) verwervingskosten gestegen met 0,7% BBP. Deze grondslag is opgebouwd uit met name het arbeidskostenforfait, het boven het forfait uitkomende feitelijke aftrekbedrag aan kosten, en het zogenaamde niet-actievenforfait (verwervingskosten uit vroegere arbeid).

De toename in de grondslag van de verwervingskosten (een stijging van 80%) is gedeeltelijk verklaarbaar uit de groei van de werkgelegenheid in personen; meer (deeltijd)werk leidt tot een groter aantal belastingplichtigen dat van deze aftrekpost gebruik maakt. Daarnaast kent het forfait een jaarlijkse aanpassing aan de prijsontwikkeling conform de tabelcorrectiefactor. Deze ontwikkelingen verklaren een stijging van circa 25%; een ontwikkeling die qua orde van grootte vergelijkbaar is met die van het BBP. Het resterende gedeelte (een stijging van circa 55%), is verklaarbaar uit beleidsmaatregelen. In 1992 en 1994 is in het kader van het inkomens- en werkgelegenheidsbeleid het arbeidskostenforfait verhoogd, additioneel aan de jaarlijkse prijsontwikkeling. De beleidsmatige factoren vormen

daarmee de verklaring voor de toename van de grondslag verwervingskosten in vergelijking met het BBP (-0,7%).

Looninkomen-gerelateerde premies

In de vorige paragraaf was het looninkomen ter sprake gekomen in relatie tot ontwikkeling van de macro-economische loonsom. Vanuit de samenstelling van de economische groei kon deze ontwikkeling grotendeels verklaard worden. Een meer specifiek onderdeel van dit looninkomen betreft de hieraan gerelateerde aftrekbare premies en belastbare bijtellingen, relevant voor de grondslag LH/IH.

De overhevelingstoelage vormt een bijtelling voor de grondslag van de loonheffing. De eerste jaren is deze bijtelling gestegen, verklaarbaar vanuit het over de periode gestegen percentage van de overhevelingstoelage. De premies van verschillende werknemersverzekeringen (WW, ZW, WAO) komen in aftrek op de grondslag loonheffing; het effect op de grondslag is de afgelopen jaren vrijwel gelijk gebleven, per saldo het gevolg van de gestegen WW-premies en de gedaalde WAO-premie. De pensioen- en vutpremies (werknemersdeel) vormen eveneens een aftrek voor de grondslag. De ontwikkeling van deze aftrekpost in de eerste jaren is in lijn met de demografische ontwikkelingen (vergrijzing) en de trendmatige verbetering van pensioeninkomens; voor 1995 is er sprake van een daling van het werknemersdeel van de pensioenpremies, samenhangend met de privatisering van het ABP (evenredige stijging van het werkgeversdeel). Het werkgeversdeel van de ZFW-premie tenslotte, vormt een bijtelling bij de grondslag. De toename in deze grondslag over de eerste jaren is verklaarbaar vanuit de hogere ZFW-premie; de afname in 1995 hing samen met de extra Rijksbijdrage ZFW.

Al met al is er dus bij de looninkomen-gerelateerde premies per saldo sprake van een grondslagverbreding (0,4%), met name als gevolg van het over de periode gestegen percentage van de overhevelingstoelage. Deze grondslagverbreding betreft daarmee een meer specifiek uitgewerkt onderdeel van de in paragraaf 4.3 geanalyseerde macro-inkomens.

Zelfstandigenaftrek

De zelfstandig ondernemer kan onder bepaalde voorwaarden gebruik maken van de zogenaamde zelfstandigenaftrek, hetgeen tot een vermindering van het belastbaar inkomen leidt. Achter de toename van deze aftrekpost gaan de volgende ontwikkelingen schuil. In de eerste plaats is de mate waarin een zelfstandige van deze aftrek gebruik kan maken afhankelijk van het winstinkomen. Een lage winst biedt de mogelijkheid van een maximale aftrek; een hogere winst leidt tot een geringere aftrek. Het winstinkomen zelfstandigen liet in de onderscheiden periode een dalende ontwikkeling zien (paragraaf 4.3) hetgeen zodoende een ruimer gebruik van de zelfstandigenaftrek verklaart. Voorts heeft – additioneel aan de jaarlijkse aanpassing aan de prijsontwikkeling – in 1994 en doorwerkend naar 1995 een beleidsmatige verhoging plaatsgevonden.

(3) Sparen, lenen en beleggen

Tabel 4.4.3 Grondslag sparen, lenen en beleggen; in % BBP

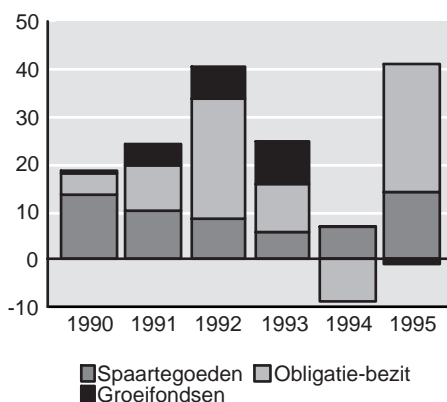
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95
* Vrije besparingen en beleggingen	0,99	1,18	1,26	1,10	0,88	0,98	-0,01	-0,12
wv Belastbaar rente-inkomen	1,27	1,48	1,61	1,43	1,20	1,31	0,04	-0,12
wv Belastbaar dividendinkomen	0,25	0,24	0,21	0,21	0,19	0,18	-0,07	-0,04
wv Rente van schulden (exclusief hypothekrente)	-0,53	-0,55	-0,56	-0,55	-0,50	-0,50	0,02	0,04
* Gefacilieerde besparingen	-0,73	-0,73	-0,60	-0,56	-0,92	-1,07	-0,34	-0,51
wv Lijfrente-verzekeringen	-0,73	-0,73	-0,60	-0,56	-0,58	-0,59	0,14	-0,03
wv Spaarloon (nieuwe regeling)					-0,34	-0,48	-0,48	-0,48

Vrije besparingen en beleggingen

De belastbare rente-inkomsten hebben over de eerste jaren een relatieve stijging laten zien, waarna vervolgens weer een daling is opgetreden. Deze ontwikkeling is verklaarbaar vanuit de ontwikkelingen in het rentedragend vermogen, de renteontwikkeling en het gebruik van de rentevrijstelling.

In de periode 1990-1995 is de totale omvang van de rentedragende vermogens jaarlijks toegenomen (grafiek 4.4.1)⁵. De spaartegoeden vertonen een jaarlijkse toename van circa 10 miljard; de toename in het obligatiebezit vertoont een grilliger patroon, onder andere als gevolg van koersbewegingen.

Grafiek 4.4.1 Ontwikkeling van verschillende vormen van rente-dragend vermogen; jaarlijkse toe- /afname in miljarden

Naast deze (traditionele) vormen van rentedragend vermogen hebben alternatieve beleggingsvormen aan populariteit gewonnen. In de eerste jaren hebben de zogenaamde groeifondsen een omvangrijke jaarlijkse toename van het belegde vermogen laten zien, waarna in 1994 een stabilisatie optrad en in 1995 een (geringe) afname. De rente-inkomsten bij deze groeifondsen komen – in tegenstelling tot de traditionele spaarvormen – tot uitdrukking in de grondslag voor de vennootschapsbelasting.

⁵ DNB-cijfers/ CBS-koersindices/ diverse financiële jaarverslagen.

Voor de grondslag van de LH/IH is naast de samenstelling van het belegde vermogen ook de ontwikkeling van de rente van belang; de (lange) rente daalde tot eind 1993, waarna de rente opklimde tot eind 1994, en vervolgens in 1995 wederom daalde.

Een gedeelte van de hierboven beschreven rente-inkomsten maakt geen deel uit van de belastbare grondslag LH/IH als gevolg van de rentevrijstelling. De afgelopen jaren is het gebruik van deze vrijstelling toegenomen. Samen met de andere genoemde factoren verklaart dit de achterblijvende ontwikkeling van de belastbare rente-inkomsten over de laatste paar jaar.

De belastbare dividendinkomsten vertonen over de periode een achterblijvende ontwikkeling. De totale dividendinkomsten houden verband met het weliswaar fluctuerend maar toenemend aandelenbezit en het dividendrendement. Zo is over 1994 (dividend over het ongunstige winstjaar 1993) het dividendrendement gedaald. Daarnaast is ook bij de dividendvrijstelling sprake van een toename van het belang. Een illustratie van deze ontwikkeling vormt de toename in de zogenaamde rente-dividendfondsen. Deze fondsen keren de (binnen het fonds ontvangen) rente-inkomsten aan de particuliere belegger uit als dividenden. Op deze wijze kan met behulp van een risicomijdende beleggingsvorm gebruik worden gemaakt van de dividendvrijstelling.

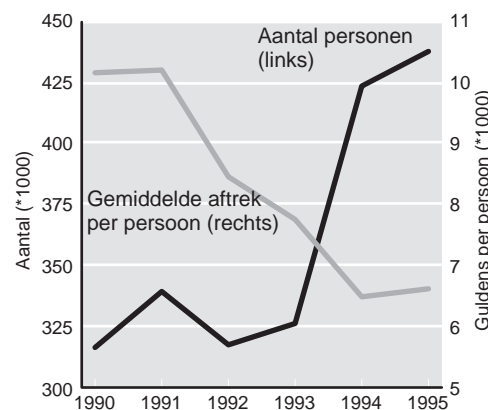
Tot slot is in tabel 4.4.3 naast de belastbare rente- en dividendinkomsten ook de ontwikkeling van rente van schulden weergegeven. Een belastingplichtige kan deze rente van schulden, na saldering met eventuele positieve rente-inkomsten, op de grondslag loon- en inkomstenheffing in mindering brengen. In de periode 1990–1995 is deze aftrekpost licht afgenomen in vergelijking met het BBP.

Gefacilieerde spaarvormen

Naast de ontwikkelingen op het gebied van de vrije besparingen en beleggingen zijn ook de gefacilieerde spaarvormen nader in kaart gebracht. Lijfrenteverzekeringen zijn onder te verdelen in periodieke (jaarlijkse) premiebetalingen en premiebetalingen ineens. Wanneer deze aan bepaalde voorwaarden voldoen (onderhoudsvoorzieningen) zijn de premiebetalingen – tot een bepaald bedrag – aftrekbaar. De toekomstige uitkeringen worden inclusief de aangegroeide rente op het moment van uitkering in de belastingheffing betrokken.

De omvang van het aftrekbaar gedeelte van deze verzekeringen is in vergelijking met het BBP na een sterke daling in de periode 1991–1993 en vervolgens een geringe stijging in 1994 en 1995 per saldo afgenomen.

Grafiek 4.4.2 Ontwikkeling van lijfrenteverzekeringen

Het aantal gebruikers is in 1992 en 1993 afgenomen (grafiek 4.4.2). Mede als gevolg van de Brede Herwaardering zijn binnen het lijfrenteregime enkele wijzigingen opgetreden die het aantal deelnemers hebben gereduceerd. In 1994 en 1995 is er weer een stijging van het aantal deelnemers zichtbaar. Een tegengestelde beweging is te zien bij het patroon van het gemiddelde bedrag. Voor de Brede Herwaardering was het gemiddelde premiebedrag aanmerkelijk hoger. In de jaren daarna is een daling zichtbaar. Geconcludeerd kan worden dat over de laatste paar jaar weliswaar een sterke toename in aantallen heeft plaatsgevonden, maar dat deze voornamelijk betrekking had op lijfrenteverzekeringen met een gemiddeld lage premie-aftrek.

Voorts is in tabel 4.4.3 de ontwikkeling van de met ingang van 1994 vernieuwde spaarloonregeling weergegeven. Werknemers konden in het eerste jaar deelnemen aan spaarloon en aan niet-geblokkeerde winstdeling tot een gezamenlijk maximumbedrag van 1541 gulden. Dit maximumbedrag wordt jaarlijks geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor van de loon- en inkomstenbelasting.

In de onderstaande tabel is weergegeven hoe de aantallen deelnemers aan de spaarloonregeling nieuwe stijl en de gemiddelde bedragen zich in 1994 en 1995 hebben ontwikkeld⁶. Bedacht dient te worden dat de introductie vergezeld is gegaan van een beperking van fiscale faciliteiten voor werknemers die tot een grondslagverbreding hebben geleid.

Tabel 4.4.4 Ontwikkeling spaarloonregeling naar onderdelen

	1994	1995
Spaarloonregeling (inclusief winstdelingsregeling)		
– aantal deelnemers (in duizenden)	1 603	2 123
– gemiddeld bedrag (in gulden)	1 285	1 458
Grondslag (in miljarden)	2,1	3,0

Doordat spaarloon is vrijgesteld van de werknemerspremies (en de overhevelingstoeslag) heeft deelname aan de spaarloonregeling een direct effect op de loonkosten. Dit gunstige effect op de loonkosten, en daarmee een indirect positief effect op de VpB-grondslag, is in 1995 in omvang afgenomen vanwege de introductie van een loonsomheffing van 10% op spaarloon.

(4) Eigen woning

Het saldo van inkomsten en aftrek met betrekking tot de eigen woning heeft over de periode 1990 – 1995 een ontwikkeling laten zien vergelijkbaar met die van het BBP (tabel 4.4.5).

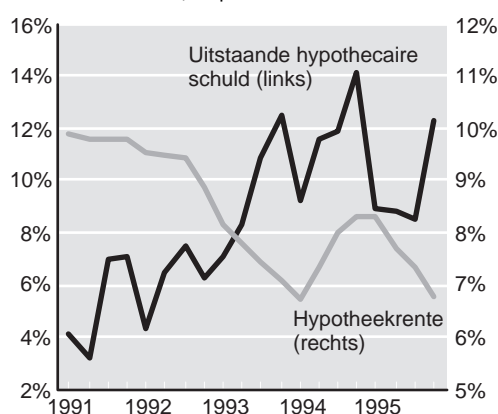
Tabel 4.4.5 Grondslag inkomsten en aftrek eigen woning; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90–95 mutatie	93–95 mutatie
* Eigen woning	-2,53	-2,57	-2,55	-2,38	-2,45	-2,53	0,01	-0,15
vv Huurwaardeforfait	0,59	0,64	0,87	1,03	1,01	1,04	0,45	0,01
vv Hypotheekrenteaftrek	-3,13	-3,21	-3,41	-3,41	-3,46	-3,57	-0,45	-0,16

⁶ Enquête-gegevens I-SZW en aangifte-gegevens Belastingdienst.

Achter dit saldo gaat een sterke groei bij zowel de inkomsten als de aftrek schuil. De omvang van de hypotheekrenteaf trek is over de afgelopen periode sterker gestegen dan het BBP (40% om 23%). Voor deze grondslagontwikkeling zijn zowel de uitstaande hypotheekschuld als de renteontwikkeling van belang (grafiek 4.4.3). De afgelopen jaren heeft de uitstaande hypotheekschuld een groei laten zien van jaarlijks gemiddeld 9%. Deze groei heeft verschillende oorzaken. Zo neemt het aantal eigenwoningbezitters (trendmatig) toe en zijn over de afgelopen jaren de huizenprijzen sterk gestegen, leidend tot respectievelijk een groter aantal belastingplichtigen met een grotere hypotheekschuld.

Grafiek 4.4.3 Uitstaande hypothecaire schuld en hypotheekrente; jaarlijkse groeivoeten in %, resp. in %

Tenslotte heeft over de afgelopen jaren ook een verandering plaatsgevonden in de samenstelling van de verschillende hypotheekvormen. De traditionele hypotheekvormen (annuïteiten en lineair) kennen een geleidelijke aflossing van de hypotheekschuld. Meer recente hypotheekvormen (leven-, spaar- en aflossingsvrije hypotheeken) kennen geen aflossingen gedurende de looptijd. Per saldo verhoogt dit op termijn de omvang van de uitstaande hypotheekschuld.

De hypotheekrente (grafiek 4.4.3) is afgezien van een kortstondige stijging in 1994 over de periode 1990–1995 gedaald. Uit de grafiek is duidelijk af te lezen dat de volumegroei van de hypotheekschuld verband houdt met de renteontwikkeling. Een hoge rente dempt de groei van de hypotheekschuld; een lage rente leidt vice versa tot een toename.

Verschillende van de bovenstaande ontwikkelingen zijn ook van invloed geweest op de grondslagontwikkeling van de inkomsten van het eigenwoningbezit: het forfaitair vastgestelde inkomen uit hoofde van de huurwaarde. De combinatie van de toename van het eigenwoningbezit en de waardestijgingen van de huizen heeft geleid tot een toename van de grondslag in vergelijking met het BBP. Daarnaast is in de onderscheiden periode sprake geweest van beleidsmaatregelen: het forfaitair vastgestelde percentage is in enkele stappen opwaarts bijgesteld van 1,8% in 1991, via 2,9% in 1993, tot 2,8% in 1994 en 1995.

Zowel de inkomsten als de aftrek met betrekking tot de eigen woning hebben zodoende een sterke stijging laten zien, verklaarbaar vanuit de voor dit specifieke onderdeel achterliggende economische ontwikkelingen en vanuit beleidsmaatregelen.

(5) Auto- en reiskosten

Tabel 4.4.6 Grondslag auto- en reiskosten; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95
* Auto- en reiskosten	0,18	0,22	0,26	0,24	0,19	0,17	-0,02	-0,07
wv Autokosten	0,35	0,37	0,40	0,39	0,36	0,35	0,01	-0,03
wv Reiskosten	-0,16	-0,15	-0,15	-0,15	-0,17	-0,19	-0,02	-0,04

De grondslag voor de auto- en reiskosten is in de beschouwde periode licht achtergebleven bij het BBP. De bijtelling van de auto van de zaak (de zogenaamde autokostenfictie) is licht gestegen, onder meer samenhangend met de prijs- en volumeontwikkeling van het wagenpark.

De reiskosten bestaan uit het saldo van vergoedingen en aftrek van reiskosten. Over de periode is deze (per saldo) aftrek van de grondslag licht gestegen, samenhangend met de ontwikkeling van de hoogte van het reiskostenforfait. Als gevolg van de (relatief) sterk gestegen tarieven in het openbaar vervoer is het forfaitbedrag opwaarts bijgesteld.

(6) Buitengewone lasten

Tabel 4.4.7 Grondslag aftrek buitengewone lasten; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95
* Buitengewone lasten	-0,41	-0,37	-0,37	-0,39	-0,38	-0,37	0,04	0,01

De grondslagontwikkeling van de buitengewone lasten heeft na een daling van 1990 op 1991 een groei vergelijkbaar met het BBP laten zien. Deze kan op zijn beurt verklaard worden vanuit de ontwikkeling van de vier achterliggende onderdelen.

De buitengewone lasten hebben voor het grootste gedeelte betrekking op de aftrekposten voor ziekte, en in mindere mate voor de kosten van levensonderhoud van verwanten, kinderen jonger dan 27 jaar en uitgaven voor studie. De uitgaven voor ziekte vertonen een relatieve daling als gevolg van een verminderd beroep op de regeling, tot uiting komend in het lagere aantal belastingplichtigen dat gebruik maakt van deze post. De resterende onderdelen van de aftrek van buitengewone lasten hebben per saldo een lichte toename in het beroep op de regelingen laten zien en eveneens een stijging van het gemiddelde bedrag.

Ten slotte is er binnen de Belastingdienst over de afgelopen paar jaar een bijzondere aandacht geweest voor het aangiftegedrag bij deze aftrekposten. Deze intensivering van de controles heeft naast de andere genoemde ontwikkelingen zijn invloed gehad op de gematigde ontwikkeling van de buitengewone lasten.

Overige inkomens en aftrekposten

In tabel 4.2.2 zijn tenslotte ook de overige positieve en negatieve grondslagposten in hun totaliteit weergegeven. In deze overige inkomsten zijn vervat onder meer verschillende periodieke uitkeringen, inkomsten uit (on)roerende goederen en winst uit aanmerkelijk belang. De overige aftrekposten betreffen onder meer de te verrekenen verliezen, giften en alimentatiekosten. Dit betreft posten van relatief geringe omvang, die bovendien over de beschouwde periode slechts geringe mutaties laten zien.

4.5 Grondslagontwikkeling en ontvangsten 1995

In deze analyse is nader ingegaan op de ontwikkeling van de grondslag over de jaren 1990–1995. Gezamenlijk met de belasting- en premietarieven, zoals deze over de grondslag van het desbetreffende jaar geheven worden, resulteren uit deze gegevens de belasting- en premieontvangsten op *transactiebasis*; de totale ontvangsten die in de loop der jaren over het desbetreffende belastingjaar ontvangen worden. In het (kalender)jaar 1995 was op *kasbasis* sprake van lager dan verwachte ontvangsten bij de loon- en inkomstenbelasting (respectievelijk 0,2 en 1,6 miljard ten opzichte van de Miljoenennota 1996). Op basis van de toenmalige inzichten over het aanslagproces en de economische ontwikkeling over de verschillende belastingjaren zijn in de Voorlopige Rekening de oorzaken van deze lagere ontvangsten nader geanalyseerd. Gedeeltelijk hadden deze betrekking op de vertaling van transactiebasis naar kasbasis (aanslagproces Belastingdienst), en gedeeltelijk hadden deze betrekking op het niveau van de transactiebasis (grondslag en tarieven).

Uit bovenstaande analyse is gebleken dat de ontwikkeling van de grondslag en daarmee de ontwikkeling van de transactieopbrengsten in de jaren 1993-1995 een bij het BBP achterblijvende ontwikkeling heeft laten zien. Naast de samenstelling van de macro-economische ontwikkeling en de directe effecten van beleidsmaatregelen zijn ook meer specifieke ontwikkelingen van belang geweest; bijvoorbeeld rente-inkomsten, premies lijfrenteverzekeringen, hypotheekrente en spaarloon. Waar deze factoren het patroon over de jaren heen aldus hebben beïnvloed, blijken zij ook van betekenis te zijn geweest bij de verklaring van de tegenvaller 1995 ten opzichte van de eerdere raming. De elementen genoemd in de Voorlopige Rekening sporen met dit beeld: daarin werd gewezen op factoren zoals de lagere opbrengst van rente-inkomsten en een toegenomen belang van loonbeschikkingen (met name eigen woning en premies lijfrenteverzekeringen) en spaarloon.

Met de elementen uit de Voorlopige Rekening en de thans beschikbaar gekomen nadere kwantificering van deze verschillende grondslagonderdelen, is bij het opstellen van de ramingen voor de kalenderjaren 1996 en 1997 rekening gehouden, daarbij eveneens gebruik makend van de meest actuele informatie over de economische winstontwikkeling over de verschillende belastingjaren en de inzichten vanuit het aanslagproces over de afgelopen maanden. Voor een nadere toelichting op deze belastingramingen zij verwezen naar bijlage 3.

4.6 Analyse op hoofdlijnen

De ontwikkelingen in het gemiddelde belasting- en premietarief bieden slechts ten dele een verklaring voor de in recente jaren bij het BBP achterblijvende belasting- en premieontvangsten. Een nadere analyse van de grondslag LH/IH toegespitst op de samenstelling van de macro-economische ontwikkeling en van meer specifieke onderdelen levert enkele additionele inzichten, welke een verklaring bieden voor het achterblijven in 1990–1995 van de belastbare grondslag ten opzichte van het BBP met zo'n 5%.

Tabel 4.6.1 Ontwikkeling belastbare grondslag naar hoofdonderdelen; in % BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	90-95 mutatie	93-95
Belastbare grondslag	56,0	57,2	57,3	55,3	52,2	51,2	-4,8	-4,1
* Macro-inkomens	70,0	70,7	71,4	70,6	68,5	67,6	-2,4	-3,0
* Belastingvrije som	-10,1	-9,9	-10,6	-11,6	-11,4	-11,4	-1,3	0,2
* Verwervingskosten (met name arbeidskostenforfait)	-1,6	-1,5	-1,9	-1,9	-2,3	-2,3	-0,7	-0,4
* Sparen, lenen en beleggen	0,3	0,4	0,7	0,5	0,0	-0,1	-0,4	-0,6
* Eigen woning	-2,5	-2,6	-2,5	-2,4	-2,5	-2,5	0,0	-0,2
* Auto- en reiskosten	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,0	-0,1
* Buitengewone lasten	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	0,0	0,0
* Overig	0,2	0,2	0,4	0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,1

In de eerste plaats zijn de macro-inkomens (looninkomen en winst-inkomen zelfstandigen) minder toegenomen dan het BBP, verklaarbaar vanuit de samenstelling van de economische groei. Dit betreft de helft (-2,4% BBP) van het achterblijven van de belastbare grondslag in de beschouwde periode 1990-1995.

Daarnaast is er vanuit verschillende beleidsmaatregelen een specifieke invloed op de grondslagontwikkeling geweest. Zo zijn, onder meer in het kader van het inkomens- en werkgelegenheidsbeleid, de belastingvrije som en het arbeidskostenforfait verhoogd (invloed op de grondslag van resp. -1,3% en -0,7% BBP in 1990-1995). Dit verklaart samen het leeuwendel van het achterblijven van de grondslag. Een element - zij het van een minder grote omvang - betreft voorts het samenstel sparen, lenen en beleggen, met name tot uiting komend in de laatste jaren. In deze sfeer blijven belastbare inkomsten achter en nemen vrijstelling en aftrek toe. Deze ontwikkeling is deels te verklaren uit een toename van gefacilieerd sparen, en deels uit het feit dat vrije besparingen toevloeien naar minder belaste beleggingsvormen.

5 Horizontale toelichting 1996–2001

Per begroting (of begrotingsfonds dan wel aanvullende post) wordt een toelichting gegeven op het verloop van de uitgaven en niet-belastingontvangsten vanaf 1996 tot en met 2001 volgens de huidige inzichten. Ook het verloop van de meerjarencijfers van de sectoren sociale zekerheid en zorg wordt op hoofdlijnen toegelicht.

De ontwikkeling in de uitgaven en niet-belastingontvangsten wordt in principe toegelicht per hoofdbeleidsterrein. Indien de cijfers geen stijging of daling van betekenis laten zien, wordt over het algemeen geen toelichting gegeven. Als zich op het hoofdbeleidsterrein in totaal niet maar op artikelniveau wél substantiële stijgingen dan wel dalingen voordoen, zullen deze worden aangegeven en toegelicht. Voor een meer gedetailleerde toelichting op artikelniveau wordt verwezen naar de desbetreffende ontwerp-begrotingen en memories van toelichting, respectievelijk de Sociale Nota en het Jaar Overzicht Zorg.

De zogenaamde homogene groep Internationale Samenwerking geldt (conform de nota herijking van het buitenlands beleid) met ingang van deze Miljoenennota 1997 en wordt dus voor het eerst getoond. Hierin is vanaf 1997 de homogene groep Ontwikkelingssamenwerking begrepen.

De uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking (voor het jaar 1996) dan wel internationale samenwerking (voor 1997 en verdere jaren) worden niet per begroting, maar als totaal gepresenteerd.

Alle bedragen zijn in constante prijzen en worden weergegeven in miljoenen gulden.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
I Huis der Koningin	13	13	13	13	13	13

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	281	270	261	262	261	264
1. <i>Staten-Generaal</i>	158	156	149	150	149	151
2. <i>Raad van State</i>	60	54	54	54	54	54
3. <i>Algemene Rekenkamer</i>	43	39	39	39	39	39
4. <i>Algemeen/overige colleges</i>	19	20	19	19	19	20

Het hogere niveau van uitgaven van de Staten-Generaal voor 1996 en 1997 ten opzichte van 1998 wordt vooral verklaard door het automatiserings-project Kamer 2000 waarvoor in 1996 en 1997 extra middelen zijn toegevoegd aan de begroting van de Tweede Kamer. In 1997

zijn tevens middelen toegevoegd voor het wegwerken van achterstallig onderhoud aan de gebouwen van de Tweede Kamer.

De Raad van State is afgeslankt omdat bepaalde taken zijn overgedragen aan de rechtbanken. In 1996 bleken de personele kosten hoger te zijn dan aan de hand van de afslanking structureel geraamd. De begroting 1996 van de Raad van State is daarom incidenteel in 1996 verhoogd. Of deze hogere personele uitgaven ook in 1997 en latere jaren zich zullen voordoen, wordt betrokken in een evaluatie van de afslanking.

Voor de nieuwbouw van het gebouw van de Algemene Rekenkamer is voor 1996 vier miljoen gereserveerd, hetgeen het verschil ten opzichte van 1997 verklaart.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	7	7	7	7	7	7

Als gevolg van het teruglopen van het aantal rechtszaken bij de Raad van State worden voor 1996 minder ontvangsten verwacht. In afwachting van de resultaten van de bovengenoemde evaluatie is de ontvangstenraming voor 1997 en volgende jaren op het oude niveau gehandhaafd.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
III Algemene Zaken	52	52	50	50	50	51
1. <i>Algemeen</i>	44	44	42	42	42	43
2. <i>Rijksvoorlichting</i>	6	6	6	6	6	6
4. <i>Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid</i>	2	2	2	2	2	2

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
III Algemene Zaken	5	4	4	4	4	4
1. <i>Algemeen</i>	1					
2. <i>Rijksvoorlichting</i>	4	4	4	4	4	4

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	3	16	15	15	15	15

De stijging van de uitgaven met 13 miljoen van 1996 op 1997 is het gevolg van de vorming van de homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS) vanaf 1997. Tot en met 1996 vormen de «Haagse» apparaatskosten onderdeel van de homogene groep Ontwikkelingssamenwerking. Deze apparaatskosten vormen geen onderdeel van de hgIS en worden dus thans vanaf 1997 op deze plaats getoond.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	27	0	0	0	0	0

De daling van de ontvangsten uit hoofde van ontwikkelingssamenwerking met de Nederlandse Antillen en Aruba van 1996 op 1997 is het gevolg van de vorming van de hgIS en een herindeling van de begroting vanaf 1997. Deze ontvangsten vallen vanaf 1997 onder de hgIS (en worden in 1996 niet verantwoord onder de homogene groep Ontwikkelingssamenwerking).

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
V Buitenlandse Zaken	2 684	3 514	4 458	5 176	5 211	5 242
1. <i>Algemeen</i>	99	0	0	0	0	0
2. <i>Internationale betrekkingen</i>	124	0	0	0	0	0
3. <i>Diplomatieke vertegenwoordigingen</i>	321	0	0	0	0	0
4. <i>Algemeen binnenland</i>	0	238	232	231	232	235
5. <i>Europese Unie</i>	2 140	3 276	4 226	4 945	4 979	5 007

De vorming van de hgIS leidt tot een herindeling van de begroting. Vanaf 1997 vallen er twee hoofdbeleidsterreinen, te weten Algemeen Binnenland en Europese Unie, niet onder de homogene groep. De andere bovengenoemde beleidsvelden zijn vanaf 1997 in het overzicht van de hgIS opgenomen.

De stijging in de periode 1996–2001 bij de Europese Unie van de BNP-afrachten van circa 2,3 miljard gulden is het gevolg van de op de Europese top te Edinburgh vastgelegde Financiële Vooruitzichten, die tot 1999 een stijging laten zien, en het nieuwe Eigen-Middelenbesluit, waardoor een verschuiving optreedt van BTW-afrachten (zie hiervoor de aanvullende post belastingafrachten aan de EU) naar BNP-afrachten.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
V Buitenlandse Zaken	106	5	5	6	6	6
1. <i>Algemeen</i>	8	0	0	0	0	0
2. <i>Internationale Betrekkingen</i>	2	0	0	0	0	0
3. <i>Internationale Samenwerking</i>	58	0	0	0	0	0
4. <i>Diplomatieke Vertegenwoordiging</i>	38	0	0	0	0	0
5. <i>Algemeen Binnenland</i>	0	5	5	6	6	6

De instelling van de hgIS leidt tot een herindeling van de begroting. Vanaf 1997 valt slechts het hoofdbeleidsterrein Algemeen Binnenland niet onder de hgIS. De andere bovengenoemde beleidsvelden zijn vanaf 1997 in het overzicht van de hgIS opgenomen.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
VI Justitie	5 952	5 956	5 686	5 635	5 673	5 693
1. <i>Algemeen</i>	341	355	309	296	291	292
2. <i>Politie en Criminaliteitsbestrijding</i>	616	622	573	573	577	590
3. <i>Vreemdelingenzaken</i>	1 428	1 121	903	864	864	864
4. <i>Preventie, Jeugdbescherming, Reclasering en Sancties</i>	670	769	792	801	814	815
5. <i>Dienst Justitiële Inrichtingen</i>	1 411	1 490	1 552	1 561	1 586	1 589
6. <i>Rechtspleging</i>	1486	1 598	1 557	1 540	1 541	1 543

De Justitie-begroting neemt, wanneer geabstraheerd wordt van de daling van 500 miljoen bij Vreemdelingenzaken, in de periode van 1996–2001 toe met circa 250 miljoen. Dit is met name het gevolg van een intensivering van de criminaliteitsbestrijding. Overigens worden de uitgaven voor het bouwen van extra cellen verantwoord op de RGD-begroting.

De daling van de uitgaven op beleidsterrein Algemeen is met name een gevolg van de decentralisatie vanaf 1997 van het budget voor post-actieven naar de diverse diensten.

Op het beleidsterrein Politie en Criminaliteitsbestrijding treedt in 1997 een stijging op doordat in dat jaar een achterstand in de investeringen in voertuigen versneld wordt ingehaald. De compensatie van deze extra investeringsuitgaven vindt plaats in de jaren 1998–2000, hetgeen leidt tot een daling van de uitgaven in die jaren. Tevens zijn vanaf 1997 structureel extra middelen toegevoegd ter verbetering van de researchfunctie.¹

De daling van de uitgaven voor Vreemdelingenzaken is een gevolg van het wegwerken van de achterstand in de behandeling van asielverzoeken, de daling van het aantal asielverzoeken en de hiermee samenhangende daling van de uitgaven voor de opvang van asielzoekers.

De stijging van de uitgaven bij Preventie, Jeugdbescherming, Reclasering en Sancties in 1997 en volgende jaren wordt verklaard door de intensivering van verschillende maatregelen ter bestrijding en preventie van de jeugdcriminaliteit en de intensivering van de toepassing van taakstraffen.

De uitgaven bij de Dienst Justitiële Inrichtingen nemen vanaf 1997 toe als gevolg van de uitbreiding van de detentiecapaciteit met zo'n 1800 plaatsen. Hierdoor stijgen de jaarlijkse uitgaven voor de exploitatie.

De stijging van de uitgaven bij Rechtspleging wordt veroorzaakt door de inzet van extra middelen ter verbetering van de rechterlijke organisatie, met name in de sfeer van automatisering, de beveiliging van gerechtsgebouwen en personeelsuitbreiding bij het Openbaar Ministerie en de Zittende Magistratuur. Vanaf 1998 zijn de structurele uitgaven zichtbaar; 1997 toont met name de incidentele (hogere) investeringsuitgaven.

¹ Deze stijging is in de meerjarenraming niet zichtbaar omdat in verband met de agentschapstatus van het Korps Landelijke Politiediensten de uitgaven samenhangende met de ontvangsten niet langer op de begroting van Justitie worden verantwoord, maar op de agentschapsbegroting.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
VI Justitie	1 322	960	1 007	1 014	1 022	1 022
1. <i>Algemeen</i>	22	22	22	22	22	22
2. <i>Politie en Criminaliteitsbestrijding</i>	119	92	92	92	92	92
3. <i>Vreemdelingenzaken</i>	391	1	1	1	1	1
4. <i>Preventie, Jeugdbescherming, Reclassering en Sancties</i>	11	11	11	11	11	11
5. <i>Rechtspleging</i>	779	834	881	888	896	896

De ontvangsten bij Politie en Criminaliteitsbestrijding zijn vanaf 1997 lager in verband met de agentschapstatus van het Korps Landelijke Politiediensten. De ontvangsten worden niet langer meer op de begroting van Justitie verantwoord, maar op de agentschapsbegroting.

Door de vorming van de homogene groep Internationale Samenwerking worden vanaf 1997 de uitgaven voor de opvang van asielzoekers niet meer doorberekend aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De bijdrage van Buitenlandse Zaken aan de Justitiebegroting (circa 390 miljoen structureel) komt hiermee te vervallen.

De ontvangsten bij Rechtspleging stijgen als gevolg van de indexatie van de griffierechten per 1-1-1997 en als gevolg van de autonome groei van relatief ingewikkelde zaken, waarvoor een hoog griffierecht verschuldigd is. Bovendien zal de taakstellende ontvangstenverhoging tarieven uit het Regeerakkoord worden gerealiseerd door middel van een herijking van de bestaande griffierechten.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
VII Binnenlandse Zaken	7 145	7 198	7 442	7 607	7 700	7 731
1. <i>Algemeen</i>	250	134	135	137	136	137
2. <i>Openbaar Bestuur</i>	1 268	1 435	1 553	1 541	1 553	1 559
3. <i>Minderhedenbeleid</i>	131	248	288	287	286	286
5. <i>Openbare Orde en Veiligheid – Bijdragen Regionale Politie – Informatiebeleid Openbare Orde en Veiligheid</i>	4 885 (4173)	4 956 (4262)	5 053 (4332)	5 237 (4424)	5 332 (4498)	5 364 (4509)
6. <i>Binnenlandse Veiligheidsdienst</i>	(51)	(63)	(85)	(166)	(172)	(176)
7. <i>Management en Personeelsbeleid</i>	71	72	73	73	74	74
8. <i>Informatievoorziening en Automatiseringsbeleid</i>	491	304	294	285	272	264
9. <i>Algemene Bestuursdienst</i>	47	47	45	45	46	46
	3	2	1	1	1	1

De stijging van de begroting van Binnenlandse Zaken wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de intensivering voor de interne veiligheid, een toename van de bijdragen aan de lagere overheden en de overdracht van het remigratiebeleid van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar Binnenlandse Zaken.

De daling in 1997 en volgende jaren ten opzichte van 1996 van de uitgaven bij het beleidsterrein Algemeen wordt veroorzaakt door een gedeeltelijke overheveling van de middelen voor personeel en materieel van dit beleidsterrein naar de afzonderlijke artikelen op de beleids-terreinen.

De uitgaven bij Openbaar Bestuur stijgen de komende jaren als gevolg van de Regeling Extra Werkgelegenheid Werklozen (de zogenaamde Melkert-banen) en extra uitgaven voor gemeentelijke projecten.

De uitgaven voor het Minderhedenbeleid nemen de komende jaren fors toe in het kader van de zorgwet Voorlopige Vergunning tot Verblijf (VVTV). De verantwoordelijkheid voor de uitvoering – en daarmee de uitgaven – van het immigratiebeleid zal met ingang van 1 januari 1997 overgaan van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar Binnenlandse Zaken.

De uitgaven voor Openbare Orde en Veiligheid zullen toenemen door een uitbreiding van de politiesterkte en door een omvangrijke inhaalslag bij de informatietechnologie van politie, brandweer en ambulance-hulpverlening.

De daling van de geraamde uitgaven bij Management en Personeelsbeleid is het gevolg van de privatisering van de Rijks Bedrijfsgezondheids- en Bedrijfsveiligheidsdienst (RBB) en de sectoralisatie van de Ziektekostenvoorziening Overheidspersoneel (ZVO), waarbij de hiervoor bestemde budgetten overgeheveld worden naar de sectoren. Daarnaast is er sprake van een dalende trend aan pensioenuitgaven in Indonesië, Nederlands en West-Nieuw Guinea, Suriname en de Antillen.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
VII Binnenlandse Zaken	481	417	434	467	428	430
1. <i>Algemeen</i>	19	2	2	2	2	2
2. <i>Openbaar Bestuur</i>	75	91	102	129	83	82
3. <i>Minderhedenbeleid</i>	0	4	4	4	4	4
5. <i>Openbare Orde en Veiligheid</i>	338	302	309	316	322	326
6. <i>Binnenlandse Veiligheidsdienst</i>	0	0	0	0	0	0
7. <i>Management en Personeelsbeleid</i>	35	10	10	10	10	10
8. <i>Informatievoorziening en Automatiseringsbeleid</i>	14	8	7	7	7	7
9. <i>Algemene Bestuursdienst</i>	0	0	0	0	0	0

De doorberekening van de uitvoeringskosten ZVO wordt per 1997 overgebracht van Algemeen naar Management en Personeelsbeleid. Door het wegvallen van de inkomsten van de in 1996 geprivatiseerde Rijks Bedrijfsgezondheids- en Bedrijfsveiligheidsdienst (RBB) vertonen niet alleen de uitgaven maar ook de ontvangsten op Management en Personeelsbeleid van 1997 op 1996 per saldo een daling.

De ontwikkeling van de ontvangsten Openbaar Bestuur vertoont een golfbeweging door een fluctuerende «afzet» van paspoorten.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	38 679	37 201	37 465	38 124	38 194	38 435
17. Ministerie Algemeen	589	543	542	532	533	527
18. Primair Onderwijs	9 542	9 564	9 757	9 922	10 051	10 142
19. Voortgezet Onderwijs	7 019	7 072	7 068	7 191	7 302	7 416
20. Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	3596	3 966	4 094	4 131	4 141	4 157
21. Hoger Beroepsonderwijs	2518	2 531	2 467	2 482	2 416	2 406
22. Wetenschappelijk Onderwijs	5 027	5 063	5 101	5 183	5 191	5 205
23. Onderzoek en Wetenschapsbeleid	1246	1 237	1 242	1 235	1 239	1 244
24. Huisvesting	1960	0	0	0	0	0
25. Studiefinancieringsbeleid	4 490	4 328	4 196	3 866	3 852	3 708
26. Overige Programma-uitgaven	279	423	539	1 118	967	1 090
27. Cultuur	2413	2 474	2 459	2 465	2 501	2 541

De begroting van OCenW laat van 1996 op 1997 een scherpe daling zien die voornamelijk veroorzaakt wordt door de decentralisatie (overheveling naar gemeentefonds) van de huisvesting Primair- en Voortgezet Onderwijs. De stijging vanaf 1997 komt voornamelijk voort uit demografische ontwikkelingen.

Op het beleidsterrein Algemeen treedt als gevolg van efficiency-maatregelen van 1996 op 1997 een daling in de raming op.

Op het beleidsterrein Primair Onderwijs wordt de stijging van de uitgaven hoofdzakelijk veroorzaakt door demografische ontwikkelingen (stijgende leerlingenaantallen) en de incidentele loonontwikkeling. Van 1996 op 1997 treedt er per saldo geen stijging op als gevolg van de decentralisatie van de huisvesting per 1 januari 1997.

De stijging bij het Voortgezet Onderwijs vanaf 1998 wordt eveneens veroorzaakt door demografische factoren (de ontwikkeling van de leerlingenaantallen) en de incidentele loonontwikkeling.

De stijging in de uitgaven op het beleidsterrein Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie heeft een viertal oorzaken: de relatieve verschuiving binnen dit beleidsterrein van leerlingen naar duurdere vormen van onderwijs, de toevoeging aan de budgetten voor het inburgeringsbeleid, de overheveling van de huisvestingsbudgetten naar dit beleidsterrein vooruitlopend op decentralisatie van de huisvestingsbudgetten naar de instellingen en de overheveling van de middelen voor het inservice-onderwijs van de VWS-begroting.

De daling bij de uitgaven voor het Hoger Beroepsonderwijs wordt veroorzaakt door de verlaging van de rijksbijdrage die is aangebracht in samenhang met de verhoging van de collegegelden. Tevens zijn verwerkt de financiële gevolgen van de herstructurering van het kunstvakonderwijs. De incidentele stijging in 1997 en 1999 wordt veroorzaakt door de voor die jaren beschikbare middelen voor kwaliteit en studeerbaarheid.

Bij het Wetenschappelijk Onderwijs is sprake van een lichte stijging tot 1999 en een lichte daling in 2000 en 2001. De dalende lijn komt voort uit de verdere verwerking van de Regeerakkoord-taakstellingen, maar wordt tot 1999 overtroffen door de uitdeling van het budget voor de incidentele loonontwikkeling en de beschikbare budgetten voor kwaliteit en studeerbaarheid.

De uitgaven op het beleidsterrein Huisvesting zijn vanaf 1997 gereduceerd tot nul. De eerste oorzaak hiervan is de decentralisatie van de huisvestingsuitgaven voor het Primair en Voortgezet Onderwijs per 1-1-1997 naar de gemeenten. Het resterende budget dat beschikbaar is

voor de huisvestingsuitgaven voor de sector Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie is overgeboekt naar het desbetreffende beleidsterrein.

De uitgaven voor het beleidsterrein Studiefinanciering lopen structureel terug. Deze daling hangt voor een deel samen met de reeds in de vorige begroting verwerkte verlaging van de basisbeurs in 1996. De daling in 1997 treedt verder op doordat leerlingen in het Voortgezet Onderwijs van 18 jaar en ouder vanaf dat jaar onder de Wet Tegemoetkoming Studiekosten komen te vallen en daarmee hun recht op een OV-studentenkaart verliezen. Daarnaast wordt de daling vanaf 1997 verklaard door de autonome daling van het aantal studenten in het Hoger Onderwijs. Een andere verklaring voor de daling is de taakstelling op de studiefinanciering voor het Middelbaar Beroepsonderwijs vanaf 1997, waartoe in de begrotingsvoorbereiding 1997 is besloten. De daling vanaf 1999 wordt veroorzaakt door de reeds in de vorige begroting verwerkte verlaging van het budget voor de OV-reisvoorziening na afloop van het huidige contract met de OV-bedrijven per 1 november 1998.

Op het beleidsterrein Overige Programma-uitgaven worden onder meer de gelden voor loon- en prijsbijstelling en rechtspositionele uitkeringen verantwoord, voorzover deze nog niet zijn toegedeeld aan de overige beleidsterreinen. Daarnaast worden uitgaven voor internationaal beleid, vakbondsfaciliteiten en centraal beheerde middelen verantwoord op dit beleidsterrein. Het stijgende verloop wordt verklaard door de uit de aanvullende post overgeboekte maar nog niet uitgedeelde tranches voor de loonbijstelling en incidentele looncomponent, alsmede de in de begrotingsvoorbereiding 1997 extra beschikbaar gestelde middelen voor kwaliteitsbeleid en wachtgeld, voorzover nog niet toebedeeld aan de onderwijssectoren.

De gestage oploop van de uitgaven voor Cultuur wordt veroorzaakt door de indexering van de omroepbijdragen en de extra middelen voor cultuur in het kader van de cultuurnota 1997–2000.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	3 359	3 341	3 255	3 236	3 265	3 253
<i>17. Ministerie Algemeen en Overige Programma-uitgaven</i>	2	2	2	2	2	2
<i>18. Primair Onderwijs</i>	48	39	37	35	35	35
<i>19. Voortgezet Onderwijs</i>	37	19	11	8	8	8
<i>20. Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie</i>	104	96	91	88	88	88
<i>21. Hoger Beroepsonderwijs en Wetenschappelijk Onderwijs</i>	21	17	15	14	14	14
<i>23. Onderzoek en Wetenschapsbeleid</i>	162	159	159	145	145	145
<i>24. Huisvesting</i>	133	0	0	0	0	0
<i>25. Studiefinancieringsbeleid</i>	1 330	1 324	1 391	1 391	1 382	1 330
<i>27. Cultuur</i>	1522	1 685	1 547	1 553	1 591	1 630

De ontvangsten op de begroting van OCenW vertonen een dalend verloop. Deze daling wordt met name veroorzaakt door het wegvallen van de huisvestingsontvangsten na 1996.

De ontvangsten op het beleidsterrein Primair Onderwijs bestaan voornamelijk uit terug te ontvangen te veel betaalde voorschotten. De raming vertoont een dalend verloop als gevolg van de decentralisatie huisvesting per 1 januari 1997 waarvoor de ontvangstenramingen neerwaarts zijn bijgesteld.

In verband met de invoering van de lumpsumfinanciering in het Voortgezet Onderwijs per 1 augustus 1996, zijn zowel de uitgaven als de ontvangstenramingen neerwaarts bijgesteld.

De hogere ontvangstenraming in 1996 ten aanzien van 1997 in de sector Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie wordt veroorzaakt doordat de afrekeningen in 1995 zijn vertraagd en doorgeschoven naar 1996. De geleidelijke terugloop vanaf 1996 hangt samen met de invoering van het onderwijsnummer per 1 augustus 1998.

De daling vanaf 1999 van de ontvangsten op het beleidsterrein Onderzoek en Wetenschapsbeleid wordt voornamelijk verklaard door het aflopen in 1998 van de bijdragen uit het FES ten behoeve van kennisinfrastructuurprojecten.

De ontvangsten op het beleidsterrein Huisvesting hebben betrekking op gerealiseerde verkoopopbrengsten. Deze verkoopopbrengsten worden jaarlijks opnieuw aangewend voor huisvestingsuitgaven. In verband met de decentralisatie van de huisvesting (overgeheveld naar het Gemeentefonds) per 1 januari 1997 worden geen verkoopopbrengsten meer gerealiseerd.

De ontvangsten op het beleidsterrein Studiefinanciering kennen een stijging in de jaren 1998 en 1999, waarna zich een geleidelijke daling inzet. De stijging in deze jaren wordt met name veroorzaakt door de hogere dan geraamde ontvangsten op de relevante leningen (leningen vóór 1992). De geleidelijke daling daarna wordt veroorzaakt door de afloop in het terugbetalen van de renteloze voorschotten die vóór 1986 zijn verstrekt.

De eenmalige oploop in de ontvangsten bij Cultuur van 1996 op 1997 wordt veroorzaakt door de verkoop van het Nederlands Omroepproductiebedrijf (dit ter invulling van een taakstelling van het vorige kabinet) in 1997. Daarnaast lopen de cultuurontvangsten op als gevolg van de indexering van de omroepbijdragen.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IX-A Nationale Schuld	30 491	30 100	30 949	32 670	34 219	35 177

De stijging van de uitgaven Nationale Schuld van 30,5 miljard in 1996 naar 35,1 miljard in 2001 wordt in hoofdzaak verklaard door stijging van de rente-uitgaven als gevolg van de nominale groei van de staatsschuld.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IX-A Nationale Schuld	1 525	112	26	26	26	26

De hogere ontvangsten in 1996 zijn het gevolg van ontvangen agio en van door de beleggers bijbetaalde rente bij heruitgifte van staatsleningen.

De ontvangsten nemen na 1996 (en versterkt na 1997) verder af als gevolg van een daling van het schatkistsaldo.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IX-B Financiën	4 930	5 207	5 595	5 879	5 892	6 018
1. <i>Algemeen</i>	414	401	388	389	390	391
2. <i>Financiën Binnenland</i>	102	111	108	98	96	96
3. <i>Financiën Buitenland</i>	193	237	372	397	397	397
4. <i>Fiscale Zaken en Belastingen</i>	4 222	4 458	4 726	4 995	5 009	5 134
– <i>Personeel en Materieel Belastingdienst</i>	(3361)	(3553)	(3541)	(3510)	(3524)	(3549)
– <i>Heffings- en invorderingsrente</i>	(853)	(898)	(1178)	(1478)	(1478)	(1578)
– <i>Diversen</i>	(7)	(7)	(7)	(7)	(7)	(7)

De uitgaven op de begroting van Financiën worden voornamelijk bepaald door enkele grote artikelen, te weten de regeling Bijzondere Financiering (Financiën Binnenland), de Exportkredietverzekering (Financiën Buitenland), Personeel en Materieel Belastingdienst en de Heffings- en Invorderingsrente (Fiscale zaken en belastingen).

De lage uitgaven in 1996 ten opzichte van 1997 op het beleidsterrein Financiën Binnenland zijn het gevolg van de meevallers die in 1996 optreden op de garantieregeling Bijzondere Financiering 1971. De daling van de uitgaven op dit beleidsterrein in 1999 ten opzichte van 1998 is het gevolg van het aflopen van de reservering die tot ultimo 1998 is getroffen voor de Stichting Exploitatie Nederlandse Staatsloterij inzake de verliezen van de Hippo Toto.

De lagere uitgaven op het beleidsterrein Financiën Buitenland in 1996 en 1997 worden verklaard door de gunstige schadeverwachtingen (en daarmee lagere uitgavenramingen) op de Exportkredietverzekering voor deze jaren.

De stijging van de uitgaven Personeel en Materieel Belastingdienst in 1997 ten opzichte van 1996 kent drie oorzaken: ten eerste de investeringen ten behoeve van de maatregelen ter intensivering van de bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van de belasting- en douanewetgeving. Ten tweede is met ingang van 1997 een gedeeltelijke herbezetting nodig bij de belastingdienst voor de voortgang van het bedrijfsproces in verband met de nieuwe CAO-afspraken over de invoering van de 36-urige werkweek. Ten derde zijn extra middelen toegevoegd voor de uitvoering van fiscale wetsvoorstellen.

De stijging van de uitgaven Heffings- en invorderingsrente met ingang van 1997 binnen het beleidsterrein Fiscale zaken en belastingen is het gevolg van het vervallen van het drempeltijdvak van 15 maanden voor de vergoeding van heffings- en invorderingsrente. Dit betekent dat onmiddellijk rente zal worden vergoed in plaats van pas na 15 maanden. Afschaffing van het drempeltijdvak leidt ook tot hogere ontvangsten; verwacht wordt dat de extra ontvangsten de extra uitgaven zullen overtreffen (zie ook ontvangsten).

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IX-B Financiën	6 496	5 059	5 322	5 717	5 882	5 931
1. <i>Algemeen</i>	1318	894	800	641	633	584
– <i>Domeinen</i>	(1013)	(718)	(624)	(465)	(457)	(408)
– <i>Diversen</i>	(304)	(176)	(176)	(176)	(176)	(176)
2. <i>Financiën Binnenland</i>	2 348	1 574	1 616	1 715	1 687	1 685
3. <i>Financiën Buitenland</i>	777	472	456	431	432	432
4. <i>Fiscale Zaken en Belastingen</i>	2 053	2 119	2 450	2 930	3 130	3 230
– <i>Heffings- en invorderings- rente</i>	(935)	(1030)	(1160)	(1860)	(2060)	(2160)
– <i>Diversen</i>	(1118)	(1089)	(1090)	(1070)	(1070)	(1070)

De ontvangsten van Financiën worden voornamelijk bepaald door Domeinen, de winstafdracht De Nederlandsche Bank (Financiën Binnenland), de Exportkredietverzekering (beleidsterrein Financiën Buitenland) en de Heffings- en invorderingsrente.

In 1996 worden hoge ontvangsten Domeinen (beleidsterrein Algemeen) verwacht gezien de voorlopige realisatie, de gunstige conjunctuur en de lage rente. Dit is met name van belang voor de verkoop van agrarische domeinen. Het aflopende patroon van de raming in latere jaren wordt voornamelijk veroorzaakt door de aflopende afstootplanningen van VROM/Rijksgebouwendienst en Defensie. De ontvangsten onder Diversen in 1996 zijn hoger dan structureel, omdat in 1996 eenmalig 131 miljoen is ontvangen uit verkoop van goud van de Staat.

De daling van de ontvangsten van 1996 op 1997 op het beleidsterrein Financiën Binnenland zijn het gevolg van incidenteel hogere boekwinsten op de beleggingsportefeuille die De Nederlandsche Bank heeft behaald in 1996. De hogere ontvangsten met ingang van 1999 op dit beleidsterrein zijn het gevolg van rekentechnische veronderstellingen voor macrovariabelen die de beleggingsinkomsten bij De Nederlandsche Bank bepalen.

De hoge ontvangsten op Financiën Buitenland in 1996 worden veroorzaakt door het gunstige terugbetalingsgedrag van enkele belangrijke debiteurenlanden op de exportkredietverzekering.

De sterke oploop in de ontvangstenraming Fiscale Zaken en Belastingen is, zoals reeds bij de uitgaven aangegeven, het gevolg van het vervallen van het drempeltijdvak van 15 maanden voor de heffings- en invorderingsrente.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
X Defensie	13 802	13 304	13 236	13 297	13 212	13 106
1. <i>Algemeen</i>	668	686	663	652	645	675
2. <i>Pensioenen, Wachtgelden en Uitkeringen</i>	1805	1 816	1 858	1 849	1 820	1 833
3. <i>Koninklijke Marine</i>	2572	2 636	2 658	2 785	2 841	2 756
4. <i>Koninklijke Landmacht</i>	4 383	4 211	4 286	4 450	4 483	4 387
5. <i>Koninklijke Luchtmacht</i>	2 900	2 655	2 616	2 591	2 535	2 515
6. <i>Koninklijke Marechaussee</i>	419	429	399	405	410	415
8. <i>Multiserviceprojecten en Activiteiten</i>	800	471	385	206	143	195
9. <i>Defensie Interservice Commando</i>	255	401	372	359	335	330

De begroting van Defensie laat voor de uitgaven in de periode 1996–2001 per saldo een daling van circa 700 miljoen zien. De daling van 1996 naar

1997 wordt voornamelijk veroorzaakt door de instelling van de homogene groep Internationale Samenwerking en is dus slechts optisch. De daling van 1997 naar 2001 vloeit voort uit de taakstellingen uit het Regeerakkoord.

De stijging van de uitgaven van de Koninklijke Marine in de periode 1999–2001 ten opzichte van de voorliggende periode hangt samen met investeringen in materieelprojecten. Het betreft onder andere het project Aanpassing Mijneveegcapaciteit, het amfibisch transportschip en de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LCF's). De uitgaven van de Koninklijke Marine voor het (militaire) personeel dalen als gevolg van de personeelsreductie.

De uitgaven van de Koninklijke Landmacht blijven in de periode 1996–2001 per saldo op een constant niveau. Binnen dit niveau stijgen de uitgaven voor groot materieel. Dit hangt samen met een aantal grotere investeringsprojecten (onder andere luchtverdediging, pantservoertuigen voor vredesoperaties, antitankwapens en warmtebeeldkijkers). De uitgaven voor bouw stijgen van 1996 naar 1998. De stijging in die jaren in bouwinvesteringen hangt met name samen met de investeringen in de aanpassing van kazernes aan onder andere nieuwe huisvestingsnormen. De overige artikelen dalen; met name geldt dit voor de personeelsuitgaven als gevolg van de personeelsreductie.

De daling van de uitgaven bij de Koninklijke Luchtmacht van 1996 naar 1997 vindt zijn oorzaak in extra betalingen in 1996 samenhangende met de aanschaf van transportvliegtuigen en enkele grote bouwprojecten. Vanaf 1997 dalen de uitgaven door het aflopen van het project MID-LIFE-update van de gevechtsvliegtuigen F-16.

De forse daling van de uitgaven op het beleidsterrein Multiserviceprojecten en Activiteiten van 1996 naar 1997 wordt volledig verklaard door de instelling van de homogene groep Internationale Samenwerking. Vanaf 1997 worden de uitgaven voor vredesoperaties onder de homogene groep Internationale Samenwerking gebracht. De daling vanaf 1997 heeft twee oorzaken. In de eerste plaats dalen de uitgaven voor de Luchtmobiele Brigade vanaf 1997 als gevolg van aflopende initiële investeringen in onder andere transporthelikopters, bewapende helikopters en het Luchtmobiel Speciaal Voertuig. In de tweede plaats wordt op dit beleidsterrein de nog in te vullen ombuigingstaakstelling uit hoofde van het Regeerakkoord geparkeerd. Deze loopt op van 28 miljoen in 1998 tot 155 miljoen in 2001. Deze restant taakstelling zal uiterlijk bij de ontwerp-begroting 1998 met concrete maatregelen worden ingevuld.

De stijging van 1996 naar 1997 bij het Defensie Interservice Commando (DICO) vloeit voort uit het, vanuit de andere beleidsterreinen, onderbrengen van het Geneeskundig Facilitair Bedrijf en de Dienst voor Geestelijke Verzorging bij het DICO. Vanaf 1997 is er sprake van een dalende trend die zowel samenhangt met het aflopen van initiële investeringen van het DICO als met dalende uitgaven voor personeel en materieel samenhangende met de personeelsreductie.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
X Defensie	625	463	455	474	477	433
1. Algemeen	35	35	35	35	35	35
2. Pensioenen, Wachtgelden en Uitkeringen	30	30	30	30	30	30
3. Koninklijke Marine	148	133	114	107	107	107
4. Koninklijke Landmacht	182	101	114	100	100	100
5. Koninklijke Luchtmacht	123	100	99	138	141	97
6. Koninklijke Marechaussee	11	9	9	9	9	9
8. Multiserviceprojecten en Activiteiten	95	0	0	0	0	0
9. Defensie Interservice Commando	1	55	55	55	55	55

De lagere ontvangsten bij de Koninklijke Marine, de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht zijn hoofdzakelijk het gevolg van minder verstrekkingen, minder verrichte werkzaamheden en verleende diensten als gevolg van het aflopende personeelsbestand.

Daarnaast hangt de daling van de ontvangsten bij de Koninklijke Landmacht van 1996 op 1997 samen met een eenmalige ontvangst in 1996 van de Verenigde Staten voor wachtgelden samenhangende met het vertrek van de Amerikanen van het Defensie-terrein in Ter Apel.

De hogere ontvangsten bij de Koninklijke Luchtmacht in 1999 en 2000 zijn, naast de reeds genoemde oorzaken, het gevolg van een toegepaste desaldering bij de voorgenomen inruil van luchtverdedigingsapparatuur.

De ontvangsten van Multiserviceprojecten en activiteiten hebben betrekking op verwachte VN-vergoedingen voor vredesoperaties. Het artikel vredesoperaties zal vanaf 1997 deel uit maken van de homogene groep Internationale Samenwerking.

De ontvangsten van het Defensie Interservice Commando stijgen met ingang van 1997 doordat de AWBZ-vergoedingen en de ontvangsten van de zorgverzekeraar, die betrekking hebben op het geneeskundig Facilitair Bedrijf, op het beleidsterrein Defensie Interservice Commando zullen worden verantwoord.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIA VROM	6 984	7 036	6 934	6 681	6 587	6 556
1. Algemeen	176	171	176	176	177	178
3. Volkshuisvesting	5 659	5 708	5 598	5 505	5 394	5 360
– IHS	(2322)	(2496)	(2632)	(2717)	(2858)	(2972)
– Stadsvernieuwing	(1096)	(1017)	(817)	(822)	(837)	(837)
– Besluit Locatiegebonden Subsidies	(259)	(266)	(268)	(268)	(173)	(173)
– BWS '95	(0)	(235)	(430)	(312)	(214)	(192)
– Overig	(1982)	(1694)	(1451)	(1336)	(1312)	(1186)
4. Ruimtelijke Ordening	72	73	71	70	73	74
5. Milieubeheer	1 078	1 084	1 088	930	942	945
– Bodemsanering	(395)	(455)	(551)	(378)	(379)	(376)

De VROM-begroting laat voor de uitgaven in de periode 1996–2001 per saldo een daling zien van circa 450 miljoen. Op het terrein van de Volkshuisvesting, waar de daling voornamelijk wordt gerealiseerd, vormen de uitgaven ten behoeve van de individuele huursubsidie en de stadsvernieuwing twee belangrijke uitgavenposten.

Hoewel de uitgaven voor volkshuisvesting in zijn geheel geleidelijk aflopen, nemen de uitgaven IHS toe. In de ramingen IHS is rekening gehouden met toekomstige huurstijgingen en demografische ontwikkelingen. Per 1 juli 1997 wordt een nieuw stelsel voor de IHS ingevoerd, waarvoor extra middelen aan het IHS-budget toegevoegd zijn. Ook ten behoeve van enkele maatregelen ter bevordering van de koopkracht zijn middelen toegevoegd. Als gevolg van een aantal meevallende ontwikkelingen zijn er ook neerwaartse invloeden op de raming: lagere huurontwikkeling, positieve inkomensontwikkelingen van huurders van 65 jaar en ouder, en gunstige ontwikkelingen in de sociale zekerheid.

De jaarlijkse rijksbijdragen aan gemeenten en provincies voor de stadsvernieuwing hebben als uitgangspunt dat er in de periode vanaf 1990 tot 2005 10,8 miljard (prijsspeil 1990) zal worden uitgekeerd om achterstanden in het bestaand stedelijk gebied in te lopen. Aangezien er reeds 5,5 miljard is uitgekeerd is het restantbedrag per 1 januari 1996 5,3 miljard is, dalen de jaarlijkse uitgaven met ingang van 1998.

Vanaf 1997 komen de verplichtingen uit hoofde van het Besluit Woninggebonden Subsidies 1995 (BWS '95) tot betaling. Op basis van de Trendbrief 1995 is het sociale woningbouwprogramma lager vastgesteld. Verder is in verband met rijksbrede problematiek besloten het BWS-budget met 70 miljoen structureel te verlagen. Het verplichtingenbudget is vanaf 1996 bijgesteld als gevolg van deze twee zaken; kasmatig heeft dit effect vanaf 1999.

Achter de reeks overig gaat een aantal uitgavendalingen schuil. Bij de bijzondere aandachtsgroepen is er alleen nog sprake van uitfinanciering van aflopende oude verplichtingen. Dit heeft een daling van de uitgaven tot gevolg. De jaarlijkse bijdragen voor beleggerswoningen, niet-toegelaten instellingen en eigen woningen dalen in verband met het geleidelijk aflopen van subsidieverplichtingen.

De daling van de uitgaven op het beleidsterrein Milieubeheer na 1998 is een gevolg van het feit dat de bijdrage in het kader van de investeringsimpuls, lopend via het FES, voor de aanpak van ernstige gevallen van bodemverontreiniging in het kader van VINEX in 1998 afloopt, en daarnaast van de overheveling van milieu-apparaatskosten naar het gemeentefonds.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIA VROM	229	200	311	118	115	112
1. <i>Algemeen</i>	3	2	2	2	2	2
3. <i>Volkshuisvesting</i>	167	119	130	104	100	98
4. <i>Ruimtelijke Ordening</i>	1	1	1	0	0	0
5. <i>Milieubeheer</i>	59	78	178	11	12	12

Het verloop bij de ontvangsten bij Volkshuisvesting hangt met name samen met te veel betaalde bijdragen aan woningbouwcorporaties in het kader van het Flankerend Beleid Balansverkortings welke in de jaren 1996 tot en met 1998 worden gerestitueerd. Het bedrag ligt in 1997 lager dan in 1996 en 1998.

De ontvangsten bij Milieubeheer dalen na 1998 als gevolg van het aflopen van de ontvangsten in het kader van de investeringsimpuls, lopend via het FES, voor de aanpak van ernstige gevallen bodemverontreiniging in het kader van VINEX.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIB Rijkshuisvesting	1 450	1 402	1 274	954	911	900
1. <i>Huisvesting Rijksdiensten (Eigen dienst)</i>	1 400	1 392	1 296	950	909	898
– <i>Investeringskosten Rijksdiensten</i>	(286)	(230)	(127)	(27)	(76)	(72)
– <i>Justitie/JR</i>	(452)	(504)	(437)	(244)	(166)	(159)
– <i>overig</i>	(662)	(658)	(705)	(679)	(667)	(667)
2. <i>Huisvesting ten behoeve van Derden</i>	50	10	5	4	2	2

De afgelopen jaren stond de Rijkshuisvesting vooral in het teken van de justitiële sfeer (onder andere extra celcapaciteit). Ook dit jaar is opnieuw extra geld beschikbaar gesteld ten behoeve van het veiligheidsbeleid. De uitbreidingen moeten op zo kort mogelijke termijn worden gerealiseerd. Het zwaartepunt van de totale middelen ten behoeve van Justitie ligt in de periode 1996 tot en met 1998.

De hogere bedragen in de eerdere jaren van de reeks Investeringskosten Rijksdiensten (IKR) zijn deels een gevolg van het feit dat overboekingen door andere departementen slechts bij concrete voornemens plaatsvinden. Voorts heeft er een omzetting plaatsgevonden van een deel van de in het verleden afgesloten leasecontracten in à-fonds-perdu-financiering. Hierdoor is het begrotingsbedrag in 1996 eenmalig verhoogd, terwijl in latere jaren als gevolg van vrijvallende leaselasten een verlaging is aangebracht. Zowel bij de Investeringskosten Rijksdiensten als bij de Justitie-gelden ontstaan fluctuaties door de wisselende opbrengsten uit de verkoop van panden.

De RGD heeft in verband met een afslankingsoperatie besloten de activiteiten voor derden terug te brengen. Vanaf 1997 neemt het budget Huisvesting ten behoeve van Derden daarom sterk af (zie ook afname bij de ontvangsten).

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIB Rijkshuisvesting	136	38	32	30	29	29
1. <i>Huisvesting Rijksdiensten (eigen dienst)</i>	86	28	27	26	27	27
2. <i>Huisvesting ten behoeve van Derden</i>	50	10	5	4	2	2

De incidenteel hogere ontvangsten in 1996 voor de Huisvesting Rijksdiensten zijn het gevolg van enerzijds het op de begroting verantwoorden van ontvangsten en uitgaven (desalderingen) die voorheen buiten begrotingsverband werden geboekt, en anderzijds de terugbetaling door projectontwikkelaars en beleggers van door de RGD gedane voorfinancieringen.

De afnemende ontvangsten bij de Huisvesting ten behoeve van Derden hangen samen met het besluit de activiteiten in dit verband terug te brengen (zie ook afname bij de uitgaven).

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XII Verkeer en Waterstaat	10 548	10 661	11 235	11 312	11 416	11 694
1. <i>Algemeen</i>	5 269	5 526	5 925	6 221	6 525	6 887
– <i>Bijdrage a/h Infracfonds</i>	(4901)	(5169)	(5571)	(5873)	(6180)	(6561)
– <i>Overig</i>	(368)	(357)	(354)	(348)	(345)	(326)
2. <i>Rijkswaterstaat-aangelegenheden</i>	2 037	1 975	2 164	2 038	2 007	1 964
3. <i>Openbaar Vervoer en Goederenvervoer</i>	2 558	2 436	2 441	2 344	2 162	2 153
4. <i>Luchtvaartaanlegenheden</i>	199	245	248	271	280	247
5. <i>Zeescheepvaart en Maritieme Aangelegenheden</i>	161	171	170	150	154	155
6. <i>Telecommunicatie en Postzaken</i>	37	24	24	25	25	25
7. <i>Meteorologische Aangelegenheden</i>	52	65	45	45	44	44
8. <i>Rijksdienst voor het Wegverkeer</i>	234	218	218	218	218	218

De uitgavenontwikkeling op de begroting van Verkeer en Waterstaat vertoont een stijging. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door in de tijd toenemende investeringen in infrastructuur. Dit effect treedt op bij het beleidsterrein Algemene Departementale Aangelegenheden waar de bijdragen van de begroting van Verkeer en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds worden verantwoord.

Op het terrein van de Rijkswaterstaat leidt de beëindiging van taken betreffende de inrichting en ontwikkeling van de IJsselmeerpolders en de Stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg tot een verlaging van uitgaven in 1997. Daarnaast leiden het Deltaplan Grote Rivieren en de uitkeringsregeling op grond van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren tot een daling van het uitgavenniveau. De bouw van de tunnel onder de Westerschelde alsmede de in het Regeerakkoord voorgenomen intensiveringen ten behoeve van «Natuur aan het werk» leiden er toe dat de uitgaven daling op het terrein van de Rijkswaterstaat per saldo over de periode 1996–2001 beperkt is. De incidenteel hogere uitgaven in 1998 worden verklaard door een relatief hoge storting in dat jaar van aandelenkapitaal in de bij wet op te richten naamloze vennootschap belast met het beheer van de Westerscheldetunnel.

De uitgaven voor Openbaar Vervoer en Goederenvervoer dalen. Dit wordt voor het grootste deel verklaard door de beleidsmatige invulling van Regeerakkoord-taakstellingen alsmede door de afname van de exploitatiebijdragen aan de Nederlandse Spoorwegen en de beëindiging van de kapitaaldotatie aan de Vereniging Streekvervoer Nederland.

De in de meerjarenramingen voor Luchtvaartaanlegenheden optredende fluctuaties worden veroorzaakt door de aangebrachte fasering in de geluidsisolatie tweede fase Schiphol en in investeringen in regionale luchthavens.

Door de instelling van het agentschap Rijksdienst voor Radio-communicatie per 1 januari 1996 is de raming voor Telecommunicatie en Postzaken met ingang van 1996 structureel gedaald.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XII Verkeer en Waterstaat	1 876	1 767	1 709	1 985	1 501	1 181
1. <i>Algemeen</i>	41	29	22	4	4	4
2. <i>Rijkswaterstaataangelegenheden</i>	290	172	133	151	151	123
3. <i>Openbaar Vervoer en Goederenvervoer</i>	28	11	17	17	15	15
4. <i>Luchtvaartaanlegenheden</i>	125	127	128	133	134	134
5. <i>Zeescheepvaart en Maritieme Aangelegenheden</i>	71	71	71	68	68	68
6. <i>Telecommunicatie en Postzaken</i>	1 141	1 115	1 089	1 370	883	597
7. <i>Meteorologische Aangelegenheden</i>	0	0	7	2	6	0
8. <i>Rijksdienst voor het Wegverkeer</i>	179	241	241	241	241	241

Op het beleidsterrein Algemeen treedt een daling op van de ontvangsten die met name wordt veroorzaakt door de afnemende omvang van de jaarlijkse bijdrage van het Fonds Economische Structuurversterking (FES) aan enkele kleine projecten uit de investeringsimpuls.

De afname van de ontvangsten bij Rijkswaterstaatsaangelegenheden van 1996 op 1997 hangt samen met de verwachting dat opbrengsten van grondverkopen, die plaatsvinden in kader van de bijna voltooide inrichting en ontwikkeling van de IJsselmeerpolders, na 1996 zullen uitblijven. Daarnaast is onder meer sprake van afnemende ontvangsten uit hoofde van de heffingen op grond van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren. Ontvangsten voor stortingen door derden in het baggerdepot in het Ketelmeer verklaren de toename van de ontvangsten in 1999 en 2000.

Op het beleidsterrein Openbaar Vervoer en Goederenvervoer is vanaf 1996 sprake van dalende ontvangsten als gevolg van de afbouw van de Europese sloopregeling voor de binnenvaart.

De op het beleidsterrein Telecommunicatie en Postzaken zichtbare daling van de ontvangsten hangt samen met het afnemende financiële belang van het Rijk in KPN. Dit vertaalt zich in steeds lagere ontvangsten in de vorm van rente, aflossing en dividend.

De incidentele ontvangsten in de jaren 1998, 1999 en 2000 op het beleidsterrein Meteorologische Aangelegenheden, betreffen de voorfinanciering van nieuwbouw bij het KNMI door de Rijksgebouwendienst.

verplichtingen	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIII Economische Zaken	4 546	3 442	3 299	3 351	3 413	3 303
1. <i>Algemeen</i>	653	632	626	622	622	626
2. <i>Industrieel en Algemeen Technologiebeleid</i>	1 079	817	731	800	770	740
3. <i>Industrie en Dienstenbeleid</i>	66	49	29	29	29	29
4. <i>Regionaal Beleid</i>	311	289	286	270	283	284
5. <i>Diensten, MKB en Ordening</i>	1 042	987	987	982	979	979
7. <i>Buitenlandse Economische Betrekkingen en Export</i>	736	5	5	5	5	5
8. <i>Wet Investeringsrekening</i>	0	0	0	0	0	0
9. <i>Energiebeleid</i>	659	663	635	643	725	640
correctie	- 373	- 415	- 406	- 545	- 697	- 605
totaal uitgaven	4 173	3 027	2 893	2 806	2 716	2 698

Bovenstaande ramingen betreffen verplichtingenbedragen. Vervolgens is een correctiereeks opgenomen om van de verplichtingen naar uitgaven te komen. Onder aan de tabel worden tot slot de totale uitgaven gepresenteerd. De toelichtingen richten zich op de ontwikkelingen in de verplichtingenramingen, omdat deze het bij het Ministerie van Economische Zaken te voeren beleid het beste weerspiegelen.

Het hogere verplichtingenniveau in 1996 op het beleidsterrein Industrieel en Algemeen Technologiebeleid wordt voornamelijk verklaard door de incidentele toevoeging ad 100 miljoen uit het FES ten behoeve van het MARIN (Maritiem Research Instituut Nederland), alsmede door het onder staatsgarantie verstrekte boedekrediet ad 155 miljoen voor Fokker. De schommelingen in de raming na 1998 worden met name verklaard door aan te gane verplichtingen op ruimtevaartprogramma's.

Op hoofdbeleidsterrein Industrie- en Dienstenbeleid wordt het hogere verplichtingenbedrag in 1996 verklaard door het verlenen van 30 miljoen incidentele steun aan de scheepsbouwsector. Ten einde het totaal van de toegezegde overheidsbijdrage aan de Industriefaciliteit op 200 miljoen te houden, wordt het verplichtingenbedrag in 1997 met 20 miljoen verhoogd.

Het hoofdbeleidsterrein Buitenlandse Economische Betrekkingen en Exportbeleid laat vanaf 1997 een zeer sterke daling zien die wordt veroorzaakt door de instelling van de homogene groep Internationale Samenwerking waaronder het grootste gedeelte van dit hoofdbeleidsterrein zal gaan vallen.

Op hoofdbeleidsterrein Energiebeleid spelen twee zaken een rol. Ten eerste wordt in 1996 en 2000 de vierjaarlijkse verplichting ad 75 miljoen aangegaan, samenhangend met de financiering van de Nederlandse bijdrage aan het Euratomprogramma voor de exploitatie van de Hoge Flux Reactor te Petten. Ten tweede is er sprake van een structurele verhoging van het verplichtingenniveau vanaf 1997 met 75 miljoen ten behoeve van de Derde Energienota.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIII Economische Zaken	6 297	5 843	5 153	5 091	4 935	4 821
1. <i>Algemeen</i>	69	67	65	64	64	64
2. <i>Industrieel en Algemeen Technologiebeleid</i>	121	145	139	87	66	61
3. <i>Industrie- en Dienstenbeleid</i>	386	104	59	56	26	25
4. <i>Regionaal Beleid</i>	6	12	4	2	2	2
5. <i>Diensten, MKB en Ordening</i>	161	155	156	156	156	153
7. <i>Buitenlandse Economische Betrekkingen en Export</i>	4	0	0	0	0	0
8. <i>Wet Investeringsrekening</i>	90	45	20	10	5	0
9. <i>Energiebeleid</i>	5 460	5 315	4 710	4 716	4 616	4 516
– <i>Inkomsten uit aardgas</i>	(5120)	(5000)	(4400)	(4400)	(4300)	(4200)
– <i>Overige ontvangsten</i>	(340)	(315)	(310)	(316)	(316)	(316)

De stijging van de ontvangst op hoofdbeleidsterrein Industrieel en Algemeen Technologiebeleid in 1997 ten opzichte van 1996 wordt voornamelijk verklaard door de ontvangst uit het FES ten behoeve van het MARIN. De daling na 1997 wordt met name veroorzaakt door geraamde afnemende terugbetalingen op Technische Ontwikkelingskredieten.

Op hoofdbeleidsterrein Industrie- en Dienstenbeleid worden de relatief hoge ontvangsten in 1996 met name verklaard door het deel van de verkoop van het staatsaandeel DSM dat niet in het FES vloeit (233 miljoen), doch ten gunste van de schuld komt. Daarnaast heeft een aflossing van 28 miljoen plaatsgevonden van een lening aan Hoogovens

en is er extra dividend ontvangen ad 33 miljoen van Alpinvest. In 1997 wordt de hogere ontvangst enerzijds verklaard door extra dividend-ontvangsten Hoogovens ad 14 miljoen en anderzijds door terugbetaling van gedane stortingen in de Industriefaciliteit ad 30 miljoen.

Voor hoofdbeleidsterrein Buitenlandse Economische Betrekkingen en Exportbevordering geldt voor de ontvangsten dat deze, evenals de uitgaven, vanaf 1997 onder de homogene groep Internationale Samenwerking vallen.

De ontvangsten op hoofdbeleidsterrein Wet Investeringsrekening betreffen gedeeltelijke terugbetalingen van WIR-premies door ondernemingen voor bedrijfsmiddelen die binnen de daarvoor gestelde termijn worden afgestoten. De ontvangsten laten een dalend verloop zien omdat de WIR reeds geruime tijd geleden is beëindigd en daardoor in steeds minder gevallen desinvesteringsbetalingen verschuldigd zijn.

Het hogere ontvangstenniveau in 1996 op het hoofdbeleidsterrein Energiebeleid wordt voornamelijk toegeschreven aan de ontwikkeling van de gasbaten. Het hoger niveau in 1996 en 1997 is voornamelijk een gevolg van de koude winter in 1995–1996 en van nabetalingen van buitenlandse afnemers uit hoofde van de in 1995 afgeronde heronderhandelingen.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 239	3 249	3 214	3 167	3 148	3 160
10. Algemeen	330	328	327	331	326	329
11. Internationale Aangelegenheden	46	33	33	33	33	33
12. Landbouw	159	290	270	277	286	286
13. Natuur, Groene Ruimte en Recreatie	1 021	1 048	1 064	1 011	998	1 003
14. Visserijen	19	20	19	13	13	13
15. Milieu, Gezondheid en Kwaliteit	318	215	208	200	197	197
16. Wetenschap en Kennisoverdracht	1 347	1 315	1 292	1 304	1 294	1 299

De daling in de uitgaven op het hoofdbeleidsterrein Internationale Aangelegenheden na 1996 wordt verklaard door de instelling van de homogene groep Internationale Samenwerking.

De toename van de uitgaven van 1996 op 1997 op het hoofdbeleidsterrein Landbouw wordt onder meer veroorzaakt doordat diverse projecten uit hoofde van de Bijdrageregeling Proefprojecten Mestverwerking voor een bedrag van 41 miljoen niet in 1996 maar in 1997 tot betaling komen. Voorts is de toename van de uitgaven na 1996 het gevolg van de toevoeging van gelden aan de begroting ten behoeve van de herstructurering van de glastuinbouw.

Het uitgavenpatroon op het hoofdbeleidsterrein Natuur, Groene Ruimte en Recreatie wordt sterk bepaald door de toevoeging van de middelen, ad 163 miljoen in de jaren 1996–1998, ten behoeve van de aankoop van landbouwgronden ter realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur. Met betrekking tot de regeling Gebiedsgerichte Bestrijding Verdroging (GBV) komen bepaalde uitgaven pas later tot betaling, hetgeen onder andere heeft geleid tot een verlaging van de uitgaven in 1996 en een verhoging in 1999. Op het hoofdbeleidsterrein Visserijen zijn de uitgaven voor de jaren 1996–1998 verhoogd vanwege het pakket van steunmaatregelen ten behoeve van de visserijsector.

Het verhoogde uitgavenniveau in 1996 op het hoofdbeleidsterrein Milieu, Gezondheid en Kwaliteit hangt samen met de in Nederland – en

goeddeels door de EU-gefinancierde – getroffen maatregelen in verband met de gekkekoeienziekte (BSE). De daling van de uitgaven tot en met 1999 is toe te schrijven aan de beperking of beëindiging van enkele subsidieregelingen.

De uitgavendaling van 1996 op 1997 op het hoofdbeleidssterrein Wetenschap en Kennisoverdracht wordt onder meer veroorzaakt doordat subsidiebudgetten met ingang van 1997 vanuit dit hoofdbeleidssterrein zijn overgeheveld naar andere hoofdbeleidssterreinen, in verband met de invoering van het Stimuleringskader Subsidies.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	559	501	514	518	518	499
10. Algemeen	21	19	19	19	19	19
11. Internationale Aangelegenheden	7	6	1	1	1	1
12. Landbouw	50	43	43	53	53	35
13. Natuur, Groene Ruimte en Recreatie	223	226	244	244	244	244
14. Visserijen	8	6	6	6	6	6
15. Milieu, Gezondheid en Kwaliteit	193	145	151	151	151	151
16. Wetenschap en Kennisoverdracht	57	55	49	44	44	44

De afloop in de ontvangsten op het hoofdbeleidssterrein Internationale Aangelegenheden van 1997 op 1998 wordt verklaard door incidentele ontvangsten voor Nederland uit de Internationale Cacao-overeenkomst (ICCO) in de jaren 1995 tot en met 1997 als gevolg van de liquidatie van de buffervoorraad cacao.

De ontvangsten op het hoofdbeleidssterrein Landbouw nemen na 1996 af in verband met het niet laten doorgaan van de ammoniakheffing die met ingang van 1996 was voorzien. Deze daling wordt vanaf 1999 verscherpt, aangezien met ingang van 1998 de mestoverschotheffing komt te vervallen. Deze daling wordt echter deels gemitigeerd door de introductie van een mineralenheffing met ingang van 1998. Het feit dat er in 1999 en 2000 per saldo toch een stijging van de ontvangsten is te zien, hangt samen met de invoering voor twee jaar van een bestemmingsheffing ad. 18 miljoen per jaar ten behoeve van het Mineralen Aangifte Systeem (MINAS).

De oploop in de ontvangsten op het hoofdbeleidssterrein Natuur, Groene Ruimte en Recreatie tot en met 1998 wordt veroorzaakt door toenemende ontvangsten uit de EU-structuurfondsen die aangewend zullen worden in het kader van het Structuurschema Groene Ruimte. Daarnaast stijgen ook geleidelijk de ontvangsten op grond van de begeleidende maatregelen in het kader van het Europese landbouwbeleid.

In 1996 zijn de ontvangsten op het hoofdbeleidssterrein Milieu, Gezondheid en Kwaliteit incidenteel verhoogd in verband met de door de EU toegezegde bijdrage in de kosten die door Nederland zijn gemaakt in verband met de gekkekoeienziekte (BSE). Gecorrigeerd voor deze EU-ontvangst vertonen de ontvangsten op dit hoofdbeleidssterrein een oploop in jaren 1996–1998, die toegeschreven kan worden aan de verhoging van de tarieven van de Rijksdienst voor de Keuring van Vee en Vlees (RVV).

De daling van de ontvangsten tot en met 1998 op het hoofdbeleidssterrein Wetenschap en Kennisoverdracht wordt voornamelijk veroorzaakt door het aflopen van de extra middelen voor onderzoek die

tot en met 1998 zijn toegekend uit hoofde van het FES.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	23 986	23 532	26 145	25 224	25 101	25 119
11. Ministerie	332	324	320	317	317	328
12. Arbeidsmarkt	5 778	5 602	5 591	5 786	5 765	5 757
13. Sociale verzekeringen	7 438	7 543	10 087	10 121	9 960	9 965
14. Bijstandszaken	10 288	9 993	10 093	8 947	9 007	9 033
15. Overig Beleid	149	69	54	52	51	35

De totale uitgaven van Sociale Zaken en Werkgelegenheid laten voor 1996 tot en met 1998 een stijging zien. De stijging treedt vooral op bij de uitgaven op het beleidsterrein Sociale Verzekeringen. De daling in de uitgaven vanaf 1999 is het gevolg van een daling in de uitgaven op het beleidsterrein Bijstandszaken.

De uitgaven op het beleidsterrein Sociale Verzekeringen bestaan grotendeels uit de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) en de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong). De uitgavenstijging in de sociale verzekeringen in 1997 wordt veroorzaakt door de Wajong. Met het wettencomplex Pemba is de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW) komen te vervallen en zijn verschillende nieuwe arbeidsongeschiktheidsregelingen in het leven geroepen. In het kader van de Pemba is voor jonggehandicapten een afzonderlijke arbeidsongeschiktheidsvoorziening getroffen, de Wajong. De voorziening wordt verantwoord op de begroting van SZW en gaat in per 1 januari 1998.

De uitgaven op het beleidsterrein Bijstandszaken worden bepaald door de uitgaven voor de Algemene Bijstandswet (ABW). De daling vanaf 1999 op het beleidsterrein Bijstandszaken wordt veroorzaakt door de voorgenoemen overheveling van het toeslagendeel in de bijstandsuitkeringen naar het Gemeentefonds.

Het beleidsterrein Overig Beleid bestaat uit de uitgaven voor subsidiebeleid, emancipatie, (re)migratie, Tewerkstelling Gewetensbezwaarden Militaire Dienst (TEGMD) en spaarwetten en regelingen. De grote daling tussen 1996 en 1997 op dit beleidsterrein is met name het gevolg van de overheveling van het remigratiebeleid naar de begroting van Binnenlandse Zaken. Voorts dalen de uitgaven met name in 2001 als gevolg van geraamde uitgavenontwikkeling in de Jeugdspaarwet. Deze wet is per 1 januari 1992 ingetrokken. De bedragen op de begroting betreffen een aflopende uitfinanciering van de gepremieerde spaarovereenkomsten.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	801	753	845	841	843	843
11. Algemene ontvangsten	9	9	10	7	7	7
12. Arbeidsmarkt	0	0	0	0	0	0
13. Sociale verzekeringen	731	743	834	834	836	836
14. Bijstandszaken	44	0	0	0	0	0
15. Overig Beleid	16	0	0	0	0	0

De ontvangsten van SZW dalen licht in 1997. Dit wordt met name veroorzaakt door de ontvangstenraming op het beleidsterrein Bijstandszaken. Vanaf 1998 nemen de ontvangsten van SZW evenwel toe. Deze ontwikkeling wordt veroorzaakt door een toename van de ontvangsten op het beleidsterrein Sociale Verzekeringen.

De ontvangsten Sociale Verzekeringen bestaan uit ontvangsten anticumulatie WSW-loon en uit overige ontvangsten sociale verzekeringen. De ontvangsten uit hoofde van anticumulatie WSW-loon stijgen in 1997 en 1998 als gevolg van het arbeidsvoorwaardenakkoord in de WSW. In het akkoord is overeengekomen dat de vrijvallende uren vanwege de 36-urige werkweek worden herbezet. De ontvangsten in verband met de samenloop van uitkeringen en WSW-loon zijn in 1998 hoger dan in 1997. Daarnaast stijgen de ontvangsten vanaf 1998 als gevolg van het wettencomplex Pemba. Uit hoofde van het wettencomplex Pemba is een bedrag van 80 miljoen opgenomen in de raming van de ontvangsten in verband met de uitbreiding van de anticumulatiebepaling in het wettencomplex Pemba. De uitbreiding heeft betrekking op de werkgeverslasten over de bespaarde arbeidsongeschiktheidsuitkering.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport	12 877	9 952	10 140	10 092	10 052	10 038
22. Algemeen	282	296	280	262	263	263
23. Staatstoezicht Volksgezondheid	44	45	46	43	44	44
24. Welzijn	5707	2 356	2 318	2 293	2 263	2 240
25. Volksgezondheid	6 502	6 909	7 156	7 157	7 144	7 155
– Rijksbijdragen AWBZ/ZFW	(5805)	(6041)	(6207)	(6220)	(6193)	(6193)
– Melkertbanen	(283)	(455)	(548)	(551)	(566)	(576)
– Overige Uitgaven	(414)	(413)	(401)	(386)	(385)	(386)
26. Inspectie Gezondheidsbescherming	106	101	99	99	99	99
27. RIVM	235	244	241	239	239	239

De ramingen van de totale uitgaven op de begroting VWS laten een daling zien van 1996 op 1997, met name ten gevolge van de overheveling van de bejaardenoorden van de begroting naar de AWBZ, daarna blijven de uitgaven min of meer op hetzelfde niveau.

De toename in het niveau van de uitgaven in 1997 in vergelijking tot 1996 op het hoofdbeleidsterrein Algemeen wordt veroorzaakt door het feit dat in 1996 de wachtgeldten reeds zijn toegedeeld aan de diverse artikelen, alsmede het feit dat in 1997 extra uitgaven noodzakelijk zijn in verband met de verhuizing van VWS. De afname in de uitgaven in de jaren 1998 en verder is hoofdzakelijk het gevolg van een daling in de reservering voor wachtgeldten en de verwerking van de oplopende taakstellingen apparaatskosten uit het Regeerakkoord.

De belangrijkste reden voor de daling van de uitgaven op het hoofdbeleidsterrein Welzijn in 1997 ten opzichte van 1996 is de overheveling van de bejaardenoorden naar de AWBZ met ingang van 1997. In samenhang hiermee wordt het hoofdbeleidsterrein Welzijn verlaagd en het hoofdbeleidsterrein Volksgezondheid verhoogd (zie hierna). Andere factoren die leiden tot een afname in de Welzijnsuitgaven vanaf 1997 zijn ten eerste een verwacht lager beroep op de uitkeringen en pensioenen voor oorlogsgetroffenen en ten tweede kortingen op welzijns subsidies.

De stijging van de uitgaven op het beleidsterrein Volksgezondheid vanaf 1997 en latere jaren ten opzichte van 1996 is het gevolg van een aantal ontwikkelingen. In de eerste plaats wordt in verband met de overheveling

van de bejaardenoorden naar het AWBZ de Rijksbijdragen aan de Ziekenfondsverzekering verhoogd. De totale verhoging is in de meerjarencijfers niet zichtbaar vanwege het feit dat het niveau van de Rijksbijdragen in 1997 aanzienlijk lager ligt dan in 1996 (dit als gevolg van de incidentele verhoging van de Rijksbijdrage aan het Ziekenfonds in 1996). Een andere verklarende factor voor de toename van het uitgavniveau op het hoofdbeleidsterrein Volksgezondheid wordt gevormd door de toedeling van de intensiveringsgelden aan de VWS-begroting ten behoeve van de werkgelegenheid in de zorgsector (de zogenaamde Melkertbanen). De daling van de overige uitgaven op het hoofdbeleidsterrein Volksgezondheid wordt veroorzaakt door de overheveling van het inserviceonderwijs en de paramedische opleidingen naar het Ministerie van OCenW en in eerdere jaren aangebrachte kortingen op volksgezondheidssubsidies.

De daling in de uitgaven ten behoeve van de Inspectie Gezondheidsbescherming in de jaren 1997 en later ten opzichte van 1996 hangt samen met het aflopend budget van post-actieven.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport	231	232	233	219	219	219
22. Algemeen	7	5	5	5	5	5
23. Staatstoezicht Volksgezondheid	11	11	15	2	2	2
24. Welzijn	73	63	63	63	63	63
25. Volksgezondheid	12	15	15	15	15	15
26. Inspectie Gezondheidsbescherming	1	1	1	1	1	1
27. RIVM	128	137	135	134	134	134

Het verloop van de ontvangsten Staatstoezicht Volksgezondheid wordt veroorzaakt door de in het kader van de Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (BIG) vereiste registratie (waarvoor leges moeten worden betaald) van beroepsbeoefenaren. In de eerste jaren zullen beroepsbeoefenaren die reeds een diploma hebben, zich registreren, daarna zullen louter nog diegenen die na aanvang van de BIG-registratie hun diploma zullen behalen, zich laten registreren.

Het hogere niveau van ontvangsten bij het hoofdbeleidsterrein Welzijn in 1996 ten opzichte van 1997 en latere jaren wordt enerzijds verklaard door de eenmalig hogere opbrengsten uit hoofde van de afrekening van in het verleden te hoog verstrekte subsidievoorschotten en anderzijds door eenmalig hogere ontvangsten in verband met de verkoop van accommodaties van voorzieningen die in het kader van de jeugdhulpverlening gesubsidieerd worden.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ontwikkelingssamenwerking						
1. Begrotingsbezwaar	6777					
Internationale Samenwerking	0	7 341	7 642	7 983	8 373	8 778
1. <i>Algemeen</i>	0	814	791	791	782	775
2. <i>Vrede en Veiligheid</i>	0	826	851	866	881	896
3. <i>Sociale, Economische en Institutionele Ontwikkeling</i>	0	4 086	4 281	4 503	4 679	4 908
4. <i>Midden- en Oost-Europa</i>	0	251	235	216	214	216
5. <i>Exportbevordering</i>	0	156	135	135	129	128
6. <i>Milieu- en Natuur²</i>	0	396	404	419	435	456
7. <i>Onderwijs en Cultuur</i>	0	444	459	464	470	477
8. <i>Nederlandse Antillen en Aruba</i>	0	343	296	285	285	285
9. <i>Nog te verdelen</i>	0	25	191	304	498	637

² Exclusief de programma's, of activiteiten die opgenomen zijn binnen beleidsveld 3 (Sociale, Economische en Institutionele Ontwikkeling) en 4 (Midden- en Oost-Europa).

Met ingang van 1997 is de homogene groep Internationale Samenwerking gevormd. In de nota Herijking van het buitenlands beleid is de samenstelling van deze groep vastgelegd. De uitgaven voor internationale samenwerking stijgen door de koppeling van de omvang aan de ontwikkeling van het Bruto Nationaal Product.

De verlaging na 1997 van het beleidsveld Algemeen wordt met name veroorzaakt doordat Nederland in 1997 voorzitter is van de Europese Unie. Een geleidelijke verhoging van de noodhulp leidt tot een stijging bij het beleidsveld Vrede en Veiligheid. De stijging bij het beleidsveld Sociale, Economische en Institutionele Ontwikkeling zal ten goede komen aan gezondheidszorg, sociale infrastructuur, macro-economische hulp en schuldverlichting. Ook worden op dit beleidsveld vanaf 1997 meer middelen uitgetrokken voor medefinanciering van projecten van particuliere organisaties. De verlaging vanaf 1997 bij het beleidsveld Midden- en Oost-Europa wordt vooral veroorzaakt door de toedeling van de tranche 1997 voor handhaving van het Midden- en Oost-Europabeleid. De tranche 1997 is ook de oorzaak van de verlaging bij de meerjarencijfers van het beleidsveld Exportbevordering.

Vanaf 1997 worden bij het beleidsveld Milieu en Natuur meer middelen uitgegeven aan milieubeleid in ontwikkelingslanden. Ook leiden extra middelen voor onderwijs in ontwikkelingslanden vanaf 1997 tot een verhoging bij het beleidsveld Onderwijs en Cultuur. Bij het Kabinet voor de Nederlandse Antillen en Aruba is de onderuitputting in 1995 toegevoegd aan de daaropvolgende jaren, en veroorzaakt de daling van 1997 tot 1999. De olopende bedragen in de post Nog te verdelen zullen jaarlijks in tranches worden toegevoegd aan de daarvoor in aanmerking komende beleidsterreinen.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Internationale Samenwerking	1	219	183	183	182	181

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Omvang homogene groep	0	7 640	8 009	8 388	8 779	9 185
1. <i>Uitgaven minus ontvangsten</i>	0	7 122	7 459	7 800	8 191	8 596
2. <i>Toerekeningen</i>	0	518	549	588	588	588

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Gemeentefonds	18 266	20 717	20 832	22 365	22 325	22 330

In de periode 1996–2001 nemen de uitgaven van het Gemeentefonds toe met 4064 miljoen. Dit bedrag wordt voornamelijk bepaald door het saldo van het accres over 1997, het gemeentelijke aandeel in de bijstandslasten en de overheveling van middelen voor de huisvesting onderwijs als onderdeel van de Decentralisatie-impuls (ad 1697 miljoen structureel).

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Provinciefonds	1 736	1 629	1 629	1 649	1 656	1 656

Van 1996 op 1997 dalen de uitgaven van het Provinciefonds met 80 miljoen. Deze daling wordt voornamelijk veroorzaakt door de verruiming van het provinciaal belastinggebied onder gelijktijdige verlaging van de algemene uitkering uit het Provinciefonds met ingang 1 april 1996.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Accres Gemeentefonds en Provinciefonds	0	0	745	1 555	2 425	3 328

Het betreft een raming van het accres volgens de normeringssystematiek voor het Gemeentefonds voor de jaren 1996 tot en met 2001 op basis van de meest recente inzichten in de ontwikkeling van de rijksuitgaven.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Infrastructuurfonds	6 573	7 145	7 810	8 128	8 348	7 667
1. <i>Rijkswegen</i>	2 188	2 307	2 443	2 414	2 359	2 363
2. <i>Vaarwegen</i>	638	567	639	620	615	612
3. <i>Railwegen</i>	2 544	3 130	3 312	3 708	4 015	3 363
4. <i>Regionale lokale projecten</i>	1 119	1 060	1 266	1 288	1 313	1 309
5. <i>Algemene uitgaven</i>	83	81	150	98	44	20

De stijging van de uitgaven voor het Infrastructuurfonds wordt voor een belangrijk gedeelte veroorzaakt door het tot uitvoering komen van een aantal grote infrastructurele werken. De stijging op het beleidsterrein Railwegen hangt grotendeels samen met de oplopende uitgavenramingen voor de projecten Betuweroute en Hogesnelheidslijn-Zuid. De daling in 2001 ten opzichte van 2000 wordt goeddeels veroorzaakt door het kasritme waarin de FES-bijdrage beschikbaar komt voor projecten op het Infrastructuurfonds. Bij de regionale projecten is de stijgende uitgavenontwikkeling het gevolg van de investeringsimpuls en VINEX-akkoorden met betrekking tot investeringen in infrastructuur voor het stadsgewestelijk openbaar vervoer.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Infrastructuurfonds	6 324	7 008	7 636	8 000	8 265	7 667
1. <i>Rijkswegen</i>	233	139	130	86	67	62
2. <i>Vaarwegen</i>	19	59	62	67	48	52
3. <i>Railwegen</i>	18	3	0	0	0	0
5. <i>Algemene ontvangsten</i>	3	3	3	3	3	111
7. <i>Bijdragen ten laste van andere begrotingen</i>	6 052	6 804	7 441	7 844	8 147	7 442

De daling van ontvangsten op het beleidsterrein Rijkswegen wordt verklaard door een afname van het aantal projecten waarvoor bijdragen van derden kunnen worden ontvangen.

Op het beleidsterrein Vaarwegen is er in 1996 sprake van relatief lage ontvangsten. Dit is het gevolg van vertraging die optreedt bij een aantal projecten, waaronder de verdieping van de Westerschelde en de Rolbrug Westsluis Terneuzen.

Het ontvangstenverloop op het beleidsterrein Railwegen wordt bepaald door meer incidenteel dan structureel van aard zijnde bijdragen van derden voor de aanleg van railinfrastructuur. Daarnaast wordt een te hoge bijdrage voor infrastructuur openbaar vervoer of goederenvervoer in voorafgaande jaren in 1996 als ontvangst opgenomen.

Op Algemene Ontvangsten is in het jaar 2001 een verwachte bijdrage van de EU-structuurfondsen geparkeerd. Deze bijdrage wordt ingezet in het kader van de investeringsimpuls. Zodra vaststaat wanneer deze bijdrage wordt ontvangen, wordt zij verwerkt op de artikelen die onderdeel zijn van de investeringsimpuls.

De stijging van de bijdragen ten laste van andere begrotingen tot 2000 en de daling hiervan in 2001, hangt voor het overgrote deel samen met het ritme waarin de FES-bijdragen aan de infrastructuurprojecten beschikbaar komt. Dit is in de eerste plaats afhankelijk van de kasruimte

binnen het FES en in de tweede plaats van de financieringsbehoefte bij de projectrealisaties.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Fonds Economische Structuur – versterking	1 284	1 814	2 153	2 015	2 028	926

Het FES is een verdeelfonds. Het kasritme van de bijdragen uit het fonds wordt bepaald door de financieringsbehoefte van goedgekeurde FES-projecten binnen de budgettaire randvoorwaarden van de FES-wet. Het overgrote deel van de FES-bijdragen wordt overgeheveld naar het Infrastructuurfonds.

De stijging tot 2000 wordt met name veroorzaakt door de financieringsbehoefte bij de Betuweroute en de Hogesnelheidslijn. In 2001 legt het tegen die tijd afgenomen positief saldo uit voorgaande jaren van het fonds beperkingen op aan de bijdrage uit het fonds.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Fonds Economische Structuur – versterking	4 318	800	700	600	600	600

Inzake de Common-Area in het Eemsgebied is een tussenuitspraak gedaan. De totale ontvangsten vanwege de Common-Area bedraagt 2¾ miljard. Hier wordt het niet-belastingsontvangsten gedeelte vermeld. De eerder als voorfinanciering van de Common-Areabatens gebruikte opbrengsten uit verkoop van deelnemingen, vallen voor dat bedrag vrij. De regering heeft besloten die in het FES te laten. Van de nieuwe ruimte in het FES zal 2 miljard worden ingezet voor projecten in het kader van Samen Werken aan Bereikbaarheid. Het restant ad ¾ miljard zal worden aangewend voor binnen het FES passende projecten in de sfeer van energiebesparing en beperking CO₂-uitstoot.

De incidenteel hoge FES-ontvangsten in 1996 worden daarnaast veroorzaakt door het ten gunste van het fonds gebrachte deel van de opbrengst uit de verkoop van staatsdeelnemingen (DSM).

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Prijsbijstelling/Indexering Studiefinanciering	0	769	1 865	3 062	4 280	5 524

Op de aanvullende post Prijsbijstelling/Indexering WSF worden de uitgaven geraamd die voortvloeien uit de wens rekening te houden met optredende prijsstijgingen. Voor de raming wordt gebruik gemaakt van de meest recente inzichten van het Centraal Planbureau, zoals opgenomen in de Macro Economische Verkenning, en rekenveronderstellingen voor latere jaren. De oploop in de bedragen wordt veroorzaakt door de tranchewijze opbouw van deze post.

De prijsbijstelling bevat de raming van de uitgaven die voortvloeien uit prijsstijgingen op de Rijksbegroting in ruime zin. De Indexering Studie-

financiering bevat de uitgavenraming voor de indexering van de normbedragen in de studiefinanciering voor de kosten van levensonderhoud en ziektekosten.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nominale bijstelling AKW/ Koppeling uitkeringen	2	300	- 174	64	379	698
<i>AKW</i>	0	78	191	308	411	513
<i>WKA</i>	2	222	- 365	- 244	- 32	185

In verband met de afwijkende systematiek ten opzichte van de prijsbijstelling, wordt de indexering van de Algemene Kinderbijslagwet aan de ontwikkeling van het prijsindexcijfer op deze aanvullende post geraamd. Ten gevolge van de cumulatie van de opeenvolgende jaarlijkse tranches neemt de uitgavenraming toe. De budgettaire consequenties van de volledige koppeling tranche 1997 is eveneens in de ramingen verwerkt.

De verklaring voor de neerwaartse uitgavenontwikkeling bij de kosten koppeling van 1997 op 1998 ligt in de introductie van het wettencomplex *Pemba* met ingang van 1998. Ten gevolge van aanpassingen in het bruto/netto-traject vindt een neerwaartse bijstelling van 0,6 miljard plaats. De opwaartse ontwikkeling van de uitgavenraming vanaf 1998 wordt met name veroorzaakt door de opgenomen veronderstellingen aangaande de kosten voor de koppeling (halve koppeling in 1998 en vanaf 1999 volledige koppeling).

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Arbeidsvoorwaarden	153	1 472	3 417	5 312	7 313	9 140
1. <i>Loonbijstelling</i>	56	1 425	3 300	5 136	7 053	8 950
2. <i>Wachtgelden en Herstructureringsmiddelen</i>	97	47	117	176	260	190

Op de aanvullende post *Arbeidsvoorwaarden* worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de rijksbegroting op het kostenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen teneinde de begrotingsuitgaven van constante naar lopende prijzen te brengen. De reservering bestaat uit diverse elementen, zoals de kabinetsbijdrage voor de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector, de ontwikkeling van de incidentele looncomponent en de werkgeverpremies in de sociale zekerheid (voor ambtenaren). Daarnaast is een reservering voor uitverdieneffecten in de vorm van herstructureringsmiddelen en wachtgelden opgenomen.

Uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Belastingafdrachten aan de Europese Unie	7 498	7 475	7 282	7 127	7 427	7 773
1. <i>Invoerrechten</i>	3 510	3 585	3 560	3 532	3 662	3 831
2. <i>BTW-afdrachten</i>	3 988	3 890	3 722	3 595	3 765	3 942

De invoerrechten stijgen door een verwachte toename van het volume van de invoer. Tot 1999 wordt deze toename deels tenietgedaan door de bij de GATT/Uruquay-ronde afgesproken tariefsverlagingen.

Door het nieuwe Eigen-Middelenbesluit dalen de BTW-afdrachten tot en met 1999.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nader te bepalen/nader te verdelen	- 677	37	600	811	1 065	1 123

Het niveau van de aanvullende post wordt in 1996 bepaald door de (negatieve) correctieboekingen uit hoofde van de ramingstechnische veronderstelling rond de eindejaarsmarge 1996. De oploop die in de daaropvolgende jaren optreedt, is het gevolg van het reserveren van de in het Regeerakkoord vrijgemaakte ruimte voor intensivering. Voor 1997 is deze ruimte (met doorloop) nagenoeg uitgedeeld naar de begrotingen. De oplopende ruimte na 1997 is vooralsnog gereserveerd op deze aanvullende post. Vanaf 1998 zijn op deze aanvullende post tevens onderwijs-uitgaven in verband met asielzoekers geraamd.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nader te bepalen/nader te verdelen	1 500	1 050	50	20	0	0

Op de aanvullende post is voor 1996 een bedrag geraamd voor ontvangsten buiten de sfeer van de microlasten (tevens niet relevant voor het beleidsrelevant tekort) en voor 1997 en later zijn bedragen geraamd voor de afstoot van (on)roerende zaken bij de Defensie.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Consolidatie rijksbegroting	- 7 001	- 7 297	- 8 063	- 8 215	- 8 524	- 7 422

De post Consolidatie laat tussen 1996 en 2000 een toename en daarna een afname in 2001 zien, voornamelijk als gevolg van het verloop van de bijdragen aan het Infrastructuurfonds uit de begroting van Verkeer en waterstaat en uit het Fonds Economische Structuurversterking.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sociale Zekerheid	98 438	100 376	101 175	101 675	103 253	104 992
<i>Begrotingsgefinancierd</i>						
1. Arbeidsmarkt	4 480	4 471	4 459	4 492	4 469	4 461
2. Sociale Verzekeringen	7 438	7 543	10 087	10 121	9 960	9 965
3. Bijstandszaken	10 336	9 993	10 093	8 947	9 007	9 033
<i>Premiegefinancierd</i>						
1. Werknemersverzekeringen	22 694	22 352	33 146	33 445	33 615	33 948
2. Volksverzekeringen	53 593	55 618	42 141	43 004	44 064	44 950
3. Overige Verzekeringen			1196	1 252	1 283	1 335
4. Nominaal	0	398	53	414	854	1 300
5. Overig	-57					

De uitgaven op het beleidsterrein Sociale Verzekeringen bestaan grotendeels uit de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) en de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong). De uitgavenstijging in de sociale verzekeringen in 1998 ten opzichte van 1997 wordt veroorzaakt door de Wajong. Met het wettencomplex Pemba (Premie-differentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheid) is de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW) komen te vervallen en zijn twee nieuwe arbeidsongeschiktheidsregelingen in het leven geroepen. In het kader van de Pemba is voor jonggehandicapten een afzonderlijke arbeidsongeschiktheidsvoorziening getroffen, de Wajong. De voorziening wordt verantwoord op de begroting van SZW en gaat in per 1 januari 1998.

De daling vanaf 1999 op het beleidsterrein Bijstandszaken vindt haar oorzaak in de voorgenomen overheveling van het toeslagdeel in de bijstandsuitkeringen naar het Gemeentefonds.

Ook op het beleidsterrein Werknemersverzekeringen stijgen de uitgaven van 1997 op 1998. Deze stijging wordt eveneens veroorzaakt door het wettencomplex Pemba. Er vindt een verschuiving plaats van de AAW naar de WAO, waardoor de WAO-uitkeringslasten stijgen.

Het hierboven reeds genoemde afschaffen van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW) komt in de cijfers tot uiting in een daling van de uitkeringslasten van de volksverzekeringen in 1998 ten opzichte van 1997.

Onder Overige Verzekeringen is opgenomen de Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ). De invoering van deze regeling, die onderdeel uitmaakt van het wettencomplex Pemba, is voorzien op 1-1-98.

De uitgaven op het beleidsterrein Nominaal zijn het saldo van de kosten van de nominale bijstelling AKW, de kosten van de koppeling en de loon-prijsbijstelling. De daling van 1997 op 1998 wordt in grote mate veroorzaakt door de introductie van Pemba, wat een neerwaarts effect op de bijstand heeft, en de introductie van de Wajong. De oploop na 1997 hangt samen met de koppelingssystematiek waardoor een trapsgewijze opbouw van de uitgaven plaatsvindt.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sociale Zekerheid	53	300	732	730	731	731
1. Overige Ontvangsten	9	300	732	730	731	731
2. Bijstandszaken	44					

De ontvangsten Sociale Verzekeringen bestaan uit ontvangsten anti-cumulatie WSW-loon en uit overige ontvangsten sociale verzekeringen. De stijging van de ontvangsten in 1997 wordt veroorzaakt door introductie van de rijksbijdrage in de AOW. Deze wordt op het ontvangstenartikel technisch tegengeboekt. De stijging in de ontvangsten van 1997 op 1998 laat zich in grote mate verklaren door de introductie van Pemba. Daarnaast stijgen de ontvangsten uit hoofde van anticumulatie WSW-loon in 1997 en 1998 als gevolg van het arbeidsvoorwaardenakkoord in de WSW. In het akkoord is overeengekomen dat de vrijvallende uren vanwege de 36-urige werkweek worden herbezet. De ontvangsten die hieruit voortvloeien in verband met de samenloop van uitkeringen en WSW-loon zijn in 1997 hoger dan in 1996.

Op het beleidsterrein Bijstandszaken worden ontvangsten uit hoofde van vaststellings- en maatregelenbeleid verantwoord. Deze ontvangsten worden pro memorie geraamd op de begroting. Het verschil tussen 1996 en 1997 wordt verklaard doordat in 1996 reeds middelen zijn ontvangen, terwijl voor de volgende jaren de ontvangsten pro memorie worden geraamd.

uitgaven	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Zorg	63 724	68 209	71 131	73 657	76 657	77 146
Begrotingsgefinancierde uitgaven						
22. Algemeen	39	31	26	24	25	22
23. Staatstoezicht Volksgez.	44	45	46	43	44	44
24. Welzijn	3 361	64	64	65	65	65
25. Volksgezondheid	6 462	6 869	7 116	7 117	7 104	7 114
26. Inspectie Gezondheidsbescherming	106	101	99	99	99	99
27. RIVM	235	244	241	239	239	239
80. Prijsbijstelling	0	45	116	187	261	337
81. Loonbijstelling	42	180	347	503	654	802
86. Nader te bepalen/te verdelen ombuigingen	- 24	0	80	162	157	161
Premiegefinancierde uitgaven						
01. Ziekenhuizen, Specialisten en Vervoer	19 652	20 056	19 751	19 994	20 243	20 495
02. Geestelijke Gezondheidszorg	4317	4 390	4 473	4 541	4 608	4 676
03. Gehandicaptenzorg	5 545	5 648	5 791	5 866	5 931	5 997
04. Ouderenzorg	5 856	11 413	11 585	11 671	11 757	11 844
05. Extramurale Voorzieningen	8 130	8 343	8 424	8 506	8 588	8 671
06. Farmaceutische Hulp en Hulpmiddelen	6 306	6 265	6 475	6 744	7 023	7 314
07. Preventieve Zorg	193	195	197	199	201	203
08. Beheer en Diversen	2 386	2 400	2 428	2 436	2 640	2 861
09. Aanvullende Post	1 074	1 920	3 873	5 261	7 018	8 834

Algemeen

Het saldo van uitgaven en ontvangsten in deze Horizontale Toelichting komt overeen met de netto BKZ-uitgaven zoals die zijn weergegeven in het JOZ 1997 en hoofdstuk 3 van deze Miljoenennota. De afzonderlijke uitgaven- en ontvangstenstanden wijken vanwege de bruto verwerking van de Rijksbijdragen af van de afzonderlijke uitgaven- en ontvangstenstanden in het JOZ 1997 en hoofdstuk 3 van deze Miljoenennota.

De toename van de uitgaven (in lopende prijzen) voor de jaren 1996-2001 is een saldo van plussen en minnen. In de eerste plaats is er een toename als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling en van de volumegroei met 1,3%. Daarentegen leiden de Regeerakkoord-taakstellingen voor de zorgsector in deze kabinetsperiode tot een daling

van de netto-uitgaven met 1250 miljoen in 1996 oplopend naar 2450 miljoen structureel vanaf 1998 en latere jaren. Afgezien van de bovengestane ontwikkeling in de meerjarencijfers in verband met de 1,3% volumegroei en de loon- en prijsbijstelling zijn er op enkele beleids-terreinen specifieke redenen aan te geven voor de ontwikkeling in de meerjarencijfers.

Specifiek

Begrotingsgefinancierde uitgaven:

De belangrijkste reden voor de daling van de uitgaven op het hoofd-beleidsterrein Welzijn in 1997 ten opzichte van 1996 is de overheveling van de bejaardenoorden naar de AWBZ met ingang van 1997. In samenhang hiermee wordt het hoofdbeleidsterrein Welzijn verlaagd en het hoofdbeleidsterrein Volksgezondheid verhoogd (zie hierna).

De stijging van de uitgaven op het beleidsterrein Volksgezondheid vanaf 1997 en latere jaren ten opzichte van 1996 is het gevolg van een aantal ontwikkelingen. In de eerste plaats worden in verband met de overheveling van de bejaardenoorden naar de AWBZ de Rijksbijdragen aan de Ziekenfondsverzekering verhoogd. De totale verhoging is in de meerjarencijfers niet zichtbaar vanwege het feit dat het niveau van de Rijksbijdragen in 1997 aanzienlijk lager ligt dan in 1996 (dit als gevolg van de incidentele verhoging van de Rijksbijdrage aan het Ziekenfonds in 1996). Een andere verklarende factor voor de toename van het uitgavenniveau op het hoofdbeleidsterrein Volksgezondheid wordt gevormd door de toedeling van de intensiveringsgelden aan de VWS-begroting ten behoeve van de werkgelegenheid in de zorgsector (de zogenaamde Melkertbanen). Daarnaast dalen de uitgaven op het hoofdbeleidsterrein Volksgezondheid door de overheveling van het inserviceonderwijs en de paramedische opleidingen naar het Ministerie van OCenW en in eerdere jaren aangebrachte kortingen op volksgezondheidssubsidies.

De daling in de uitgaven ten behoeve van de Inspectie Gezondheidsbescherming in de jaren 1997 en later ten opzichte van 1996 hangt samen met het aflopend budget van post-actieven.

Premiegefinancierde uitgaven:

Het hogere niveau van de uitgaven in de sector ouderenzorg in 1997 en latere jaren ten opzichte van 1996 houdt verband met de overheveling van de bejaardenoorden naar de AWBZ. Daarnaast vindt er een technische correctie (verlaging) plaats op de uitgaven in 1996.

ontvangsten	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Zorg	8754	12 172	12 760	12 933	13 244	13 638
Ontvangsten op de rijksbegroting						
22. Algemeen	0	0	0	0	0	0
23. Staatstoezicht Volksgezondheid	11	11	15	2	2	2
24. Welzijn	4	4	4	4	4	4
25. Volksgezondheid	12	15	15	15	15	15
26. Inspectie Gezondheidsbescherming	1	1	1	1	1	1
27. RIVM	128	137	135	134	134	134
Ontvangsten premiesector						
01. Ziekenhuizen, Specialisten en Vervoer	435	446	451	456	461	466
02. Geestelijke Gezondheidszorg	206	211	217	220	223	226
03. Gehandicaptenzorg	523	536	552	559	565	571
04. Ouderenzorg	586	2 448	2 481	2 500	2 516	2 532
05. Extramurale Voorzieningen	909	997	1 007	1 015	1 024	1 033
06. Farmaceutische Hulp en Hulpmiddelen	94	108	112	116	120	124
08. Beheer en Diversen	19	19	19	19	19	19
09. Aanvullende Post	14	1 024	1 192	1 151	1 273	1 465
10. Rijksbijdragen	5 804	6 041	6 207	6 220	6 193	6 173
11. AP Loonbijstelling en Rijksbijdrage	0	132	247	352	460	569
12. AP Prijsbijstelling en Rijksbijdrage	0	42	105	169	235	304

Ontvangsten op de rijksbegroting:

Het verloop in het meerjarencijfer van het ontvangstenartikel Staatstoezicht Volksgezondheid wordt veroorzaakt door de in het kader van de Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (BIG) vereiste registratie van beroepsbeoefenaren. Verwacht wordt dat in de eerste jaren beroepsbeoefenaren die reeds een diploma hebben, zich zullen registreren. In de jaren daarna liggen de ontvangsten aanzienlijk lager aangezien louter nog diegenen die na aanvang van de BIG-registratie hun diploma zullen behalen, zich zullen laten registreren.

De lagere ontvangsten op het terrein van de Volksgezondheid in 1996 ten opzichte van 1997 en latere jaren zijn het gevolg van een eenmalige lagere realisatie van terugbetaling van te hoog verstrekte subsidievoorschotten.

Ontvangsten Premiesector:

De lagere ontvangsten in de sector ouderenzorg in 1996 ten opzichte van 1997 en latere jaren wordt veroorzaakt door een technische correctie op de eigen bijdragen aan de bejaardenoorden.

Het hoge niveau van ontvangstenraming op de aanvullende post vanaf 1997 ten opzichte van 1996 hangt samen met de verwachte hogere ontvangsten als gevolg van de invoering van de eigen bijdragen in de ziekenfondswet.

6 Verticale toelichting 1995–2001

Inleiding

De verticale toelichting bevat een overzicht van de beleidsmatig interessante mutaties voor alle begrotingen die zich hebben voorgedaan na de Miljoenennota 1996. Het betreft mutaties op de rijksbegroting, inclusief het begrotingsgefinancierde deel van de sociale zekerheid en de zorg op de begrotingen van SZW en VWS, en tot slot mutaties voor het geheel van de sociale zekerheid en de zorg (zowel begrotings- als premiegefinancierd).

Per begroting wordt een cijfermatige tabel gepresenteerd gevolgd door een toelichting. Mutaties die groter zijn dan 25 miljoen worden separaat in de tabel gepresenteerd en vervolgens toegelicht.

In de tabel wordt de volgende indeling aangehouden: mee- en tegenvallers, beleidsmatige mutaties, desalderingen en overboekingen. De laatste twee categorieën zijn technisch van aard. Daar waar mee- en/of tegenvallers vanwege het feit dat ze onder een budgetteringsafspraken vallen, als beleidsmatig zijn aangeduid, wordt dit vermeld.

Zoals gebruikelijk bevat het overzicht ook de mutaties die niet relevant zijn voor een ijklijn. Deze mutaties worden separaat in de tabel gepresenteerd.

De totalen per begroting worden in eerste instantie exclusief de bedragen die onder de homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS) vallen gepresenteerd. Middels een aansluitregel wordt het totaal van de begroting dat onder de hgIS valt zichtbaar gemaakt. De laatste regel geeft per begroting de totaalstand inclusief hgIS aan. Mutaties die optreden binnen hgIS worden, conform de systematiek zoals die gold bij Ontwikkelingssamenwerking, niet zichtbaar bij de verticale toelichting van de desbetreffende begroting maar worden gepresenteerd en toegelicht in de verticale toelichting van hgIS.

Puur technische exercities, zoals de uitdeling loon- en prijsbijstelling en de toevoeging uit hoofde van de eindejaarsmarge, worden niet in dit overzicht gepresenteerd, terwille van de leesbaarheid. De post diversen wordt niet toegelicht tenzij er beleidsmatig interessante mutaties onder vallen (< 25 miljoen); deze zullen dan separaat worden toegelicht.

I HUIS DER KONINGIN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	12,8	12,9	12,9	12,9	12,9	12,9	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 0,1						
	-0,1						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>			0,3	0,3	0,3	0,3	
			0,3	0,3	0,3	0,3	
Extrapolatie							13,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 0,2	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	
STAND MILJOENENNOTA 1997	12,6	12,9	13,1	13,1	13,1	13,1	13,1

II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	272,1	259,3	266,3	251,8	253,6	253,8	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 5,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
	- 5,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	1,1	15,5	- 3,8	2,0	2,0	2,0	
	1,1	15,5	- 3,8	2,0	2,0	2,0	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	0,4	0,8	0,3	0,3	0,3	0,3	
	0,4	0,8	0,3	0,3	0,3	0,3	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	0,5	4,5	6,7	5,8	5,0	4,5	
	0,5	4,5	6,7	5,8	5,0	4,5	
Extrapolatie							264,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 3,1	21,9	4,1	9,1	8,2	7,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997	269,0	281,2	270,4	260,9	261,8	261,5	264,5

II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	8,3	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 1,3	- 2,2	- 0,8	- 0,8	- 0,8	- 0,8	
	- 1,3	- 2,2	- 0,8	- 0,8	- 0,8	- 0,8	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	0,4	0,8	0,3	0,3	0,3	0,3	
	0,4	0,8	0,3	0,3	0,3	0,3	
Extrapolatie							7,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 0,9	- 1,3	- 0,5	- 0,5	- 0,5	- 0,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997	7,4	6,7	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5

III ALGEMENE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	50,2	49,0	48,6	48,6	48,7	48,9	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 0,6						
	- 0,6						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 0,1	1,9	2,4				
	- 0,1	1,9	2,4				
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 0,4	0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	
	- 0,4	0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	0,2	0,7	1,7	1,7	1,6	1,5	
	0,2	0,7	1,7	1,7	1,6	1,5	
Extrapolatie							50,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 0,9	2,9	3,7	1,4	1,3	1,2	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	49,3	51,9	52,3	50,0	50,0	50,1	50,6

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal Internationale Samenwerking			8,3	15,0	15,0	7,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	49,3	51,9	60,6	65,0	65,0	57,1	50,6

III ALGEMENE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	5,4	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	1,2						
	1,2						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>		0,1					
		0,1					
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 0,4	0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	
	- 0,4	0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	- 0,3	
Extrapolatie							4,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,9	0,5	- 0,2	- 0,2	- 0,2	- 0,2	
STAND MILJOENENNOTA 1997	6,3	4,8	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1

IV KABINET VOOR NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	3,8	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 0,3		0,2	0,2	0,2	0,2	
	- 0,3		0,2	0,2	0,2	0,2	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>			0,8	0,6	0,6	0,6	
			0,8	0,6	0,6	0,6	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	- 0,3	- 0,5	- 0,1	- 0,1		0,2	
	- 0,3	- 0,5	- 0,1	- 0,1		0,2	
Extrapolatie							15,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 0,6	- 0,5	1,0	0,8	0,8	1,0	
Instelling hglS			10,9	10,7	10,7	10,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	3,2	3,4	15,7	15,3	15,2	15,4	15,4
Totaal Internationale Samenwerking			321,6	274,7	263,1	263,1	263,1
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	3,2	3,4	337,3	290,0	278,3	278,5	278,5

IV KABINET VOOR NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	38,7	26,5	23,7	23,6	23,4	23,4	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	2,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
	2,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
Extrapolatie							0,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	2,7	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	
Instelling hglS			-24,0	- 23,9	- 23,7	- 23,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	41,4	27,0	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Totaal Internationale Samenwerking			55,6	24,8	24,6	24,8	24,6
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	41,4	27,0	55,8	24,9	24,8	24,8	24,8

V BUITENLANDSE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	1 976,9	3 578,6	4 286,5	4 792,6	5 496,2	5 623,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
vierde eigen middel	16,4	- 900,0	- 548,0	- 111,0	- 94,0	- 186,0	
diversen	- 14,2						
	2,2	- 900,0	- 548,0	- 111,0	- 94,0	- 186,0	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	1,1	8,2	10,6	7,1	6,7	5,8	
	1,1	8,2	10,6	7,1	6,7	5,8	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen		0,6					
		0,6					
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	1,5	- 3,0	2,5	2,2	1,5	0,8	
	1,5	- 3,0	2,5	2,2	1,5	0,8	
Extrapolatie							5 241,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	4,7	- 894,3	- 534,7	- 101,6	- 85,6	- 179,3	
Instelling hgIS			-238,2	- 232,6	- 234,6	- 233,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	1 981,6	2 684,3	3 513,6	4 458,4	5 176,0	5 210,7	5 241,7
Totaal Internationale Samenwerking			5 624,8	5 886,3	6 137,3	6 389,3	6 815,2
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	1 981,6	2 684,3	9 138,4	10 344,7	11 313,3	11 600,0	12 056,9

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De afdrachten van het vierde eigen middel zijn in 1996 met 900 miljoen verlaagd door een verrekening van de onderuitputting op de Europese uitgaven in 1995. De verlaging vanaf 1997 wordt veroorzaakt doordat een lager uitgavenniveau van de EU-begroting is verondersteld. Voor 1997 betekent dit een verlaging van de BNP-afdracht van circa 500 miljoen. Bovendien wordt verondersteld dat in 1996 een onderuitputting optreedt op het landbouwhoofdstuk van de EU-begroting van 500 miljoen ECU die in 1997 leidt tot een lagere BNP-afdracht van 50 miljoen. Voor de jaren na 1997 is rekening gehouden met de veranderde macro-economische inzichten. Daarnaast wordt de onderuitputting op het landbouwhoofdstuk van de EU-begroting geraamd op 1 miljard ECU, waardoor de BNP-afdracht structureel 100 miljoen lager geraamd wordt.

V BUITENLANDSE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	102,3	102,2	93,5	88,5	89,0	88,8	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	6,7						
	6,7						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	1,1	2,7	0,1	0,1	0,1	0,1	
	1,1	2,7	0,1	0,1	0,1	0,1	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen		0,6					
		0,6					
Extrapolatie							5,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	7,9	3,3	0,2	0,2	0,2	0,1	
Instelling hglS			-88,2	-83,2	-83,2	-83,2	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	110,2	105,5	5,5	5,5	6,0	5,7	5,7
Totaal Internationale Samenwerking			99,9	95,0	95,0	95,0	95,0
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	110,2	105,5	105,4	100,5	101,0	100,7	100,7

VI JUSTITIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	5 898,4	5 825,7	4 794,1	4 809,8	4 827,9	4 847,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> lagere uitgaven opvang asiel diversen	-220,7 -8,8	-35,0 17,0	20,0	20,0	20,0	20,0	
	-229,5	-18,0	20,0	20,0	20,0	20,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> bestrijding jeugdcriminaliteit			25,0	25,0	25,0	30,0	
overige besparingen			-25,2	-50,6	-60,6	-60,6	
uitbreiding celcapaciteit		60,0	80,7	139,9	150,0	171,9	
verbetering strafrechtsketen (Van Traa)			150,0	95,0	90,0	90,0	
diversen	35,7	5,4	42,4	-0,6	-5,6	-5,6	
	35,7	65,4	272,9	208,7	198,8	225,7	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
uitgaven Korps Landelijke Politie Diensten	32,5						
diversen	2,4	10,0	- 16,3	- 16,3	- 16,3	- 16,3	
	34,9	10,0	- 16,3	- 16,3	- 16,3	- 16,3	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
van aanvullende post asiel: toelating & opvang			738,0	518,8	464,2	464,2	
van ap: cluster II gelden openbaar ministerie en							
rechters			33,0	33,0	33,0	33,0	
diversen	15,8	69,2	114,8	112,2	107,9	99,7	
	15,8	69,2	885,8	664,0	605,1	596,9	
Extrapolatie							5 692,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 142,8	126,6	1 162,4	876,5	807,6	826,2	
Instelling hgIS			-0,7	- 0,7	- 0,7	- 0,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	5 755,6	5 952,3	5 955,8	5 685,6	5 634,8	5 672,5	5 692,6
Totaal Internationale Samenwerking			3,7	0,7	0,7	0,7	0,7
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	5 755,6	5 952,3	5 959,5	5 686,3	5 635,5	5 673,2	5 693,3

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De kosten van de opvang van asielzoekers zijn in 1995 ruim 220 miljoen meegevallen door de afnemende instroom van asielzoekers. De meevaller ad 35 miljoen in 1996 is een saldo van de meevallende ontwikkeling door de afnemende instroom van asielzoekers en een tegenvallende ontwikkeling (vertraging) in de afhandeling van oude asielverzoeken (met als gevolg hogere opvangkosten).

Beleidsmatige mutaties

In de sfeer van de kindbescherming, de gezinsvoogdij en buitenjustitiële afdoeningen (HALT) worden structureel intensiveringen ad 30 miljoen gepleegd ter preventie en bestrijding van de jeugdcriminaliteit.

Er worden besparingen gerealiseerd uit hoofde van onder andere efficiencyverbeteringen bij het Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD), het meer langs bestuursrechtelijke weg in plaats van via het strafrecht afdoen van overtredingen, de uitbreiding van de toepassing van een versoerd regime in gevangnissen en de vergroting van de zelfwerkzaamheid van asielzoekers.

De uitgaven van de Dienst Justitiële Inrichtingen nemen toe als gevolg van de voorgenomen uitbreiding van de celcapaciteit met circa 1800 plaatsen.

Mede naar aanleiding van de uitkomsten van de parlementaire enquête (Commissie-Van Traa) inzake opsporing, wordt de strafrechtsketen verbeterd door middel van maatregelen ter versterking van de recherchefunctie en de verbetering van de rechterlijke organisatie.

Desalderingen

De divisie Informatietechnologie van het KLPD heeft in 1995 meer diensten geleverd dan was geraamd. Omdat de kosten daarvan volledig worden doorberekend aan de afnemers, is bij de KLPD in 1995 zowel een uitgaven- als een ontvangstenstijging opgetreden van 32,5 miljoen.

Overboekingen

De op de aanvullende post Asielzoekers geraamde budgetten ten behoeve van de toelating en opvang van asielzoekers zijn vanaf 1997 structureel overgeboekt naar de Justitiebegroting.

De tranche 1997 ad 33 miljoen van de Regeerakkoordgelden uit het intensiveringscluster «veiligheid» is aan de Justitiebegroting toegevoegd. De middelen zullen met name worden ingezet voor de reorganisatie van het Openbaar Ministerie (OM) en de toegenomen werklust van de Zittende Magistratuur (ZM) als gevolg van de uitbreiding van de politie, waartoe bij Regeerakkoord is besloten.

VI JUSTITIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	1 253,3	1 315,7	1 354,2	1 394,0	1 394,0	1 394,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
boeten en transacties	- 60,0						
plukze	- 25,0						
diversen	17,6						
	- 67,4						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
afschaffing bijdrage Ontwikkelingssamenwerking aan asiel			- 389,9	- 389,9	- 389,9	- 389,9	
ontvangsten griffierechten			32,8	60,0	67,0	75,0	
diversen		- 3,5	- 21,3	- 40,5	- 40,5	- 40,5	
		- 3,5	- 378,4	- 370,4	- 363,4	- 355,4	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
ontvangsten Korps Landelijke Politie Diensten	32,5						
diversen	2,4	10,0	- 16,3	- 16,3	- 16,3	- 16,3	
	34,9	10,0	- 16,3	- 16,3	- 16,3	- 16,3	
Extrapolatie							1 022,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 32,6	6,5	- 394,7	- 386,7	- 379,7	- 371,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997	1 220,7	1 322,2	959,5	1 007,3	1 014,3	1 022,3	1 022,3

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

De ontvangsten uit hoofde van Boeten en Transacties (B&T) zijn in 1995 60 miljoen lager uitgevallen dan geraamd als gevolg van een gemiddeld lager boetetarief dan waarmee was gerekend en door een vertraging van de invoering van de indexering van de boetetarieven.

De ontvangsten uit ontneming van crimineel verkregen vermogen (Plukze) zijn, mede als gevolg van de lange behandelduur van ontnemingsprocedures, in 1995 tegengevallen met 25 miljoen.

Beleidsmatige mutaties

Als gevolg van de vorming van de homogene groep Internationale Samenwerking worden vanaf 1997 de uitgaven voor de opvang van asielzoekers niet meer doorberekend aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De bijdrage ad 389,9 miljoen van Buitenlandse Zaken aan Justitie is daarom afgeschaft.

De ontvangsten griffierechten stijgen als gevolg van de indexatie van de griffierechten per 01-01-1997 en het doorzetten van de autonome groei van relatief ingewikkelde zaken, waarvoor een hoog griffierecht verschuldigd is. Ook de voorgenomen herijking van de bestaande griffierechten zal bijdragen aan de hogere ontvangsten.

Desalderingen

Zie de toelichting bij de uitgaven.

VII BINNENLANDSE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	6 874,5	7 003,5	6 943,3	7 001,2	7 071,5	7 128,3	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
afoming afdrachtskorting Melkertbanen		- 29,0	- 51,0	- 46,0	- 42,0	- 22,0	
gemeentelijke projecten	- 34,1						
Indonesische pensioenen		- 9,0	- 16,0	- 23,0	- 32,0	- 34,0	
diversen	- 114,9	4,9					
	- 149,0	- 33,1	- 67,0	- 69,0	- 74,0	- 56,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diverse maatregelen			- 45,4	- 46,8	- 46,8	- 46,8	
dotatie grotestedenbeleid	100,0						
nabetalingen waterschade		35,0					
politiesterkte en informatietechnologie zwaailichten-			32,0	86,0	187,0	213,0	
sector		34,0	- 21,4	- 20,6	- 21,1	- 21,3	
diversen							
	100,0	69,0	- 34,8	18,6	119,1	144,9	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
aandeel justitie in selectie- en opleidingsinstituut							
politie	34,6						
diversen	21,0	38,4	- 6,4	- 6,4	- 6,4	- 6,4	
	<u>55,6</u>	<u>38,4</u>	<u>- 6,4</u>	<u>- 6,4</u>	<u>- 6,4</u>	<u>- 6,4</u>	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
cluster 1 Melkertbanen tranche '97			97,0	194,0	193,0	193,0	
cluster 2 veiligheid			67,0	67,0	67,0	67,0	
van aanvullende post asiel: VVTV en politiesterkte			207,4	243,4	238,4	238,4	
van SZW: remigratiebeleid			62,0	66,3	70,6	70,6	
diversen	58,0	67,1	- 70,3	- 72,1	- 72,1	- 79,5	
	<u>58,0</u>	<u>67,1</u>	<u>363,1</u>	<u>498,6</u>	<u>496,9</u>	<u>489,5</u>	
Extrapolatie							7 731,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	64,3	141,5	254,8	441,8	535,6	572,0	
Instelling hglS			-0,5	- 0,5	- 0,5	- 0,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	6 938,8	7 145,0	7 197,6	7 442,5	7 606,6	7 699,8	7 731,0
Totaal Internationale Samenwerking			3,0	0,5	0,5	0,5	0,5
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	6 938,8	7 145,0	7 200,6	7 443,0	7 607,1	7 700,3	7 731,5

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Als gevolg van twee afdrachtskortingen hoeven gemeenten per Melkertbaan minder aan loonbelasting af te dragen, waardoor de geraamde uitgaven neerwaarts kunnen worden bijgesteld.

Vertraging in de uitvoering van gemeentelijke projecten, die gedeeltelijk werd veroorzaakt door bezwaarschriften, heeft ertoe geleid dat de betalingen en afrekeningen bij diverse gemeentelijke investeringsprojecten zijn uitgesteld.

De lagere uitgaven ten behoeve van de rechtspositie van post-actieven en hun nabestaanden in Indonesië en Nieuw-Guinea worden veroorzaakt door een afname van het aantal uitkeringsgerechtigden.

Beleidsmatige mutaties

Bij de begrotingsvoorbereiding 1997 is besloten tot een uitgavenbeperking van in totaal bijna 47 miljoen structureel. Ruim 31 miljoen van deze uitgavenbeperking heeft betrekking op een efficiencykorting op het Fonds Sociale Vernieuwing (exclusief dak- en thuislozen, verslavingszorg en HALT-projecten).

Conform de wens van de Tweede Kamer is in 1995 100 miljoen vrijgemaakt voor maatregelen ten behoeve van de stedelijke economie, zoals de actieplannen Werk en Economie.

De verhoging van de raming betreft de nog in 1996 af te wikkelen schades watersnood 1995.

Ter intensivering van de interne veiligheid zijn er extra middelen toegevoegd voor de verbetering van de informatietechnologie van de

zwaailichtensector (politie, brandweer en ambulance-hulpverlening). Voorts is extra geld uitgetrokken om de politiesterkte uit te breiden met in totaal 1000 agenten.

Desalderingen

Als gevolg van de jaarlijkse bijdrage van het Ministerie van Justitie aan het Landelijke Selectie- en Opleidingsinstituut Politie is de begroting in 1995 met circa 35 miljoen verhoogd.

Overboekingen

In navolging van de afspraken uit het Regeerakkoord worden de intensiveringen uit de clusters in tranches aan de begroting toegevoegd. De overboekingen uit de clusters 1 (Melkertbanen) en 2 (Veiligheid) vloeien uit deze afspraak voort.

De middelen van de aanvullende post Asielzoekers worden structureel overgeboekt naar de begrotingen van de bij het asioldossier betrokken departementen, waaronder Binnenlandse Zaken, i.c. voor de VVTV-regeling en de politiesterkte.

Mede naar aanleiding van de wens van de Tweede Kamer heeft de regering besloten het remigratiebeleid voort te zetten. Per 1 januari 1997 zal de beleidsverantwoordelijkheid overgaan van de Minister van SZW naar de Minister van Binnenlandse Zaken. De op de begroting van SZW voor dat doel gereserveerde middelen worden overgeheveld naar de begroting van Binnenlandse Zaken.

VII BINNENLANDSE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	495,6	429,1	443,3	458,0	488,6	447,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
afgifte reisdocumenten	28,0						
diversen	46,6						
	74,6						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
asielzoekerscentra uit Ontwikkelingssamenwerking			- 25,0	- 25,0	- 25,0	- 25,0	
storting Nationaal Rampenfonds		35,0					
diversen		- 22,0	5,3	7,2	9,4	11,5	
		13,0	- 19,7	- 17,8	- 15,6	- 13,5	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
aandeel justitie in selectie- en opleidingsinstituut							
politie	34,6						
diversen	21,1	38,4	- 6,4	- 6,4	- 6,4	- 6,4	
	55,7	38,4	- 6,4	- 6,4	- 6,4	- 6,4	
Extrapolatie							430,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	130,3	51,4	- 26,0	- 24,1	- 21,9	- 19,8	
STAND MILJOENENNOTA 1997	625,9	480,5	417,3	433,9	466,7	427,9	430,0

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

De hogere ontvangsten ad 28 miljoen in 1995 worden veroorzaakt door een hogere dan geraamde afzet van reisdocumenten, met name van de nieuwe Europese identiteitskaart. Ook de veranderde systematiek inzake de afdracht van leges van reisdocumenten heeft bijgedragen aan incidenteel hogere ontvangsten.

Beleidsmatige mutaties

Als gevolg van de vorming van de hgIS worden vanaf 1997 de uitgaven voor de opvang van vluchtelingen en asielzoekers door Binnenlandse Zaken niet meer doorberekend aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het Nationaal Rampenfonds zal het overschot in het fonds van 35 miljoen in 1996 afdragen aan het Rijk. Dit bedrag dient ter dekking van door het Rijk afgewikkelde particuliere schades.

Desalderingen

Zie de toelichting bij de uitgaven.

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	37 784,9	37 887,3	36 270,7	36 738,8	37 373,8	37 413,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
cao onderwijs	- 83,9	83,9					
incidentele loonsommutatie	27,0	58,0					
leerlingenvolume		- 16,3	- 34,0	- 63,0	- 103,0	- 151,9	
studiefinanciering leerlingenvolume	- 31,1	- 58,4	- 118,1	- 137,4	- 166,1	- 122,0	
teveel betaalde studiefinanciering		34,0	28,0	22,0	17,0	17,0	
wachtgelden			60,0	60,0	50,0	50,0	
diversen	- 10,6	94,5	37,3	- 19,9	- 25,2	- 52,6	
	- 98,6	195,7	- 26,8	- 138,3	- 227,3	- 259,5	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
buffers participatiefonds	- 70,0	35,0					
cultuur in de plus			31,7	22,7	22,7	22,7	
diverse maatregelen			- 22,7	- 34,3	- 41,3	- 48,3	
dotatie monumentenzorg	275,0						
fiscale faciliteit leerlingwezen		- 5,0	- 22,7	- 34,6	- 40,0	- 40,0	
impuls informatie technologie			10,0	20,0	30,0	30,0	
invoering onderwijsnummer				- 4,8	- 31,0	- 32,0	
kwaliteitsbeleid onderwijs/wachtgelden		150,0	175,0	200,0	225,0	250,0	
maatregelen participatiefonds			- 60,0	- 60,0	- 50,0	- 50,0	
maatregelen SF/MBO			- 12,0	- 66,0	- 98,0	- 124,0	
onderwijsassistenten basisonderwijs		42,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
overheveling inserviceonderwijs en paramedische opleidingen			96,8	212,3	212,3	212,3	
rente verkoop MBO-gebouwen			- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	
studeerbaarheidsfonds		66,0	140,0	43,2	- 231,8	- 17,4	
weglek pro rato lesgeld			10,0	33,3	33,3	33,3	
diversen	3,0	- 64,7	- 178,5	- 147,6	245,2	94,5	
	208,0	223,3	239,6	256,2	348,4	403,1	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	81,7	112,3	- 17,0	- 16,4	- 6,4	- 5,8	
	81,7	112,3	- 17,0	- 16,4	- 6,4	- 5,8	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
cao onderwijssector	118,4						
indexering studiefinanciering		43,0	36,9	31,9	28,0	26,8	
leerlingenvolume asielzoekers			113,4				
diversen	165,6	280,6	580,9	584,3	594,9	599,7	
	284,0	323,6	731,2	616,2	622,9	626,5	
Niet tot een ijklijn behorend							
indexering studiefinanciering		36,9	40,1	46,0	50,3	53,2	
rentedragende leningen	- 90,8	- 100,0	- 100,0	- 100,0	- 100,0	- 100,0	
	- 90,8	- 63,1	- 59,9	- 54,0	- 49,7	- 46,8	
Extrapolatie							38 435,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	384,5	791,7	867,3	663,9	688,2	717,9	
Instelling hglS			63,0	62,1	62,1	62,1	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	38 169,4	38 679,0	37 201,0	37 464,8	38 124,1	38 193,7	38 435,5
Totaal Internationale Samenwerking			96,2	97,2	97,2	97,2	97,2
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	38 169,4	38 679,0	37 297,2	37 562,0	38 221,3	38 290,9	38 532,7

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Een gedeelte, ten bedrage van circa 84 miljoen, van het bij Najaarsnota 1995 ter beschikking gestelde voorschot voor de in 1995 afgesloten CAO is niet in dat jaar, maar pas in 1996 tot betaling gekomen.

In 1995 is op basis van de realisaties de raming voor dat jaar aangepast met circa 27 miljoen. Tevens is de doorwerking naar 1996 van de incidentele loonontwikkeling in het Primair Onderwijs voor de tranches 1994, 1995 en 1996 herberekend, mede op basis van de realisatiecijfers uit voorgaande jaren. Het betreft een opwaartse bijstelling van circa 60 miljoen in 1996.

In het Primair, Voortgezet en Beroepsonderwijs is sprake van een daling van het aantal leerlingen ten opzichte van eerdere ramingen, hetgeen leidt tot een meevaller van ruim 16 miljoen in 1996, oplopend tot circa 152 miljoen in 2000.

Op het beleidsterrein Studiefinanciering is sprake van een meevaller in de basisbeurs en de aanvullende beurs als gevolg van de daling in de studentenaantallen.

De door de Informatie Beheergroep geconstateerde te veel betaalde studiefinanciering (achterstallig lager recht) leiden tot een opwaartse aanpassing van de raming van de relevante uitgaven.

Een volledige doorwerking van de wachtgeldtegevaller in 1995 zou een structurele verhoging van de wachtgeldramingen van 160 tot 150 miljoen betekenen. In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1997 is de wachtgeldraming met 100 miljoen structureel opgehoogd (zie beleidsma-

tige mutaties). Voor de overige potentiële tegenvaller van 60 miljoen in 1997 aflopend tot 50 miljoen in 1999 worden door het Participatiefonds maatregelen getroffen (zie ook beleidsmatige mutaties).

Beleidsmatige mutaties

Ten tijde van de Najaarsnota 1995 zijn de overgangs- en solvabiliteitsbuffers van het Participatiefonds ingezet ter dekking van de wachtgeldproblematiek. In 1996 wordt de buffer van het Participatiefonds voor een bedrag van 35 miljoen hersteld.

In het kader van Cultuur in de plus/Cultuurnota 1997–2000 zijn extra middelen toegevoegd aan de OCenW-begroting. De uitgavenraming is verhoogd met een bedrag van circa 32 miljoen in 1997 aflopend tot circa 23 miljoen in 2000.

Besloten is in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1997 tot uitgavenbesparende maatregelen, oplopend van 22,7 miljoen in 1997 tot 48,3 miljoen in 2000, in het kunstvakonderwijs en de overige onderwijssectoren.

Overeenkomstig de in de Voorjaarsnota 1995 neergelegde intentie, is uit de additionele onderuitputting op de Rijksbegroting in enge zin in 1995 een dotatie van 275 miljoen verstrekt voor de monumentenzorg.

De fiscale stimulering van het leerlingwezen vanaf 1 januari 1996 zal naar verwachting leiden tot een verschuiving in de onderwijsdeelname van het kort middelbaar beroepsonderwijs naar het leerlingwezen. Hierdoor zullen zich besparingen voordoen in de reguliere bekostiging aangezien het leerlingwezen een minder kostbare onderwijssoort is dan het kort middelbaar beroepsonderwijs. Tevens zullen er besparingen optreden bij de studiefinanciering aangezien leerlingen in het leerlingwezen geen recht op studiefinanciering hebben.

Voor informatietechnologie in het onderwijsveld is een bedrag van 10 miljoen in 1997 oplopend tot 30 miljoen in 2000 beschikbaar gesteld.

De invoering van het onderwijsnummer leidt ertoe dat eventuele dubbeltellingen in het aantal leerlingen verminderd worden. Dit levert een besparing op van circa 5 miljoen in 1998 oplopend tot circa 32 miljoen in 2000.

Voor kwaliteitsverbetering en de wachtgeldproblematiek in de onderwijssector is een bedrag van 150 miljoen in 1996 oplopend tot 250 miljoen in 2000 beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn deels ingezet ten behoeve van het nieuwe CAO-akkoord in de onderwijssector. Het restant is ingezet voor de wachtgeldproblematiek.

Ter beperking van de wachtgelduitgaven is met het Participatiefonds een akkoord gesloten. Dit akkoord voorziet onder meer in een aanscherping van de instroomtoets en differentiatie in de premiestelling voor scholen. Met deze maatregelen wordt de doorwerking van de wachtgeldproblematiek uit 1995 voor een bedrag van 60 miljoen in 1997 en 1998 en circa 50 miljoen in 1999 en verdere jaren opgelost.

Bij de begrotingsvoorbereiding 1997 is besloten tot een taakstelling op de studiefinanciering bij het Middelbaar Beroepsonderwijs. Het betreft een bedrag van 12 miljoen in 1997 oplopend tot 124 miljoen in 2000 waarvoor de relevante uitgaven voor de studiefinanciering zijn verlaagd.

Met het oog op een impuls voor het basisonderwijs is een bedrag van jaarlijks 100 miljoen beschikbaar gesteld voor het aanstellen van onderwijsassistenten. In 1996 bedragen de kosten 42 miljoen als gevolg van het schooljaareffect.

Als gevolg van de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de paramedische opleidingen en het inserviceonderwijs van het Ministerie van VWS naar het Ministerie van OCenW per 1 januari 1997 respectievelijk 1 augustus 1997 worden de voor dit onderwijs geraamde uitgaven eveneens overgeheveld.

Aangezien de eerder geraamde opbrengst voor de verkoop van de gebouwen van het Middelbaar Beroepsonderwijs ad 350 miljoen komt te vervallen (zie toelichting bij de ontvangsten), vallen de hiermee samenhangende structurele uitgaven ad 28 miljoen in verband met de te betalen rente vanaf 1997 vrij.

Het beschikbare budget voor investeringen in kwaliteit en studeerbaarheid is via interne herschikkingen en een intertemporele compensatie herverdeeld over de periode 1996 tot 2000 zodat reeds met ingang van 1996 een aanvang kan worden gemaakt met investeringen in kwaliteit en studeerbaarheid.

Met ingang van het schooljaar 1997/1998 zal direct vanaf het 16e jaar lesgeld worden geheven (zie toelichting bij de ontvangsten). De verhoging van de les gelden leidt via de tegemoetkoming in de studiekosten tot extra uitgaven van 10 miljoen in 1997 en 33 miljoen in 1998 en verdere jaren.

Overboekingen

Ter voorfinanciering van het in 1995 afgesloten CAO-akkoord in de onderwijssector heeft een bijstelling ad 118,4 miljoen uit de aanvullende post Loonbijstelling plaatsgevonden. Dit bedrag is in mindering gebracht op de uitdeling van de loonbijstelling aan OCenW in 1996.

De tranche 1996 voor de indexering van de normbedragen van de studiefinanciering is overgeboekt van de aanvullende post Indexering Studiefinanciering naar de OCenW-begroting. Voor de relevante uitgaven betreft het een reeks van circa 43 miljoen in 1996 aflopend tot circa 27 miljoen in 2000.

De geraamde uitgaven voor het onderwijs aan leerplichtige asielzoekers en VVTV-ers zijn voor 1997 van de aanvullende post Asielzoekers overgeboekt naar de OCenW-begroting. Het betreft een bedrag van circa 113 miljoen.

Niet tot een ijklijn behorend

De tranche 1996 voor de indexering van de normbedragen van de studiefinanciering is overgeboekt van de aanvullende post Indexering Studiefinanciering naar de OCenW-begroting. Voor de niet-relevante uitgaven betreft het een reeks van circa 37 miljoen in 1996 oplopend tot circa 53 miljoen in 2000.

Het beroep van studenten op rentedragende leningen komt lager uit dan geraamd. In 1995 betreft de verlaging een bedrag van circa 91 miljoen. De meerjarige doorwerking van de verlaging van de niet-relevante uitgaven aan studieleningen bedraagt 100 miljoen.

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	3 289,2	3 686,0	3 175,6	3 224,7	3 185,1	3 166,9	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
kortlopende schulden studiefinanciering	- 32,1	30,0					
relevante studieleningen		23,7	43,6	7,1	10,6	51,2	
studiefinanciering: leerlingenvolume		- 18,6	- 21,5	- 24,4	- 25,7	- 25,5	
diversen	- 20,1	66,2	- 7,0	- 7,0	- 7,0	- 7,0	
	- 52,2	101,3	15,1	- 24,3	- 22,1	18,7	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
ijking lesgeld cursusjaar 96/97		- 38,2	- 42,3	- 41,4	- 42,3	- 43,4	
pro rato lesgeld			25,0	83,3	83,3	83,3	
diversen		- 13,7	- 32,1	- 64,6	- 71,5	- 71,7	
		<u>- 51,9</u>	<u>- 49,4</u>	<u>- 22,7</u>	<u>- 30,5</u>	<u>- 31,8</u>	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	81,7	112,3	- 17,0	- 16,4	- 6,4	- 5,8	
	<u>81,7</u>	<u>112,3</u>	<u>- 17,0</u>	<u>- 16,4</u>	<u>- 6,4</u>	<u>- 5,8</u>	
Niet tot een ijklijn behorend							
ontvangsten studiefinanciering		15,8	61,5	93,1	109,9	116,6	
verkoop gebouwen Middelbaar Beroepsonderwijs		- 350,0					
verkoop Nederlands Omroepproductiebedrijf		- 155,0	155,0				
diversen	2,8						
	<u>2,8</u>	<u>- 489,2</u>	<u>216,5</u>	<u>93,1</u>	<u>109,9</u>	<u>116,6</u>	
Extrapolatie							3 252,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	32,5	- 327,3	165,3	29,9	51,0	97,8	
STAND MILJOENENNOTA 1997	3 321,7	3 358,7	3 340,9	3 254,6	3 236,1	3 264,7	3 252,6

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

De ontvangsten op kortlopende schulden zijn in 1995 circa 32 miljoen lager uitgekomen dan geraamd. Op basis van extrapolatiegegevens wordt in 1996 een meevaller van 30 miljoen verwacht.

Als gevolg van een veranderd aflossingsgedrag is de ontvangstenraming van de relevante leningen opwaarts bijgesteld.

De dalende leerlingaantallen hebben naast meevallers in de uitgaven voor de studiefinanciering ook lagere lesgeldontvangsten tot gevolg.

Beleidsmatige mutaties

De lesgeldontvangsten voor het schooljaar '96/'97 worden neerwaarts aangepast in verband met het besluit een minder hoge lesgeldverhoging door te voeren. Dit leidt vanaf 1996 tot lagere lesgeldontvangsten van circa 38 miljoen in 1996 tot circa 43 miljoen in 2000.

Besloten is tot invoering van de lesgeldplicht vanaf het 16e jaar. Dit leidt tot extra lesgeldontvangsten van 25 miljoen in 1997 oplopend tot ruim 83 miljoen in 1998 en verdere jaren.

Niet tot een ijklijn behorend

Op basis van recente realisatiecijfers wordt structureel een hogere aflossing op studieleningen geraamd. De hogere aflossing heeft te maken met de cohortsgewijze groei van de populatie 'aflossers' die geheel of gedeeltelijk vanaf 1992 niet-relevante leningen heeft opgenomen en die nu aflossen.

In tegenstelling tot de eerdere beslissing zal de overdracht van de gebouwen van het Middelbaar Beroepsonderwijs waarvan het economisch eigendom tot nu toe berustte bij de Staat «om niet» plaatsvinden. Als gevolg hiervan vervalt de eerder voorziene eenmalige opbrengst van 350 miljoen in 1996 (zie ook de vrijgevallen structurele rente-uitgaven bij de beleidsmatige uitgavenmutaties).

De verkoop van het Nederlands Omroepproductiebedrijf zal niet in 1996 maar in 1997 plaatsvinden. Om aan de gewijzigde situatie tegemoet te komen, is de stelpost voor de (gedeeltelijke) opbrengst van 155 miljoen thans in 1997 in de raming opgenomen.

IXA NATIONALE SCHULD

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	28 944,7	29 490,2	31 009,4	32 446,0	34 086,8	35 552,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
disconto Dutch Treasury Certificates	- 189,0	106,0	- 82,4				
rente portefeuille staatsschuld	- 74,9						
rente-effect lagere financieringstekorten en lagere rente			- 612,3	- 1 299,6	- 1 242,6	- 1 147,5	
rente-effect uitvoering 1995		- 12,7	- 27,2	- 27,1	- 27,0	- 33,0	
rente-effect uitvoering 1996		415,5	- 80,9	- 78,4	- 53,5	- 54,5	
vervroegde aflossing: boete	1,5	64,5					
diversen	- 20,2	- 3,7	1,2	16,5	14,6	10,1	
	- 282,6	569,6	- 801,6	- 1 388,6	- 1 308,4	- 1 224,9	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
afschaffing portefeuille staatsschuld		- 80,0	- 80,0	- 80,0	- 80,0	- 80,0	
rente-effect gedeeltelijke verkoop staatsdeelnemingen			- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	
		- 80,0	- 108,0	- 108,0	- 108,0	- 108,0	
Niet tot een ijklijn behorend							
agio bij inkoop van schuld		45,8					
disagio	13,6	465,8					
	13,6	511,6					
Extrapolatie							35 176,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 269,1	1 001,2	- 909,6	- 1 496,6	- 1 416,4	- 1 332,9	
STAND MILJOENENNOTA 1997	28 675,6	30 491,4	30 099,8	30 949,4	32 670,4	34 219,1	35 176,8

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Door een lager disconto op de Dutch Treasury Certificates (DTC's) en kortere looptijden dan geraamd is in 1995 een meevaller van 189 miljoen gerealiseerd. In 1996 treedt een tegenvaller op als gevolg van de herplaatsing van DTC's. Door de lagere rekenrente treedt in 1997 een uitgavenmeevaller op.

In 1995 is een geringer beroep gedaan op de portefeuille staatsschuld dan geraamd (zie ook beleidsmatige mutaties). Dit heeft geleid tot lagere

niet-relevante uitgaven (aankoop: –1,93 miljard) en ontvangsten (verkoop: –1,89 miljard) en daarmee ook tot lagere relevante rente-uitgaven (74,9 miljoen) en lagere rente-ontvangsten (70,6 miljoen) op de samenhangende renteposten.

Door een lagere rekenrente op de nog uit te geven staatsleningen en lagere feitelijke financieringstekorten mede als gevolg van de verlaging van het schatkistsaldo treedt met ingang van 1997 een structurele rentemeevaller op.

In de tweede helft van 1995 is geleend tegen een lagere lange rente dan verondersteld bij de raming Miljoenennota 1996. Dit leidt tot structurele rentemeevallers met ingang van 1996.

In 1996 zijn verschillende «dure» lopende leningen vervroegd afgelost, teneinde een bedrijfseconomisch voordeel te behalen. Dit is gefinancierd door de heropening van «goedkope» leningen. Dit leidt tot hogere rente-uitgaven in 1996 omdat in 1996 nog rentebetalingen moesten worden gedaan op twee heropende leningen (de 6,25%-lening per 1998 en de 8,25%-lening per 2002). Hiertegenover staat de door beleggers bijbetaalde rente (zie ontvangsten). Met ingang van 1997 leidt deze vervroegde aflossing per saldo tot rentemeevallers. Het vervroegd aflossen betekent overigens wel dat boetes worden betaald.

In 1995 heeft de Staat ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten 1,5 miljoen aan boetes betaald. In 1996 is hieraan 64,5 miljoen betaald.

Beleidsmatige mutaties

Gebleken is dat de portefeuille staatsschuld (de zogeheten interventieportefeuille) de laatste jaren niet of nauwelijks is gebruikt. Daarom is hij met ingang van 1996 afgeschaft. Dit betekent dat zowel niet-relevante uitgaven als ontvangsten (de interventieportefeuille zelf) zijn verlaagd met elk twee miljard en dat daarnaast de relevante uitgaven en ontvangsten (de met de interventieportefeuille samenhangende rente en kosten) zijn verlaagd met elk 80 miljoen.

In verband met de verwachte gedeeltelijke verkoop van staatsdeelnemingen worden met ingang van 1997 een structurele rentemeevaller van 28 miljoen verwacht.

Niet tot een ijklijn behorend

Bij de inkoop van oude schuld heeft de staat in 1996 45,8 miljoen aan agio betaald.

In de tweede helft van 1995 is 13,6 miljoen aan disagio ingeboekt. In 1996 is tot nu toe 465,8 miljoen aan disagio ingeboekt.

IXA NATIONALE SCHULD

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	429,3	368,8	368,8	368,8	368,8	368,8	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
bijbetaalde rente	57,2	480,9					
rente portefeuille staatsschuld	– 70,6						
rente schatkistsaldo		– 88,9	– 176,3	– 262,5	– 262,5	– 262,5	
diversen	1,0						
	– 12,4	392,0	– 176,3	– 262,5	– 262,5	– 262,5	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
afschaffing portefeuille staatsschuld		- 80,0	- 80,0	- 80,0	- 80,0	- 80,0	
		- 80,0	- 80,0	- 80,0	- 80,0	- 80,0	
Niet tot een ijklijn behorend							
agio	113,6	842,2					
diversen	1,7	1,7					
	115,3	843,9					
Extrapolatie							26,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	102,9	1 155,9	- 256,3	- 342,5	- 342,5	- 342,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997	532,2	1 524,7	112,5	26,3	26,3	26,3	26,3

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

Beleggers hebben in de tweede helft 1995 57,2 miljoen aan rente bijbetaald, en in 1996 480,9 miljoen.

Het geringe beroep op de portefeuille staatsschuld in 1995 heeft geleid tot lagere relevante rente-ontvangsten (-70,6 miljoen). (Zie ook toelichting uitgaven.)

Door de lagere korte rekenrente en door een lager schatkistsaldo treden in 1996 en 1997 tegenvallers bij de rente schatkistsaldo op.

Beleidsmatige mutaties

Met ingang van 1996 is de portefeuille staatsschuld afgeschaft. Dit leidt tot een structurele verlaging van de rente-ontvangsten met 80 miljoen. (Zie ook toelichting uitgaven.)

Niet tot een ijklijn behorend

In de tweede helft van 1995 is 113,6 miljoen aan agio ontvangen en in de eerste helft van 1996 842,2 miljoen.

IXB FINANCIËN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	4 943,7	4 959,9	5 027,5	5 009,6	5 006,1	5 018,6	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
Bijzondere Financiering	- 63,5	- 30,0					
Exportkredietverzekering	- 82,8	- 215,0	- 160,0	- 25,0			
diversen	- 24,8	13,8	1,8	2,0	- 0,9	- 0,9	
	- 171,1	- 231,2	- 158,2	- 23,0	- 0,9	- 0,9	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
fraudebestrijdingsplan Belastingdienst		64,8	89,0	107,4	96,4	96,4	
herbezetting Belastingdienst		7,8	65,7	67,9	79,6	87,2	
diversen	- 25,1	35,0	- 4,9	- 15,5	- 20,5	- 20,5	
	- 25,1	107,6	149,8	159,8	155,5	163,1	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	5,7	23,2	7,2	6,4	6,2	6,2	
	5,7	23,2	7,2	6,4	6,2	6,2	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
aanvullende post: Uitvoeringskosten fiscale wetsvoorstellen	- 0,7	48,6	65,9	37,4	24,4	24,4	
naar VROM: douaneprogramma	- 69,0						
van VROM: uitvoeringskosten vermogenstoets		19,2	14,5	25,0	17,3	17,3	
huursubsidie	5,6	28,3	83,0	82,4	73,1	65,5	
diversen							
	- 64,1	96,1	163,4	144,8	114,8	107,2	
Niet tot een ijklijn behorend							
heffings- en invorderingsrente	- 36,9	- 25,0	20,0	300,0	600,0	600,0	
	- 36,9	- 25,0	20,0	300,0	600,0	600,0	
Extrapolatie							6 017,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 291,5	- 29,4	182,1	587,8	875,6	875,5	
Instelling hglS			- 2,6	- 2,6	- 2,6	- 2,6	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	4 652,2	4 930,5	5 207,0	5 594,8	5 879,1	5 891,5	6 017,5
Totaal Internationale Samenwerking			511,4	451,5	467,4	429,8	278,0
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	4 652,2	4 930,5	5 718,4	6 046,3	6 346,5	6 321,3	6 295,5

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Op de regeling Bijzondere Financiering 1971 hebben zich in 1995 en 1996 meevallers voorgedaan als gevolg van de gunstige conjunctuur en het uitblijven van majeure incidentele schades.

De meevallers in de jaren 1995–1996 bij de Exportkredietverzekering zijn het gevolg van het uitblijven van grote schades. Naar de huidige inzichten in de middellange schades zet deze trend zich voort in 1997 en 1998.

Beleidsmatige mutaties

De Tweede Kamer is op 28 mei 1996 geïnformeerd over nadere maatregelen ter bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van de belasting- en douanewetgeving. Hiermee zijn structurele investeringen in de personele en materiële sfeer gemoeid, oplopend tot circa 100 miljoen.

In verband met de nieuwe CAO-afspraken over de invoering van de 36-urige werkweek per 1-1-1997 is een gedeeltelijke herbezetting nodig bij de Belastingdienst om een goede voortgang van het «bedrijfsproces» te waarborgen.

Overboekingen

In het fiscale-wetgevingsprogramma van Financiën (mede in het kader van de administratieve-lastenverlichting) zijn diverse regelingen opgenomen, bijvoorbeeld de afdrachtkorting, de faciliteit voor (door)startende ondernemers («tante Agaath») en de wijziging van de loon- en inkomstenbelasting. De uitvoeringskosten voor deze regelingen betreffen onder meer de inzet van extra personeel, automatisering en voorlichting. Hiervoor zijn middelen overgeboekt uit de reservering Uitvoeringskosten fiscale wetsvoorstellen binnen de Aanvullende Post Nader te Verdelen.

Ten behoeve van investeringen in huisvestingsprojecten voor de Douane heeft Financiën in 1995 69 miljoen overgeboekt naar de Rijksgebouwdienst.

Met ingang van 1 juli 1997 zal de vermogenstoets Individuele Huursubsidie worden aangescherpt. De Belastingdienst zal de toets uitvoeren. De benodigde uitvoeringskosten zijn structureel overgeboekt van de VROM-begroting.

Niet tot een ijklijn behorend

In 1995 is een meevaller opgetreden bij de heffings- en invorderingsrente in de realisatie als gevolg van de rentestand. Op basis van de huidige inzichten in de realisatie zijn de ramingen voor het jaar 1996 opnieuw verlaagd. Structureel is de uitgavenraming heffings- en invorderingsrente per saldo cumulatief verhoogd wegens het vervallen van het drempeltijdvak van 15 maanden voor de vergoeding van heffings- en invorderingsrente met ingang van 1997. Hierbij wordt rente vergoed onmiddellijk na de afloop van het fiscale jaar in plaats van na 15 maanden. Deze afschaffing maakt deel uit van het pakket maatregelen ten behoeve van de administratieve-lastenverlichting.

IXB FINANCIËN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	5 279,0	5 467,0	5 117,0	5 058,7	4 931,8	4 984,3	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
Exportkredietverzekering	118,2	210,0	40,0	25,0			
inningskosten Douane		37,5	48,8	44,3	44,3	44,3	
verkoop Domeinen	52,6	170,0					
diversen	41,2	16,2	- 2,7	- 4,8	- 6,7	- 7,5	
	212,0	433,7	86,1	64,5	37,6	36,8	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
middelelafspraak Defensie	- 83,0	80,0					
middelelafspraak VROM/RGD	- 3,3	3,2	40,1	34,6	13,7	7,7	
ontvangstenverhogende maatregelen			25,8	24,8	23,8	17,8	
speciale EEG-rekeningen Europese Investeringsbank		80,0					
diversen	34,0	52,7	63,4	59,1	54,6	55,2	
	- 52,3	215,9	129,3	118,5	92,1	80,7	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	5,7	23,2	7,2	6,4	6,2	6,2	
	5,7	23,2	7,2	6,4	6,2	6,2	
Niet tot een ijklijn behorend							
Administratieve Boeten	59,0	50,0					
goudverkoop		131,0					
Heffings- en Invorderingsrente	- 17,6	- 75,0	20,0	350,0	850,0	1 050,0	
winstafdracht De Nederlandsche Bank		250,0	- 300,0	- 275,0	- 200,0	- 275,0	
	41,4	356,0	- 280,0	75,0	650,0	775,0	
Extrapolatie							5 930,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	207,0	1 028,8	- 57,4	264,4	785,8	898,6	
Instelling hgIS			-0,7	- 0,7	- 0,7	- 0,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	5 486,0	6 495,8	5 058,9	5 322,4	5 716,9	5 882,2	5 930,5
Totaal Internationale Samenwerking			0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	5 486,0	6 495,8	5 059,6	5 323,1	5 717,6	5 882,9	5 931,2

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

In 1995 en 1996 hebben zich meevallers voorgedaan bij de Exportkredietverzekering door het goede terugbetalingsgedrag van een aantal landen. Voor de jaren 1997-1998 wordt een voortzetting van deze trend verwacht.

De raming bijdrage EU in de inningskosten douane is verhoogd wegens de verwachte ontwikkeling van de wereldhandel.

Er zijn in 1995 hogere verkoopopbrengsten van agrarische domeinen gerealiseerd. In 1996 zet deze trend zich voort.

Beleidsmatige mutaties

In 1995 is de ontvangstenraming van de verkoop van strategische goederen van Defensie verlaagd wegens uitstel van verkoop van roerende zaken. Naar verwachting zal in 1996 deze achterstand worden ingehaald. De begroting van Defensie is met hetzelfde bedrag aangepast.

De afstootplanning van de Rijksgebouwendienst leidt op basis van de laatste inzichten tot een per saldo verhoging van de ontvangsten uit exploitatie en verkoop. De begroting en de meerjarencijfers van de Rijksgebouwendienst zijn met dezelfde bedragen aangepast.

Financiën heeft met ingang van 1997 voor circa 26 miljoen aan ontvangstenverhogende maatregelen genomen. Deze maatregelen betreffen onder meer een verhoging van de ontvangsten Domeinen (exploitatie en verkoop agrarische domeinen). Daarnaast zijn op de uitgaven voor circa 24 miljoen aan besparingen gevonden op onder meer de kosten voor maatwerk en rente betalingsverkeer.

Op de speciale EEG-rekeningen bij de Europese Investeringsbank (EIB) worden aflossingen en interest op de uit het Europese Ontwikkelingsfonds (EOF) en door de EIB beheerde concessionele leningen (risicokapitaal) geplaatst. De saldi op deze rekeningen komen toe aan de lidstaten naar

rato van de bijdrage van de landen aan de verschillende EOF's. De deelnemende landen kunnen hun aandeel opvragen. Nederland heeft in 1996 39 miljoen ECU (circa 80 miljoen gulden) van zijn tegoeden opgevraagd. Ruim 1 miljoen ECU blijft achter als buffer voor de beheersprovisies die de EIB in rekening brengt.

Niet tot een ijklijn behorend

In 1995 en 1996 treden meevallers op bij de Administratieve Boeten aangezien er over een langere periode dan voorzien boetes motorrijtuigenbelasting zijn geïnd als gevolg van het uitstel van de invoering van de Houderschapsbelasting.

Begin 1996 heeft de staat 606 goudstaven verkocht, hetgeen per saldo leidt tot een ontvangst van 131 miljoen.

De ontvangsten Heffings- en invorderingsrente zijn in 1995 en 1996 verlaagd wegens onder meer de lagere rente. Met ingang van 1997 zijn de ramingen cumulatief verhoogd wegens de afschaffing van het drempeltijdvak van de heffingsrente in het kader van de administratieve lastenverlichting.

De raming van de winstafdracht 1996 van De Nederlandsche Bank is verhoogd met 250 miljoen vanwege een hogere slotuitkering 1995. Deze hogere slotuitkering wordt veroorzaakt door hogere boekwinsten op de beleggingsportefeuille als gevolg van de sterk gedaalde kapitaalmarktrente. Door de neerwaarts bijgestelde ramingen van de korte rente worden meerjarige tegenvallers verwacht met ingang van 1997.

X DEFENSIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	13 687,7	13 596,2	13 500,6	13 346,8	13 399,6	13 374,8	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
aanschaf en versnelde betaling van Fokker-vliegtuigen		163,6	- 35,6	- 20,6	- 20,6	- 37,3	
diverse maatregelen			- 62,0	- 66,0	- 46,0	- 46,0	
hogere domeinverkoop		80,0					
intertemporele compensatie i.v.m. doelmatigheidsoperaties			- 26,9	- 7,0	33,8		
intertemporele compensatie i.v.m. luchtmobiele brigade		- 42,8	3,7	39,2			
intertemporele compensatie i.v.m. veteranenbeleid		- 80,0	15,0	47,5	17,5		
overheveling naar andere beleidsterreinen		- 212,0			20,6	52,3	
diversen	- 285,9	185,2	23,2	11,2	- 30,1	- 45,7	
	- 285,9	94,0	- 82,6	4,3	- 24,8	- 76,7	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	7,9	- 5,2			40,0	43,0	
	7,9	- 5,2			40,0	43,0	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
van BIZA: sectoralisatie ZVO			87,9	87,9	87,9	76,5	
diversen	9,2	117,5	153,3	152,7	149,8	149,2	
	9,2	117,5	241,2	240,6	237,7	225,7	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Extrapolatie							13 106,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 268,8	206,1	158,6	244,8	252,9	192,1	
Instelling hglS			-355,2	- 355,2	- 355,2	- 355,2	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	13 418,9	13 802,3	13 304,0	13 236,4	13 297,3	13 211,7	13 106,2
Totaal Internationale Samenwerking			340,2	355,2	355,2	355,2	355,2
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	13 418,9	13 802,3	13 644,2	13 591,6	13 652,5	13 566,9	13 461,4

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

Besloten is tot een vervroegde betaling aan Fokker voor vier reeds bestelde Fokker-60 toestellen. Verder is Defensie, gezien de behoefte aan transportvliegtuigen categorie-D, overgegaan tot de versnelde aanschaf van twee Fokker-50 vliegtuigen.

In de begrotingsvoorbereiding 1997 is besloten tot een aantal herfaseringen en versoberingen van met name materieelprojecten.

In het kader van de bestaande middelenafsprake worden de uitgaven van Defensie in 1996 met 80 miljoen opwaarts bijgesteld uit hoofde van de hogere opbrengsten van de verkopen van onroerende goederen via de dienst Domeinen.

De doelmatigheidsoperatie die plaatsvindt bij Defensie laat in 1997 en 1998 hogere dan geraamde besparingen zien. De meeropbrengsten in 1997 en 1998 worden, door middel van een intertemporele compensatie, als compensatie voor de lagere opbrengsten in 1999 gebruikt.

In de projectuitgaven van de Luchtmobiele Brigade zullen zich enkele verschuivingen over de jaren voordoen. Deze vloeien voort uit een vertraging in de levering van transporthelikopters en uit de hiermee verband houdende aanvullende investeringen. Verder vindt een verschuiving in betalingsmomenten plaats voor het Luchtmobiel Speciaal Voertuig en de bewapende helikopters.

De intertemporele compensatie in verband met het veteranenbeleid is een uitvloeisel van de uitvoering van de motie-Zijlstra: dienstplichtigen die in de periode 1938-1962 langer dan twee jaren doch korter dan vijf jaren werkelijke dienst hebben verricht, komen in aanmerking voor een eenmalige uitkering. De hiermee samenhangende kosten worden gefinancierd uit 80 miljoen aan extra opbrengsten in 1996 uit hoofde van verkopen via de dienst Domeinen. Door middel van een intertemporele compensatie worden deze aangewend in het tempo dat voor de eenmalige uitkering vereist is.

Bij de Koninklijke Landmacht doet zich in 1996 een overschrijding voor van 212 miljoen. Deze wordt ingezet om knelpunten elders op de Defensie-begroting (met name bij de Koninklijke Luchtmacht) op te lossen. Deze overschrijding wordt onder andere veroorzaakt door het eerder afschaffen van de dienstplicht en een lagere dan geraamde personeelsinstroom. Daarnaast wordt de overschrijding veroorzaakt door vertragingen bij een aantal grootmaterieelprojecten. (De mutatie is beleidsmatig gelabeld omdat zij onder een budgetteringsafsprake valt.)

Overboekingen

Per 1-1-1997 wordt de Ziektekostenvoorziening Overheidspersoneel (ZVO) gesectoraliseerd, waarbij de gesectoraliseerde ZVO inhoudelijk gelijk zal

zijn aan de huidige centrale ZVO-regeling. In verband daarmee wordt het budget bij de departementen onder de sectorale ruimte arbeidsvoorwaarden gebracht.

X DEFENSIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	681,8	600,3	594,5	583,9	583,8	583,8	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
instelling hglS			- 119,3	- 119,3	- 119,3	- 119,3	
diversen	- 68,7	30,2	- 12,3	- 9,4	- 30,1	- 30,6	
	- 68,7	30,2	- 131,6	- 128,7	- 149,4	- 149,9	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	7,9	- 5,2			40,0	43,0	
	7,9	- 5,2			40,0	43,0	
Extrapolatie							433,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 60,9	25,1	- 131,7	- 128,6	- 109,3	- 106,8	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	620,9	625,4	462,8	455,3	474,5	477,0	433,3
Totaal Internationale Samenwerking			58,0	58,0	58,0	58,0	58,0
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	620,9	625,4	520,8	513,3	532,5	535,0	491,3

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Met de vorming van de homogene groep Internationale Samenwerking (hglS) per 1-1-1997 worden de ontvangsten (evenals de uitgaven) voor vredesoperaties verantwoord op het gedeelte van de Defensiebegroting dat valt binnen de hglS.

XIA VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	44 218,4	7 024,4	6 818,0	6 825,2	6 753,2	6 703,5	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
herfinancieringsverliezen rijksleningen (brutering)		12,0	30,0				
meevallende ontwikkeling IHS	- 190,0	- 80,0	- 124,0	- 185,0	- 246,0	- 287,0	
Regeling Eigen Woningen			- 18,4	- 26,7	- 43,9	- 30,6	
diversen	38,0	- 27,0	0,2			- 0,1	
	- 152,0	- 95,0	- 112,2	- 211,7	- 289,9	- 317,7	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
brutering: juridisch versus economisch eigendom				40,0			
diverse maatregelen			- 31,5	- 43,6	- 43,6	- 43,6	
effect trendbrief woningbouw		- 33,7	- 33,7	- 33,7	- 86,2	- 138,7	
herstructurering woningvoorraad			8,0	8,0	32,0	65,0	
IHS: actualisatie raming			- 5,5	- 25,8	3,0	28,4	
IHS: intensivering		125,0	184,0	216,0	205,0	180,0	
normhuurcompensatie 1997-1998			24,0	50,0	50,0	50,0	
uitgavenbeperking Besluit Woninggebonden Subsidies					- 35,0	- 70,0	
diversen	- 25,9	19,4	0,1	0,1	0,1	39,1	
	- 25,9	110,7	145,4	211,0	125,3	110,2	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	21,4	- 1,2	0,9	31,0	0,8	0,9	
	21,4	- 1,2	0,9	31,0	0,8	0,9	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
bodemsanering (cluster III)			35,0	35,0	35,0	35,0	
diversen	- 10,3	18,4	42,5	56,8	69,0	67,0	
	- 10,3	18,4	77,5	91,8	104,0	102,0	
Niet tot een ijklijn behorend							
herfinancieringsverliezen rijksleningen (brutering)		- 75,0	120,0				
diversen	73,5	2,3					
	73,5	- 72,7	120,0				
Extrapolatie							6 556,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 93,4	- 40,1	231,3	122,1	- 59,8	- 104,4	
Instelling hglS			- 12,9	- 12,9	- 11,9	- 11,9	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	44 125,0	6 984,3	7 036,4	6 934,4	6 681,5	6 587,2	6 556,5
Totaal Internationale Samenwerking			13,8	13,8	12,8	12,8	12,8
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	44 125,0	6 984,3	7 050,2	6 948,2	6 694,3	6 600,0	6 569,3

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

In het kader van de bruteringsoperatie is afgesproken dat, indien corporaties herfinancieringsverliezen lijden als gevolg van het aflossen van rijksleningen, hiervoor compensatie door het rijk wordt gegeven. De compensatie van de herfinancieringsverliezen leidt in 1996 tot hogere uitgaven van 12 miljoen en in 1997 van 30 miljoen.

Als gevolg van meevallende ontwikkelingen wordt de raming voor de IHS-uitgaven neerwaarts bijgesteld. De meevallende ontwikkelingen betreffen de effecten van een lagere huurontwikkeling en van voortzetting van een positieve inkomensontwikkeling van huurders van 65 jaar en ouder, alsmede de doorwerking van voor de IHS gunstige ontwikkelingen in de sociale zekerheid.

De raming van de Regeling Eigen Woningen is aangepast vanwege een hoger aantal intrekkingen van de subsidie. Dit hogere aantal is het gevolg van het feit dat meer gesubsidieerde woningen worden verkocht dan geraamd en een gevolg van een groter effect van toekomstige rente- en inkomensvoetsen.

Beleidsmatige mutaties

Bij de balansverkorting geldt in algemene zin het juridisch eigendom en niet het economisch eigendom. Een beperkt aantal corporaties krijgt als gevolg van het niet tijdig afronden van de juridische overdracht een aanzienlijk lagere afkoopsom. Deze corporaties krijgen hiervoor een compensatie. Dit leidt in 1998 tot hogere uitgaven van 40 miljoen.

Op de begroting van VROM moeten diverse maatregelen nader worden uitgewerkt. De uitgaven stadsvernieuwing worden – zonder dat dit leidt tot een wijziging van de totale resterende bijdrage van het Rijk – met 20 miljoen per jaar verlaagd. De milieu-uitgaven zijn verlaagd met 5 miljoen in 1997 en 15 miljoen in latere jaren. Onder meer is het voorlichtingsbudget verlaagd en zijn de geraamde uitgaven die samenhangen met het tot betaling komen van garanties bodemsanering, verlaagd, gezien het feit dat in voorgaande jaren minder garanties zijn verstrekt dan was voorzien.

Op basis van de Trendbrief 1995 is het indicatieve programma sociale woningbouw met 7500 woningen lager vastgesteld. Het budgettaire effect hiervan is een reeks oplopend van 34 miljoen tot 139 miljoen in 2000.

Het kabinet heeft vanaf 1997 middelen ter beschikking gesteld voor de herstructurering van de woningvoorraad. Herstructurering van de woningvoorraad richt zich op fysieke ingrepen in het beheer en de samenstelling van de woningvoorraad gericht op het vergroten van het economisch draagvlak en het opwaarderen van buurten en wijken teneinde een gedifferentieerde bevolkingssamenstelling te kunnen realiseren.

De raming IHS is vanaf 1997 aangepast enerzijds vanwege overschotten en tekorten die het gevolg zijn van afspraken met de belastingdienst over de uitvoeringskosten van de aanscherping van de vermogenstoets en anderzijds als gevolg van het aantal huishoudens dat op grond van demografische ontwikkelingen recht op IHS heeft.

De intensiveringen IHS hebben onder meer betrekking op de hogere uitgaven IHS als gevolg van het nieuwe IHS-stelsel per 1 juli 1997 en de uitvoeringskosten daarvan, de koopkrachtmaatregel 1996 welke in 1997 in de IHS wordt verwerkt en het vervroegen van de maatregel alleenstaanden uit de beleidsbrief IHS – welke oorspronkelijk op 1 juli 1997 zou ingaan – met 1 jaar.

Om de effecten voor de minima van mede de regulerende energieheffing te compenseren wordt voor het tijdvak 1997–1998 een normhuurcompensatie van 2% doorgevoerd.

De verlaging van het budget, 35 miljoen in 1999 en 70 miljoen structureel vanaf 2000, voor het Besluit Woninggebonden Subsidies heeft tot gevolg dat de indicatieve aantallen woningen in de sociale sector en de indicatieve aantallen woningen voor ingrijpende verbeteringen worden aangepast.

Overboekingen

De toevoeging van 35 miljoen structureel vanaf 1997 betreft de toevoeging aan de begroting van het resterende bedrag dat in cluster III bestemd was voor bodemsanering.

Niet tot de ijklijn behorend

De bij de mee- en tegenvallers genoemde compensatie voor herfinancieringsverliezen hebben ook een niet-relevante component. De compensatie voor herfinancieringsverliezen leidt in 1996 tot lagere (ad 75 miljoen) en in 1997 tot hogere (ad 120 miljoen) niet-relevante uitgaven.

XIA VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	26 568,4	179,3	192,0	256,7	119,5	117,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
restituties flankerend beleid balansverkorting		30,0	6,0	24,0			
diversen	43,1	20,6	1,0	-0,9	-2,6	-4,0	
	43,1	50,6	7,0	23,1	-2,6	-4,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	40,7						
	40,7						
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	21,4	-1,2	0,9	31,0	0,8	0,9	
	21,4	-1,2	0,9	31,0	0,8	0,9	
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen	3,2						
	3,2						
Extrapolatie							112,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	108,4	49,4	7,9	54,0	-1,7	-3,2	
STAND MILJOENENNOTA 1997	26 676,8	228,7	199,9	310,7	117,8	114,5	112,4

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

Bij de betalingen voor de balansverkorting is uitgegaan van opgaven van corporaties met betrekking tot woningen in juridisch eigendom. Sommige corporaties hebben echter ook woningen in economisch eigendom in hun opgave verwerkt. De als gevolg hiervan te veel verstrekte middelen worden teruggevorderd in de jaren 1996-1998.

XIB RIJKSGEBOUWENDIENST

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	1 652,3	1 414,4	1 187,2	1 065,4	925,9	964,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 186,9						
	- 186,9						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> extra middelen veiligheidsbeleid			35,6	138,4	88,2	12,4	
intertemporele compensatie		- 224,0	119,0	105,0			
middelenafpraak Financiën	3,6	3,2	40,1	34,6	13,7	7,7	
omzetting lease- en huurcontracten	26,0	101,8	- 0,7	- 11,7	- 11,7	- 11,7	
diversen		90,5	76,5				
	29,6	- 28,5	270,5	266,3	90,2	8,4	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 23,8	8,1	- 81,5	- 86,3	- 87,4	- 89,2	
	- 23,8	8,1	- 81,5	- 86,3	- 87,4	- 89,2	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> van Financiën voor Douaneprogramma	69,0						
diversen	41,1	56,9	25,5	28,5	25,1	27,2	
	110,1	56,9	25,5	28,5	25,1	27,2	
Extrapolatie							900,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 71,4	36,1	214,9	208,9	28,3	- 53,3	
STAND MILJOENENNOTA 1997	1 580,9	1 450,5	1 402,1	1 274,3	954,2	911,4	900,5

Uitgaven*Beleidsmatige mutaties*

De regering heeft vanaf 1997 extra middelen ten behoeve van het veiligheidsbeleid ter beschikking gesteld. De realisatie van onder meer extra celcapaciteit maakt daar onderdeel van uit. De gelden voor de daarmee samenhangende investeringen en het bijbehorende onderhoud zijn op de RGD-begroting opgenomen.

De uitfinanciering van onderhanden en nog in uitvoering te nemen huisvestingsprojecten is begin dit jaar geanalyseerd. Geconstateerd is dat zich om uiteenlopende redenen per saldo vertragingen voordoen bij een aantal projecten. De budgettaire gevolgen van deze vertragingen worden – budgettair neutraal – door middel van intertemporele compensatie in de begroting verwerkt.

De Rijksgebouwendienst heeft een middelenafpraak met Financiën. De bij Financiën binnenkomende huur- en afstootopbrengsten kan de RGD voor uitgaven aanwenden. Recentelijk is onder meer het afstootprogramma, in casu de verkoop van RGD-objecten, geactualiseerd.

Eind 1995 en begin 1996 heeft de RGD enkele financieringscontracten afgekocht, omdat verwerving van de betreffende panden in eigendom doelmatiger bleek.

Overboekingen

Ten behoeve van de douane voert de Rijksgebouwdienst tal van (ver)bouwactiviteiten uit. De overboeking van Financiën ad 69 miljoen heeft betrekking op de in 1995 verrichte activiteiten.

XIB RIJKSGEBOUWENDIENST

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	168,5	127,8	121,6	120,1	119,5	119,5	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 21,7						
	- 21,7						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>			- 1,8	- 1,8	- 1,8	- 1,8	
			- 1,8	- 1,8	- 1,8	- 1,8	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 23,7	8,0	- 81,4	- 86,2	- 87,3	- 89,1	
	- 23,7	8,0	- 81,4	- 86,2	- 87,3	- 89,1	
Extrapolatie							28,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 45,5	7,9	- 83,1	- 87,9	- 89,1	- 90,8	
STAND MILJOENENNOTA 1997	123,0	135,7	38,5	32,2	30,4	28,7	28,7

XII VERKEER EN WATERSTAAT

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	7 593,1	7 304,7	7 351,2	7 565,9	7 730,7	7 752,1	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	- 44,4	2,4					
	- 44,4	2,4					
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diverse maatregelen intertemporele verschuiving 2e fase geluidsisolatie Schiphol motie Hofstra			- 113,5	- 159,4	- 129,4	- 129,4	
		- 32,0	10,7	10,7	10,6		
			50,0	50,0			

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
voeding Infrastructuurfonds	291,0	3 014,5	3 074,0	3 138,5	3 190,7	3 350,2	
diversen	22,2	148,8	- 3,8	- 4,7	18,0	19,3	
	313,2	3 131,3	3 017,4	3 035,1	3 089,9	3 240,1	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	- 18,8	17,8	- 0,4	0,2	- 0,7	- 0,7	
	- 18,8	17,8	- 0,4	0,2	- 0,7	- 0,7	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
cluster III			45,0	45,0	10,0	10,0	
diversen	- 26,7	91,6	162,4	186,6	180,2	168,6	
	- 26,7	91,6	207,4	231,6	190,2	178,6	
Niet tot een ijklijn behorend							
Westerscheldetunnel			94,0	410,0	310,0	254,0	
			94,0	410,0	310,0	254,0	
Extrapolatie							11 693,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	223,3	3 242,9	3 318,2	3 676,8	3 589,4	3 671,9	
Instelling hglS			-8,1	- 8,1	- 8,1	- 8,1	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	7 816,4	10 547,6	10 661,3	11 234,6	11 312,0	11 415,9	11 693,6
Totaal Internationale Samenwerking			11,2	11,2	11,2	11,2	11,2
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	7 816,4	10 547,6	10 672,5	11 245,8	11 323,2	11 427,1	11 704,8

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1997 is besloten tot een uitgavenbeperking op de VenW-begroting. Deze bestaat uit maatregelen zoals vertraging van de besluitvorming inzake het Nieuw Rotterdam Airport (NRA), een taakstellende doelmatigheidsverbetering bij het KNMI, structurele verlaging van uitgaven voor het herstel watersystemen en op het Infrastructuurfonds. Met betrekking tot het Infrastructuurfonds is afgesproken dat bij begrotingsvoorbereiding 1998 nadere mogelijkheden onderzocht zullen worden om de uitgavenbeperking alsnog in te vullen met maatregelen die de infrastructuur ontzien.

De start van de 2e fase geluidsisolatie Schiphol loopt vertraging op. Dit betekent dat in 1996 een budgettair overschot zal ontstaan dat, door middel van intertemporele compensatie, in de jaren 1997 tot en met 1999 tot besteding zal komen.

In een bij het amendement-Hofstra behorende motie (motie-Hofstra) heeft de Tweede Kamer de wens uitgedrukt dat in 1997 en 1998 net als in 1996 de taakstelling op het stads- en streekvervoer ad 75 miljoen met 50 miljoen verminderd zou moeten worden. Dit wordt thans uitgevoerd.

Bij Voorjaarsnota 1995 is afgesproken dat per 1 januari 1996 geen voeding van het Infrastructuurfonds meer plaatsvindt door middel van een bijdrage uit Motorrijtuigenbelasting en accijnzen. Ter compensatie van de wegvallende MRB-inkomsten wordt de bijdrage uit de begroting

van Verkeer en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds verhoogd; daartoe wordt de VenW-begroting opgehoogd.

Overboekingen

De tranche 1997 van de cluster III-gelden is aan de begroting toegevoegd. Voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat is afgesproken dat extra middelen beschikbaar worden gesteld voor de beleidsprogramma's Natuur aan het Werk, Ontsluiting van Woningbouwlocaties en Zeehavens.

Niet tot een ijklijn behorend

Bij het besluit tot aanleg van de Westerscheldetunnel heeft de minister-raad tevens besloten om de financiering, aanleg en exploitatie van deze tunnel onder te brengen bij een op te richten NV Westerschelde. Deze mutatie betreft de aandelenstorting van het Rijk in de NV Westerschelde-tunnel. Het verloop van de stortingen door het Rijk is congruent met de uitgaven die de NV doet in het kader van de bouw.

XII VERKEER EN WATERSTAAT

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	4 686,6	1 983,0	1 973,1	1 914,4	2 168,6	1 682,9	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	57,6	- 7,0					
	57,6	- 7,0					
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> opbrengsten grondbezit IJsselmeerpolders verlaging dividend i.v.m. vermindering staatsbezit aandelen	30,3	50,9					
diversen	17,2	- 202,0	- 202,0	- 202,0	- 202,0	- 202,0	
		33,5	- 3,9	- 3,5	19,3	19,3	
	47,5	- 117,6	- 205,9	- 205,5	- 182,7	- 182,7	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 18,8	17,7	- 0,4	0,2	- 0,7	- 0,7	
	- 18,8	17,7	- 0,4	0,2	- 0,7	- 0,7	
Niet tot een ijklijn behorend							
bijdrage aan FES in verband met KPN	- 898,4						
extra opbrengst KPN 2e tranche	1 108,2						
diversen	- 21,7					1,1	
	188,1					1,1	
Extrapolatie							1 181,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	274,3	- 106,9	- 206,3	- 205,3	- 183,4	- 182,4	
STAND MILJOENENNOTA 1997	4 960,9	1 876,1	1 766,8	1 709,1	1 985,2	1 500,5	1 181,2

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Uit hoofde van grondverkopen is in 1995 voor 30,3 miljoen aan meeropbrengsten gerealiseerd. Voor 1996 wordt rekening gehouden met 50,9 miljoen meeropbrengsten.

De beursgang van KPN (tweede tranche) leidt tot een afname van de inkomsten uit hoofde van dividend met 202 miljoen structureel vanaf 1996.

Niet tot een ijklijn behorend

De netto-(extra)opbrengsten in 1995 van de Beursgang KPN (tweede tranche) zijn gedeeltelijk (ad 898,4 miljoen) ten gunste van het Fonds Economische Structuurversterking (FES) gebracht. Het restant is aangewend ter dekking van uitgavenverhogingen waartoe reeds eerder was besloten. Dit betreft de Ecologische Hoofdstructuur (ad 162 miljoen) en de groenvoorziening Schiphol (ad 46,8 miljoen).

De netto-opbrengsten in 1995 van de beursgang KPN (tweede tranche) zijn 1108,2 miljoen hoger uitgevallen dan aanvankelijk geraamd.

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	3 816,8	3 702,3	3 118,2	2 985,6	2 885,4	2 783,2	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 118,1	15,0	20,0	20,0	20,0	15,0	
	- 118,1	15,0	20,0	20,0	20,0	15,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> betaling SGL-Fokker		361,2					
Derde Energienota			8,0	25,0	50,0	75,0	
steun scheepsbouw		27,5	5,1	2,4			
voorbereiding ontwerpbegroting 1997			- 48,5	- 38,4	- 48,4	- 48,4	
diversen	- 48,5	41,5	59,7	3,8	4,1	- 10,9	
	- 48,5	430,2	24,3	- 7,2	5,7	15,7	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> financiering MARIN uit FES		12,0	37,0	42,0	9,0		
diversen	6,4	6,6	9,9	6,9	4,0	3,7	
	6,4	18,6	46,9	48,9	13,0	3,7	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	18,8	6,3	23,2	- 0,4	8,2	11,6	
	18,8	6,3	23,2	- 0,4	8,2	11,6	
Extrapolatie							2 697,6

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 141,2	470,3	114,2	61,6	47,1	46,3	
Instelling hgIS			-205,1	- 154,5	- 126,9	- 113,6	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	3 675,6	4 172,6	3 027,3	2 892,7	2 805,6	2 715,9	2 697,6
Totaal Internationale Samenwerking			347,5	310,9	285,0	273,8	273,2
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	3 675,6	4 172,6	3 374,8	3 203,6	3 090,6	2 989,7	2 970,8

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

Als gevolg van het faillissement van Koninklijke Fokker NV zijn de in het verleden afgegeven staatsgaranties op bankleningen in 1996 geëffectueerd.

In het kader van de Derde Energienota zijn vanaf 1997 middelen vrijgemaakt voor onderzoek- en ontwikkelingssubsidies ten behoeve van bevordering duurzame energie en energiebesparingstechnologie.

Besloten is een verplichtingenbudget van 30 miljoen beschikbaar te stellen voor de scheepsbouwsector in 1996. Dit leidt tot een kasfinanciering in de jaren 1996 tot en met 1998 van respectievelijk 22,5, 5,1 en 2,4 miljoen. Daarnaast wordt het kasbedrag in 1996 nog met 5 miljoen verhoogd als gevolg van de kasfinanciering van een in 1995 aangegane verplichting.

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1997 is een uitgavenbeperking afgesproken. Deze heeft onder andere betrekking op de verlaging van de bijdrage aan de Industriefaciliteit en de verlaging van de subsidie aan het Instituut Midden en Kleinbedrijf in het kader van de één-loketgedachte MKB.

Desalderingen

In de jaren 1996 tot en met 1999 wordt in totaal 100 miljoen uitgegeven aan nieuwe investeringen bij het Maritiem Research Instituut Nederland (MARIN). (Zie ook de toelichting bij de ontvangsten en de toelichting bij de FES-begroting).

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	6 144,0	5 383,6	5 177,1	5 142,9	5 121,3	4 989,6	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
gasbatenmutatie		196,0	234,4	28,7	65,2	117,6	
diversen	96,7	40,0	20,0	10,0	5,0		
	96,7	236,0	254,4	38,7	70,2	117,6	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
derving dividend DSM		- 90,4	- 70,0	- 70,0	- 70,0	- 70,0	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
dividendontvangsten uit staatsdeelnemingen	13,6	33,0	14,0				
diversen	- 14,6	65,8	69,9	28,7	24,4	14,4	
	- 1,0	8,4	13,9	- 41,3	- 45,6	- 55,6	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
financiering MARIN uit FES		12,0	37,0	42,0	9,0		
diversen	6,4	6,6	9,9	6,9	4,0	3,7	
	6,4	18,6	46,9	48,9	13,0	3,7	
Niet tot een ijklijn behorend							
gasbatenmutatie		424,0	365,6	- 28,7	- 65,2	- 117,6	
verkoop staatsdeelnemingen		233,1					
diversen	- 1,2	- 7,0	- 12,1	- 5,1			
	- 1,2	650,1	353,5	- 33,8	- 65,2	- 117,6	
Extrapolatie							4 821,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	101,2	913,1	668,5	12,5	- 27,6	- 51,9	
Instelling hglS			- 2,8	- 2,8	- 2,8	- 2,8	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	6 245,2	6 296,7	5 842,8	5 152,6	5 090,9	4 934,9	4 821,3
Totaal Internationale Samenwerking			5,0	5,0	5,0	3,8	3,2
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	6 245,2	6 296,7	5 847,8	5 157,6	5 095,9	4 938,7	4 824,5

Ontvangsten

Mee- en tegenvallers

Voor de ijklijn zijn relevant de aardgasbaten (deel niet-belastingontvangsten) uit hoofde van export (excl. FES). De meevaller in 1996 bij de gasbaten, met een doorwerking naar 1997, is toe te schrijven aan de koude winter en aan nabetalingen van buitenlandse afnemers uit hoofde van de in 1995 afgeronde heronderhandelingen. De meevaller in 1998 en latere jaren wordt hoofdzakelijk verklaard door een hogere dollar- en olieprijsraming.

Beleidsmatige mutaties

Als gevolg van de verkoop van de aandelen DSM in het begin van 1996 resulteren lagere dividendopbrengsten. De verkoopopbrengst leidt tot een structurele rentemeevaller bij de Nationale Schuld.

De verhoging van de ontvangsten betreft in 1995 extra dividendontvangsten DAF, in 1996 extra dividendontvangsten Alpinvest en in 1997 nog niet eerder geraamde dividendontvangsten Hoogovens.

Desalderingen

In de jaren 1996 tot en met 1999 wordt in totaal 100 miljoen uitgegeven aan nieuwe investeringen bij het MARIN. (Zie ook de toelichting bij de uitgaven en de toelichting bij de FES-begroting).

Niet tot de ijklijn behorend

De gasbaten uit hoofde van binnenlandse afzet zijn niet relevant voor het uitgavenkader. De meevaller in 1996, met doorwerking naar 1997, kan worden verklaard door het, als gevolg van de koude winter, hogere afzetvolume en een mede daardoor hogere olieprijs. De meevaller in 1998 is een gevolg van een hogere dollar- en olieprijsraming.

In februari en maart van 1996 heeft de Staat zijn aandelen DSM verkocht met een totale netto-opbrengst van 1,721 miljard. Van deze opbrengst vloeit 1,488 miljard in het FES. Omdat dit bedrag wordt gebruikt voor het dekken van reeds in de FES-begroting verwerkte uitgaven en tegenover de toevoeging geen nieuwe uitgaven staan, komt de ontvangst overeen met indirecte schuldreductie. De overige 233,1 miljoen wordt ingezet voor directe schuldreductie.

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	3 193,4	3 110,1	3 124,2	3 129,7	3 071,4	3 082,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 34,7	- 5,0					
	- 34,7	- 5,0					
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diverse maatregelen			- 17,2	- 30,3	- 36,3	- 41,3	
glastuinbouw / agrarisch onderwijs		1,0	19,5	20,0	26,5	27,0	
maatregelen BSE		35,1					
diversen	4,9	- 31,7	51,2	32,3	47,1	30,3	
	4,9	4,4	53,5	22,0	37,3	16,0	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> maatregelen BSE (EU bijdrage)		53,1					
diversen	16,1	6,6	- 4,6	- 8,8	- 3,7	- 3,8	
	16,1	59,7	- 4,6	- 8,8	- 3,7	- 3,8	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	22,6	70,1	86,8	81,1	72,5	63,3	
	22,6	70,1	86,8	81,1	72,5	63,3	
Extrapolatie							3 160,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	8,9	129,1	135,5	94,3	106,0	75,5	
Instelling hglS			- 10,3	- 10,2	- 10,2	- 10,1	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	3 202,3	3 239,2	3 249,4	3 213,8	3 167,2	3 148,1	3 160,4
Totaal Internationale Samenwerking			32,1	32,0	32,0	32,0	32,0
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	3 202,3	3 239,2	3 281,5	3 245,8	3 199,2	3 180,1	3 192,4

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1997 is besloten tot een uitgavenbeperking van ruim 17 miljoen in 1997 oplopend naar ruim 41 miljoen in het jaar 2001. Invulling vindt met name plaats door particulieren meer in te schakelen bij natuurbeheer, waardoor minder terreinen behoeven te worden aangekocht en voorts door vermindering van de kadasterkosten bij landinrichtingsprojecten.

Ten behoeve van de herstructurering van de glastuinbouw is voor de jaren 1997 en 1998 een bedrag van 18 miljoen, oplopend tot 24 miljoen per jaar tot en met 2006 toegevoegd aan de begroting. Daarnaast is in het kader van het kwaliteitsbeleid voor het onderwijs, analoog aan de begroting van OCenW, ten behoeve van het agrarisch onderwijs een bedrag toegevoegd dat oploopt tot 3 miljoen structureel.

De kosten van de maatregelen die door LNV in Nederland zijn getroffen in verband met de gekkekoeienziekte (BSE) bedragen in 1996 in totaal 88 miljoen. Van deze kosten wordt 53 miljoen gedekt uit de te verwachten EU-bijdrage, terwijl 10 miljoen binnen de LNV-begroting wordt opgevangen en 25 miljoen aan de begroting is toegevoegd.

Desalderingen

Door de EU is een bijdrage toegezegd in de kosten die door Nederland zijn gemaakt in verband met de gekkekoeienziekte (BSE). Het betreft 70% van de kosten die voortvloeien uit het opkopen van kalveren, zijnde 53,1 miljoen in 1996.

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	486,9	499,0	530,4	559,0	551,1	550,9	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 2,5						
	- 2,5						
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> maatregelen BSE (EU-bijdrage) diversen	16,1	53,1 6,6	- 4,6	- 8,8	- 3,7	- 3,8	
	16,1	59,7	- 4,6	- 8,8	- 3,7	- 3,8	
Niet tot een ijklijn behorend							
mestheffingen diversen	- 1,7		- 25,0	- 36,0	- 29,4	- 29,4	
	- 1,7		- 25,0	- 36,0	- 29,4	- 29,4	
Extrapolatie							498,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	11,8	59,7	- 29,8	- 45,0	- 33,2	- 33,3	
STAND MILJOENENNOTA 1997	498,7	558,7	500,6	514,0	517,9	517,6	498,5

Ontvangsten

Desalderingen

Zie toelichting bij de uitgaven.

Niet tot een ijklijn behorend

De afname van de ontvangsten op grond van mestheffingen is het saldo dat resteert als gevolg van het vervallen van een tweetal mestheffingen en de invoering van twee nieuwe heffingen. In het kader van de Integrale Notitie Mest- en Ammoniakbeleid is besloten tot invoering van een mineralenheffing met ingang van 1998 en het niet laten doorgaan van de met ingang van 1996 voorziene ammoniakheffing. Op grond van de wijziging van de Meststoffenwet vervalt de mestoverschotheffing met ingang van 1998. Tevens treedt dan, voor de duur van twee jaar, een nieuwe bestemmingsheffing in werking ten behoeve van het Mineralen Aangifte Systeem (MINAS).

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	22 604,6	24 405,6	27 243,8	27 941,9	26 873,5	26 837,1	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 24,3						
<i>Sociale zekerheid</i>							
afdrachtskortingen		- 29,3	- 85,0	- 134,8	- 176,5	- 197,5	
nominale ontwikkeling			26,5	8,2	13,3	13,1	
prijzrealisatie bijstandsregelingen c.a.		- 200,0	- 200,0	- 200,0	- 169,8	- 169,8	
volumebijstandsregelingen c.a.	- 552,7	- 780,1	- 1 525,1	- 1 925,4	- 1 765,0	- 1 710,4	
diversen	- 42,2	73,4	9,6	153,1	208,2	164,2	
	- 619,2	- 936,0	- 1 774,0	- 2 098,9	- 1 889,8	- 1 900,4	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen		4,3	2,8	0,2	3,8	2,7	
<i>Sociale zekerheid</i>							
anw: amendement Kalsbeek		- 9,0	- 31,5	- 56,3	- 73,6	- 73,6	
koopkrachtreparatie (IHS)		79,0					
rijksbijdrage AOW			295,0	345,0	345,0	345,0	
uitstel Pemba			- 2 367,9				
uitstel Wet Boeten, Maatregelen, Terug- en Invordering etc.		- 29,4	- 37,0	- 24,1	- 18,2	- 8,8	
vervoersvoorziening bewoners AWBZ-instellingen (wvg)		50,0	50,0				
Wet Beperking Inkomensgevolgen a.o.-criteria (BIA)		0,4	14,0	39,5	53,1	53,5	
wetten Pemba			- 143,7	- 240,2	- 295,5	- 382,9	
diversen	- 23,3	81,7	- 104,5	- 146,2	- 120,6	- 119,7	
	- 23,3	177,0	- 2 322,8	- 82,1	- 106,0	- 183,8	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen		0,9					

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Sociale zekerheid</i>							
diversen			14,0	24,0	24,0	24,0	
		0,9	14,0	24,0	24,0	24,0	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
naar BiZa: voortzetting remigratiebeleid			- 62,0	- 66,3	- 70,6	- 70,6	
diversen	0,8	13,3	12,6	10,9	10,9	10,2	
<i>Sociale zekerheid</i>							
loonbijstelling 1996		54,8	55,0	54,9	54,8	54,8	
nominale bijstelling kinderbijslag 1996		43,3	100,2	98,5	96,5	94,6	
van aanvullende post naar begroting: tranche 1996		227,2	218,2	215,1	183,7	188,7	
diversen		0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	
	0,8	338,8	324,2	313,3	275,6	278,0	
Extrapolatie							25 119,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 641,7	- 419,3	- 3 758,7	- 1 843,8	- 1 696,4	- 1 782,4	
Instelling hgIS			46,5	46,5	46,5	46,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	21 962,9	23 986,3	23 531,6	26 144,6	25 223,6	25 101,2	25 119,0
Totaal Internationale Samenwerking			1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	21 962,9	23 986,3	23 533,1	26 146,1	25 225,1	25 102,7	25 120,5

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Sociale Zekerheid:

De Wet Vermindering Afdracht loonbelasting en premie volksverzekeringen (WVA) kent als afdrachtkortingen onder meer de Vermindering Langdurig Werklozen en de Vermindering Lage Lonen (SPAK). Deze afdrachtkortingen werken door op de rijksuitgaven met betrekking tot een aantal regelingen voor gesubsidieerde arbeid. De mutatie betreft het effect op de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en de Jeugdwerkgarantiewet (JWG).

De nominale ontwikkeling behelst mutaties in alle regelingen van de sociale zekerheid, zowel premiegefinancierd als begrotingsgefinancierd. Zij vloeien voort uit wijzigingen in de WKA-index en wijzigingen in het belasting- en premiebeeld. De genoemde mutatie heeft betrekking op de begrotingsgefinancierde uitgaven.

Op grond van realisatiegegevens 1996 blijkt dat de gemiddelde bijstandsuitkering is gedaald. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van 0,2 miljard vanaf 1996.

Op grond van volumeontwikkelingen in de bijstandsregelingen (Abw, loaz, loaw) doet zich per saldo een meevaller voor van circa 0,8 miljard in 1996 oplopend tot circa 1,7 miljard in 2000. De meevaller heeft diverse oorzaken:

- doorwerking van gemeentelijke declaratiegegevens uit 1995;
- een verlaging van het Abw-volume met 29.000 uitkeringen in 1996, oplopend tot 79.000 uitkeringen in 2000, op basis van de actuele macro-economische (werkloosheids)ontwikkelingen;
- referte-eis WW, waarbij meer mensen aan de strengere referte-eisen blijken te voldoen dan geraamd (dus: meer WW'ers, minder Abw'ers).

Beleidsmatige mutaties

Sociale Zekerheid:

Het amendement-Kalsbeek leidt tot versoepelingen ten opzichte van het door de regering ingediende wetsvoorstel tot wijziging van de Algemene Weduwen- en Wezenwet. De mutatie behelst een saldo van effecten die zich voordoen bij de bijstand als gevolg van het amendement. Een nadere toelichting op het amendement wordt gegeven in de verticale toelichting op de uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid.

Ter reparatie van de negatieve koopkrachteffecten ten gevolge van de hoger dan geraamde nominale ziekenfondspremie is een specifieke maatregel getroffen. Op grond van deze maatregel ontvangen in 1996 alleenstaanden een toeslag van 50 gulden en meerpersoonshuishoudens een toeslag van 100 gulden. De toeslag wordt door middel van een cheque uitgekeerd. De uitvoering geschiedt via het uitvoeringsapparaat van de individuele huursubsidie (IHS), onder verantwoordelijkheid van de minister van SZW. Met ingang van het tijdvak 1997-1998 zal de toeslag structureel in de IHS-tabellen worden verwerkt.

De regering heeft besloten tot de verstrekking van een bijdrage aan het Algemeen Ouderdomsfonds van 295 miljoen in 1996 en 345 miljoen structureel.

Met het wettencomplex Pemba worden de middelen uit het op te heffen Algemeen arbeidsongeschiktheidsfonds (AAW) overgeheveld naar de begroting van SZW enerzijds en naar de arbeidsongeschiktheidsfondsen voor zelfstandigen en werknemers anderzijds. Als gevolg van het uitstel van de invoering van het wettencomplex met 1 jaar wordt de overheveling in 1997 ongedaan gemaakt.

De Wet Boeten, Maatregelen, Terug- en Invordering Sociale Zekerheid wordt later ingevoerd dan aanvankelijk was gepland. De wet is op 1 augustus in werking getreden voor de sociale verzekeringen en zal per 1 januari 1997 voor de bijstandsregelingen in werking treden. De vertraging leidt tot lagere uitgaven in de bijstand.

De Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG) voorziet niet in vervoersvoorzieningen voor bewoners van de AWBZ-instellingen. Teneinde voor bewoners van deze instellingen toch een voorziening te treffen is de Regeling Sociaal Vervoer AWBZ-instellingen in het leven geroepen. De financiering van deze regeling geschiedt tijdelijk door middel van een specifieke uitkering van 50 miljoen per jaar voor 1996 en 1997 aan de gemeenten waarin deze instellingen zich bevinden.

Met de wet TBA is een nieuw arbeidsongeschiktheidscriterium ingevoerd. Door herkeuring op grond van dit criterium kunnen personen (een deel van) hun arbeidsongeschiktheidsuitkering verliezen en daarmee terugvallen op een werkloosheidsuitkering en vervolgens een bijstandsuitkering. De tijdelijke Wet Beperking Inkomensgevolgen Arbeidsongeschiktheidscriteria (Bia) voorziet voor personen die op 1 augustus 1993 45 jaar of ouder maar jonger dan 50 waren, op 31 juli 1993 recht hadden op een AAW/WAO-uitkering en deze uitkering op het moment van herbeoordeling ontvingen, alsmede voor personen die op 31 december 1986 35 jaar of ouder waren en toen reeds recht hadden op een AAW/WAO-uitkering en deze uitkering op het moment van herbeoordeling ontvingen, in plaats van de bijstandsuitkering in een uitkering die overeenkomt met de vervolguutkering op grond van de WW. De inkomensdaling als gevolg van de wet TBA wordt voor deze groepen hierdoor minder scherp.

Het wettencomplex Pemba, bestaande uit de Wet Premiedifferentiatie en Marktwerking bij Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, de Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ), de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong) en een bijbehorende overgangs- en invoeringswet, voorziet met ingang van 1-1-1998 in de intrekking van de huidige Algemene

Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). De middelen uit het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds worden in verband hiermee overgeheveld naar de begroting van SZW enerzijds en naar de arbeidsongeschiktheidsfondsen voor zelfstandigen en werknemers anderzijds.

Overboekingen

Rijksbegroting in enge zin:

Naar aanleiding van de wens van de Tweede Kamer is de regering teruggekomen op zijn eerdere besluit de remigratieregelingen per 1 juli 1996 voor nieuwe aanvragen te sluiten. De regering is voornemens de huidige regelingen pas te sluiten nadat een nieuw remigratiebeleid is geformuleerd dat de huidige regelingen kan vervangen. Per 1 januari 1997 zal het remigratiebeleid worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van Binnenlandse Zaken. Daartoe worden de uitgaven voor het huidige beleid op de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid overgeheveld naar Binnenlandse Zaken.

Sociale Zekerheid:

Van de aanvullende post Loonbijstelling is de tranche 1996 overgeboekt naar de begroting van SZW. Deze heeft betrekking op de indexering van de loonsommen aan de nominale ontwikkeling. De loonbijstelling betreft onder meer een vergoeding voor de contractloonontwikkeling en een vergoeding voor de incidentele loonontwikkeling.

De indexeringstranche januari 1996 van de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) is overgeboekt van de aanvullende post nominale bijstelling AKW naar de begroting van SZW.

De overboeking van de aanvullende post Koppeling Uitkeringen naar de begroting van SZW voorziet in het op het juiste prijspeil brengen van de begrotingsgefinancierde uitkeringen.

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	816,1	797,8	776,4	775,4	769,9	769,9	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 1,1						
<i>Sociale zekerheid</i> diversen	37,6	0,9	- 37,5	- 34,3	- 32,8	- 31,1	
	36,5	0,9	- 37,5	- 34,3	- 32,8	- 31,1	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen		1,5	- 0,2				
<i>Sociale zekerheid</i> uitstel Pemba wetten Pemba			- 80,0 80,0	80,0	80,0	80,0	
		1,5	- 0,2	80,0	80,0	80,0	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen		0,9					

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Sociale zekerheid</i>							
diversen			14,0	24,0	24,0	24,0	
		0,9	14,0	24,0	24,0	24,0	
Extrapolatie							842,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	36,6	3,3	- 23,7	69,7	71,2	72,9	
STAND MILJOENENNOTA 1997	852,7	801,1	752,7	845,1	841,1	842,8	842,9

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Sociale Zekerheid:

In de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen zijn bepalingen opgenomen die de samenloop van uitkeringen en loon tegengaan ingeval uitkeringsgerechtigden in WSW-verband werkzaam zijn en uit hoofde daarvan loon ontvangen. Krachtens deze bepalingen wordt het niet-genoten deel van de uitkering afgedragen aan SZW. In het kader van het wettencomplex Pemba, aanvankelijk voorziene ingangsdatum 1 januari 1997, is geregeld dat samenloop van uitkeringen en loon ook de sociale lasten over de WSW-uitkering zal betreffen. Uit dien hoofde is een bedrag van 80 miljoen opgenomen in de raming van de ontvangsten. Als gevolg van het uitstel met 1 jaar van het wettencomplex wordt de ophoging van de ontvangstenraming met 80 miljoen in 1997 tegengeboekt.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996 (excl. IS)	12 271,0	12 614,0	9 881,4	9 878,6	9 826,1	9 803,4	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	- 82,4						
<i>Zorg</i>							
afoming afdrachtskorting Melkertbanen		- 20,0	- 36,0	- 33,0	- 31,0	- 18,0	
diversen	- 72,7						
	- 155,1	- 20,0	- 36,0	- 33,0	- 31,0	- 18,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen	- 13,5	75,5	67,1	84,9	69,2	63,8	
<i>Zorg</i>							
dekkingsplan lastenverlichting			- 180,0				
ouderenzorg: afloop Wet op de Bejaardenoorden			- 3 237,4	- 3 237,4	- 3 237,4	- 3 237,4	
ouderenzorg: overgang bejaardenoorden naar de AWBZ			3 237,4	3 237,4	3 237,4	3 237,4	
overdracht inserviceonderwijs en paramedische opleidingen			- 84,6	- 183,1	- 183,1	- 183,1	
taakoverheveling inning eigen bijdragen bejaardenoorden			30,0	35,0	40,0	50,0	
tegemoetkoming hemofiliepatiënten	33,5						

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
diversen	14,5	- 24,7	- 23,9	- 30,1	- 29,1	- 25,8	
	34,5	50,8	- 191,4	- 93,3	- 103,0	- 95,1	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	17,2	4,0	- 7,9	- 7,9	- 7,9	- 8,0	
<i>Zorg</i> diversen	38,2	- 1,3	17,1	15,0	14,5	14,5	
	55,4	2,7	9,2	7,1	6,6	6,5	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 1,5	36,8	36,8	33,8	34,6	30,6	
<i>Zorg</i> Melkertbanen			87,0	177,0	178,0	180,0	
overboeking: privatisering gemeentelijke ziekenhuizen		15,4	18,5	22,0	35,4		
diversen		177,2	129,7	130,9	129,1	127,8	
	- 1,5	229,4	272,0	363,7	377,1	338,4	
Extrapolatie							10 038,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 66,9	262,6	53,9	244,7	249,7	231,8	
Instelling hglS			16,4	16,4	16,4	16,4	
STAND MILJOENENNOTA 1997 (excl. IS)	12 204,1	12 876,6	9 951,7	10 139,7	10 092,2	10 051,6	10 038,2
Totaal Internationale Samenwerking			0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
STAND MILJOENENNOTA 1997 (incl. IS)	12 204,1	12 876,6	9 952,2	10 140,2	10 092,7	10 052,1	10 038,7

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Zorg:

Bij de berekening van de budgetten voor het creëren van extra banen voor langdurig werklozen (de zogenaamde Melkertbanen) in de zorgsector is in eerste instantie geen rekening gehouden met de Afdrachtskorting Vermindering Lage Lonen (SPAK) en de Afdrachtskorting Vermindering Langdurig Werklozen (VLW). Omdat door deze afdrachtskortingen minder middelen benodigd zijn voor het financieren van het aantal afgesproken Melkertbanen, vallen deze middelen vrij.

Beleidsmatige mutaties

Rijksbegroting in enge zin:

Onder de post diversen is onder andere opgenomen de capaciteitsuitbreiding van de opvang van dak- en thuislozen (15 miljoen structureel). Daarnaast zijn uitgavenbeperkende maatregelen genomen oplopend van 9 miljoen in 1997 tot 22 miljoen in 1999 en latere jaren.

Zorg:

In verband met het dekkingsplan ten behoeve van de lastenverlichting in 1997 worden de rijksbijdragen ziektekosten eenmalig verlaagd met 180 miljoen.

In het kader van de modernisering ouderenzorg wordt eind 1996 de Wet op de Bejaardenoorden (WBO) ingetrokken. Vanaf 1997 worden de bejaardenoorden gefinancierd via een subsidieregeling in de AWBZ.

Met ingang van 1 januari 1997 wordt de budgettaire verantwoordelijkheid van de opleidingen mondhygiëne, oefentherapie-Cesar, oefentherapie-Mensendieck, orthoptie en podotherapie overgedragen aan het ministerie van OCenW. Tevens worden per 1 augustus 1997 de inservice-opleidingen tot verpleegkundige en ziekenverzorgende overgeheveld naar de OCenW-begroting.

Na de overheveling van de bejaardenoorden naar de AWBZ zullen de gemeenten vanaf 1997 niet langer belast zijn met werkzaamheden in de sfeer van de vaststelling, inning en afdracht van de eigen bijdragen. Deze werkzaamheden zullen dan vallen onder de verantwoordelijkheid van de Ziekenfondsraad en worden uitgevoerd door het Centrale Administratie Kantoor (CAK). In verband hiermee worden middelen uit het Gemeentefonds overgeheveld naar de VWS-begroting.

De regering heeft in 1995 een financiële tegemoetkoming toegekend aan hemofiliepatiënten die in de jaren tachtig besmet zijn geraakt met het HIV-virus ten gevolge van het toedienen van daarmee besmette bloedproducten.

Onder de post diversen is onder andere opgenomen de intensivering voortkomend uit de drugsnota ten behoeve van overlastbestrijding, monitoring en preventie en uitbreiding heroïne-experiment (18 miljoen structureel).

Overboekingen

Zorg:

In het kader van de besteding van de intensiveringsgelden uit het Regeerakkoord (cluster I: extra werkgelegenheid in de sectoren zorg, ouderenhulp, veiligheid en kinderopvang; de zogenaamde Melkertbanen) is tranche 1997 toegevoegd aan de VWS-begroting. Bij de vaststelling van dit bedrag is rekening gehouden met de Afdrachtskortingen Vermindering Lage Lonen (SPAK) en Vermindering Langdurig Werklozen (VLW).

De privatisering van de gemeentelijke ziekenhuizen brengt voor de beginjaren eenmalige kosten met zich mee. Deze overgangskosten worden mede gedekt door een bijdrage uit de aanvullende post Herstructureringsmiddelen.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	246,4	228,3	222,9	226,4	213,1	213,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	1,1						
<i>Zorg</i> diversen	- 6,7						
	- 5,6						

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	- 2,0	- 4,3	- 4,3	- 4,2	- 4,2	- 4,2	
<i>Zorg</i> diversen		3,9	3,9	3,7	3,7	3,7	
	- 2,0	- 0,4	- 0,4	- 0,5	- 0,5	- 0,5	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> diversen	17,1	4,0	- 7,9	- 7,9	- 7,9	- 8,0	
<i>Zorg</i> diversen	38,2	- 1,3	17,1	15,0	14,5	14,5	
	55,3	2,7	9,2	7,1	6,6	6,5	
Extrapolatie							218,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	47,7	2,3	8,9	6,5	6,0	6,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	294,1	230,6	231,8	232,9	219,1	219,0	218,5

INTERNATIONALE SAMENWERKING

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	6 530,6	6 741,6	6 946,6	7 209,0	7 501,3	7 875,8	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> macrobijstelling diversen	- 43,6		161,5 0,6	225,5 0,6	293,6 0,6	323,8 0,6	
	- 43,6		162,1	226,1	294,2	324,4	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> contributies VN-operaties in ontwikkelingslanden opvang vluchtelingen en asielzoekers diversen	74,3	35,7	- 61,3 - 416,7 - 5,8	- 61,3 - 416,7 - 2,2	- 61,3 - 416,7 5,4	- 61,3 - 416,7 5,1	
	74,3	35,7	- 483,6	- 480,2	- 472,6	- 472,9	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> herstel St.Maarten diversen			30,7 0,9	1,0	1,0	1,0	
			31,6	1,0	1,0	1,0	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> cluster VI			40,0	97,0	97,0	97,0	
			40,0	97,0	97,0	97,0	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Instelling hgIS							
Buitenlandse Zaken: buitenlandse apparaatskosten			198,1	205,9	207,8	206,5	
Buitenlandse Zaken: contributies, subsidies en bijdragen			43,8	30,4	30,4	30,1	
Defensie: vredesoperaties, attachés en kustwacht			355,2	355,2	355,2	355,2	
Economische Zaken: Midden- en Oost Europa en exportbeleid			205,1	154,5	126,9	113,6	
gemeentefonds			- 52,7	- 52,7	- 52,7	- 52,7	
Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen: opvang asielzoekers			- 63,0	- 62,1	- 62,1	- 62,1	
Sociale Zaken en Werkgelegenheid: bijstand diversen			- 48,0	- 48,0	- 48,0	- 48,0	
			5,6	5,7	4,7	4,6	
			644,1	588,9	562,2	547,2	
Extrapolatie							8 777,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	30,3	35,3	394,1	433,1	482,0	497,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	6 560,9	6 776,9	7 340,7	7 642,1	7 983,3	8 372,7	8 777,8

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De koppeling van de omvang van de bedragen voor de homogene groep Internationale Samenwerking aan de groei van het Bruto Nationaal Inkomen leidt tot een verhoging oplopend tot 323,8 miljoen in 2000.

Beleidsmatige mutaties

De vorming van de hgIS en de nieuwe begrotingsindeling van Buitenlandse Zaken vormt in zijn geheel een beleidsmatige mutatie die apart onder «instelling hgIS» wordt uitgesplitst. Beleidsaccenten binnen de ODA-component (Official Development Assistance) van de hgIS zijn de basissociale voorzieningen, de reproductieve gezondheid, de hulp aan de Minst Ontwikkelde Landen (MOL's) en het internationale natuur- en milieubeleid. Deze zijn toegelicht in de Memorie van Toelichting van Buitenlandse Zaken. Overige beleidsaccenten binnen de hgIS zijn het vredes- en veiligheidsbeleid, de stimulering van de export, de hulp aan Midden- en Oost-Europa, het postennetwerk, cultuur en internationale manifestaties.

Bij de vorming van de hgIS is besloten dat vanaf 1997 de contributies van het Ministerie van Defensie voor VN-operaties in ontwikkelingslanden (61,3 miljoen) en de uitgaven voor de opvang van vluchtelingen en asielzoekers (416,7 miljoen) door de Ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu niet meer worden doorberekend aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Desalderingen

Voor het herstel van de orkaanschade op Sint Maarten in 1995 is in 1997 30,7 miljoen aan extra middelen uitgetrokken.

Overboekingen

De cluster-VI-gelden (40 miljoen voor 1997 en structureel 97 miljoen vanaf 1998) zijn overgeboekt naar de aanvullende post Nader te Verdelen Internationale Samenwerking.

Instelling hgIS

De vorming van de hgIS leidt ten opzichte van de presentatie van het uitgavenplafond voor Ontwikkelingssamenwerking voor de meeste begrotingen tot mutaties.

De verhoging van de buitenlandse apparaatskosten bij Buitenlandse Zaken vormt het saldo van het onder de hgIS brengen van buitenlandse apparaatskosten en het buiten de hgIS plaatsen van binnenlandse apparaatskosten. Bij Buitenlandse Zaken valt voortaan ook een groot deel van de subsidies, bijdragen en contributies onder de hgIS.

De middelen voor vredesoperaties, de kustwacht van de Nederlandse Antillen en Aruba en militaire attachés zijn bij Defensie onder de hgIS gebracht.

De economische hulp aan Midden- en Oost-Europa en het exportbeleid vallen bij Economische Zaken onder de hgIS.

Tenslotte zijn bij Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Gemeentefonds de toerekeningen aan het uitgavenplafond voor Ontwikkelingssamenwerking voor respectievelijk de opvang van asielzoekers en begeleiding van buitenlandse werknemers en (voormalige) Rijksgenoten vervallen.

INTERNATIONALE SAMENWERKING

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996							
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
diversen		0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	
		0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
Defensie: vergoedingen van de Verenigde Naties			58,0	58,0	58,0	58,0	
diversen			12,9	12,9	12,9	11,8	
			70,9	70,9	70,9	69,8	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
herstel St. Maarten			30,7				
diversen			0,9	1,0	1,0	1,0	
			31,6	1,0	1,0	1,0	
Instelling hgIS							
Buitenlandse Zaken: diverse ontvangsten			88,2	83,2	83,2	83,2	
diversen			27,5	27,4	27,2	27,2	
			115,7	110,6	110,4	110,4	
Extrapolatie							181,5

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	0,8	219,1	183,4	183,2	182,1	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	0,8	219,1	183,4	183,2	182,1	181,5

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

De vergoedingen van de Verenigde Naties aan het Ministerie van Defensie voor vredesoperaties vallen vanaf 1997 onder de homogene groep Internationale Samenwerking.

Desalderingen

Voor het herstel van de orkaanschade op Sint Maarten in 1995 is in 1997 30,7 miljoen aan extra middelen uitgetrokken.

Instelling hgIS

Bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn vanaf 1997 de kanselarij-rechten, paspoortgelden, leningen en overige restituties onder de hgIS gebracht.

GEMEENTEFONDS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	17 815,0	18 591,4	20 400,0	20 475,5	21 912,4	21 883,2	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
naar SZW: vervoer bewoners AWBZ instellingen			- 30,8				
naar VWS: bejaardenoorden			- 30,0	- 35,0	- 40,0	- 50,0	
terugbetalingen aan departementen sociale vernieuwing	26,5		4,5	6,5	- 8,9	- 10,0	
diversen	3,9	1,2	4,5	6,5	- 8,9	- 10,0	
	30,4	1,2	- 56,3	- 28,5	- 48,9	- 60,0	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
van ap: uitdeling accres 1996		- 328,3	- 328,3	- 328,3	- 328,3	- 328,3	
van ap: uitdeling accres 1997			638,7	638,7	755,6	755,6	
diversen		1,3	10,1	21,7	21,7	21,7	
		- 327,0	320,5	332,1	449,0	449,0	
Extrapolatie							22 329,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	30,6	- 325,8	264,2	303,6	400,1	389,0	
Instelling hgIS			52,7	52,7	52,7	52,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997	17 845,6	18 265,6	20 716,9	20 831,8	22 365,2	22 324,9	22 329,8

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

In 1997 wordt 30,8 miljoen overgeheveld van het Gemeentefonds naar de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze middelen dienen ten behoeve van de bekostiging van de vervoersvoorzieningen voor de bewoners van AWBZ-instellingen op basis van de tijdelijke bijdrage-regeling AWBZ-gemeenten voor de jaren 1996 en 1997.

De algemene uitkering wordt in 1997 verlaagd met 30 miljoen in verband met de overheveling van de bejaardenoorden naar de AWBZ. De gemeenten zullen door de beëindiging van deze taak te maken krijgen met desintegratiekosten. In verband met deze kosten zal de verlaging van de algemene uitkering gefaseerd plaatsvinden. Het uit te nemen bedrag loopt op tot 35 miljoen in 1998, 40 miljoen in 1999 en 50 miljoen in het jaar 2000.

Voor de uitkeringen met betrekking tot de jaren 1991 tot en met 1993 treedt het Gemeentefonds op als intermediair tussen de bij het Besluit Sociale Vernieuwing betrokken departementen en gemeenten. In 1995 heeft nog een verrekening over 1993 plaatsgevonden van circa 27 miljoen.

Overboekingen

De ontwikkeling van de netto-gecorrigeerde rijksuitgaven is bepalend voor het jaarlijkse procentuele accres of decres van het Gemeentefonds. Als gevolg van wijzigingen in de rijksuitgaven wordt het accres 1996 thans met 328,3 miljoen neerwaarts bijgesteld. Tevens wordt het accres 1997 voorlopig vastgesteld op 638,7 miljoen. Vanaf 1999 wordt deze reeks opwaarts bijgesteld met circa 117,0 miljoen in verband met verwerking van het uitsmeren van de nacalculatie 1995. Deze bedragen worden van de aanvullende post accres Gemeentefonds overgeboekt naar het Gemeentefonds.

GEMEENTEFONDS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996							
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
ontvangsten gemeenten sociale vernieuwing	27,0						
diversen	0,1						
	27,1						
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	27,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	27,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Voor de uitkeringen met betrekking tot de jaren 1991 tot en met 1993 treedt het Gemeentefonds op als intermediair tussen de bij het Besluit

Sociale Vernieuwing betrokken departementen en gemeenten. In 1995 heeft het Gemeentefonds uit hoofde van deze taak 27 miljoen ontvangen.

PROVINCIEFONDS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	2 289,3	1 778,1	1 593,2	1 592,5	1 597,5	1 604,5	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
van ap: uitdeling accres 1996		- 42,8	- 42,8	- 42,8	- 42,8	- 42,8	
van ap: uitdeling accres 1997			63,1	63,1	78,2	78,2	
diversen		0,2	15,7	15,7	15,7	15,7	
		- 42,6	36,0	36,0	51,1	51,1	
Extrapolatie							1 655,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	- 42,6	36,0	36,0	51,1	51,1	
STAND MILJOENENNOTA 1997	2 289,3	1 735,5	1 629,2	1 628,5	1 648,6	1 655,6	1 655,6

Uitgaven

Overboekingen

De ontwikkeling van de netto-gecorrigeerde rijksuitgaven is bepalend voor het jaarlijkse procentuele accres of decres van het Provinciefonds. Als gevolg van wijzigingen in de rijksuitgaven wordt het accres 1996 thans met 42,8 miljoen neerwaarts bijgesteld. Tevens wordt het accres 1997 voorlopig vastgesteld op 63,1 miljoen. Vanaf 1999 wordt deze reeks opwaarts bijgesteld met circa 15 miljoen in verband met verwerking van het uitsmeren van de nacalculatie 1995.

ACCRES GEMEENTEFONDS/PROVINCIEFONDS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	0,0	0,0	521,5	1 404,8	2 331,8	3 310,6	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
accres Gemeentefonds		- 325,4	- 150,7	- 279,0	- 270,7	- 372,9	
accres Provinciefonds		- 42,6	- 26,3	- 36,2	- 29,5	- 36,7	
		- 368,0	- 177,0	- 315,2	- 300,2	- 409,6	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
naar Gemeentefonds: uitdeling accres 1996		328,3	328,3	328,3	328,3	328,3	
naar Gemeentefonds: uitdeling accres 1997			- 638,7	- 638,7	- 755,6	- 755,6	
naar Provinciefonds: uitdeling accres 1996		42,8	42,8	42,8	42,8	42,8	
naar Provinciefonds: uitdeling accres 1997			- 63,1	- 63,1	- 78,2	- 78,2	
diversen		- 3,1	- 13,8	- 13,8	- 13,8	- 13,8	
		368,0	- 344,5	- 344,5	- 476,5	- 476,5	
Extrapolatie							3 327,5

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	0,0	- 521,5	- 659,7	- 776,7	- 886,1	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	0,0	0,0	745,1	1 555,1	2 424,5	3 327,5

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

Er heeft zich ten opzichte van de Miljoenennota 1996 een aantal wijzigingen voorgedaan in de rijksuitgaven waaraan het accres Gemeentefonds/ Provinciefonds is gekoppeld. Als gevolg hiervan is het accres Gemeentefonds/Provinciefonds aangepast.

Overboekingen

De bijstelling van het accres 1996 en de voorlopige vaststelling van het accres 1997 zijn van de aanvullende post accres Gemeentefonds/ Provinciefonds overgeboekt naar de beide fondsen.

INFRASTRUCTUURFONDS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	6 615,9	6 932,9	7 209,0	7 611,0	7 381,7	7 607,2	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
investerings / onderhoud rijksvaarwegen	- 38,4						
investerings / onderhoud rijkswegen	- 109,8						
investerings railvervoer	- 78,4						
investerings stads- en streekvervoer	- 54,8						
diversen	3,1						
	- 278,3						
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
verdeling voordelig saldo 1995			49,2	88,7	30,0		
diversen	- 87,0		0,8				
	- 87,0		50,0	88,7	30,0		
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
FES projecten	- 212,0	- 263,0	25,0	278,0	746,0	774,0	
diversen	- 88,3	- 97,1	- 138,7	- 167,6	- 29,3	- 33,2	
	- 300,3	- 360,1	- 113,7	110,4	716,7	740,8	
Extrapolatie							7 667,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 665,6	- 360,2	- 63,7	199,0	746,6	740,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997	5 950,3	6 572,7	7 145,3	7 810,0	8 128,3	8 347,9	7 667,0

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De lagere uitgaven ad 38,4 miljoen in 1995 zijn hoofdzakelijk veroorzaakt door vertraging bij het verkrijgen van vergunningen voor een aantal onderhoudswerkzaamheden.

De lagere uitgaven ad 109,8 miljoen in 1995 in het rijkswegen-programma zijn het gevolg van de volgende factoren. Met betrekking tot de investeringsprojecten zijn vertragingen opgelopen bij diverse verbeterings- en verkeerssignaleringsprojecten en bij deelprojecten van de Wijkertunnel. Met betrekking tot de onderhoudswerkzaamheden wordt de uitgavenoverschrijding veroorzaakt door lagere aanneemsommen en vertragingen bij projectrealisaties.

Door herprioriteringen en vertragingen in verband met Europese aanbesteding, wat in een aantal gevallen geleid heeft tot lagere uitvoeringskosten, zijn in 1995 de uitgaven 78,4 miljoen lager uitgevallen bij de NS-vervoersprojecten.

Bij de investeringen voor het stads- en streekvervoer zijn in 1995 lagere uitgaven opgetreden ad 54,8 miljoen. Deze lagere uitgaven zijn met name opgetreden bij de projecten Ringsneltram te Amsterdam en in de bijdrage voor de vervoerregio's buiten de randstad.

Beleidsmatige mutaties

De in 1995 opgetreden onderuitputting op het Infrastructuurfonds ad 168 miljoen wordt toegedeeld aan de jaren 1997, 1998 en 1999.

Desalderingen

De mutaties in de verschillende jaren zijn het gevolg van een aangepast uitgavenritme van het Infrastructuurfonds uit hoofde van de bijdrage van het FES aan het Infrastructuurfonds voor de Betuweroute, de HSL-Zuid en de projecten uit de Investeringsimpuls.

INFRASTRUCTUURFONDS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	3 884,2	3 656,7	4 048,2	4 386,7	4 092,7	4 174,3	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin diversen</i>	10,0	13,5					
	10,0	13,5					
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin voeding Infrastructuurfonds</i>	291,0	3 014,5	3 074,0	3 138,5	3 190,7	3 350,2	
	291,0	3 014,5	3 074,0	3 138,5	3 190,7	3 350,2	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin bijdrage FES projecten diversen</i>	- 212,0	- 263,0	25,0	278,0	746,0	774,0	
	- 88,3	- 97,1	- 138,7	- 167,6	- 29,3	- 33,2	
	- 300,3	- 360,1	- 113,7	110,4	716,7	740,8	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Extrapolatie							7 667,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,8	2 667,7	2 960,2	3 248,9	3 907,3	4 090,9	
STAND MILJOENENNOTA 1997	3 885,0	6 324,4	7 008,4	7 635,6	8 000,0	8 265,2	7 667,0

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Vanaf 1996 is sprake van een gewijzigde voeding van het Infrastructuurfonds. Bij Voorjaarsnota 1995 is afgesproken dat per 1 januari 1996 geen voeding van het Infrastructuurfonds meer plaatsvindt door middel van een bijdrage uit Motorrijtuigenbelasting en accijnzen. Daartegenover staat nu een bijdrage vanuit de VenW-begroting.

Desalderingen

De wijziging van de ramingen is het gevolg van een gewijzigde bijdrage van het FES aan het Infrastructuurfonds voor de Betuweroute, de HSL-Zuid en de projecten uit de Investeringsimpuls.

FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	1 724,3	1 536,6	1 748,5	1 803,7	1 238,8	1 231,0	
Niet tot een ijklijn behorend							
MARIN		12,0	37,0	42,0	9,0		
projecten bodemsanering	- 68,0			68,0			
projecten verkeer en vervoer	- 131,0			131,0			
projectraming Betuweroute	- 57,0	- 263,0	25,0	429,0	556,0	413,0	
projectraming Hogesnelheidslijn				- 320,0	190,0	361,0	
diversen	- 8,4	- 2,0	3,4	- 0,3	21,3	23,0	
	- 264,4	- 253,0	65,4	349,7	776,3	797,0	
Extrapolatie							926,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 264,4	- 252,9	65,3	349,7	776,4	797,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	1 459,9	1 283,7	1 813,8	2 153,4	2 015,2	2 028,0	926,0

Uitgaven

Niet tot een ijklijn behorend

In het Maritiem Research Instituut Nederland wordt, via de begroting van het Ministerie van Economische Zaken, een totaalbedrag van 100 miljoen geïnvesteerd (verdeeld over de jaren 1996-1999).

In de projecten bodemsanering is in 1995 vertraging opgetreden. Deze vertraging hangt enerzijds samen met optredende vertraging in gerela-

teerde infrastructuurprojecten en anderzijds met een verscherpte inzet van het juridisch instrumentarium. Deze uitgaven van 68 miljoen zullen in 1998 plaatsvinden.

Van de FES-gelden ten behoeve van de Investeringsimpuls onderdeel Verkeer en Vervoer is ten opzichte van de raming bij Miljoenennota 1996 131 miljoen in 1995 niet tot besteding gekomen. Verwacht wordt dat dit saldo pas in 1998 voor deze projecten zal worden aangewend.

De aanleg van de Betuweroute heeft, mede als gevolg van de in acht genomen heroverweging (Commissie-Hermans), vertraging opgelopen. De hiermee verband houdende lagere uitgaven in 1995 en 1996 leiden tot een aangepast kasritme van de FES-bijdragen.

De nieuwe projectraming van de Hogesnelheidslijn leidt tot een aangepast investeringsritme en tot aanpassingen in het kasritme van de FES-bijdragen.

FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	3 075,0	500,0	500,0	500,0	500,0	600,0	
Niet tot een ijklijn behorend							
actualisatie aardgasbatenraming		380,0	300,0	200,0	100,0		
Common Area Eemsgebied		1 950,0					
opbrengst verkoop DSM		1 487,7					
opbrengst verkoop KPN (2e tranche)	898,4						
diversen	36,4						
	934,8	3 817,7	300,0	200,0	100,0		
Extrapolatie							600,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	934,8	3 817,7	300,0	200,0	100,0	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	4 009,8	4 317,7	800,0	700,0	600,0	600,0	600,0

Ontvangsten

Niet tot een ijklijn behorend

De aardgasbaten ten gunste van het FES worden ten opzichte van de Miljoenennota 1996 voor de jaren 1996 tot 2000 opwaarts bijgesteld. Deze meevallers zijn te verklaren uit de structurele verhoging van de gasexportprijs, de structureel lagere kosten van de Nederlandse Aardolie Maatschappij en de opwaarts bijgestelde dollar. Daarnaast is door de koude winter van 1995/1996 het exportvolume gestegen. Dit leidt tot een hogere ontvangstenraming in 1996 en 1997.

Inzake de Common-Area in het Eemsgebied is een tussenuitspraak gedaan. Het bedrag wordt ten gunste van het FES gebracht. De eerder als voorfinanciering van de Common-Areabaten gebruikte opbrengsten uit verkoop van deelnemingen, vallen voor dat bedrag vrij. De regering heeft besloten die in het FES te laten. Van de nieuwe ruimte in het FES zal 2 miljard worden ingezet voor projecten in het kader van Samen Werken aan Bereikbaarheid. Het restant ad 750 miljoen zal worden aangewend voor binnen het FES passende projecten in de sfeer van energiebesparing en beperking CO₂-uitstoot. De totale ontvangsten vanwege de Common-Area bedraagt 2¾ miljard. Hier wordt alleen het NBO-gedeelte vermeld.

De netto-opbrengst van de verkoop DSM bedraagt in 1996 een totaal van 1721 miljoen. Deze wordt voor 1487,7 miljoen gebruikt ter dekking

van het resterende tekort bij de via het FES gefinancierde investeringsimpuls. De impuls is hiermee geheel gedekt.

De netto-opbrengsten van de beursgang KPN in 1995 (tweede tranche) zijn hoger dan aanvankelijk geraamd. Deze extra opbrengst is gedeeltelijk ad 898,4 miljoen ten gunste van het FES gebracht.

AANVULLENDE POST ASIELZOEKERS

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	0,0	0,0	1 024,5	874,0	819,4	819,4	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> voorraad asielzoekers in opvang/VVTV			35,7				
			35,7				
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> naar aanvullende post: onderwijs asielzoekers/VVTV				- 110,0	- 115,0	- 115,0	
naar BiZa: politie ten behoeve van opvang			- 34,4	- 34,4	- 34,4	- 34,4	
naar BiZa: zorgwet VVTV			- 173,0	- 209,0	- 204,0	- 204,0	
naar Justitie: behandelcapaciteit			- 193,5	- 135,8	- 116,6	- 116,6	
naar Justitie: opvang asielzoekers			- 544,5	- 383,0	- 347,6	- 347,6	
naar OCenW: onderwijs asielzoekers/VVTV			- 113,0				
diversen			- 1,8	- 1,8	- 1,8	- 1,8	
			- 1 060,2	- 874,0	- 819,4	- 819,4	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	0,0	- 1 024,5	- 874,0	- 819,4	- 819,4	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Vertraging in de behandeling van asielvragen leidt tot tegenvallende opvangkosten. Lagere aantallen asielzoekers die zich kunnen op de VVTV-regeling (Voorwaardelijke Vergunningen Tot Verblijf) leidt tot een meevaller. Het saldo van beide leidt tot een tegenvaller van 35,7 miljoen in 1997.

Overboekingen

In het kader van het beleid om het aantal aanvullende posten op de Rijksbegroting terug te brengen komt de aanvullende post Asielzoekers met ingang van de Miljoenennota 1997 te vervallen.

De op de aanvullende post gereserveerde middelen ten behoeve van de toelating en de opvang van asielzoekers en voor de VVTV-zorgwet en de inzet van (extra) politie bij opvangcentra zijn structureel overgeboekt naar respectievelijk de begrotingen van Justitie en van Binnenlandse Zaken.

De gereserveerde middelen ad 113 miljoen ten behoeve van leerplichtige asielzoekers en VVTV'ers zijn voor 1997 overgeboekt naar de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en voor 1998 en latere jaren naar de aanvullende post Nader te Bepalen/Nader te Verdelen. Deze laatstgenoemde overboeking hangt samen met de werkelijke

aansluiting van de raming van de aantallen asielzoekers en VVTV'ers met de leerlingenraming van het Ministerie van OCenW. Vooral nog is daarom ten aanzien van de onderwijsuitgaven voor asielzoekers en VVTV'ers gekozen voor een meerjarige reservering op de aanvullende post Nader te Bepalen/Nader te Verdelen met een jaarlijkse toedeling aan de begroting van OCenW.

KOPPELING UITKERINGEN/NOMINALE BIJSTELLING AKW

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	0,0	412,9	- 746,0	- 367,0	64,0	481,5	
Mee- en tegenvallers							
<i>Sociale zekerheid</i>							
afdrachtskortingen		- 18,1	- 20,6	- 23,9	- 27,7	- 28,3	
nominale ontwikkeling		- 122,0	645,5	390,5	115,6	- 46,4	
		- 140,1	624,9	366,6	87,9	- 74,7	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Sociale zekerheid</i>							
uitstel Pemba			702,2				
volledige koppeling 1997			162,5	236,3	242,0	247,7	
wetten Pemba			- 121,2	- 90,9	- 44,3	11,9	
diversen			- 4,2	- 5,1	- 5,5	- 4,0	
			739,3	140,3	192,2	255,6	
Overboekingen							
<i>Sociale zekerheid</i>							
nominale bijstelling kinderbijslag 1996		- 43,3	- 100,2	- 98,5	- 96,5	- 94,6	
van aanvullende post naar begroting: tranche 1996		- 227,2	- 218,2	- 215,1	- 183,7	- 188,7	
		- 270,5	- 318,4	- 313,6	- 280,2	- 283,3	
Extrapolatie							697,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	- 410,6	1 045,8	193,3	- 0,1	- 102,4	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	2,3	299,8	- 173,7	63,9	379,1	697,9

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Een tweetal afdrachtskortingen uit de Wet Vermindering Afdracht loonbelasting en premie volksverzekeringen (WVA), te weten de Vermindering Langdurig Werklozen en de Vermindering Lage Lonen (SPAK), heeft een doorwerking naar de rijksuitgaven met betrekking tot een aantal regelingen voor gesubsidieerde arbeid, waaronder de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en de Jeugdwerkgarantiewet (JWG).

De nominale ontwikkeling behelst mutaties in alle begrotingsgefinancierde regelingen van de sociale zekerheid. Zij vloeien voort uit wijzigingen in de WKA-index en wijzigingen in het belasting- en premiebeeld.

Beleidsmatige mutaties

De invoering van het wettencomplex Pemba, die voorzien was op 1 januari 1997, wordt een jaar uitgesteld. De budgettaire consequenties bedragen op de aanvullende post eenmalig 702 miljoen. Deze zijn overigens technisch van aard; de ijklijn sociale zekerheid wordt ervoor gecorrigeerd. Deze extra uitgaven worden veroorzaakt door wijzigingen in het belasting en premiebeeld die als gevolg van het uitstel van Pemba optreden.

In de Miljoenennota 1996 werd voor 1997 uitgegaan van een halve koppeling van de uitkeringen aan de contractlonen. De thans voor 1997 geraamde i/a-ratio maakt een volledige koppeling binnen de wettelijke kaders (WKA) noodzakelijk. De ramingen van de aanvullende post, waarop de kosten van indexering voor de begrotingsgefinancierde sociale zekerheidsregelingen worden geraamd, is derhalve bijgesteld met ruim 160 miljoen in 1997 en circa 240 miljoen structureel.

Het wettencomplex Pemba, bestaande uit de Wet Premiedifferentiatie en Marktwerking bij Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, de Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ), de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong) en een bijbehorende overgangs- en invoeringswet, voorziet in de intrekking van de huidige Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). De middelen uit het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds worden in verband hiermee overgeheveld naar de begroting van SZW enerzijds en naar de arbeidsongeschiktheidsfondsen voor zelfstandigen en werknemers anderzijds. Onderdeel van deze overhevelingsoperatie is het opnemen van de kosten van indexering van de Wajong op de aanvullende post koppeling uitkeringen. Per saldo loopt dit bedrag op tot 12 miljoen in het jaar 2000.

Overboekingen

De kinderbijslag wordt jaarlijks aangepast aan de ontwikkeling van het binnenlands consumptieprijspeil. De kosten hiervan worden geraamd op de aanvullende post. De gepresenteerde overboeking betreft de toevoeging van deze raming aan de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De overboeking van de aanvullende post Koppeling Uitkeringen naar de begroting van SZW voorziet in het op het juiste prijspeil brengen van de begrotingsgefinancierde uitkeringen.

PRIJSBIJSTELLING/INDEXERING WSF

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	0,0	236,0	952,5	2 012,1	3 193,8	4 979,7	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
macromutatie		148,9	205,7	292,4	375,4	- 125,3	
diversen			- 19,9	- 12,2	- 9,2	- 10,7	
<i>Sociale zekerheid</i>							
diversen		0,1	- 0,2	- 0,3	- 0,4	- 1,1	
<i>Zorg</i>							
nominale ontwikkeling		- 1,0	- 33,6	- 60,8	- 87,8	- 119,3	
		148,0	152,0	219,1	277,9	- 256,4	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
naar OCenW: Indexering Studiefinanciering		- 43,0	- 36,9	- 31,9	- 28,0	- 26,8	
uitdeling prijsbijstelling tranche 1996		- 268,5	- 230,6	- 228,0	- 234,8	- 232,7	
<i>Sociale zekerheid</i>							
diversen		- 0,2	- 0,2	- 0,2	- 0,3	- 0,3	
<i>Zorg</i>							
uitdeling prijsbijstelling tranche 1996		- 43,9	- 32,6	- 33,4	- 33,0	- 32,9	
		- 355,6	- 300,3	- 293,5	- 296,1	- 292,7	
Niet tot een ijklijn behorend							
macromutatie cijfers MEV			- 2,8	- 32,6	- 69,4	- 102,9	
naar OCenW: Indexering Studiefinanciering		- 36,9	- 40,1	- 46,0	- 50,3	- 53,2	
diversen		8,5	7,8	5,7	5,7	5,7	
		- 28,4	- 35,1	- 72,9	- 114,0	- 150,4	
Extrapolatie							5 523,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	- 236,0	- 183,5	- 147,4	- 132,2	- 699,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	0,0	769,0	1 864,7	3 061,6	4 280,2	5 523,6

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Op basis van de nieuwste macro-economische inzichten van het Centraal Planbureau, zoals opgenomen in de Macro Economische Verkenning, is de aanvullende post Prijsbijstelling/Indexering WSF opnieuw geraamd. Naar aanleiding van de nieuwe inzichten is de stand op de aanvullende post ten opzichte van de stand Miljoenennota 1996 opwaarts bijgesteld.

Overboekingen

Tranche 1996 van de indexering studiefinanciering, ten bedrage van 43 miljoen in 1996 aflopend tot circa 27 miljoen in 2000, is overgeboekt naar de OCenW-begroting.

Tranche 1996 van de prijsbijstelling is uitgedeeld naar de diverse begrotingen.

Niet tot een ijklijn behorend

Op basis van de nieuwste macro-economische inzichten van het Centraal Planbureau, zoals opgenomen in de Macro Economische Verkenning, is de raming van de niet-relevante uitgaven studiefinanciering ten opzichte van de stand Miljoenennota 1996 neerwaarts bijgesteld.

Tranche 1996 van de indexering van de niet-relevante studieleningen, ten bedrage van circa 37 miljoen in 1996 oplopend tot circa 53 miljoen in 2000, is overgeboekt naar de OCenW-begroting.

ARBEIDSVORWAARDEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	468,2	1 413,7	3 174,2	4 624,6	6 729,8	8 592,8	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
nominale ontwikkeling		69,1	- 7,7	527,7	452,0	592,1	
onderuitputting	- 23,3	- 270,0	- 300,0	- 200,0	- 200,0	- 200,0	
ramingsbijstelling		- 75,0	- 150,0	- 200,0	- 200,0	- 200,0	
diversen	- 6,3						
<i>Sociale zekerheid</i>							
nominale ontwikkeling		- 40,5	8,9	18,9	23,0	29,8	
diversen	- 2,0		- 20,0	- 19,0	- 17,0	- 17,0	
<i>Zorg</i>							
nominale ontwikkeling		- 36,7	- 8,7	- 59,5	- 197,3	- 278,2	
diversen	- 48,0						
	- 79,6	- 353,1	- 477,5	68,1	- 139,3	- 73,3	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
verrekening voorfinanciering cao O&W		- 118,4					
diversen	- 0,2	- 4,7	- 24,1	- 71,3	- 94,2	- 74,8	
<i>Zorg</i>							
diversen		15,4	18,5	22,0	35,4		
	- 0,2	- 107,7	- 5,6	- 49,3	- 58,8	- 74,8	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
loonbijstelling 1996		- 565,1	- 996,4	- 998,5	- 978,8	- 938,1	
naar OCenW: voorfinanciering cao onderwijs	- 118,4						
naar OCenW: wachtgelden	- 69,0		- 11,5	- 15,7	- 15,6	- 14,3	
tweede aanvullende loonbijstelling 1995	- 162,6						
diversen	- 38,5	- 33,8	- 45,0	- 42,0	- 42,9	- 33,7	
<i>Sociale zekerheid</i>							
loonbijstelling 1996		- 54,8	- 55,0	- 54,9	- 54,8	- 54,8	
<i>Zorg</i>							
loonbijstelling 1996		- 130,5	- 92,9	- 93,5	- 92,0	- 90,6	
overboeking: privatisering gemeentelijke ziekenhuizen		- 15,4	- 18,5	- 22,0	- 35,4		
	- 388,5	- 799,6	- 1 219,3	- 1 226,6	- 1 219,5	- 1 131,5	
Extrapolatie							9 139,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 468,2	- 1 260,3	- 1 702,3	- 1 207,6	- 1 417,5	- 1 279,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	153,4	1 471,9	3 417,0	5 312,3	7 313,3	9 139,6

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De actuele inzichten in de macro-economische ontwikkeling, zoals gepubliceerd in de MEV, leiden tot een bijstelling van de nominale posten op de rijksbegroting in enge zin, in de sociale zekerheid en zorgsector (contractloon, incidenteel, premiestelling) en overige ramingsbijstellingen.

In verband met het uitstel van de AAW/WAO-operatie valt de reservering voor effecten van deze operatie voor de loonbijstelling in 1997 vrij. Deze operatie brengt meerkosten mee voor de overheid omdat verevening tussen de overheid en de marktsector plaatsvindt voor de arbeidsongeschiktheidsuitgaven. Het arbeidsongeschiktheidsrisico bij de overheid is namelijk steeds geringer geweest, hetgeen de bijdrage van de overheid aan financiering van «oude gevallen» hoger maakt dan thans. Dit is verwerkt in de post nominale ontwikkeling.

Als gevolg van de meest recente inzichten in de realisatie is onderuitputting ingeboekt.

Beleidsmatige mutaties

Ten behoeve van de financiering van de cao van de sector Onderwijs & Wetenschappen is vorig jaar 118,4 miljoen uit de aanvullende post Loonbijstelling als voorschot verstrekt. De ramingen voor het jaar 1996 zijn met dit bedrag gecorrigeerd.

Overboekingen

De loonbijstelling 1996 betreft de overboeking naar de departementen voor de indexering van de loonsommen van de overheidswerkgevers aan de nominale ontwikkeling met inbegrip van de taakstellingen op arbeidsvoorwaarden.

OCenW heeft ter financiering van de cao O&W in 1995 118,4 miljoen voorgeschoten gekregen uit de aanvullende post Loonbijstelling.

Voorts is de OCenW-begroting in 1995 verhoogd met 69 miljoen ter compensatie van TBA-effecten. Dit is bestemd voor hogere wachtgelduitgaven die voortvloeien uit de strengere keuringseisen voor arbeidsongeschiktheid. Ook heeft OCenW vanaf 1997 voor kunstonderwijs structurele compensatie ontvangen, vanwege onvermijdelijke uitverdieneffecten op wachtgeld van reorganisaties voortvloeiend uit generale taakstellingen.

De tweede aanvullende loonbijstelling 1995 ad 162,6 miljoen betreft de overboeking naar de departementen voor de financiering van het contract sector Rijk en het terugdraaien van een eerdere technische korting op de incidenteelbudgetten.

Tenslotte is structurele compensatie overgeboekt naar VWS samenhangend met de meerkosten die voortvloeien uit de privatisering van gemeentelijke ziekenhuizen, waardoor de werknemers onder de zorg-cao worden gebracht.

BELASTINGAFDRACHTEN AAN DE EUROPESE UNIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	7 532,0	7 137,0	7 111,0	6 859,0	6 677,0	6 931,0	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
BTW-afdrachten	- 30,8	191,0	52,0	90,0	85,0	103,0	
invoerrechten	145,5	170,0	312,0	333,0	365,0	393,0	
	114,7	361,0	364,0	423,0	450,0	496,0	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Extrapolatie							7 773,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	114,7	361,0	364,0	423,0	450,0	496,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	7 646,7	7 498,0	7 475,0	7 282,0	7 127,0	7 427,0	7 773,0

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De verhoging van de BTW-afdrachten in 1996 wordt veroorzaakt doordat bij de raming de recente (macro-economische) inzichten uit de aanvullende EU-begroting 1996 zijn gebruikt en doordat de nabetaling over 1995 hoger is dan geraamd. De stijging vanaf 1997 is het gevolg van een verwachte hogere consumptie.

De stijging van de invoerrechten wordt veroorzaakt door een hogere volumegroei.

NADER TE BEPALEN/TE VERDELEN OMBUIGINGEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	- 598,9	365,4	748,0	1 483,2	1 645,0	1 891,8	
Mee- en tegenvallers							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> afroming afdrachtskorting Melkertbanen			- 3,0	- 31,0	- 53,0	- 57,0	
<i>Zorg</i> afroming afdrachtskorting Melkertbanen			- 13,0	- 43,0	- 60,0	- 63,0	
			- 16,0	- 74,0	- 113,0	- 120,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> eindejaarsmarge		- 538,9	- 42,1	- 81,5	- 30,0		
intertemporele compensatie		- 131,3	127,4	41,5	25,8	26,8	
realisatie eindejaarsmarge en bandbreedte 1995	288,8						
realisatie onderuitputting IHS	140,0						
realisatie taakstellende onderuitputting 1995	304,0						
dividendderving			96,0	158,5	158,5	158,5	
verlaging dividend KPN		- 235,5	- 235,5	- 235,5	- 235,5	- 235,5	
diversen	- 103,8	1,1	- 79,4	150,0		- 14,8	
<i>Sociale zekerheid</i> diversen		- 56,7					
<i>Zorg</i> diversen		- 24,4					
	629,0	- 985,7	- 133,8	- 117,0	- 81,2	- 65,0	
Overboekingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> naar ap internationale samenwerking van cluster VI			- 40,0	- 97,0	- 97,0	- 97,0	
naar BiZa: van cluster I; melkertbanen			- 97,0	- 194,0	- 193,0	- 193,0	
naar BiZa: van cluster II			- 67,0	- 67,0	- 67,0	- 67,0	
naar Financiën		- 50,6	- 73,4	- 44,9	- 31,9	- 31,9	
naar Justitie: van cluster II			- 33,0	- 33,0	- 33,0	- 33,0	
naar VROM: van cluster III; bodemsanering			- 35,0	- 35,0	- 35,0	- 35,0	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
naar VROM: van cluster v; normhuurcompensatie			- 24,0	- 50,0	- 50,0	- 50,0	
naar VenW: van cluster III; zeehavens, natuur			- 45,0	- 45,0	- 10,0	- 10,0	
van aanvullende post Asielzoekers				110,0	115,0	115,0	
diversen	- 30,1	- 5,8	- 60,2	- 59,8	- 59,8	- 59,8	
<i>Zorg</i>							
Melkertbanen			- 87,0	- 177,0	- 178,0	- 180,0	
	- 30,1	- 56,4	- 561,6	- 692,7	- 639,7	- 641,7	
Extrapolatie							1 122,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	598,9	- 1 042,1	- 711,3	- 883,7	- 833,9	- 826,6	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	- 676,7	36,7	599,5	811,1	1 065,2	1 122,7

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Bij de berekening van de budgetten voor het creëren van extra banen voor langdurig werklozen binnen de rijksbegroting en de zorgsector (de zogenaamde Melkertbanen) is geen rekening gehouden met de Afdrachtkorting Vermindering Lage Lonen (SPAK) en de Afdrachtkorting Langdurig Werklozen (VLW). Omdat door deze afdrachtkortingen minder middelen nodig zijn voor de financiering van het aantal afgesproken Melkertbanen, vallen deze middelen vrij.

Beleidsmatige mutaties

Er wordt technisch verondersteld dat het gebruik van de eindejaarsmarge in 1996 even groot zal zijn als in 1995. (Deze veronderstelling is neergelegd in de brief Begrotingsproces en -systematiek). Daarom vindt er een correctieboeking plaats op deze aanvullende post die even groot is als het totaal van de mutaties eindejaarsmarge op de begrotingen (inclusief de eindejaarsmarge respectievelijk bandbreedtesystematiek voor Ontwikkelingssamenwerking).

Door diverse ministeries wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot intertemporele compensatie. Een deel van deze intertemporele compensatie wordt niet op de begrotingen zelf geraamd, maar op de aanvullende post. (Hierbij kan in dit geval worden gedacht aan de op de aanvullende post geraamde fiscale uitvoeringskosten).

De geraamde bedragen op de aanvullende post in 1995 uit hoofde van de eindejaarsmarge, de geraamde taakstellende onderuitputting in dat jaar en de verwachte meevaller op de individuele huursubsidie, zijn ultimo 1995 alle gerealiseerd.

De post dividendderiving hangt samen met de geraamde privatiseringen in 1996 en 1997. Tegenover de dividendderiving staan rentemeevallers op begroting IXA.

De herplaatsing van de KPN-aandelen (tweede tranche) leidt tot een deriving van de inkomsten uit hoofde van KPN-dividend. Daarvoor was een reservering op de aanvullende post getroffen. De feitelijke verlaging van de dividendraming vindt thans op de begroting van VenW plaats, zodat de reservering op de aanvullende post thans kan vervallen.

Overboekingen

In het kader van de oprichting van de homogene groep Internationale Samenwerking zijn de bedragen die op deze aanvullende post zijn geraamd overgeboekt naar de aanvullende post Nader te Verdelen (IS).

De overboekingen van de clustergelden uit de aanvullende post naar de verschillende begrotingen, worden op de desbetreffende begrotingen toegelicht.

In het kader van het beleid om het aantal aanvullende posten op de rijksbegroting terug te brengen, komt de aanvullende post Asielzoekers met ingang van de Miljoenennota 1997 te vervallen. Alle gereserveerde middelen zijn overgeboekt naar de verschillende begrotingen met uitzondering van een deel van de onderwijsuitgaven voor asielzoekers (zie toelichting bij de aanvullende post Asielzoekers).

NADER TE BEPALEN/TE VERDELEN OMBUIGINGEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	0,0	2 728,6	- 31,2	- 31,2	- 31,2	0,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
afstoot (on)roerende goed Defensie			50,0	50,0	20,0		
diversen		13,4	31,2	31,2	31,2		
		13,4	81,2	81,2	51,2		
Niet tot een ijklijn behorend							
niet-microlastentvangsten		1 500,0	1 000,0				
opbrengst DSM		- 1 633,8					
vrijval a.g.v. hogere opbrengst in 1995		- 1 108,2					
		- 1 242,0	1 000,0				
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	0,0	- 1 228,6	1 081,2	81,2	51,2	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	1 500,0	1 050,0	50,0	20,0	0,0	0,0

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Er is een bedrag geraamd voor de afstoot van (on)roerende zaken bij Defensie.

Niet tot een ijklijn behorend

Voor 1996 is een ontvangstenpost buiten de sfeer van de microlasten geraamd van 1,5 miljard, voor 1997 een van 1 miljard.

De geraamde ontvangstenpost buiten de sfeer van de microlasten (tevens niet relevant voor het beleidsrelevant tekort) is gerealiseerd deels via de netto-opbrengst van de verkoop DSM (van in totaal 1721 miljoen) en deels als gevolg van hogere opbrengsten uit hoofde van verkoop staatsdeelnemingen in 1995.

INDEXERING INFRASTRUCTUURTOESLAG MRB

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	1,0	58,0	118,0	192,0	263,9	0,0	
Beleidsmatige mutaties							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> verlegging voeding Infrastructuurfonds diversen	- 1,0	- 58,0	- 118,0	- 192,0	- 263,9		
	- 1,0	- 58,0	- 118,0	- 192,0	- 263,9		
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 1,0	- 58,0	- 118,0	- 192,0	- 263,9	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Uitgaven*Beleidsmatige mutaties*

Als gevolg van de verlegging van de voeding van het Infrastructuurfonds komt deze aanvullende post te vervallen.

CONSOLIDATIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	- 4 437,6	- 4 234,2	- 4 689,0	- 5 098,3	- 4 704,8	- 4 696,2	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i> bijstelling ivm bijdragenconstructies		8,8	344,6	205,8	337,5	238,1	
bijstelling ivm FES en IFS	40,8	241,8	123,6	- 2,6	- 654,7	- 712,8	
wijziging wet infrastructuurfonds en motorrijtuigen- belasting 1994		- 3 014,5	- 3 074,0	- 3 138,5	- 3 190,7	- 3 350,2	
diversen	- 64,4	- 2,5	- 2,5	- 2,5	- 2,5	- 2,5	
	- 23,6	- 2 766,4	- 2 608,3	- 2 937,8	- 3 510,4	- 3 827,4	
Extrapolatie							- 7 421,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 23,6	- 2 766,4	- 2 608,4	- 2 937,8	- 3 510,3	- 3 827,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997	- 4 461,2	- 7 000,6	- 7 297,4	- 8 036,1	- 8 215,1	- 8 523,7	- 7 421,7

CONSOLIDATIE

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	- 4 437,6	- 4 234,2	- 4 689,0	- 5 098,3	- 4 704,8	- 4 696,2	
Desalderingen							
<i>Rijksbegroting in enge zin</i>							
bijstelling ivm bijdragenconstructies		8,8	344,6	205,8	337,5	238,1	
bijstelling ivm FES en Infrastructuurfonds	40,8	241,8	123,6	- 2,6	- 654,7	- 712,8	
wijziging wet infrastructuurfonds en motorrijtuigenbelasting 1994		- 3 014,5	- 3 074,0	- 3 138,5	- 3 190,7	- 3 350,2	
diversen	- 64,4	- 2,5	- 2,5	- 2,5	- 2,5	- 2,5	
	- 23,6	- 2 766,4	- 2 608,3	- 2 937,8	- 3 510,4	- 3 827,4	
Extrapolatie							- 7 421,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 23,6	- 2 766,4	- 2 608,4	- 2 937,8	- 3 510,3	- 3 827,5	
STAND MILJOENENNOTA 1997	- 4 461,2	- 7 000,6	- 7 297,4	- 8 036,1	- 8 215,1	- 8 523,7	- 7 421,7

Uitgaven en Ontvangsten*Desalderingen*

De bijstelling van de post Consolidatie (uitgaven en ontvangsten) houdt verband met een daling van de onderlinge bijdragen tussen de begrotingen en met de bijdragen van het FES aan andere begrotingen. Tevens is de voeding van het Infrastructuurfonds gewijzigd. Per 1 januari 1996 vindt geen voeding van het Infrastructuurfonds meer plaats door middel van een bijdrage uit de motorrijtuigenbelasting en accijnzen. Dit deel van de voeding wordt budgettair neutraal vervangen door middel van een verhoogde bijdrage van de begroting van Verkeer en Waterstaat.

SOCIALE ZEKERHEID

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	94 911,9	98 678,8	99 759,3	100 623,9	101 900,4	103 863,7	
Mee- en tegenvallers							
afdrachtskortingen		- 47,4	- 125,6	- 177,7	- 221,2	- 242,8	
nominale ontwikkeling		- 171,5	1 696,8	1 715,0	702,7	591,5	
prijzrealisatie bijstandsregelingen c.a.		- 200,0	- 200,0	- 200,0	- 169,8	- 169,8	
volume arbeidsongeschiktheidsregelingen	- 29,7	- 354,2	- 327,9	79,7	118,3	77,3	
volume bijstandsregelingen c.a.	- 552,7	- 780,1	- 1 525,1	- 1 925,4	- 1 765,0	- 1 710,4	
volume werkloosheidsregelingen	394,0	457,0	296,4	945,2	1 133,7	1 343,5	
volume Ziektewet	619,0	493,9	168,2	74,0	111,6	88,3	
diversen	- 71,5	159,7	389,7	497,5	506,0	387,6	
	359,1	- 442,6	372,5	1 008,3	416,3	365,2	
Beleidsmatige mutaties							
anw: amendement Kalsbeek		11,0	58,5	8,7	- 18,6	- 38,6	
anw: versoepeling geboortecohort 1956		4,0	17,0	37,0	60,0	71,0	
anw: vrijstelling wegens inkomen ivm arbeid				38,0	35,0	32,0	
bloedverwanten tweede graad (AOW)		- 11,2	- 44,1	1,7	- 10,0	- 33,0	
CBA inkoopmodel		50,0	45,0	50,0	50,0	50,0	

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
koopkrachtreparatie (IHS)		79,0					
preventieve ontslagtoets			47,5	12,0	11,8	11,8	
rijksbijdrage AOW			295,0	345,0	345,0	345,0	
uitstel invoering WULBZ		- 75,0	38,0	38,0			
uitstel Pemba			699,2				
uitstel Pemba: besparingsverlies			250,0	250,0	250,0		
uitstel Wet Boeten, Maatregelen, Terug- en Invoering etc.		83,6	42,0	13,9	12,8	1,2	
Vervoersvoorziening Bewoners AWBZ-instellingen (wvg)		50,0	50,0				
volledige koppeling 1997			737,5	1 004,3	1 023,0	1 042,7	
Wet Beperking Inkomensgevolgen a.o.-criteria (BIA)		0,4	14,0	39,5	53,1	53,5	
wetten Pemba			- 2 090,1	- 2 223,5	- 2 325,8	- 2 385,9	
diversen	- 17,2	57,8	70,6	- 96,2	- 151,9	- 149,9	
	- 17,2	249,6	230,1	- 481,6	- 665,6	- 1000,2	
Desalderingen							
diversen			14,0	24,0	24,0	24,0	
			14,0	24,0	24,0	24,0	
Extrapolatie							104 991,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	341,9	- 193,1	616,6	550,7	- 225,3	- 610,9	
STAND MILJOENENNOTA 1997	95 253,8	98 485,7	100 375,9	101 174,6	101 675,1	103 252,8	104 991,9

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Een tweetal afdrachtskortingen uit de Wet Vermindering Afdracht loonbelasting en premie volksverzekeringen (WVA), te weten de Vermindering Langdurig Werklozen en de Vermindering Lage Lonen (SPAK), heeft een doorwerking naar de rijksuitgaven met betrekking tot een aantal regelingen voor gesubsidieerde arbeid, waaronder de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en de Jeugdwerkgarantiewet (JWG).

De nominale ontwikkeling betreft mutaties in alle regelingen van de sociale zekerheid, zowel premiegefinancierd als begrotingsgefinancierd. Zij vloeien voort uit wijzigingen in de WKA-index en wijzigingen in het belasting- en premiebeeld.

Op grond van de realisatiecijfers 1996 blijkt dat de gemiddelde bijstandsuitkering is gedaald. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van 0,2 miljard vanaf 1996.

Het volume van de arbeidsongeschiktheidsregelingen laat bij de WAO een verdere daling zien. De oorzaak hiervan is opnieuw gelegen in de herbeoordelingen ingevolge de wet Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA).

Op grond van volume-ontwikkelingen in de bijstandsregelingen (Abw, IOAZ, IOAW) doet zich per saldo een meevaller voor van circa 0,8 miljard in 1996 oplopend tot circa 1,7 miljard in 2000. De meevaller heeft diverse oorzaken:

- doorwerking van gemeentelijke declaratiegegevens uit 1995;
- een verlaging van het ABW-volume met 29.000 uitkeringen in 1996 oplopend tot 79.000 in 2000, op basis van de actuele macro-economische (werkloosheids)ontwikkelingen;

– referte-eis WW, waarbij meer mensen aan de strengere referte-eisen blijken te voldoen dan geraamd (dus: meer WW'ers, minder Abw'ers).

Tegenover de meevallers in de bijstand als gevolg van de werkloosheidsontwikkeling staan grotere tegenvallers in de werkloosheidsregelingen, die ten laste komen van de Wachtgeldfondsen (Wgf) en het Algemeen Werkloosheidsfonds (AWf). De tegenvallers in de werkloosheidsfondsen worden in belangrijke mate verklaard door een gewijzigde verdeling van de werkloosheid tussen de werkloosheidsfondsen en de Abw, leidend tot een hoger volume in de werkloosheidsfondsen en een lager volume in de Abw. Daarnaast blijkt de opbrengst bij de werkloosheidsfondsen als gevolg van de aanscherping van de referte-eisen (WW-pakket) lager dan werd geraamd. Uit een evaluatie van de effecten van het WW-pakket blijkt dat meer mensen dan geraamd aan de jarenis voldoen.

Het voor de budgetdisciplinesector relevante volume van de Ziektewet (slechts de zogeheten afdelingskassen en omslagleden zijn relevant voor de budgetdisciplinesector sociale zekerheid) is gemuteerd onder invloed van een viertal oorzaken. In de eerste plaats zijn de bovenwettelijke elementen in de uitkeringen van omslagleden van de Ziektewet uit de cijfers verwijderd. De uitgaven worden voor deze elementen geschoond omdat er geen wettelijke verplichting is meer dan 70% van het loon door te betalen. De raming van de relevante uitgaven is dientengevolge met ingang van 1995 met 1,5 miljard structureel verlaagd. In de tweede plaats is uit de nationale rekeningen gebleken dat de verdeling tussen eigenrisicodragers in de Ziektewet en omslagleden ten gevolge van de 2/6-wekenmaatregel afwijkt van hetgeen in de ramingen was verondersteld. Het aandeel van de omslagleden is als gevolg hiervan met ingang van 1995 met circa 2,2 miljard verhoogd. In de derde plaats laten de realisatiecijfers 1995 opnieuw een reductie van het ziekteverzuim zien ten opzichte van de geraamde veronderstellingen. Deze ontwikkelingen brengen meevallende budgettaire effecten met zich mee van circa 300 miljoen met ingang van 1995 oplopend tot 700 miljoen structureel. Tot slot is een verschuiving tussen de werkloosheidsregelingen en de Ziektewet uit hoofde van het vangnet verwerkt. Het gaat om een toename van de vangnetkosten en een gelijktijdige afname van de ziektewetkosten ter hoogte van circa 110 miljoen structureel waarvan 40 miljoen betrekking heeft op de omslagleden. Deze verschuiving vindt plaats met ingang van 1996.

Beleidsmatige mutaties

Het door de regering ingediende wetsvoorstel tot wijziging van de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW) is tijdens de behandeling in de Tweede Kamer geamendeerd. De mutatie behelst een saldo van effecten die zich voordoen bij de AWW en de bijstand.

De groep rechthebbenden van de Anw is uitgebreid met het geboortecohort 1950–1956. Dit houdt in dat nabestaanden, geboren in de periode tussen 1-1-1950 en 1-7-1956, recht hebben op een nabestaandenuitkering indien het overlijden van de (gehuwde) partner tussen 1-7-96 en 1-7-1999 plaatsvindt. De gepresenteerde mutatie behelst zowel het besparingsverlies dat optreedt bij de Anw als het inverdieneffect dat zich bij de bijstand voordoet.

Naar aanleiding van het debat met de Eerste Kamer is de Algemene nabestaanden wet (Anw) op twee punten gewijzigd. Ten eerste is, om de uitvoeringsinstelling (de Sociale Verzekeringsbank) voldoende voorbereidingstijd te geven en betrokkenen voldoende te informeren via goede voorlichting, de inwerkingtreding uitgesteld tot 1 juli 1996. Ten tweede is toegezegd een additioneel wetsvoorstel in te dienen dat de vrijlating van inkomen in verband met arbeid regelt tot 50% van het minimumloon. Deze bepaling is alleen van toepassing op bestaande uitkeringsgevallen.

De tweede Nota van Wijziging die door de regering is ingediend bij de behandeling van de wijziging van de Algemene Ouderdomswet (AOW) houdt een versoepeling in voor de gelijkschakeling van samenwonende broers en zussen (de zogenaamde bloedverwanten in de tweede graad). Samenwonende broers en zusters krijgen recht op een uitkering van 50% i.p.v. 70% zoals nu het geval is. In tegenstelling tot het oorspronkelijke voorstel gaat de regeling echter alleen gelden voor nieuwe gevallen. Bestaande gevallen worden volledig ontzien. De optredende besparingsverliezen worden in grote mate gecompenseerd door de verkorting van de overlijdensuitkering vanaf 1-1-1997 tot exact één maand binnen het gehele socialezekerheidsstelsel. Daarnaast wordt de inkomenstoets aangescherpt. Inkomen in verband met arbeid op de toeslag van de jongere partner wordt niet meer vrijgelaten.

In de derde Nota van Wijziging van de zogeheten veegwet (Nadere wijziging van een aantal sociale zekerheidswetten) is bepaald dat de bedrijfsverenigingen bevoegd zijn een vergoeding te betalen aan de arbeidsvoorzieningsorganisatie (arbvo) voor door de arbvo verleende bemiddelingsdiensten (in het bijzonder scholing en bemiddeling van «moeilijk plaatsbaren»). De personen waaraan de diensten verleend worden, moeten recht op een WW-uitkering hebben en mogen niet behoren tot de doelgroep uit de Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers (WAGW). In de mutatie zijn de bedragen opgenomen die beschikbaar zijn voor bovengenoemde vergoeding. De vergoeding komt ten laste van het Algemeen Werkloosheidsfonds (AWf).

Ter reparatie van de negatieve koopkrachteffecten ten gevolge van de hoger dan geraamde nominale ziekenfondspremie is door de regering een specifieke maatregel getroffen. Op grond van deze maatregel ontvangen in 1996 alleenstaanden een toeslag van 50 gulden en meerpersoonshuishoudens een toeslag van 100 gulden. De toeslag wordt door middel van een cheque uitgekeerd. De uitvoering geschiedt via het uitvoeringsapparaat van de individuele huursubsidie (IHS), onder verantwoordelijkheid van de Minister van SZW. Met ingang van het tijdvak 1997-1998 zal de toeslag structureel in de IHS-tabellen worden verwerkt.

Het wetsvoorstel Aanpassing Ontslagrecht heeft als beoogde invoeringsdatum 1-1-1997. Het wetsvoorstel voorziet in een aanpassing van het systeem van preventieve ontslagtoetsing om belemmeringen voor de (flexibele) arbeidsmarkt weg te nemen. Daarbij gaat het om de cumulatie van behandelingsduur van de ontslagvergunning en de opzegtermijn, de wettelijke ontslagbescherming bij ziekte en om pro forma-bezwaren van werknemers tegen ontslag. De preventieve ontslagtoets heeft betrekking op de toetsing door de regionale arbeidsvoorziening ten aanzien van de vraag of het ontslag om gegronde redenen plaatsvindt. De vereenvoudiging van ontslagprocedures leidt ertoe dat werknemers recht kunnen krijgen op een WW- of Abw-uitkering. De gepresenteerde mutatie vormt het saldo van de effecten die optreden in beide regelingen.

De regering heeft besloten tot de verstrekking van een bijdrage aan het Algemeen Ouderdomsfonds van 295 miljoen in 1996 en 345 miljoen structureel. Deze uitgave is niet relevant voor de toetsing aan de ijklijn sociale zekerheid en wordt daarom bij de ontvangsten technisch tegenboekt.

De Wet Uitbreiding Loondoorbetalingsverplichting Bij Ziekte (WULBZ), die voorziet in een eigen risicoperiode voor ziekteverzuim voor alle werkgevers van één jaar, is per 1 maart jongstleden in werking getreden. Dit is twee maanden later dan was gepland. Het besparingsverlies dat optreedt bij de Ziektewet betreft voor een deel de beoogde volumereductie (25 miljoen in 1996, 38 miljoen in 1997 en 38 miljoen in 1998) en voor een deel de geraamde besparing op de uitvoeringskosten (50 miljoen

in 1996). Daarnaast doet zich in 1996 incidenteel een besparing voor bij de werkloosheidsregelingen. De oorzaak hiervan ligt in een vertraging van de kosten van de vangnetregeling.

De invoering van het wettencomplex Pemba, die voorzien was op 1 januari 1997, wordt een jaar uitgesteld. De budgettaire consequenties bedragen aan de uitgavenzijde eenmalig per saldo 699 miljoen. Deze zijn overigens technisch van aard; de ijklijn sociale zekerheid wordt ervoor gecorrigeerd. Deze extra uitgaven worden onder meer veroorzaakt doordat de bruto-uitkeringslasten stijgen als gevolg van wijzigingen in het bruto-netto traject.

Het wettencomplex Pemba zal leiden tot een volume-reductie van het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Door het genoemde uitstel van de invoering treedt een besparingsverlies op van 250 miljoen in de jaren 1997, 1998 en 1999.

De Wet Boeten, Maatregelen en Terug- en Invordering Sociale Zekerheid wordt later ingevoerd dan aanvankelijk was gepland. De wet is op 1 augustus in werking getreden voor de sociale verzekeringen en zal per 1 januari 1997 voor de bijstandsregelingen in werking treden. De vertraging leidt tot hogere uitgaven bij de werkloosheidsregelingen en tot lagere uitgaven in de bijstand.

De Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG) voorziet niet in vervoersvoorzieningen voor bewoners van de AWBZ-instellingen. Teneinde voor bewoners van deze instellingen toch een voorziening te treffen is de regeling sociaal vervoer AWBZ-instellingen in het leven geroepen. De financiering van deze regeling geschiedt tijdelijk middels een specifieke uitkering van 50 miljoen per jaar aan de gemeenten waarin deze instellingen zich bevinden.

In de Miljoenennota 1996 werd voor 1997 uitgegaan van een halve koppeling van de uitkeringen aan de ontwikkeling van de contractlonen. De thans voor 1997 geraamde i/a-ratio maakt een volledige koppeling binnen de wettelijke kaders (WKA) noodzakelijk. De ramingen zijn derhalve opwaarts bijgesteld met ruim 0,7 miljard in 1997 en ruim 1 miljard structureel.

De tijdelijke Wet Beperking Inkomensgevolgen Arbeidsongeschiktheids-criteria (BIA) voorziet voor personen die op 1 augustus 1993 45 jaar of ouder maar jonger dan 50 waren, op 31 juli 1993 recht hadden op een AAW/WAO-uitkering en deze uitkering op het moment van herbeoordeling ontvingen, alsmede voor personen die op 31 december 1986 35 jaar of ouder waren en toen reeds recht hadden op een AAW/WAO-uitkering en deze uitkering op het moment van herbeoordeling ontvingen, in plaats van de bijstandsuitkering in een uitkering die overeenkomt met de vervolguitkering op grond van de WW.

Het wettencomplex Pemba, bestaande uit de wet Premiedifferentiatie en Marktwerking bij Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, de Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ), de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong) en een bijbehorende overgangs- en invoeringswet, voorziet in de intrekking van de huidige Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). De middelen uit het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds worden in verband hiermee overgeheveld naar de begroting van SZW enerzijds en naar de arbeidsongeschiktheidsfondsen voor zelfstandigen en werknemers anderzijds. De technische ontvangstenpost in de Miljoenennota 1996, waarin zowel de Wajong als de AAW waren opgenomen, kan hiermee verdwijnen. Voorts is met ingang van 1997 een bedrag van 80 miljoen negatief opgenomen dat samenhangt met de uitbreiding van de anti-cumulatiebaten in de WSW. De anticumulatie zal met ingang van 1997 ook de sociale lasten over de uitkering betreffen. Tot slot is in de WAZ met ingang van 1997 een voorziening opgenomen van circa 95 miljoen structureel om te voorzien in de kosten voor het bevallingsverlof van vrouwelijke WAZ-verzekerden.

SOCIALE ZEKERHEID

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	19,2	8,7	2 476,3	2 625,3	2 772,3	2 859,3	
Mee- en tegenvallers							
diversen	53,2	41,5	1,1	- 0,9	- 0,8	- 1,7	
	53,2	41,5	1,1	- 0,9	- 0,8	- 1,7	
Beleidsmatige mutaties							
rijksbijdrage AOW			295,0	345,0	345,0	345,0	
uitstel Pemba			- 383,0				
wetten Pemba			- 2 089,0	- 2 237,0	- 2 386,0	- 2 472,0	
diversen	4,1	3,0	- 14,0	- 24,0	- 24,0	- 24,0	
	4,1	3,0	- 2 191,0	- 1 916,0	- 2 065,0	- 2 151,0	
Desalderingen							
diversen			14,0	24,0	24,0	24,0	
			14,0	24,0	24,0	24,0	
Extrapolatie							730,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	57,4	44,5	- 2 175,9	- 1 892,9	- 2 041,8	- 2 128,7	
STAND MILJOENENNOTA 1997	76,6	53,2	300,4	732,4	730,5	730,6	730,7

Ontvangsten*Beleidsmatige mutaties*

De regering heeft besloten tot de verstrekking van een bijdrage aan het Algemeen Ouderdomsfonds van 295 miljoen in 1996 en 345 miljoen structureel. Deze wordt om technische redenen tegengeboekt op het ontvangstenartikel.

Uitstel van het wettencomplex Pemba maakt een technische tegenboeking van de WSW-anticumulatiebaten die samenhangen met de Wajong noodzakelijk. Deze ontvangstenderving leidt tot een mutatie op de ijklijn. Laatstgenoemde regeling treedt eerst op 1 januari 1998 in werking.

In de Miljoenennota 1996 zijn de kosten die samenhangen met de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong) opgenomen op een uitgavenartikel op de begroting van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In het premiegefinancierde deel van de Sociale Zekerheid werd echter nog geen rekening gehouden met het intrekken van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). Om een dubbeltekening in het totaal van de budgetdisciplinesector sociale zekerheid te voorkomen is een technische ontvangstenpost in het leven geroepen, waarop de Wajong-uitgaven zijn tegengeboekt. Nu het intrekken van de AAW inmiddels wel is vormgegeven in het premiegefinancierde deel van de Sociale Zekerheid kan deze technische post komen te vervallen.

ZORG

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
UITGAVEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	63 602,9	65 169,2	64 632,9	67 706,2	70 296,2	73 436,5	
Mee- en tegenvallers							
afoming afdrachtskorting Melkertbanen		- 20,0	- 49,0	- 76,0	- 91,0	- 81,0	
nominale ontwikkeling	- 15,0	3,6	273,7	75,4	- 89,4	- 201,8	
overschrijding farmacie	62,0	62,0	62,0	62,0	62,0	62,0	
overschrijding hulpmiddelen	137,6	137,6	137,6	137,6	137,6	137,6	
tegenvaller prijzenwet geneesmiddelen		200,0					
uitvoeringskosten eigen risico Ziekenfondswet		40,0					
diversen	- 47,2	- 180,9	110,3	84,6	145,1	155,1	
	137,4	242,3	534,6	283,6	164,3	71,5	
Beleidsmatige mutaties							
dekkingsplan lastenverlichting			- 180,0				
diverse kostenbesparende maatregelen			- 307,0	- 165,0	- 136,0	- 136,0	
nieuwe medicijnen		90,0	200,0	200,0	200,0	200,0	
ouderenzorg: afloop Wet op de Bejaardenoorden			- 3 237,4	- 3 237,4	- 3 237,4	- 3 237,4	
ouderenzorg: overgang bejaardenoorden naar de AWBZ			3 237,4	3 237,4	3 237,4	3 237,4	
overschrijding thuiszorg		30,0	75,0	75,0	75,0	75,0	
overschrijding ziekenhuizen en specialisten	160,0	205,0	165,0	165,0	165,0	165,0	
privatisering gemeentelijke ziekenhuizen		- 15,4	50,5	28,0	- 9,4		
tegemoetkoming hemofiliepatiënten	33,5						
diversen	17,5	41,3	- 179,6	138,2	142,6	132,0	
	211,0	350,9	- 309,7	86,6	92,6	101,4	
Desalderingen							
diversen	- 2 234,1	- 2 244,8	3 011,7	2 994,2	3 024,3	2 989,1	
	- 2 234,1	- 2 244,8	3 011,7	2 994,2	3 024,3	2 989,1	
Overboekingen							
diversen		206,0	339,0	61,0	80,0	58,5	
		206,0	339,0	61,0	80,0	58,5	
Extrapolatie							77 145,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 1 885,6	- 1 445,4	3 575,6	3 425,2	3 361,0	3 220,8	
STAND MILJOENENNOTA 1997	61 717,3	63 723,8	68 208,5	71 131,4	73 657,2	76 657,3	77 145,9

Algemeen

Het saldo van uitgaven en ontvangsten in deze verticale toelichting komt overeen met de netto BKZ-uitgaven zoals die zijn weergegeven in het JOZ 1997 en hoofdstuk 3 van deze Miljoenennota. De afzonderlijke uitgaven- en ontvangstenstanden wijken vanwege de bruto verwerking van de Rijksbijdragen af van de afzonderlijke uitgaven- en ontvangstenstanden in het JOZ 1997 en hoofdstuk 3 van deze Miljoenennota.

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Bij de berekening van de budgetten voor het creëren van extra banen voor langdurig werklozen in de zorgsector (de zogenaamde Melkertbanen) is geen rekening gehouden met de Afdrachtkorting Vermindering Lage Lonen (SPAK) en de Afdrachtkorting Vermindering Langdurig Werklozen (VLW). Omdat door deze afdrachtkortingen minder middelen benodigd zijn voor het financieren van het aantal afgesproken Melkertbanen, vallen deze middelen vrij.

Wat betreft de loon- en prijsontwikkeling in de zorgsector wordt uitgegaan van de meest recente macro-economische inzichten (conform MEV 1997).

In de sector farmacie wordt op basis van huidige Ziekenfondsraadcijfers voor 1996 en latere jaren een uitgavenoverschrijding verwacht van 62 miljoen die wordt veroorzaakt door zowel volume-, als prijseffecten.

Er is sprake van een hoger beroep op hulpmiddelen, hetgeen wordt veroorzaakt door het feit dat in 1995 de eigen bijdragen (merendeels) zijn komen te vervallen. Daarnaast vindt er een correctie plaats van de raming van de uitgaven voor hulpmiddelen, aangezien deze uitgaven in het FOZ 1996 per abuis structureel te laag geraamd zijn.

Bij de Prijzenwet Geneesmiddelen treedt een tegenvaller op van 200 miljoen in 1996. Deze tegenvaller hangt samen met het feit dat nog niet alle geneesmiddelen van een (nieuwe) prijs zijn voorzien. Daarnaast hangt deze tegenvaller samen met een vertraging van de Kamerbehandeling van de Prijzenwet Geneesmiddelen. Voor 1997 en latere jaren is er vooralsnog geen aanleiding te veronderstellen dat er zich verdere tegenvallers zullen voordoen.

In verband met de invoering van een eigen risico bij de Ziekenfondswet wordt voor 1996 rekening gehouden met administratiekosten ad 40 miljoen.

Beleidsmatige mutaties

In verband met het dekkingsplan ten behoeve van de lastenverlichting in 1997 worden de rijksbijdragen ziektekosten eenmalig verlaagd met 180 miljoen.

Ter compensatie van de geconstateerde overschrijdingen in de zorgsector zullen diverse kostenbesparende maatregelen worden genomen. De maatregelen hebben onder andere betrekking op pakketverkleining psychotherapie, voorschrijven op stofnaam door specialisten, doelmatiger verstrekking griepvaccinaties, budgetkorting ziekenhuizen in verband met hogere productie-afspraken, herprioritering binnen de beschikbare 1,3% volumegroei en doelmatiger verstrekking van genees- en hulpmiddelen aan verzorgingshuizen.

De in 1996 tot het vergoedingensysteem toegelaten nieuwe medicijnen leiden tot een verhoging van het medicijnenbudget met 90 miljoen in 1996 en 200 miljoen structureel vanaf 1997.

In het kader van de modernisering ouderenzorg wordt eind 1996 de Wet op de Bejaardenoorden (WBO) ingetrokken. Vanaf 1997 worden de bejaardenoorden gefinancierd via een subsidieregeling in de AWBZ.

Om de budgettaire problemen bij verschillende thuiszorginstellingen als gevolg van de regionale herverdeling van middelen te verminderen, is voor 1996 een knelpuntenpot van 30 miljoen ingesteld. Voor 1997 en latere jaren wordt in verband hiermee 75 miljoen extra toegevoegd aan het thuiszorgbudget.

De per saldo optredende uitgavenoverschrijding bij algemene en categorale ziekenhuizen en specialistische zorg is het gevolg van hogere productie-afspraken 1995, extra kosten als gevolg van de afwikkeling van

het capaciteitsbeleid medisch specialisten en een groter dan verwachte deelname aan lokale initiatieven. Tegenover de overschrijdingen staan meevallers bij de beddenreductie en de tandartspecialisten.

De mutatie privatisering gemeentelijke ziekenhuizen hangt samen met hogere dan geraamde kosten als gevolg van de overgang van personeel van de gemeentelijke CAO's naar de CAO ziekenhuiswezen.

De regering heeft in 1995 een financiële tegemoetkoming van in totaal 33,5 miljoen toegekend aan hemofiliepatiënten die in de jaren tachtig besmet zijn geraakt met het HIV-virus ten gevolge van het toedienen van daarmee besmette bloedproducten.

Desalderingen

De belangrijkste desalderingen vallend onder de post diversen betreffen mutaties inzake de rijksbijdragen. Deze zijn technisch van aard en moeten worden opgenomen om te voorkomen dat er dubbelstellingen ontstaan. De tegenhangers van deze mutaties zijn verwerkt op de aanvullende posten loon- en prijsbijstelling en herstructureringsmiddelen en op begroting XVI. Per saldo lopen de mutaties glad.

Overboekingen

De reeks bij overboekingen heeft betrekking op diverse mutaties. Daarbij gaat het onder andere om de overheveling van verantwoordelijkheid van diverse paramedische opleidingen en het inserviceonderwijs naar OCenW en de overheveling van de verantwoordelijkheid van de werkzaamheden in de sfeer van de vaststelling, inning en afdracht van de eigen bijdragen bejaardenoorden van het gemeentefonds naar de Ziekenfondsraad. Tevens zijn enkele artikelen op de begroting van VWS nader onderverdeeld tussen BKZ en Rijksbegroting in enge zin teneinde een betere weergave van de uitgaven vallend onder het BKZ en Rijksbegroting in enge zin te verkrijgen.

ZORG

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
STAND MILJOENENNOTA 1996	10 522,1	11 263,9	9 545,1	9 950,8	10 095,5	10 373,5	
Mee- en tegenvallers							
diversen	- 194,7	- 213,2	- 108,7	- 112,7	- 124,3	- 130,4	
	<u>- 194,7</u>	<u>- 213,2</u>	<u>- 108,7</u>	<u>- 112,7</u>	<u>- 124,3</u>	<u>- 130,4</u>	
Beleidsmatige mutaties							
besparingsverlies eigen risico Ziekenfondswet			- 110,0	- 80,0	- 64,0		
diverse kostenbesparende maatregelen				50,0	50,0	50,0	
tegenvaller eigen bijdragen thuiszorg		- 95,0	- 35,0	- 35,0	- 35,0	- 35,0	
diversen		43,0	- 131,4	- 7,7	- 12,6	- 2,6	
		<u>43,0</u>	<u>- 131,4</u>	<u>- 7,7</u>	<u>- 12,6</u>	<u>- 2,6</u>	
		- 52,0	- 276,4	- 72,7	- 61,6	12,4	
Desalderingen							
diversen	- 2 234,1	- 2 244,8	3 011,7	2 994,2	3 024,3	2 989,1	
	<u>- 2 234,1</u>	<u>- 2 244,8</u>	<u>3 011,7</u>	<u>2 994,2</u>	<u>3 024,3</u>	<u>2 989,1</u>	
Extrapolatie							13 586,1

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1996	- 2 434,8	- 2 510,1	2 626,4	2 808,6	2 838,3	2 871,0	
STAND MILJOENENNOTA 1997	8 087,3	8 753,8	12 171,5	12 759,4	12 933,8	13 244,5	13 638,8

Ontvangsten

Beleidsmatige mutaties

In het FOZ 1996 is aan het invoeren van een eigen risico/eigen bijdragen een taakstelling van 950 miljoen structureel vanaf 1997 gekoppeld. Het thans voorliggende voorstel van het kabinet laat een opbrengst zien van 840 miljoen in 1997 oplopend naar 950 miljoen structureel vanaf 2000. Dit leidt tot een besparingsverlies van 110 miljoen in 1997 aflopend naar 64 miljoen in 1999. Dit besparingsverlies is aan de ene kant het gevolg van koopkrachtreparatie (165 miljoen in 1997, 135 miljoen in 1998 en 119 miljoen in 1999) en aan de andere kant het gevolg van een hogere financieringsverschuiving (55 miljoen).

In verband met de compensatie van de geconstateerde overschrijdingen in de zorgsector zullen diverse kostenbesparende maatregelen worden genomen. Aan de ontvangstenzijde wordt via een doelmatiger inning en verscherpte debiteurencontrole van eigen bijdragen in de AWBZ-sectoren deels compensatie geboden voor de gesignaleerde overschrijdingen.

In verband met het versoepelen van de inkomens Tabellen die de basis vormen voor de eigen bijdragen in de thuiszorg, wordt een tegenvaller verwacht van 95 miljoen in 1996 en 35 miljoen in 1997 en latere jaren.

Desalderingen

Zie toelichting bij de uitgaven.

7 Interdepartementale beleidsonderzoeken

In hoofdstuk 4 van deze Miljoenennota is aandacht besteed aan de nieuwe onderzoeksrunde die in juni 1996 van start is gegaan. In deze bijlage zal worden ingegaan op politieke besluitvorming over de resultaten van de vorige ronde. Tevens zal het gebruikelijke overzicht van de financiële besparingen worden verstrekt.

Politieke besluitvorming

De stand van zaken met betrekking tot de politieke besluitvorming over de rapporten uit de vorige ronde (1995) is als volgt:

1. Basisonderwijs

Het rapport is aan de Tweede Kamer aangeboden bij brief van 20 december 1995 van de Minister van Financiën. De Minister van OCenW zal de Tweede Kamer dit najaar het regeringsstandpunt doen toekomen.

2. Politie

Bij brief van 21 november 1995 van de Minister van Binnenlandse Zaken is het rapport aangeboden aan de Tweede Kamer. Het regeringsstandpunt is uitgebracht op 15 februari 1996 bij brief van de Minister van Binnenlandse Zaken¹.

3. Aanvullende steunverlening ex artikel 12 Financiële-Verhoudingswet 1984

Het rapport is aan de Tweede Kamer aangeboden bij brief van 20 december 1995 van de Minister van Financiën. Bij brief van 22 februari 1996 van de Staatssecretarissen van Binnenlandse Zaken en Financiën is het regeringsstandpunt aan de Kamer aangeboden².

4. Forensisch-psychiatrische hulpverlening

Op 20 december 1995 is bij brief van de Minister van Financiën het rapport naar de Tweede Kamer gestuurd. De Minister van VWS zal de Kamer voor de behandeling van de begroting van VWS in de Tweede Kamer het regeringsstandpunt doen toekomen.

5. Arbeidsvoorziening

Het rapport is als bijlage opgenomen bij de memorie van toelichting op het wetsvoorstel voor de invoering van de Arbeidsvoorzieningswet 1996³. Daarin is tevens een voorlopige reactie van de zijde van de regering opgenomen. Deze reactie houdt in dat thans nog niet voldaan is aan een

¹ Kamerstukken II, 1995–1996, 24 512, nr. 2.

² Kamerstukken II, 1995–1996, 24 560, nr. 2.

³ Kamerstukken II, 1995–1996, 24 554, nr. 3.

belangrijke voorwaarde voor het inkoopmodel in relatie tot de doelstelling van de publieke arbeidsvoorziening, namelijk dat de uitkeringsorganen een zogeheten existentieel belang krijgen bij de uitstroom van moeilijk plaatsbaren. Tevens wordt vermeld dat de regering de mogelijkheden onderzoekt voor vergroting van het existentiële belang voor de uitvoeringsorganen, onder meer in het kader van het interdepartementale beleidsonderzoek naar de financiering van de Algemene Bijstandswet.

6. Rijkswaterstaat

Het rapport is tezamen met het regeringsstandpunt bij brief van 21 december 1995 aan de Tweede Kamer aangeboden door de Minister van VenW.

7. Rijkshuisvesting

Het rapport is aan de Kamer aangeboden bij brief van 20 december 1995 van de Minister van Financiën. De regering streeft ernaar het regeringsstandpunt voor het eind van het jaar aan de Tweede Kamer aan te bieden.

8. Individuele Huursubsidie

Het rapport is tegelijkertijd met de Beleidsbrief IHS van 17 november 1995 aan de Tweede Kamer aangeboden. Het regeringsstandpunt op het rapport is opgenomen in de Beleidsbrief.

9. Beheersstructuur Rechterlijke Organisatie

Het rapport is aan de Tweede Kamer aangeboden bij brief van 15 november 1995 van de Minister van Justitie. In deze brief is een voorlopig regeringsstandpunt opgenomen. De Minister van Justitie zal in oktober 1996 de Kamer bij brief informeren over de meer algemene aanpak van de bestuurs- en managementstructuur van de rechterlijke organisatie en in het bijzonder over de stand van zaken rond de voorbereiding van een regeringsstandpunt over genoemd rapport. Een definitief regeringsstandpunt is te verwachten medio 1997.

10. Europese uitgaven

Het rapport is door de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer aangeboden bij brief van 28 november 1995. Het rapport bevat uitgangspunten voor het formuleren van de Nederlandse positie ten behoeve van overleg in Europees verband en behoeft geen afzonderlijk regeringsstandpunt meer.

Gerealiseerde besparingen

Tabel 7.1 bevat een overzicht van de budgettaire gevolgen van maatregelen waartoe sinds de Miljoenennota 1995⁴ is besloten en die in hoofdzaak overeenkomen met beleidsvarianten die zijn beschreven in de heroverwegingsrapporten van de vorige en alle voorgaande onderzoeksronden. Overigens zij opgemerkt dat de vorige ronde (1995) van interdepartementale beleidsonderzoeken financiële vernieuwing als invalshoek had en dus niet primair gericht was op het vinden van besparingsmogelijkheden.

⁴ In de Miljoenennota 1996 is geen overzicht van besparingen opgenomen in verband met het feit dat aan het begin van deze kabinetsperiode het tijdschema van de onderzoeksronden enigszins is verschoven.

Tabel 7.1 Overzicht van de budgettaire besparingen (in mln) als gevolg van maatregelen die zijn getroffen sinds de Miljoenennota 1995 en die overeenkomen met beleidsvarianten uit heroverwegingsrapporten

Begroting	besparingen in ijkjaar (2000 c.q. 2001)
VI Justitie	p.m.
VII BiZa	1 250
XI Vrom	253
XIII EZ	10,4
XIV LNV	49+p.m.
Totaal	1 562,4

Bij Justitie wordt een systematiek van prestatiebekostiging bij de raden en stichtingen voor rechtsbijstand ingevoerd. De maatregel is gebaseerd op het heroverwegingsrapport Doelmatiger Bekostigen (begrotingsvoorbereiding 1995, rapport nr. 2, verwerkt in MN 1996). Verder is een groot deel van de varianten gericht op beheersing van de uitgaven en stroomlijning van processen uit het heroverwegingsrapport Asielzoekersbeleid geïmplementeerd. Het gaat daarbij onder meer om een gerichter toelatingsbeleid en een intensivering van het verwijderingsbeleid (begrotingsvoorbereiding 1995 rapport nr. 6, verwerkt in MN 1996).

Op 1 april 1996 is er een akkoord bereikt met de centrales voor overheids personeel om de VUT per 1 april 1997 om te zetten in een regeling Flexibel Pensioen en Uittreden (FPU). In verband hiermee is via de aanvullende post loonbijstelling de arbeidsvoorwaardenruimte met structureel 1250 miljoen gekort. Deze besparing komt overeen met een variant uit het heroverwegingsrapport VUT in de Collectieve Sector (begrotingsvoorbereiding 1990, rapport nr. 3, verwerkt in MN 1997).

De besparing van 253 miljoen op de begroting van VROM vloeit deels voort uit een aanscherping van de vermogenstoets bij de Individuele Huursubsidie (160 miljoen). Daarnaast moeten prestatieafspraken met de lokaal verantwoordelijke partijen over het toewijzingsbeleid leiden tot besparingen van 93 miljoen. Deze besparingen vloeien voort uit varianten uit het rapport Analyse van de Individuele Huursubsidie (begrotingsvoorbereiding 1996, rapport nr. 8, verwerkt in MN 1997). In het rapport is ook een nieuwe normeringsvariant voor de IHS ontwikkeld, waarbij is aangegeven dat afhankelijk van de te kiezen aftoppingsgrenzen de budgettaire effecten beïnvloed kunnen worden (van intensiveringen tot budgettaire neutraliteit). Uiteindelijk heeft de politieke besluitvorming over de nieuwe normering geleid tot een intensivering van 179 miljoen. Deze is niet in de tabel opgenomen.

In het kader van de subsidietaakstelling uit het Regeerakkoord is in oktober 1994 het budget voor de Investerings Premie Regeling (IPR-budget) verlaagd. In het heroverwegingsrapport Regionaal Sociaal-economisch Beleid (rapport 43 uit 1982) is deze variant beschreven (verwerkt in MN 1996 voor 9 miljoen en in MN 1997 voor 1,4 miljoen).

De besparing op de begroting van LNV van 49 miljoen bestaat uit drie delen. In de eerste plaats gaat het om een verlaging van het rijksaandeel per hectare voor landinrichting (9 miljoen), gebaseerd op de gelijknamige variant uit het rapport Voorbereidings- en Uitvoeringsduur van Landinrichtingsprojecten (begrotingsvoorbereiding 1991, rapport nr. 3, verwerkt in MN 1996). In de tweede plaats gaat het om de afschaffing van de Complementaire Regeling Landbouw (40 miljoen), gebaseerd op het rapport Subsidies Ontwikkeling en Sanering van de landbouw (begrotingsvoorbereiding 1993, rapport nr. 3, verwerkt in MN 1996).

Tenslotte zijn met de herziening van de Pachtwet een tweetal varianten uit het heroverwegingsonderzoek Pachtwetgeving (begrotingsvoorbereiding 1989, rapport nr. 6) uitgevoerd (verwerkt in MN 1997). Het

betreft varianten met betrekking tot de afdracht van winsten en de directe doorwerking van verhogingen van de pachtnormen in contracten.

8 Ontwikkelingen in de financiën van de provincies en gemeenten

In deze bijlage worden de ontwikkelingen in de financiën van de provincies en de gemeenten besproken. In paragraaf 8.1 wordt ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot de drie inkomstenbronnen van provincies en gemeenten: de eigen inkomsten, de algemene uitkeringen uit het Provinciefonds en het Gemeentefonds en de specifieke uitkeringen. In paragraaf 8.2 wordt ingegaan op financiële risico's van de gemeenten en de provincies. In paragraaf 8.3 wordt kort ingegaan op de Nota Lokale lastendruk die op 17 september 1996 aan de Tweede Kamer is aangeboden. In paragraaf 8.4 worden de financiën van gemeenten en provincies gezien in het licht van de EMU-normen. De bijlage wordt afgesloten met paragraaf 8.5, die de kapitaaluitgaven van de decentrale overheden en de financiering daarvan behandelt.

8.1 Inkomstenbronnen van provincies en gemeenten

In tabel 8.1.1 is een overzicht opgenomen van de inkomsten van de gemeenten en provincies uit belastingen en retributies, algemene uitkeringen en specifieke uitkeringen.

Tabel 8.1.1 Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies

	1992	%	1993	%	1994	%	1995	%	1996			
									gemeenten ⁴	provincies	totaal	%
1. – Heffingen en rechten ¹	3 156	5,2	3 651	5,8	4 192	6,8	4 667	7,6	4 753	313	5 066	8,0
– Eigen belastinggebied ²	3 796	6,1	4 065	6,5	4 307	7,0	4 504	7,3	4 431	449 ⁵	5 443	7,7
2. Algemene uitkering ³	16 476	26,9	17 939	28,5	19 375	31,3	20 092	32,7	18 635	1 778	20 413	32,1
3. Specifieke uitkeringen	37 822	61,8	37 331	59,2	33 945	54,9	32 219	52,4	29 423 ⁶	3 908	33 331	52,3
Totaal	61 250	100,0	62 986	100,0	61 819	100,0	61 482	100,0	57 242	6 488	63 690	100,0
Aantal Specifieke Uitkeringen	208		205		161		143				141	

¹ Wat de gemeenten betreft: rioolrechten, reinigingsrechten/afvalstoffenheffing, verontreinigingsheffing, precario rechten, begrafenisrechten, bouwleges, secretarieleges, parkeergelden en marktgelden (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der gemeentebegrotingen»). Wat de provincies betreft: grondwaterheffing/belastingen, waterverontreinigingsheffing, opcenten omroepbijdrage, leges milieubeheer, overige leges (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der provinciale financiën»).

² Het betreft voor gemeenten: onroerendezaakbelastingen, hondenbelasting, forensenbelasting, toeristenbelasting, belasting op openbare aankondigingen, baatbelasting en bouwgrondbelasting (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der gemeentebegrotingen»). Het betreft voor provincies: de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der provinciale financiën»).

³ Uitgegaan is van de bedragen in de ontwerpbegrotingen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, inclusief Nota's van wijziging. Het bedrag voor de algemene uitkeringen is inclusief de integratie-uitkering.

⁴ Het gaat hierbij tevens om organen op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr), Kaderwetgebieden en derden.

⁵ De meeste provincies hebben de verruiming van het provinciaal belastinggebied per 1 april 1996 niet in de ontwerpbegrotingen verwerkt; dit komt tot uitdrukking in de CBS-cijfers. Deze verruiming heeft voor 1996 geleid tot een verlaging van het Provinciefonds met f 562,5 miljoen. Omdat de verlaging van het Provinciefonds wel in de cijfers is verwerkt en de verruiming van het provinciaal belastinggebied slechts beperkt, geven de hier gepresenteerde cijfers voor de provincies een vertekend beeld.

⁶ Van dit bedrag gaat circa f 18,6 miljoen naar Wgr-organen, f 1,3 miljard naar Kaderwetgebieden en f 244 miljoen naar derden.

Eigen inkomsten

Tabel 8.1.2 toont de samenstelling van de eigen inkomsten van de gemeenten. De eigen inkomsten bestaan uit meer dan alleen belastingen

en retributies. In 1994 bedroegen de eigen inkomsten ca. f 16,4 miljard; ongeveer 3,4% meer dan in 1993.

Tabel 8.1.2 Samenstelling eigen inkomsten van gemeenten (rekeningcijfers)

	1992	1993	1994	wijziging 1994 ten opzichte van 1993
1. Belastingen en retributies	6 781	7 492	8 161	+ 8,9%
2. Tarieven	4 538	5 244	5 045	- 3,8%
3. Inkomsten uit vermogensbezit	2 407	2 662	2 591	- 2,7%
4. Overige eigen inkomsten	548	487	621	+ 27,5%
Totaal eigen inkomsten	14 273¹	15 885	16 418	+ 3,4%

Bron: drs. W.P. de Ruiter: «Gemeenten genereren een kwart van hun inkomsten zelf», in CBS: Financiële maandstatistiek (96/7).

¹ In tabel 7.1.2 in de Miljoenennota 1996, bijlage 7, is voor 1992 12 047 opgenomen (bron: Raad voor de gemeentefinanciën). De belangrijkste oorzaken van het verschil met het hier opgenomen cijfer zijn dat in het bedrag van 12 047 niet zijn opgenomen de winstsaldi van bedrijven, de inkomsten uit erfpacht en de rente-inkomsten uit verstrekte leningen.

Tabel 8.1.3 laat de opbrengstontwikkeling van de gemeentelijke belastingen en retributies vanaf 1991 zien.

Tabel 8.1.3 Inkomsten uit gemeentelijke belastingen en retributies en de stijging van jaar op jaar (begrotingscijfers)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
OZB gebruikers en zakelijk gerechtigden	3 155	3 350	3 567	3 782	3 959	4 198
		+6,2%	+6,5%	+6,0%	+4,7%	+6,0%
overige belastingen	161	174	195	214	222	232
		+8,1%	+12,1%	+9,7%	+3,7%	+4,5%
rioolrechten	584	691	777	866	976	1 078
		+18,3%	+12,4%	+11,5%	+12,7%	+10,5%
reinigingsrechten/ afvalstoffenheffing	980	1 295	1 618	1 948	2 199	2 357
		+32,1%	+24,9%	+20,4%	+12,9%	+7,2%
overige rechten/heffingen	811	895	999	1 122	1 193	1 316
		+10,4%	+11,6%	+12,3%	+6,3%	+10,3%
totaal	5 691	6 406	7 156	7 933	8 549	9 184
		+12,6%	+11,7%	+10,9%	+7,8%	+7,4%

Bron: CBS: «Statistiek der gemeentebegrotingen» van verschillende jaren.

Uit tabel 8.1.3 valt op te maken dat de stijging van de gemeentelijke milieuheffingen de afgelopen jaren is afgevlakt (eenderde van de huishoudens heeft in 1996 zelfs te maken met dalende tarieven voor de reinigingsheffing). Tot het jaar 2000 zal het gemiddelde jaarlijkse stijgingsniveau naar verwachting niet wezenlijk meer wijzigen.

In 1995 is de wet Waardering Onroerende Zaken in werking getreden. Op basis van de wet WOZ hanteren alle gemeenten vanaf 1997 een uniforme

waardepeildatum op basis waarvan de OZB wordt geheven. De eerstvolgende waardepeildatum is 1999 en wordt vanaf 1 januari 2001 voor de OZB-heffing gehanteerd.

Vanaf 1 januari 1997 krijgen gemeenten de mogelijkheid om voor de OZB verschillende tarieven te hanteren voor woningen en voor niet-woningen. Het verschil in tarief mag maximaal 20% bedragen. De Tweede Kamer heeft bij motie Noorman-Den Uijl¹ om deze tariefdifferentiatie gevraagd.

Door toepassing van tariefdifferentiatie kunnen gemeenten verschillende waardeontwikkelingen van woningen en van niet-woningen binnen een bandbreedte van 20% corrigeren. Dit leidt ertoe dat de relatieve bijdrage in de belastingopbrengst van beide categorieën een stabiel karakter kan krijgen bij een uiteenlopende waardeontwikkeling van woningen en van niet-woningen.

Algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds

In 1997 vindt de decentralisatie plaats van de onderwijshuisvesting; met een over te hevelen bedrag van f 1,7 miljard is dit de grootste toevoeging aan het Gemeentefonds tot nu toe.

De belangrijkste ontwikkeling voor het begrotingsjaar 1997 betreft de nieuwe Financiële-verhoudingswet (FVW) die bepalend is voor de verdeling van het Gemeentefonds. Deze wet vervangt de FVW uit 1984. De Tweede Kamer heeft de voorstellen voor de nieuwe FVW en de daarbij behorende Invoeringswet op 21 mei 1996 aanvaard. De behandeling door de Eerste Kamer is voorzien voor september. Indien de Eerste Kamer de voorstellen aanvaardt, dan zal de nieuwe FVW per 1-1-1997 van kracht zijn.

Het nieuwe verdeelstelsel laat zich in het kort als volgt typeren:

- de huidige scheve verdeling van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds wordt rechtgezet;
- in de verdeling van de algemene uitkering krijgen de sociale structuur van gemeenten en de centrumfunctie een prominente plaats;
- er wordt nadrukkelijker rekening gehouden met de eigen inkomstencapaciteit van gemeenten;
- de grootte van een gemeente is minder bepalend voor de hoogte van de algemene uitkering.

De nieuwe verdeelsystematiek maakt het tevens beter mogelijk periodiek de verdeling bij te stellen zonder het hele systeem te hoeven wijzigen.

Met deze (voorstellen voor een) nieuwe verdeling van het Gemeentefonds, naast de al vanaf het begrotingsjaar 1995 van kracht zijnde nieuwe normeringsmethodiek voor de bepaling van de omvang van het Gemeentefonds, is in deze kabinetsperiode de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten op belangrijke onderdelen vernieuwd.

¹ Kamerstukken II, 1995/96, 24 552 en 24 553, nr. 15.

Tabel 8.1.4 Opbouw netto-uitgaven relevant voor normering GF/PF

	1996	1997
1. Relevante uitgaven Rijk	201902	203091
2. Relevante niet-belastingontvangsten Rijk	-29221	-21483
3. Correcties:		
– VAW/balansverkorting volkshuisvesting	-127	-120
– debudgettering	10	7
– mutatie FES-saldo	3084	-1014
– aan- en verkoop staatsbezit	1864	1061
– binnenlandse gasbaten en milieueffingen	3863	3834
– rijksbijdragen sociale fondsen ¹	-5894	-6515
– overheveling bejaardenoorden van begroting naar AWBZ	0	3237
Subtotaal netto-rijksuitgaven	175480	182099
4. Uitgezonderde uitgaven en niet-belastingontvangsten:		
– Nationale schuld (uitgaven)	-30491	-30100
– Nationale schuld (nbo)	1525	113
– Internationale samenwerking (uitgaven)	-6777	-7341
– Internationale samenwerking (nbo)	1	219
– EU-afrachten	-9638	-10751
– Gemeente- en Provinciefonds (excl. OS/IS)	-20001	-22396
5. Correctie taakmutaties	0	1770
Totaal netto-uitgaven relevant voor normering GF/PF	110099	113662
Resultierend accrespercentage (= percentuele groei) ²		3,24%

¹ Incl. de gereserveerde bedragen in de aanvullende posten loon- en prijsbijstelling.

² Het accrespercentage voor het jaar 1996 bedraagt 2,84%. De accrespercentages voor de jaren 1998 t/m 2001 bedragen naar huidige inzichten resp. 3,29%, 3,49%, 3,40% en 3,42%.

De groei van de algemene uitkering uit het Gemeente- en Provinciefonds wordt bepaald door de ontwikkeling van de relevante (netto-)uitgaven van het Rijk. Hiermee wordt bereikt dat de fondsen zich evenredig en parallel aan de relevante rijksuitgaven ontwikkelen. In bovenstaande tabel staat de opbouw van het stijgingspercentage (= zogenoemde accrespercentage) van de algemene uitkeringen in 1997. Het uitgangspunt vormt het saldo van de relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten van het Rijk (regels 1 en 2, zie bijlage 2). Dit saldo wordt vervolgens gecorrigeerd voor een aantal specifieke uitgaven en niet-belastingontvangsten; deze correcties komen voor een groot deel overeen met de correcties bij de bepaling van de netto-uitgaven vallend onder de ijklijn rijksbegroting in enge zin (zie bijlage 2 tabel 2.3.1). De achtergrond van de meeste correcties is het voorkomen van incidentele vertekeningen in het accrespercentage. Dit is bijvoorbeeld ook de achtergrond van de correctie voor de overheveling van bejaardenoorden: zonder deze correctie zou er van deze overheveling in 1997 van de rijksbegroting naar de AWBZ een substantiële neerwaartse invloed uitgaan op het accrespercentage.

De netto-rijksuitgaven worden vervolgens verminderd met enkele omvangrijke categorieën uitgaven en niet-belastingontvangsten op de rijksbegroting die gevoelig zijn voor macro-economische ontwikkelingen te weten Nationale schuld, Internationale Samenwerking (zie bijlage 5) en de EU-afrachten (zie bijlage 9). Tevens worden van de netto-rijksuitgaven de uitgaven voor het Gemeente- en Provinciefonds afgetrokken, anders zouden de fondsen immers aan zichzelf gekoppeld worden.

De regel taakmutaties heeft betrekking op overheveling van taken van het Rijk naar gemeenten en provincies. Voor deze taakmutaties, die opgenomen zijn in het Gemeente- en Provinciefonds, wordt gecorrigeerd omdat anders een vertekening zou optreden in de voor de fondsen relevante uitgaven. Veruit de grootste taakmutatie in 1997 betreft de eerder in deze bijlage genoemde decentralisatie van de onderwijs-huisvesting ad f 1,7 miljard.

Het accrespercentage in 1997 bedraagt 3,24%; toegepast op de omvang van het Gemeentefonds en het Provinciefonds resulteren accressen van f 594 miljoen respectievelijk f 56 miljoen. Indien bij deze accressen de uitkomsten van de periodieke bestuurlijke overleggen tussen het Rijk, de Vereniging van Nederlandse gemeenten en het Interprovinciaal overleg worden betrokken, resulteren gecorrigeerde accressen van f 639 miljoen respectievelijk f 63 miljoen.

Specifieke uitkeringen

In 1996 bedraagt het aantal specifieke uitkeringen 141. In vergelijking met de 143 uitkeringen in 1995 is het aantal specifieke uitkeringen derhalve nagenoeg gelijk gebleven. Tegenover een toename van het aantal specifieke uitkeringen met 20 (onder meer als gevolg van nieuw beleid, waaronder het grotestedenbeleid en werkgelegenheidsbeleid) staat dat 22 uitkeringen zijn vervallen door opheffing, samenvoeging in een andere specifieke uitkering of door overheveling naar het Gemeente- of Provinciefonds. Bij de uitkeringen die zijn opgeheven is vaak de laatste betaling gedaan van in het verleden aangegane verplichtingen.

Voorts is de verdeling van de specifieke uitkeringen tussen enkele departementen veranderd. Deze verandering komt in het bijzonder door de overheveling van de sector cultuur naar het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

In 1996 is de omvang van het bedrag dat met de specifieke uitkeringen gemoeid is toegenomen met circa f 1 miljard, van f 32,3 miljard in 1995 tot circa f 33,3 miljard in 1996.

De toename in 1996 van het totale bedrag aan specifieke uitkeringen wordt vooral veroorzaakt door de toename van het bedrag voor de salarissen van onderwijspersoneel (circa f 300 miljoen extra, in verband met de verzelfstandiging van het ABP) en door de nieuwe specifieke uitkeringen. Hierbij kan worden gedacht aan de zogenaamde Melkertbanen (circa f 300 miljoen), de middelen voor de exploitatie van het openbaar vervoer (circa f 290 miljoen) en de middelen ten behoeve van «experimenten ter activering van uitkeringsgelden» (circa f 133 miljoen).

8.2 Decentralisatie en financiële risico's

Uit het voorgaande blijkt dat de algemene middelen van de decentrale overheden in belang toenemen ten opzichte van de specifieke middelen. In de periode tussen 1987 en 1997 is per saldo voor ruim f 5 miljard aan het Gemeente- en het Provinciefonds toegevoegd in verband met de sanering van specifieke uitkeringen. Vooral de decentralisatie van de onderwijshuisvesting per 1 januari 1997 (f 1,7 miljard), de Wet Voorzieningen Gehandicapten (f 1,4 miljard) en de decentralisatie van het wegbeheer (f 1,1 miljard) dragen hieraan bij.

Bijgevolg groeit het Gemeentefonds in die tien jaar met ca. 75%, van f 12 miljard naar f 21 miljard in 1997. Mede door de voorgenomen overboeking van het toeslagenbudget van de Algemene Bijstand in 1999 (f 1,5 miljard), zal de omvang van het Gemeentefonds in het jaar 2000 naar verwachting f 24 miljard bedragen.

Bij overdracht van geld en verantwoordelijkheden naar gemeenten en provincies nemen per definitie hun financiële risico's toe. Bij recente majeure decentralisatievoorstellen, zoals de Wet Voorzieningen Gehandicapten en de onderwijshuisvesting, hebben de financiële risico's voor de gemeenten veel aandacht gekregen.

Voorzover decentralisatie gepaard gaat met een verruiming van de beleidsvrijheid van gemeenten en provincies, als gevolg van een

terughoudende regelgeving van de centrale overheid, zijn de risico's voor de decentrale overheden in materiële zin goed te beheersen. Voorts is een goede op de uitvoering toegesneden organisatie van belang voor een goede beheersing van de uitgaven. Een voldoende financiële buffer is noodzakelijk als eventueel vangnet (naast het bestaande artikel-12-regime).

De noodzaak tot handhaving van centrale sturing kan de financiële risico's voor decentrale overheden vergroten en mede aanleiding zijn voor het continueren van een specifieke uitkering.

In het kader van de monitor van de FVW zullen de uitgaven van de gemeenten ten behoeve van de gedecentraliseerde voorzieningen nauwkeurig worden gevolgd.

Financiële risico's en herverdeeleffecten bij overheveling naar of herverdeling van het Gemeente- of Provinciefonds dienen van elkaar te worden onderscheiden.

Financiële risico's zijn onvoorziene effecten. Herverdeeleffecten zijn voorziene effecten. De herverdeeleffecten zijn bij de gemeenten bekend en kunnen in de begrotingen worden verwerkt. Bij de decentralisatie van de onderwijshuisvesting is veel aandacht geweest voor de herverdeeleffecten. Daarbij heeft mede een rol gespeeld dat tegelijkertijd de gemeenten worden geconfronteerd met de herverdeeleffecten van de nieuwe Financiële-verhoudingswet.

Bij een aantal majeure decentralisatie-onderwerpen en bij de nieuwe Financiële-verhoudingswet is gekozen voor overgangsregelingen om een goede inpassing in de gemeentelijke financiële huishouding te bewerkstelligen.

Daarbij dient te worden aangetekend dat de herverdeeleffecten van de verschillende decentralisatievoorstellen en die van de nieuwe FVW elkaar veelal niet versterken, maar elkaar deels compenseren.

8.3 Lokale lastendruk

Op 17 september 1996 heeft de regering de nota Lokale lastendruk naar de Tweede Kamer gestuurd. De nota is het resultaat van een toezegging aan de Tweede Kamer om de hoogte, de verschillen en de ontwikkeling van de lokale lastendruk voor in het bijzonder gezinshuishoudens in beeld te brengen.

Uit de nota Lokale lastendruk blijkt dat het grootste deel van de stijging van de lokale lasten kan worden toegeschreven aan de milieuheffingen. Deze stijging van de milieuheffingen is vooral het gevolg van verscherpte milieuregelgeving door het Rijk en door verhoging van de kostendekkingsgraad van de riool- en reinigingsrechten door de gemeenten. Zoals eerder is aangegeven, is de stijging van de gemeentelijke milieuheffingen de afgelopen jaren afgevlakt, maar zal het huidige gemiddelde jaarlijkse stijgingsniveau naar verwachting de komende jaren niet wezenlijk meer veranderen.

De reële opbrengststijging van de OZB (na correctie voor volumetoename en inflatie) bedraagt in de periode 1990–1996 ongeveer 0,2% per jaar; zie tabel 8.3.1.

Tabel 8.3.1 Ontwikkeling onroerendezaakbelastingen

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Gemiddeld
Stijging OZB-opbrengst	3,0%	6,5%	6,2%	6,5%	6,0%	4,5% ¹	6,0%	5,5%
Volumetoename woningvoorraad ²	4,2%	2,9%	2,8%	3,0%	3,0%	3,2%	2,5%	3,0%
Inflatiecorrectie (consumentenprijsindex)	2,2%	3,2%	3,1%	2,3%	2,4%	1,8%	1,8%	2,4%
Reële stijging ³	-3,4%	0,4%	0,3%	1,2%	0,6%	0,5%	1,7%	0,2%

Bron: Mutatie OZB-opbrengst: Statistieken der gemeentebegrotingen en Statistieken der gemeenterekeningen van opeenvolgende jaren, voorlopige uitkomsten; gegevens volumetoename: Nationale Rekeningen.

¹ In tabel 8.1.3 is voor de stijging van 1995 op 1994 4,7% opgegeven. Het verschil met de stijging van 4,5% wordt veroorzaakt doordat tabel 8.1.3 volledig op begrotingscijfers is gebaseerd, terwijl tabel 8.3.1 tot en met 1994 is gebaseerd op rekeningcijfers.

² Inclusief kwaliteitscomponent.

³ In de hier aangegeven reële stijging is geen rekening gehouden met een volumetoename van bedrijven.

De gemiddelde jaarlijkse stijging van de opbrengst uit de rioolrechten en de reinigingsheffingen in de periode 1991–1996 bedraagt respectievelijk ruim 12% en ruim 17%. De stijging van de totale lasten uit hoofde van de OZB en de gemeentelijke milieuheffingen in de periode 1990–1996 bedragen gemiddeld ruim 9% per jaar.

De lokale lasten zijn opgenomen in de consumentenprijsindex. De consumentenprijsindex is een belangrijke factor waarmee rekening wordt gehouden bij het te voeren inkomensbeleid. Gezien het relatief geringe aandeel van de lokale lasten in de bestedingen, heeft een stijging van de lokale lasten echter maar een kleine invloed op de hoogte van de consumentenprijsindex.

Verder is van belang dat de consumentenprijsindex een gemiddelde is. Tussen gemeenten bestaan evenwel soms aanzienlijke verschillen in de hoogte van de heffingen.

Als gevolg van de uniformering in methoden van afvalverwerking en als gevolg van de nieuwe Financiële-verhoudingswet, die naar verwachting op 1 januari 1997 in werking treedt, zullen de verschillen in lokale lasten naar verwachting echter afnemen. De verkleining van de verschillen in de gemeentelijke milieuheffingen kan voorts worden toegeschreven aan de gegroeide kostendekkingsgraad van deze heffingen.

Het zal voor de decentrale overheden vanaf 1 januari 1997 mogelijk worden gemaakt een ruimer kwijtscheldingsbeleid te voeren. Gemeenten krijgen daardoor meer dan thans de mogelijkheid om rekening te houden met individuele omstandigheden.

Onder leiding van het Ministerie van Financiën is onlangs een werkgroep van start gegaan die als taak heeft een onderzoek te verrichten naar de lokale lasten voor het bedrijfsleven. Aan de werkgroep nemen deel de Ministeries van Financiën, van Binnenlandse Zaken, van Economische Zaken, van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, de VNG, het IPO, de Unie van Waterschappen, de vereniging VNO/NCW en MKB-Nederland. De werkgroep zal naar verwachting in het voorjaar 1997 haar werkzaamheden afronden met een rapportage.

8.4 Decentrale overheden en de EMU

De vorming van de EMU is niet alleen een zaak die de rijksoverheid aangaat, ook de decentrale overheden hebben hier direct en indirect mee te maken. In deze paragraaf wordt op een aantal voor de decentrale overheden relevante aspecten van de EMU ingegaan. Allereerst wordt aandacht besteed aan de invloed van de decentrale overheden op de omvang van de toelatingscriteria tot de EMU. Vervolgens wordt ingegaan op de consequenties van de introductie van de euro voor de decentrale overheden.

De toelatingscriteria voor de EMU

De invloed van de decentrale overheden op de toelatingscriteria inflatie, rentestand en wisselkoers is gering.

Voor wat betreft de omvang van de inflatie blijft de invloed van de decentrale overheden beperkt tot de invloed van de lokale lastendruk. Aangezien het aandeel van de lokale lasten in het totaal van de bestedingen en derhalve in het consumentenprijsindexcijfer beperkt is, is de invloed van deze factor op de inflatie ook gering. Het naar prijsniveau 1996 geactualiseerde gewicht in de consumentenprijsindex van de gebruikersheffingen bedraagt 2,14% (bron: CBS); de eigenarenheffingen zijn in de consumentenprijsindex verwerkt in de ontwikkeling van de huurprijzen.

De invloed van de decentrale overheden op twee andere criteria, het vorderingensaldo van de overheidssector en de overheidsschuld, is relevanter. In tabel 8.4.1 is de ontwikkeling van beide grootheden in procenten van het bruto binnenlands product in de periode 1990–1994 weergegeven.

Tabel 8.4.1 Vorderingensaldo en brutoschuld decentrale overheden in procenten BBP

	1990	1991	1992	1993	1994
Vorderingensaldo	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Brutoschuld	17,0	16,1	15,8	16,6	16,5

Bron: CBS

Voor het feit dat er sprake is geweest van een (licht) positief vorderingensaldo zijn niet direct eenduidige oorzaken te geven. Wel is een aantal redenen te geven waarom de omvang van het vorderingensaldo beperkt is:

In de eerste plaats is van belang de wet- en regelgeving met betrekking tot de financiële positie van de decentrale overheden, bijvoorbeeld de eis van een sluitende begroting. Voorts geldt voor gemeenten die vanwege financiële tekorten een beroep doen op artikel 12 van de Financiële-verhoudingswet, een streng toezichtsregime. Een en ander draagt er toe bij dat gemeenten bij het opstellen van de begroting behoedzaam te werk moeten gaan; de kans op overschrijdingen van de geraamde uitgaven is daardoor in het algemeen groter dan de kans op overschrijdingen.

Een tweede element dat een rol speelt is het feit dat de gemeenten en de provincies een substantieel deel van hun middelen van het Rijk ontvangen via specifieke uitkeringen. Inkomsten en uitgaven zullen daardoor voor die beleidsterreinen doorgaans in evenwicht zijn; de financiële consequenties voor het vorderingensaldo zijn derhalve beperkt. In paragraaf 8.2 is reeds dieper ingegaan op de inkomstenbronnen van gemeenten en provincies.

Wel heeft er de afgelopen jaren een aanzienlijke decentralisatie van middelen en beleid naar gemeenten plaatsgevonden. De vergroting van de financiële verantwoordelijkheid leidt tot een grotere noodzaak van een behoedzaam en efficiënt uitgavenbeleid.

Naar verwachting zullen zich in het vorderingensaldo van de decentrale overheden de komende jaren geen grote wijzigingen voordoen.

Aangezien financiële transacties niet relevant zijn voor het vorderingensaldo (in tegenstelling tot het financieringssaldo, zie tabel 8.5.2) is er geen directe relatie tussen dit saldo en de schuldontwikkeling. Maar uit tabel 8.4.2 blijkt dat het vorderingenoverschot niet is aangewend voor schuldreductie. Met uitzondering van 1991 is de brutoschuld van de decentrale overheden jaarlijks toegenomen.

Tabel 8.4.2 Vorderingensaldo en mutatie brutoschuld decentrale overheden; in miljoenen

	1990	1991	1992	1993	1994
Vorderingensaldo	330	40	470	440	780
Mutatie brutoschuld	83	- 509	2 321	7 131	4 553

Bron: CBS

Tabel 8.4.3 laat de ontwikkeling zien van het gemeentelijke balanstotaal, dat circa 90% van het totale balanstotaal van de decentrale overheden beslaat. Naast de toename van de schuld is ook het eigen vermogen (de reserves en voorzieningen) toegenomen. Het vorderingenoverschot is neergeslagen in de aanwas van de post reserves en voorzieningen. Dit betekent dat er balansverlenging heeft plaatsgevonden; de mutatie in het eigen vermogen is belegd in financiële activa. Binnen deze post is met name het onderdeel woningbouwvoorschotten sterk toegenomen. De sterke toename van dit onderdeel, vooral in de jaren 1992-1994, hangt mede samen met de vervroegde aflossingen van rijkswoningweteningen in verband met de gedaalde lange rentevoet. Een deel van deze vervroegde aflossingen is gefinancierd door de gemeenten.

De verhoging van de post reserves en voorzieningen hangt mede samen met de regelgeving van de rijksoverheid op een aantal terreinen, zoals het milieu (NMP+), het primair onderwijs en de woningbouw (waaronder VINEX). Op deze terreinen worden in het bijzonder de gemeenten geacht reserves en voorzieningen op te bouwen om verwachte uitgaven in de toekomst te kunnen bekostigen.

Tabel 8.4.3 Geconsolideerde balans gemeenten (sector overheid) 1990 tot en met 1994; in miljarden

	1990	1991	1992	1993	1994
Activa					
(Im)materiële vaste activa	43,6	44,3	45,9	46,0	46,2
Financiële vaste activa ^{1, 2}	50,6	49,8	52,3	57,3	60,0
Vlottende middelen	33,3	34,5	29,8	34,7	32,5
Totaal	127,5	128,6	128,0	138,0	138,7
Passiva					
Reserves en voorzieningen	16,3	17,8	19,9	21,9	23,2
Langlopende schuld ¹	73,5	73,0	76,0	81,0	82,1
Vlottende schuld	37,7	37,8	32,1	35,1	33,4
Totaal	127,5	128,6	128,0	138,0	138,7

¹ Exclusief rijkswoningbouwleningen. Onderlinge schulden tussen overheden worden in het kader van de EMU-schuld geconsolideerd.

² Inclusief gemeentelijke leningen aan woningbouwcorporaties.

Bron: CBS

In guldens daalde de totale schuld van de decentrale overheden in de eerste helft van de jaren negentig van f 135,7 miljard in 1990 naar f 126,5 miljard in 1994. Deze daling wordt vooral veroorzaakt doordat gemeenten woningwetleningen van het Rijk vervroegd aflossen. Zonder deze factor zou er sprake zijn geweest van een stijging van f 87,6 miljard in 1990 naar f 101,1 miljard in 1994. In 1995 was, volgens de huidige inzichten, sprake van een afname tot f 99,9 miljard.

De totale overheidsschuld bedroeg in 1994 f 474 miljard. Ten opzichte van 1990 bleef het aandeel van de decentrale overheden in de overheidsschuld stabiel op circa 21,5%.

Het aandeel van de gemeenten in de schuld van de decentrale overheden bedraagt bijna 87% en van de waterschappen ruim 5%. De provincies en de gemeenschappelijke regelingen namen beide circa 3% voor hun rekening. Ook voor de schuld van de decentrale overheden geldt dat naar verwachting de gematigde ontwikkeling van de afgelopen jaren zich de komende jaren zal voortzetten.

Introductie euro

Voor de lidstaten van de Europese Unie die aan de toetredingscriteria voldoen, zal met ingang van 1 januari 1999 de derde fase van de EMU ingaan. Vanaf die datum kunnen decentrale overheden in euro's lenen op de gemeenschappelijke kapitaalmarkt van alle deelnemende lidstaten. Dit betekent dat ook voor de decentrale overheden een veel grotere kapitaalmarkt ontstaat.

Net als bij het Rijk en het bedrijfsleven zullen ook door de decentrale overheden veel aanpassingen moeten worden doorgevoerd om de euro-introductie mogelijk te maken. Administratieve en geautomatiseerde systemen zullen moeten worden gereedgemaakt voor het gebruik van de euro en in de regelgeving zullen guldenverwijzingen moeten worden vervangen door euroverwijzingen. Daarnaast zullen aanpassingen nodig zijn waar chartaal voor diensten van decentrale overheden wordt betaald, zoals bij kassa's waar leges worden afgerekend of bij parkeermeters die alleen muntgeld accepteren.

De decentrale overheden zijn zelf verantwoordelijk voor de planning en uitvoering van deze aanpassingen. Het Rijk kan hierbij echter wel advies geven en steun verlenen. Mede daartoe heeft een vertegenwoordiger van de VNG plaatsgenomen in het Nationaal Forum voor de introductie van de euro en is een stuurgroep Euro en Lagere Overheid (ELO) opgestart, waarin onder andere de BNG, de Ministeries van Financiën en van Binnenlandse Zaken, de VNG en het IPO zitting hebben genomen. De werkgroep zal zich in eerste instantie bezig houden met de informatie-uitwisseling over de stand van zaken en de inventarisatie van te verrichte werkzaamheden ten behoeve van de euro-introductie.

8.5 De kapitaaluitgaven van de decentrale overheden en de financiering daarvan

Kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

De totale kapitaaluitgaven van de gemeenten en provincies stegen in 1995 met f 1,7 miljard tot f 20,0 miljard (3,1% BBP). Deze stijging is net als in 1994 vooral toe te schrijven aan de post verstrekte leningen die met f 1,2 miljard steeg tot f 7,2 miljard. Oorzaken zijn met name de herfinanciering van door corporaties vervroegd afgeloste Rijksleningen en de leningverstrekking bij de verzelfstandiging van gemeentelijke woningbedrijven. Wanneer de post verstrekte leningen buiten beschouwing wordt gelaten zijn de kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies met f 0,5 miljard

gestegen. Deze stijging hangt met name samen met hogere kapitaaluitgaven voor algemeen bestuur (+f 0,3 miljard) en verkeer, vervoer en waterstaat (+f 0,6 miljard). De stijging bij de post algemeen bestuur is in het bijzonder toe te schrijven aan de aankoop van het Haagse stadhuis en heeft hiermee een incidenteel karakter. De stijging bij de post verkeer, vervoer en waterstaat vindt zijn verklaring in de gemeentelijke aankopen in het vierde kwartaal: wegen, straten en pleinen (f 0,5 miljard in het vierde kwartaal, waarvan f 0,1 miljard voor de Rotterdamse Kop van Zuid en de Erasmusbrug) en de Rotterdamse haven (f 0,3 miljard in het vierde kwartaal). Tegenover deze stijgingen stond een daling van met name de kapitaaluitgaven voor volksgezondheid en reiniging (f 0,3 miljard), samenhangend met het feit dat er thans voldoende capaciteit is bij de verbrandingsinstallaties.

Tabel 8.5.1 Kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden

Jaar	1992	1993	1994	1995
Algemeen bestuur	1,1	1,1	1,0	1,3
Openbare orde	0,3	0,3	0,1	0,1
Verkeer, vervoer en waterstaat	1,7	1,7	2,3	2,9
Economische zaken	0,5	0,3	0,5	0,3
Onderwijs	0,7	0,6	0,5	0,6
Cultuur en recreatie	0,9	0,9	0,9	1,0
Sociale voorzieningen	0,2	0,3	0,3	0,3
Volksgezondheid en reiniging	1,1	1,2	1,2	0,9
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	5,8	5,5	5,1	5,3
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	0,3	0,4	0,4	0,1
Subtotaal	12,6	12,3	12,3	12,8
Verstreckte leningen	5,3	5,3	6,0	7,2
Totaal kapitaaluitgaven	17,9	17,6	18,3	20,0
In % BBP	3,2	3,1	3,0	3,1

Bron: CBS

Financiering van de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

Tabel 8.5.2 De financiering van de kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden

Jaar	1992	1993	1994	1995
Kapitaaluitgaven (-)	- 17,9	- 17,4	- 18,3	- 20,0
kapitaalinkomsten, waarvan				
- Overschot gewone dienst (voor afschrijvingen)	3,1	4,3	1,9	4,7
- Opbrengst verkoop goederen en diensten	5,8	4,2	5,6	8,7
- Rijksleningen woningbouw (netto)	- 0,3	- 9,7	- 13,7	- 26,0
- Ontvangen bijdragen	2,6	2,8	3,3	2,9
- Overige kapitaalinkomsten (inclusief ontvangen aflossingen)	6,1	13,3	18,6	31,3
Financieringstekort (-)	- 0,7	- 2,5	- 2,6	1,6
Aflossingen kapitaalmarkt (-)	- 9,2	- 9,0	- 8,4	- 6,0
Financieringsbehoefte	- 9,9	- 11,5	- 11,0	- 4,4
Bruto beroep op lange middelen	10,8	13,2	10,2	6,6
Mutatie netto vlottende schuld (- = stijging)	0,9	1,7	- 0,8	2,2

Bron: CBS, de Nederlandsche Bank

Uit de tabel kan worden opgemaakt dat het financieringssaldo van de gemeenten en provincies in 1995 is uitgekomen op een overschot van f 1,6 miljard ten opzichte van een tekort van f 2,6 miljard in 1994. Ten opzichte van 1994 steeg in 1995 het saldo op de lopende dienst. Net als in 1994 namen in 1995 de opbrengsten uit verkopen toe. Met name in de woningexploitatie/bouw overtroffen de verkopen verre (4,7 miljard) de aankopen (f 0,1 miljard). Tegenover de verkopen bij de bouwgrond-exploitatie (3,4 miljard) stonden wel grote aankopen (f 4,5 miljard). Zowel de aflossingen door gemeenten op de Rijksleningen voor de woningbouw als de aflossingen door corporaties aan gemeenten stegen aanzienlijk. Omdat de bruteringsoperatie in de volkshuisvesting thans zijn beslag heeft gekregen, zullen volgende jaren geen herhaling van deze omvangrijke aflossingen te zien geven.

Het financieringssaldo en de reguliere aflossingen bepalen de financieringsbehoefte van gemeenten en provincies. In 1995 bedroeg de financieringsbehoefte f 4,4 miljard tegen f 11,0 miljard in 1994. De daling van het financieringstekort met f 4,2 miljard werd versterkt door de daling van de reguliere aflossingen met f 2,4 miljard.

Het kapitaalmarktberoep was net als in 1991, 1992 en 1993 groter dan de financieringsbehoefte, hetgeen resulteerde in een daling van de netto vlottende schuld in 1995 met f 2,2 miljard.

Nadat de decentrale overheden in 1989 en 1990 een financieringssaldo van nul procent BBP boekten, volgden een financieringsoverschot van 0,1% BBP in 1991 en een tekort van 0,1% BBP in 1992. Vervolgens werden in 1993 en 1994 financieringstekorten van 0,4% BBP geboekt. Deze twee jaren werden gekenmerkt door aanzienlijke vervroegde aflossingen van Rijksleningen voor de woningbouw. De tekorten van 1993 en 1994 zijn omgeslagen in een financieringsoverschot van 0,3% BBP in 1995. Gelet op de ontwikkeling van het financieringssaldo in de laatste jaren, kan het trendmatige financieringssaldo geraamd worden op 0% BBP.

9 De financiering van de Europese Unie

9.1 Financieel beheer, controle en fraudebestrijding

Binnen de EU zijn diverse acties in gang gezet om te komen tot verbetering van beheer, controle en fraudebestrijding. De huidige Commissie geeft hier duidelijk prioriteit aan. Allereerst is binnen het Brusselse apparaat de positie van het financieel management versterkt. Daarnaast zijn er plannen om te komen tot een intensievere samenwerking met de lidstaten op het gebied van beheer en controle. Ook is het de bedoeling dat de lidstaten zelf de Europese geldstromen beter in de gaten gaan houden.

Bij de fraudebestrijding streeft de Commissie naar verbetering van de juridische mogelijkheden om frauduleuze gedragingen op te sporen en aan te pakken. Hiertoe zijn de administratieve sancties uitgebreid, terwijl de lidstaten een overeenkomst hebben gesloten om frauduleuze gedragingen strafrechtelijk te vervolgen.

Versterking van het communautair financieel management: het SEM 2000-initiatief

Om te komen tot verbetering van het communautaire financiële beheer en de controle daarop heeft de Commissie vorig jaar een driefasenplan opgesteld onder de naam «Sound and Efficient Management 2000» (SEM 2000). De eerste en tweede fase daarvan richten zich op versterking van het financiële beheer bij de Commissiediensten zelf. Besloten is tot de volgende maatregelen:

- verduidelijking van begrotingsprioriteiten en inzichtelijk maken van de relatie tussen apparaatsuitgaven en beleidsuitgaven;
- de instelling per Directoraat-Generaal van een functioneel gescheiden, dat wil zeggen van de operationele diensten losstaande, begrotings- en controleafdeling;
- modernisering van het centrale computersysteem van de Commissie;
- rationalisatie en vereenvoudiging van procedures;
- uitbreiding van de reikwijdte en diepgang van de interne-auditfunctie van het Directoraat-Generaal Financiële Controle.

De derde fase van het SEM 2000-initiatief is gericht op versterking van het partnerschap met de lidstaten. Omdat meer dan 80% van het Gemeenschapsbeleid wordt uitgevoerd door nationale instanties, is het van belang dat niet alleen op het niveau van de Commissie, maar ook binnen de lidstaten verbeteringen op het terrein van het financieel beheer tot stand worden gebracht. Daartoe is een speciale groep van persoonlijk vertegenwoordigers van de ministers van Financiën ingesteld.

De groep van persoonlijk vertegenwoordigers voert onder meer besprekingen over de opstelling van eenduidige subsidievoorwaarden voor de structuurfondsuitgaven. Nu ontbreken heldere criteria en komen uiteenlopende interpretaties voor. Verder gaat de groep na of conform de aanpak bij de landbouwgarantie-uitgaven, financiële correcties aan de lidstaten kunnen worden opgelegd.

Andere besprekingspunten in de groep van persoonlijk vertegenwoordig-

gers zijn de verbetering van de uitgavenramingen, de versterking van de samenwerking en van de coördinatie tussen controle instanties van de Commissie en de lidstaten, het uitvoeren van (beleids)evaluatie, de follow-up van Europese-Rekenkamerverslagen en de fraudepreventie.

De Commissie heeft aan de Ecofin-Raad van 8 juli 1996 tussentijds verslag uitgebracht over de voortgang van de SEM 2000-werkzaamheden. Een eindrapportage over de werkzaamheden van de groep van persoonlijk vertegenwoordigers moet eind 1996 aan de Ecofin- en de Begrotingsraad worden voorgelegd, waarna de Europese Raad van Dublin zich in december 1996 over deze eindrapportage zal uitspreken.

Vooruitlopend op de aanbevelingen in het eindrapport over de coördinatie tussen lidstaten en Commissie van controle instanties, zijn er in februari 1996 samenwerkingsprotocollen afgesloten tussen het Directoraat-Generaal Financiële Controle en de individuele Departementale Accountantsdiensten van de ministeries van EZ, SZW en LNV. De in deze protocollen vastgelegde samenwerking zal in de komende jaren nader moeten worden uitgebouwd. Voorts zijn de beschrijvingen van de beheer- en controlesystemen van de structuurfondsen in Nederland afgerond en aan de Commissie toegezonden. In deze beschrijving zijn ook de inmiddels tot stand gekomen verbeteringen in de opzet van beheer en controle verwerkt.

Versterking van het juridisch instrumentarium van de Gemeenschappen

Eind december 1995 heeft de Raad een algemene verordening betreffende de bescherming van de financiële belangen van de Europese Gemeenschappen vastgesteld. Hierdoor wordt het mogelijk administratieve maatregelen en sancties toe te passen op andere beleidsterreinen dan het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Wat als onregelmatig gedrag wordt aangemerkt en welke administratieve maatregelen en sancties daarop van toepassing zijn, moet voor de verschillende sectorale regelingen worden bepaald. De Commissie is bezig met het opstellen van een overzicht van de in de sectorale regelgeving te wijzigen bepalingen. Nederland hecht eraan dat zo spoedig mogelijk op alle beleidsterreinen van de EU daadwerkelijk sprake zal zijn van een adequaat regime voor de toepassing van administratieve maatregelen en sancties.

In bovengenoemde verordening is bepaald dat op een later tijdstip aanvullende bepalingen worden aangenomen over (administratieve) controles en verificaties ter plaatse.

Nederland is voorstander van deze aanvullende bepalingen. Deze sluiten aan bij de (eind)verantwoordelijkheid van de Commissie voor de uitvoering van de communautaire begroting en geven duidelijkheid over de voorwaarden waaronder de Commissie bij marktdeelnemers in de lidstaten controles kan verrichten. Op verzoek van de Europese Raad van Madrid heeft de Ecofin-Raad in juni 1996 hierover een politiek akkoord bereikt. Er wordt naar gestreefd nog tijdens het Ierse voorzitterschap de besluitvorming hierover af te ronden.

Op het gebied van het gemeenschappelijk landbouwbeleid is medio 1995 een verordening in werking getreden die lidstaten verplicht om maatregelen te nemen tegen marktdeelnemers die hun verplichtingen niet nagekomen zijn. Daarbij gaat het onder meer om verscherpte controle, opschorting van betalingen en uitsluiting van betrokkenen.

In een overeenkomst tussen de lidstaten aangaande de bescherming van de financiële belangen van de Europese Gemeenschappen wordt onder meer een gemeenschappelijke definitie vastgesteld van wat onder «fraude» waardoor de financiële belangen van de Europese Gemeenschappen

worden geschaad» moet worden verstaan. Elke lidstaat dient deze definitie in nationaal strafrecht om te zetten, zodat dergelijke frauduleuze gedragingen als strafbare feiten worden aangemerkt. De lidstaten dienen voorts te zorgen voor doeltreffende en voldoende afschrikwekkende sancties op deze frauduleuze gedragingen.

De Europese Raad van Florence heeft de (JBZ-)Raad verzocht het verschil van inzicht over de aan het Europese Hof van Justitie toegekende bevoegdheid om deze overeenkomst uit te leggen, zo spoedig mogelijk op te lossen. Het streven is dit tijdens de Europese Raad van Dublin te doen. Daarna moet de overeenkomst door de lidstaten geratificeerd worden.

9.2 De financiële kaders van de Europese Unie

Het Eigen-Middelenbesluit

Op 1 juli 1996 is, met terugwerkende kracht per 1 januari 1995, het nieuwe Eigen-Middelenbesluit in werking getreden, nadat Nederland als laatste lidstaat parlementaire goedkeuring had verleend. Dit betekent dat het eigen-middelenplafond, het maximum van het totaal van de afdrachten van de lidstaten, geleidelijk kan toenemen van 1,20% EU-BNP in 1994 tot 1,27% in 1999. Dit biedt de noodzakelijke ruimte voor de in de Financiële Vooruitzichten voorziene uitgavenstijgingen in de komende jaren. Voorts betekent dit besluit dat door de verschuiving van BTW- naar BNP-afdracht, de lasten voor de lidstaten geleidelijk meer in overeenstemming zullen komen met hun welvaartspositie zoals die tot uitdrukking komt in het BNP van de lidstaten.

De Financiële Vooruitzichten

De Financiële Vooruitzichten, die het kader vormen waarbinnen de begroting van de EU moet worden vastgesteld, worden jaarlijks aangepast voor inflatie. Voorts wordt de categorie Gemeenschappelijk Landbouwbeleid aangepast voor 74% van de volumegroei van het EU-BNP. Tenslotte worden de Financiële Vooruitzichten aangepast voor de begrotingsuitvoering, hetgeen inhoudt dat de onbenut gebleven kredieten voor structurele maatregelen in latere jaren opnieuw worden opgevoerd. De geactualiseerde Financiële Vooruitzichten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 9.2.1 Financiële Vooruitzichten; in miljoenen ecu (mecu)

	lopende prijzen		prijzen 1997	
	1996	1997	1998	2000
<i>Kredieten voor vastleggingen</i>				
1. Gemeenschappelijk landbouwbeleid	40 828	41 805	42 571	43 356
2. Structurele maatregelen	29 131	31 477	33 057	34 596
– <i>Structuurfondsen</i>	26 579	28 620	30 157	31 749
– <i>Cohesiefonds</i>	2 444	2 749	2 792	2 847
– <i>Financieel mechanisme EER</i>	108	108	108	0
3. Intern beleid	5 337	5 603	5 837	6 060
4. Extern beleid	5 264	5 622	6 030	6 519
5. Administratieve uitgaven	4 191	4 352	4 416	4 482
6. Reserves	1 152	1 158	1 158	1 158
– <i>Monetaire reserve</i>	500	500	500	500
– <i>Reserve voor garanties</i>	326	329	329	329
– <i>Reserve voor spoedhulp</i>	326	329	329	329
7. Compensaties	701	212	99	0
Totaal kredieten voor vastleggingen	86 604	90 229	93 168	96 171
Totaal kredieten voor betalingen	82 223	85 807	88 927	91 692
Kredieten voor betalingen in % van het BNP	1,20	1,22	1,24	1,24
Marge in % van het BNP	0,02	0,02	0,02	0,03
Maximum van de Eigen Middelen in % van het BNP	1,22	1,24	1,26	1,27

De Commissie had bij de Begrotingsautoriteit, te weten de Raad en het EP, een voorstel tot herziening van de Financiële Vooruitzichten ingediend. De Commissie wilde, mede door een verhoging van het plafond van categorie 3, intern beleid, additionele uitgaven voor de Transeuropese netwerken en het Vierde kaderprogramma voor onderzoek en ontwikkeling mogelijk maken. De Europese Raad van Florence heeft nota genomen van de voorstellen van de Commissie en de Raad opdracht gegeven de voorstellen te bestuderen in overeenstemming met de begrotingsdiscipline en de relevante procedures.

In de Ecofinraad is, mede op instigatie van Nederland, duidelijk geworden dat er geen meerderheid te vinden is voor het Commissievoorstel de Financiële Vooruitzichten te verhogen. Aanvankelijk was het de bedoeling van de Commissie om de verwachte onderuitputting onder het landbouwrichtsnoer gedeeltelijk te gebruiken om ruimte vrij te maken voor financiering van de TEN's. Dit voorstel is inmiddels ingetrokken.

De EU-begrotingen 1995–1997

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de Europese begrotingen, waarbij een vergelijking wordt gemaakt van de (geraamde) uitgaven met de financiële kaders zoals vastgelegd in de Financiële Vooruitzichten (FV) en het nieuwe Eigen-Middelenbesluit (EM).

Tabel 9.2.2 Ontwikkeling uitgaven EU-begroting; in miljarden ecu; Vastleggingskredieten (VK) en Betalingskredieten (BK)

	1995 realisatie		1996 aanvullende begroting		1997 Voorontwerp begroting	
	VK	BK	VK	BK	VK	BK
Uitgaven (MN96)	79,9	75,5				
Uitgaven (MN97)	73,7	65,5	85,1	80,5	90,0	84,4
Onderuitputting	6,2	10,0				
Financiële Vooruit- zichten	80,9	77,2	86,6	82,2	90,2	85,8
Marge onder FV.	7,2	11,7	1,5	1,7	0,2	1,4
Uitgaven in %						
EU-BNP		1,013		1,19		1,22
Plafond EM-besluit		1,21		1,22		1,24

In het **begrotingsjaar 1995** bleek er opnieuw sprake te zijn van een omvangrijke onderuitputting van de EU-begroting. Het ging om een bedrag van circa 10 miljard ecu, waarvan in de sectoren Landbouw en Structuurfondsen respectievelijk circa 2 en 4,5 miljard ecu.

De **EU-begroting 1996** werd vastgesteld op 85 094 miljoen ecu (mecu) kredieten voor vastleggingen en 80 457 mecu kredieten voor betalingen. De betalingskredieten bedragen uitgedrukt in percentage van het EU-BNP ruim 1,17%.

Bij aanvullende begroting in juli 1996 werden enige belangrijke wijzigingen aan de inkomstenkant van de begroting aangebracht; zo werd het overschot 1995 van ruim 9 miljard ecu verwerkt door een verlaging van de opvraag van het vierde eigen middel bij de lidstaten. De gevolgen van deze aanvullende begroting voor de afdracht van het Nederlandse vierde eigen middel (netto ongeveer min 900 miljoen) werden voor ongeveer 800 miljoen al bij Voorjaarsnota verwerkt. Daarnaast vond een herschikking plaats van de verdeling tussen het derde eigen middel (BTW) en het vierde eigen middel (BNP). Voor de totale Nederlandse afdrachten heeft deze herverdeling tussen BTW- en BNP-afdracht overigens nauwelijks gevolgen, aangezien de afdrachtpercentages van beide eigen middelen voor Nederland niet veel verschillen.

Door het beschikbaar komen van extra middelen voor de **financiering** van de EU-begroting 1996, daalde de benodigde – door de lidstaten op te brengen – eigen middelen tot 1,05% van het EU-BNP.

De totaal beschikbare betalingskredieten voor 1996 uitgedrukt in percentages EU-BNP liggen nu op ruim 1,19%; terwijl het plafond van de eigen middelen volgens het nieuwe besluit voor 1996 1,22% EU-BNP bedraagt.

Voor het komende **begrotingsjaar 1997** heeft de Commissie een Voorontwerp van algemene begroting van de Europese Gemeenschappen ingediend van 89 996 mecu-kredieten voor vastleggingen en 84 444 mecu kredieten voor betalingen. Ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1996 betekent dit een stijging van 3% voor de kredieten voor betalingen en 4% voor de vastleggingen; in 1996 lagen deze percentages op 8%. De marges onder de Financiële Vooruitzichten voor 1997 bedragen 233 mecu bij de vastleggingen en 1362 mecu bij de betalingen (zie tabel 9.2.2).

Tijdens de besprekingen van dit Voorontwerp in de Begrotingsraad werd mede op aandrang van Nederland besloten om voor de EU-begroting 1997 voor wat betreft de betalingskredieten slechts een nominale nulgroei toe te staan. Dit betekent een korting ten opzichte van het Voorontwerp van ongeveer 2,5 miljard ecu. Deze restrictieve opstelling

wordt ingegeven door het feit dat 1997 een cruciaal jaar is voor de nationale begrotingen in verband met het voldoen aan de EMU-criteria.

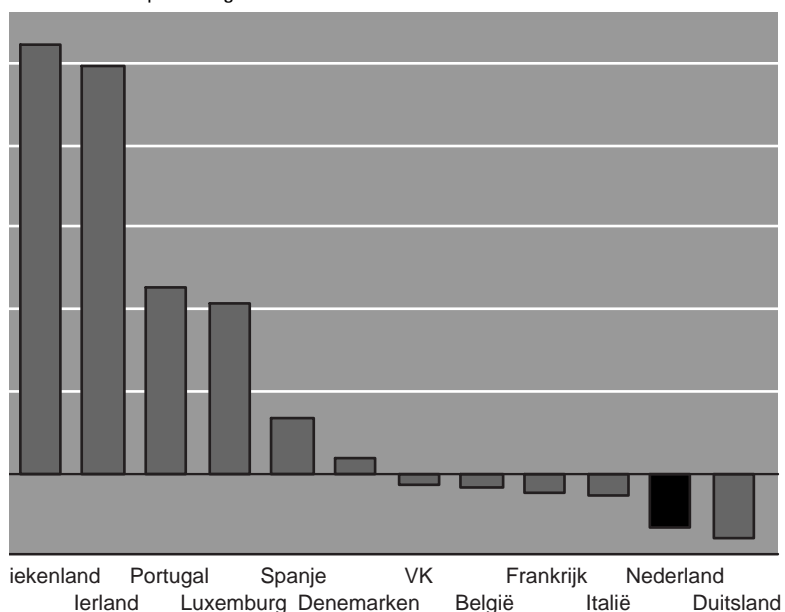
Zo is een ontwerpbegroting vastgesteld waarin kortingen op de betalingskredieten zijn aangebracht, te weten 1 miljard bij de landbouwuitgaven, 1 miljard ecu bij de structuurfondsen en ruim 500 mecu bij het intern en extern beleid.

De Commissie heeft aangegeven met een aanvullende begroting te komen, indien blijkt dat er extra betalingskredieten nodig zijn om de verplichtingen bij de structuurfondsen na te komen.

9.3 De Nederlandse nettopositie

Het jaarrapport van de Europese Rekenkamer geeft inzicht in de nettoposities van de lidstaten. Deze komen vrijwel geheel overeen met de inzichten zoals vermeld in de brief van de minister van Financiën aan de Tweede Kamer d.d. 14 februari 1995. Onderstaande figuur toont de nettoposities van de lidstaten vis-à-vis de EU-begroting in 1994.

Grafiek 9.3.1 De nettoposities van de lidstaten vis-à-vis de EU-begroting in 1994; als percentage van het BNP

Bron: Jaarrapport Europese Rekenkamer 1994

Duitsland is in 1994 nog steeds de grootste nettobetaler aan de EU met een nettobetaling van bijna 14 miljard ecu (-0,80% BNP), direct gevolgd door Nederland met een nettobetaling van ruim 1,8 miljard ecu ofwel 4,0 miljard gulden (-0,66 % BNP). Naar verwachting zal de netto-betaling van Nederland in 1995 4,2 miljard gulden (-0,67% BNP) bedragen.

In absolute zin zal de Nederlandse nettopositie een lichte verbetering (minder negatief) te zien geven in 1996. Dit is te danken aan de lagere afdrachten van alle lidstaten in dat jaar ten gevolge van de relatief forse onderbesteding van de EU-begroting in het jaar 1995. Deze onderbesteding wordt in het opvolgende begrotingsjaar 1996 in de vorm van lagere afdrachten teruggegeven aan de lidstaten. Er mag niet op voorhand op worden gerekend dat deze onderuitputting structureel is. Ten dele zal deze

zelfs leiden tot hogere afdrachten in latere jaren omdat de onderbesteding bij de Structuurfondsen alsnog ingevuld moet worden. De verwachting, zoals uitgesproken in bovengenoemde brief, dat Nederland in 1999 relatief de grootste nettobetaler aan de EU-begroting zal zijn met een nettobetaling van ruim 6 miljard gulden, ondergaat dan ook geen wijziging.

9.4 Nederlandse afdrachten

In onderstaande tabel worden de afdrachtramingen gepresenteerd volgens de huidige inzichten voor de periode 1996 tot en met 2001, waarbij tevens de realisaties 1995 zijn toegevoegd. Ter vergelijking zijn de standen Miljoenennota 1996 en Voorjaarsnota 1996 opgenomen.

Tabel 9.4.1 Nederlandse afdrachten aan de EU; in miljoenen gulden; lopende prijzen

		1995 ¹	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Landbouweffingen	MN1996	330	330	330	330	330	330	-
	VJN1996	398	330	330	330	330	330	-
	MN1997	398	380	330	330	330	330	330
Invoerrechten	MN1996	3 335	3 340	3 273	3 227	3 167	3 269	-
	VJN1996	3 480	3 500	3 525	3 491	3 431	3 533	-
	MN1997	3 480	3 510	3 585	3 560	3 532	3 662	3 831
BTW-afdrachten	MN1996	4 197	3 797	3 838	3 632	3 510	3 663	-
	VJN1996	4 166	3 822	3 858	3 656	3 534	3 687	-
	MN1997	4 166	3 988	3 890	3 722	3 595	3 765	3 942
BNP-afdracht	MN1996	1 461	3 040	3 824	4 337	5 039	5 165	-
	VJN1996	1 477	2 255	3 760	4 155	4 897	5 023	-
	MN1997	1 477	2 140	3 276	4 226	4 945	4 979	5 007
Totaal	MN1996	9 323	10 507	11 264	11 526	12 046	12 428	-
	VJN1996	9 521	9 877	11 473	11 632	12 192	12 574	-
	MN1997	9 521	10 018	11 081	11 838	12 402	12 736	13 110

¹ De afdrachten in 1995 zijn realisaties.

Ten opzichte van de stand bij Miljoenennota 1996 zijn de totale Nederlandse afdrachten voor 1996 per saldo gedaald met circa 500 miljoen. Deze bijstelling is in de Voorjaarsnota gemeld en hangt samen met de onderuitputting op de EU-begroting voor 1995.

Voor 1997 is er sprake van een neerwaartse bijstelling ten opzichte van de situatie bij Miljoenennota 1996. Nu wordt uitgegaan van het uitgavenniveau van de EU-begroting zoals door de Begrotingsraad van de EU is vastgesteld. Dit uitgavenniveau ligt ruim 4,5 miljard ecu lager dan de Financiële Vooruitzichten plus reserve, het uitgangspunt bij Miljoenennota 1996. Het Voorontwerp van de Commissie lag al ruim 2 miljard ecu lager, terwijl de Begrotingsraad op het Voorontwerp nog 2,5 miljard ecu gekort heeft. De veranderde veronderstellingen betekenen in totaal een verlaging van de Nederlandse BNP-afdracht van circa f 550 miljoen. Tegenover deze daling staat een stijging (f 300 miljoen) aan afdrachten vanwege de invoerrechten in vergelijking tot de raming in Miljoenennota 1996.

Na 1997 wordt voor de totale behoeften aan financiële middelen van de EU verondersteld dat de Financiële Vooruitzichten geheel opgevuld worden, uitgezonderd een bedrag van 1 miljard ecu bij de landbouwuitgaven.

10 Staatsbalans en economische categorieën

10.1 Inleiding

De gecombineerde bijlage Staatsbalans en economische categorieën omvat de balans van de Staat der Nederlanden ultimo 1995 en het tienjarenoverzicht van de economische categorieën.

10.2 Staatsbalans per 31 december 1995

Algemeen

Opstelling Staatsbalans volgens ESR-95

Met ingang van deze Miljoenennota wordt de Staatsbalans opgesteld volgens een internationale standaard; het Europees Stelsel van nationale en regionale rekeningen in de Gemeenschap (ESR-95) vormt de grondslag voor de balans van de rechtspersoon Staat der Nederlanden. Recent is de inhoud en toepassing van deze internationale standaard door de Ecofin-Raad definitief vastgesteld. Vanaf 1999 moeten alle lidstaten het ESR-95 gaan gebruiken bij het opstellen van de Nationale Rekeningen. De Nationale Rekeningen van alle lidstaten gaan dan ook balansen omvatten. Vooruitlopend hierop wordt het ESR-95 toegepast voor de Staatsbalans. Op den duur zullen alle lidstaten van de Europese Unie balansen (van de overheid) samenstellen volgens deze methode.

Door de Staatsbalans te enten op het ESR-95 kunnen waarderings- en de afbakeningsvraagstukken voortaan worden opgelost op basis van een internationaal aanvaarde methodologie terzake. Wat betreft de waarderingmethode is van belang, dat in het ESR-95 in principe is gekozen voor marktwaarde in plaats van nominale of historische waarde, en voorts dat afschrijvingen lineair worden bepaald. De omschrijving van de overheid in het ESR-95 is ruimer dan de Staat der Nederlanden. In het ESR-95 is een economische invalshoek gekozen, die ertoe heeft geleid, dat alle organisaties die voor meer dan de helft van hun inkomsten afhankelijk zijn van collectieve heffingen, tot de overheid worden gerekend. In de voorliggende Staatsbalans per ultimo 1995 zijn alle voorschriften van het ESR-95 gevolgd, zij het dat de consolidatiekring beperkt is tot de Staat der Nederlanden.

Voor de Staatsbalans impliceert de nieuwe methode een aantal wijzigingen ten opzichte van de Staatsbalans 1994. De wijzigingen hebben zowel betrekking op het bereik van de op te nemen posten, als op de waarderingsgrondslagen. De wijziging in het bereik omvat onder meer het opnemen van de winstrechten op minerale reserves en de militaire pensioenen op de balans; de reikwijdte van de militaire activa wordt kleiner door het uitsluiten van militaire vernietigingswapens. Ook de waarderingsgrondslagen van het ESR-95 leiden tot wijzigingen; één van de belangrijkste betreft de waardering van Staatsobligaties tegen marktprijs, tegenover nominaal voorheen. Op basis van het ESR-95 komt het vermogen van de Staat per ultimo 1995 per saldo hoger uit dan volgens de oude methode (tabel 10.2.1).

Tabel 10.2.1 Effect ESR-95 op omvang vermogen Staat 1995; in miljarden

<i>Nieuwe posten:</i>	
1. Winstrechten minerale reserves	66,8
2. Militaire pensioenen	- 10,9
<hr/>	
<i>Wijzigingen in bestaande posten:</i>	
3. Staatsobligaties tegen marktprijs	- 31,2
4. Militaire activa	- 21,9
5. Aandelen en overige deelnemingen	12,4
6. Overig	0,4
<hr/>	
Totaal effect op vermogen	15,6

Ontwikkeling staatsvermogen

Het staatsvermogen verslechtert in 1995 ten opzichte van 1994 met 51 miljard. Belangrijkste verklarende factoren achter deze ontwikkeling zijn het vorderingensaldo van het Rijk voor 1995 en de herwaardering van bezit en schulden van de Staat.

In 1995 bedraagt het vorderingensaldo bijna -24 miljard, terwijl de Staat voor 4 miljard investeert. Hierdoor neemt het vermogen van de Staat af met 20 miljard. De overige vermogensvermindering komt door waarderingsverschillen. Een belangrijke verklarende factor hierbij is de staatsschuld, die tegen marktprijs is gewaardeerd. Zoals gezegd worden in het ESR-95 voor alle sectoren van de economie balansen opgesteld. Door de dalende lange rente in 1995 is voor houders van bestaande staatsschuld de marktwaarde van overheidsobligaties gestegen. In het kader van een consistente behandeling betekent dit, dat mutatis mutandis de waarde van de uitstaande schuld van de Staat toeneemt, met navolgende gevolgen voor het vermogen. Dit vormt de verklaring van de omvangrijke mutatie vanwege herwaardering.

Opgemerkt zij dat voor de Staat een dalende marktrente juist voordelig is met het oog op de (toekomstige) rentelasten. De stijgende marktwaarde van de uitstaande overheidsschuld heeft voor de Staat geen gevolgen. Een en ander illustreert de beperkte beleidsmatige betekenis van herwaarderingen voor de ontwikkeling van het vermogen van de Staat.

Consolidatiekring

De financiële gegevens van de centrale administratie van 's Rijks schatkist, de ministeries, de begrotingsfondsen en de agentschappen zijn integraal geconsolideerd.

Tabel 10.2.2 Overzicht van activa en passiva¹

	1995	1994
A. Niet-financiële activa:	199 442	194 474
A1. Winstrechten minerale reserves	68 000	68 000
A2. Overige niet-financiële activa	131 442	126 474
B. Vorderingen:	155 942	183 389
B1. Chartale en girale betaalmiddelen	15 886	10 412
B2. Verstrekte langlopende leningen	21 378	46 243
B3. Aandelen en overige deelnemingen	63 779	72 186
B4. Handelskredieten en transitorische posten	54 899	54 548
C. Schulden:	480 441	451 688
C1. Munten in omloop	2 664	2 624
C2. Dutch Treasury Certificates	12 436	7 556
C3. Staatsobligaties	342 924	281 638
C4. Onderhandse staatsleningen	72 182	79 198
C5. Overige leningen op lange termijn	2 070	1 780
C6. Militaire pensioenen	10 918	10 918
C7. Handelskredieten en transitorische posten	37 247	67 974
D. Staatsvermogen (A+B-C)	- 125 057	- 73 825

Toelichting op de afzonderlijke balansposten**A. Niet-financiële activa****A1. Winstrechten minerale reserves**

Conform ESR-95 is de nettocontantewaarde berekend van de toekomstige winstrechten van de Staat, samenhangende met de gas-, olie- en zoutwinning. De waarde ervan bedraagt 68 miljard ultimo 1995. Dit betreft voornamelijk aardgas. In de berekening zijn de aardgasbaten exclusief vennootschapsbelasting verwerkt. De volumina van inkoop en verkoop van aardgas zijn afkomstig uit het Plan van Gasafzet 1996 van Gasunie, dat de periode 1996-2020 omvat. Voor de periode 1996-2001 zijn de nominale ramingen volgens de meerjarencijfers contant gemaakt tegen de lange rente op Staatsobligaties. Voor de jaren 2002-2020 zijn de gasbaten contant gemaakt tegen een reële disconteringsvoet van 4%.

A2. Overige niet financiële activa

De Rijkseigendommen zijn van zeer uiteenlopende aard. Er wordt mee volstaan om de algemene principes weer te geven van de grondslagen. De grondslag voor de bepaling van de afschrijving is de voor iedere groep van activa de geschatte gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met de restwaarde. De vaststelling van de gebruiksduur en de bepaling van de (rest)waarde geschieden steeds in overleg met deskundigen van de ministeries, waaronder deze activa ressorteren. Op de uitgaven voor de verharding van wegen wordt in het jaar van investering 50% afgeschreven. Op gebouwen, grond-, weg- en waterbouwkundige werken bedragen de afschrijvingen 1% per jaar, waarbij rekening wordt gehouden met een geschatte residuwaarde. Op gronden wordt niet afgeschreven. De goederen zijn gewaardeerd tegen marktprijzen. In het merendeel van de gevallen is voor de benadering hiervan uitgegaan van de historische kostprijs welke door middel van indexcijfers is herleid tot de vervangings-

¹ Voor de vergelijking van het Staatsvermogen is voor het jaar 1994 als technische veronderstelling een zelfde waarde voor de winstrechten minerale reserves en militaire pensioenen als in 1995 gehanteerd.

waarde. In sommige gevallen wordt om doelmatigheidsredenen een globale methode gehanteerd (kantoorinventarissen, bibliotheken, automatiseringsmiddelen, telefooncentrales, gereedschappen e.d.).

De samenstelling van het bedrag en de mutaties van de materiële en immateriële activa blijken uit het volgende overzicht:

	(Gecorrigeerde) waarde per 31-12-1994	Investeringen in 1995	Afschrijvingen in 1995	Verhoging waarde ivm stijging prijspeil	Waarde per 31-12-1995
Ministerie van Defensie					
– Marine	3 374	348	226	45	3 541
– Landmacht	9 466	1 296	83	167	10 846
– Luchtmacht	4 580	180	2	125	4 883
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	73 984	1 215	881	2 140	76 458
Burgerlijke rijksgebouwen	20 286	421	342	516	20 881
Agrarische eigendommen	10 881	– 121	0	0	10 760
Diversen	3 903	140	53	83	4 073
Totaal	126 474	3 479	1 587	3 076	131 442

Het bedrag van f 130 303 kan als volgt worden onderverdeeld naar onroerende en roerende goederen:

Onroerende goederen:		121 487
– Ministerie van Verkeer en Waterstaat	76 308	
– Burgerlijke rijksgebouwen	20 881	
– Ministerie van Defensie	11 640	
– Agrarische eigendommen	10 635	
– Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	1 984	
– Overige	39	
Roerende goederen:		9 955
– Goederen van militaire aard	7 637	
– Inventarisgoederen	642	
– Goederen van culturele aard	466	
– Civiele motorvoertuigen en vaartuigen	242	
– Goederen civiele verdediging	218	
– Overige	750	
Totaal		131 442

B. Vorderingen

B1. Chartale en girale betaalmiddelen

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1995	1994
– De Nederlandsche Bank N.V.	14 820	9 591
– Overige saldi	1 066	821
Totaal	15 886	10 412

B2. Verstrekte langlopende leningen

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1995	1994
a. Diverse vorderingen		
– Kredieten aan het buitenland	6 960	7 029
– Studievoorschotten	4 003	3 819
– Op derden te verhalen ruil- en herverkavelingskosten	1 360	1 535
– Vorderingen Dienst der Domeinen op derden	896	688
– Voorschotten inzake landinrichtingsprojecten	766	779
– Ontwikkelingskredieten aan industrie en handel	579	578
– Vordering op de Nederlandse Antillen en Aruba met betrekking tot het leninggedeelte van de ontwikkelingshulp	360	321
– Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V. (inzake leningen aan diverse landen)	263	287
– Achtergestelde lening aan Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. in het kader van de herstructurering van de Europese staalindustrie	143	250
– Vordering inzake verstrekte lening aan het Zelfstandig Bestuursorgaan Luchtverkeersbeveiliging	139	147
– Leningen Woningwetbouw	129	24 575
– Vorderingen inzake aangesproken garantieleningen Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V.	78	74
– Vordering op de Internationale Ontwikkelingsassociatie terzake van de special action account	64	65
– Vordering op Indonesië krachtens de overeenkomst van 1966	62	62
– Diverse vorderingen	675	707
	16 477	40 916
b. Leningen aan Nederlandse ondernemingen in verband met deelnemingen		
– Koninklijke PTT Nederland N.V.	2 958	3 369
– Internationale Nederlanden Groep N.V.	1 569	1 569
– Nederlandse Onderneming voor Energie en Milieu B.V.	144	138
– Nationale Investeringsbank N.V.	75	86
– N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij	73	73
– DAF Trucks N.V.	40	40
– N.V. Nederlands Inkoopcentrum	18	20
– Nederlands Meetinstituut N.V.	14	14
– N.V. Industriebank LIOF	0	8
– Overige leningen	10	10
	4 901	5 327
Totaal	21 378	46 243

B3. Aandelen en overige deelnemingen

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1995	1994
a. Deelnemingen in Nederlandse ondernemingen		
– De Nederlandsche Bank N.V.	23 049	27 265
– N.V. Nederlandse Spoorwegen	10 744	9 181
– Koninklijke PTT Nederland N.V.	12 087	18 856
– N.V. DSM	1 723	1 559
– N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	1 578	1 489
– N.V. Luchthaven Schiphol	1 425	1 312
– Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	1 684 ¹	1 312 ¹
– Energiebeheer Nederland B.V.	1 203	1 112
– N.V. Verenigd Streekvervoer Nederland	568	501
– Nationale Investeringsbank N.V.	609	685
– N.V. Nederlandse Gasunie	270	247
– Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V.	262	384
– Ultra-Centrifuge Nederland N.V.	260	262
– DAF Trucks N.V.	228	188
– Alpinvest Holding N.V.	186	172
– N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij	171	155
– Nederlandse Waterschapsbank N.V.	165	143
– N.V. Industriebank LIOF	147	147
– Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelings- landen N.V.	82	65
– N.V. SDU	79	68
– N.V. Nozema	78	67
– Roccade Informatie Groep N.V.	74	73
– Nederlandse Onderneming voor Energie en Milieu B.V.	29	66
– Fokker Holding B.V.	0	200
– Overige deelnemingen	275	277
	56 976	65 786
b. Deelnemingen in internationale instellingen²		
– Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling	485	519
– Internationale Ontwikkelingsassociatie	4 763	4 393
– Europese Investeringsbank	436	442
– Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling	139	111
– Aziatische Ontwikkelingsbank	52	55
– Aziatisch Ontwikkelingsfonds	462	413
– Afrikaanse Ontwikkelingsbank	28	31
– Afrikaans Ontwikkelingsfonds	311	304
– Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank	6	6
– Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (Fonds voor Speciale Operaties)	39	43
– Internationale Financieringsmaatschappij	74	73
– Multilateraal Agentschap voor Investeringsgaranties	3	4
– Inter-Amerikaanse Investeringsmaatschappij	5	6
	6 803	6 400
Totaal	63 779	72 186

¹ Inclusief niet-converteerbare 6% cumulatief preferente aandelen ad nominaal 235 miljoen, exclusief preferente converteerbare winstdelende aandelen ad nominaal 460 miljoen, waarop nog een stortingsverplichting rust.

² De hier genoemde bedragen zijn saldi van deelnemingen en verplichtingen.

Toelichting op deelnemingen in Nederlandse ondernemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen de geldende koers op de balansdatum. Beursgenoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de beurskoers ultimo 1995. Dit betreft Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V., Internationale Nederlanden Groep N.V., N.V. DSM, Koninklijke PTT Nederland N.V., Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.

en Nationale Investeringsbank N.V. De overige deelnemingen zijn gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde is berekend aan de hand van de gepubliceerde jaarrekeningen van de desbetreffende ondernemingen. De leningen zijn opgenomen onder balanspost B2.

Bij de eerste opneming van deze deelnemingen in de Staatsbalans komt het verschil tussen de aankoopprijs en de intrinsieke waarde ten gunste of ten laste van het staatsvermogen. Bij verkoop van deelnemingen komt het verschil tussen de balanswaarde en de opbrengst ten gunste dan wel ten laste van het nettostaatsvermogen. Op de deelnemingen zijn de nog openstaande stortingsverplichtingen ad 498 miljoen (1994: 503 miljoen) in mindering gebracht.

De mutatie van 1995 ten opzichte van 1994 kan als volgt worden gespecificeerd:

Volumeveranderingen:		- 6 499
- N.V. Nederlandse Spoorwegen	176	
- N.V. Verenigd Streekvervoer Nederland	43	
- Koninklijke PTT Nederland N.V.	- 6 728	
- Overige	10	
Netto toename van de reserves:		1 909
- N.V. Nederlandse Spoorwegen	1 387	
- De Nederlandsche Bank N.V.	111	
- N.V. Luchthaven Schiphol	99	
- N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	89	
- DAF Trucks N.V.	48	
- Novem B.V.	45	
- N.V. Verenigd Streekvervoer Nederland	35	
- Nederlandse Waterschapsbank N.V.	21	
- N.V. SDU	11	
- Overige	63	
Waardeveranderingen:		-3 922
- De Nederlandsche Bank N.V.	- 4 327	
- Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	349	
- N.V. DSM	164	
- Energiebeheer Nederland B.V.	90	
- Nationale Investeringsbank N.V.	- 83	
- Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V.	- 122	
- Koninklijke PTT Nederland N.V.	- 41	
- Overige	48	
Diversen:		- 298
- Correctie waardering Fokker Holding B.V.	- 200	
- Afstempeling aandelen NOVEM B.V.	- 45	
- Overige	- 53	
Totaal		- 8 810

Toelichting op deelnemingen in internationale instellingen

De bedragen van deze deelnemingen zijn opgenomen voor de nominale waarde. Het betreft een categorie activa in vreemde valuta's, waarvan de balanswaarde wordt berekend met behulp van de contante koersen van de desbetreffende valuta's per balansdatum.

In 1995 is de deelneming in de Aziatische Ontwikkelingsbank verhoogd met circa SDR 181 miljoen en de deelneming in de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank is verhoogd met USD 251 miljoen.

De belangrijkste overige mutaties betreffen:

- Internationale Ontwikkelingsassociatie.
Een afname van de verplichtingen met 388 miljoen als gevolg van verzilvering van «notes».
- Aziatisch Ontwikkelingsfonds.
Een afname van de verplichtingen met 49 miljoen als gevolg van verzilvering van «notes».
- Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling.
Een afname van de verplichtingen met een bedrag van circa ECU 15 miljoen.

B4. Handelskredieten en transitorische posten

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1995	1994
a. Belastingen	33 075	34 195
b. Overlopende activa	3 618	3 774
c. Vorderingen uit hoofde van contracten e.d.	15 324	13 975
d. Vorderingen verband houdende met vooruit betalingen inzake langlopende projecten	1 130	1 086
e. Overige vorderingen	1 752	1 518
	54 899	54 548

a. Belastingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belastingvordering.

1. Kohierbelastingen:		21 375
Reeds opgelegd (saldo kohierdebiteuren)	14 050	
Nog niet opgelegd (globale schatting):	7 325	
- over 1994 en voorgaande jaren	3 690	
- over 1995	3 625	
2. Niet-kohierbelastingen:		11 700
Loonbelasting	4 675	
Omzetbelasting	3 430	
Accijnzen	1 870	
Successierechten	1 300	
Diversen	425	
Totaal		33 075

b. Overlopende activa

De overlopende activa zijn:

	1995	1994
Winst van De Nederlandsche Bank N.V.	1 603	692
Winstafdracht Koninklijke PTT Nederland N.V.	264	363
Lopende rente op leningen aan de Postbank N.V.	88	88
Vordering uit hoofde van samenloop arbeidsongeschiktheidsuitkeringen met WSW-loon	170	180
Lopende rente van leningen ingevolge de woningwet	4	878
Diverse vorderingen	1 489	1 573
Totaal	3 618	3 774

c. Vorderingen uit hoofde van contracten e.d. waar tegenover verplichtingen staan

Zie toelichting bij d.

d. Vorderingen verband houdende met vooruitbetalingen inzake langlopende projecten.

Als vorderingen en verplichtingen zijn opgenomen de bedragen van langlopende contracten inzake aanschaffingen van duurzame activa en terzake van uit te voeren werken. De reeds gedane uitgaven zijn op de posten B4.c en C7.b in mindering gebracht en opgenomen onder post B4.d.

De bedragen van de posten B4.c en C7.b hebben voornamelijk betrekking op het Ministerie van Defensie (8 690 miljoen) en het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (5 912 miljoen).

e. Overige vorderingen

	1995	1994
Metaalwaarde munten in omloop	451	469
Inzake de centrale inning van lesgelden	114	101
Sociale Verzekeringsbank	175	0
Ziekenfondsraad	113	0
Diverse vorderingen	899	948
Totaal	1 752	1 518

C. Schulden

C1. Munten in omloop

Deze post omvat de nominale schuld uit hoofde van in circulatie gebrachte munten. Het bedrag is exclusief de munten van de Staat in het muntdepot. Met de toepassing van het ESR-95 zijn de verzamelaarsmunten niet langer als schuld gepassiveerd. Daarnaast is de metaalwaarde van de munten niet langer gesaldeerd in deze post opgenomen; nu is deze post onder B4 geactiveerd.

C2. Dutch Treasury Certificates

Het bedrag van de per balansdatum uitstaande schuld uit hoofde van DTC's bedraagt 12,5 miljard. In de balans is de vooruitbetaalde rente (64 miljoen) van de schuld in mindering gebracht.

C3. Staatsobligaties

De Staatsobligaties zijn conform ESR-95 gewaardeerd tegen marktprijzen.

	1995	1994	Vershil
1. Waardering tegen marktprijs	342 924	281 638	61 286
2. Waardering tegen nominaal	311 701	281 054	30 647
3. Verschil	+ 31 223	+ 584	30 639

Toepassing van het ESR-95 leidt tot een wijziging in de waardering van de Staatsobligaties. Het ESR-95 schrijft waardering tegen marktprijzen voor. Voorheen werden Staatsobligaties tegen de nominale waarde in de balans verwerkt. De volumemutatie bedraagt 30,6 miljard en betreft het beroep van de Staat op de openbare kapitaalmarkt in 1995. De prijsmutatie van 30,6 miljard weerspiegelt de daling van de kapitaalmarktrente in 1995. Hierbij zij aangetekend dat het verschil tussen de nominale waarde en de marktprijs geen gevolgen heeft voor de EMU-schuld. De EMU-schuld luidt in ESR-categorieën, doch uitdrukkelijk is bepaald dat voor de excessieve-tekortenprocedure over de schuld in nominale termen gerapporteerd dient te worden; voor de EMU-schuld is dus de 311,7 miljard relevant.

C4. Onderhandse Staatsleningen

Conform ESR-95 zijn de onderhandse Staatsleningen tegen de nominale waarde gewaardeerd. De balansmutatie betreft voornamelijk aflossingen.

C5. Overige leningen op lange termijn

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1995	1994
Leaseverplichtingen	1 139	1 072
N.V. Nederlandse Spoorwegen	556	563
Nationaal Restauratiefonds	275	0
Overig	100	145
Totaal	2 070	1 780

De resterende schuld aan het Algemeen Mijnwerkersfonds van de Steenkolenmijnen in Limburg (ultimo 1994: 66 miljoen) is in 1995 afgekocht.

C6. Militaire pensioenen

Het balansbedrag vertegenwoordigt de nettocontantewaarde van de pensioenverplichtingen van de Staat voor de (gewezen) militairen.

C7. Handelskredieten en transitorische posten

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1995	1994
a. Overlopende passiva	19 005	18 338
b. Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover vorderingen staan	15 324	13 975
c. Overig	2 918	35 661
Totaal	37 247	67 974

a. Overlopende passiva

	1995	1994
Lopende interest van de Staatsschuld	17 853	17 244
Overig	1 152	1 094
Totaal	19 005	18 338

b. Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover vorderingen staan.

Voor een toelichting wordt verwezen naar balanspost B4c.

c. Overig

	1995	1994
Commissie van de Europese Gemeenschappen	1 427	1 393
Nog te verrekenen voorlopige en tijdelijke ontvangsten van de ontvangers der belastingen	151	151
Volkshuisvestingsverplichtingen	0	32 821
Overig	1 340	1 296
Totaal	2 918	35 661

Voorwaardelijke verplichtingen

In lijn met het ESR-95 zijn voorwaardelijke verplichtingen, de zogenaamde «contingent liabilities», niet in de Staatsbalans verwerkt. Voorheen werden de voorwaardelijke verplichtingen ook niet in de Staatsbalans verwerkt. Kenmerk van deze verplichtingen is dat voordat er een financiële transactie plaats vindt, er eerst aan één of meerdere voorwaarden voldaan moet worden. Een klassiek voorbeeld is garantieverlening door de overheid bij exportkredieten. Gezien het beleidsmatige belang is aanvullende informatie over door de Staat verleende garanties in tabel 10.2.3 gepresenteerd. Daadwerkelijke uitgaven en ontvangsten op garanties zijn per begroting in tabel 10.2.4 gepresenteerd.

Tabel 10.2.3 Uitstaand risico en nieuwe machtigingen per begroting

		Risico van de Staat ultimo			Machtiging tot het verlenen van nieuwe garanties	
		1995	1996	1997	1996	1997
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	4	4	4	0	0
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken ¹	875	816	756	0	0
V	Buitenlandse Zaken ¹	5 255	5 010	4 699	60	7
VI	Justitie	2	2	2	0	0
VII	Binnenlandse Zaken	12	11	19	0	0
VIII	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen ²	1 769	1 665	1 563	0	0
IX-B	Financiën ³	120 356	118 734	117 949	26 083	26 029
X	Defensie	7	7	7	0	0
XI-A	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer ⁴	47 203	41 897	36 875	233 ⁵	230 ⁵
XI-B	Rijkshuisvesting	52	14	0	0	0
XII	Verkeer en Waterstaat	1 501	1 634	1 732	0	0
XIII	Economische Zaken	5 085	4 418	4 578	1 018	850
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	485	490	491	22	18
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2	2	1	0	0
XVI	Volkshuisgezondheid, Welzijn en Sport	5 631	5 517	5 388	115	91
ISF	Infrastructuurfonds	3 255	3 350	3 407	0	0
Totaal		191 494	183 571	177 471	27 531	27 225

- Betreft voornamelijk Ontwikkelingssamenwerking.
- Exclusief het risico van de indemniteitsregeling gedurende het dienstjaar van maximaal 500 miljoen.
- Inclusief het risico op grond van de Wet Aansprakelijkheid Kernongevallen (van maximaal 40 miljard).
- Inclusief de gemeentelijke garanties met rijksbijdrage in een eventueel verlies voor huurwoningen van woningbouwcorporaties van circa 44 miljard in 1995, circa 40 miljard in 1996 en 35 miljard in 1997.
- Vermelde bedragen betreffen het saldo van aflossingen en nieuwe garanties.

Tabel 10.2.4 Uitgaven en ontvangsten op door de Staat verstrekte garanties

Begroting	Omschrijving	1995	1996	1997	
1. Uitgaven					
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	23	39	39
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financiering	15	87	57
		Particuliere Participatiemaatschappijen	10	14	4
		Exportkredietverzekering	262	171	226
		Overig	2	7	7
XI-A	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Deelneming in verlies gemeentegaranties eigen woningbezit	40	2	3
		Bodemsanering	0	11	11
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	39	58	60
		Energiebeleid	10	8	8
		Technologiebeleid	0	361	0
		NedCar	10	242	0
		Overig	2	3	3
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Diversen	0	2	0
XVI	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	Diversen	1	1	0
ISF	Infrastructuurfonds	Diversen	4	0	0
Totaal			418	1 006	418
2. Ontvangsten					
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financiering en PPM	42	30	29
		Exportkredietverzekering	678	680	460
		Overig	0	1	1
XI-A	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Milieubeheer	0	6	6
		Midden- en Kleinbedrijf	31	31	26
XIII	Economische Zaken	Overig	1	1	0
Totaal			752	749	522

10.3 Rijksbegroting naar economische categorieën

In tabel 10.3.1 zijn de uitgaven en ontvangsten van de Rijksbegroting gegroepeerd naar economische categorieën. Deze economische categorieën geven inzicht in de economische aard, zoals bijvoorbeeld consumptie en investeringen. Het ESR ligt ten grondslag aan de indeling in macro-economische groepen.

Tabel 10.3.1 Economische categorieën 1988 – 1997

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Uitgaven</i>	<i>191 609</i>	<i>194 011</i>	<i>208 019</i>	<i>226 997</i>	<i>231 807</i>	<i>242 341</i>	<i>244 876</i>	<i>261 068</i>	<i>223 634</i>	<i>215 920</i>
1. Lopende uitgaven voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)	30 602	31 411	31 898	31 549	32 997	32 850	31 888	31 672	33 123	33 060
2. Rente, pacht en bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	21 719	21 658	22 851	24 972	26 653	28 249	28 980	30 266	30 773	30 388
3. Inkomensoverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	22 692	28 992	27 981	33 126	31 704	35 884	32 318	30 289	32 960	33 526
4. Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	71 913	70 996	85 144	92 409	95 994	99 029	90 008	89 147	90 701	88 394
5. Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	9 095	6 879	6 173	4 735	3 777	4 647	4 782	4 018	3 965	4 124
6. Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	6 158	7 140	6 404	7 101	6 970	6 141	6 150	7 949	5 260	5 222
7. Investeringen	2 924	2 942	3 101	3 128	3 101	3 337	3 851	4 008	4 118	3 973
8. Kredietverleningen en deelnemingen	6 077	2 962	2 371	1 900	1 997	1 984	1 605	1 280	1 619	2 174
9. Overheidsschuld en ontmutingen	20 429	21 031	22 096	28 077	28 614	30 220	45 294	62 439	21 636	12 456
Aanvullende posten	-	-	-	-	-	-	-	-	- 521	2 603
<i>Ontvangsten</i>	<i>150 955</i>	<i>148 713</i>	<i>164 474</i>	<i>182 437</i>	<i>183 790</i>	<i>204 347</i>	<i>201 899</i>	<i>208 707</i>	<i>188 594</i>	<i>182 477</i>
1. Lopende ontvangsten voor goederen en diensten	3 823	3 595	4 117	4 204	4 425	4 921	5 015	4 986	5 007	4 743
2. Rente, pacht en andere opbrengsten van vermogen en van ondernemingsactiviteit	12 449	11 806	13 351	16 072	15 949	14 839	13 581	11 532	12 829	8 992
3. Inkomensoverdrachten van andere sectoren dan de overheid	120 810	122 797	138 599	154 138	155 461	164 004	154 294	154 708	160 529	161 964
4. Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	1 971	1 882	1 695	1 937	2 363	2 075	1 873	1 882	1 605	1 463
5. Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	2 269	1 812	2 194	2 794	2 414	2 523	3 376	2 810	2 830	2 434
6. Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	156	154	103	358	207	1 188	562	160	317	174
7. Desinvesteringen	387	333	350	391	315	357	403	412	413	269
8. Kredietaflossingen en liquidatie van deelnemingen	7 849	4 887	2 775	1 157	1 306	13 097	22 030	31 832	2 684	1 353
9. Overheidsschuld en aanmutingen	1 241	1 447	1 290	1 386	1 350	1 343	765	385	880	35
Aanvullende posten	-	-	-	-	-	-	-	-	1 500	1 050
<i>Saldo</i>	<i>- 40 654</i>	<i>- 45 298</i>	<i>- 43 545</i>	<i>- 44 560</i>	<i>- 48 017</i>	<i>- 37 994</i>	<i>- 42 977</i>	<i>- 52 361</i>	<i>- 35 041</i>	<i>- 33 443</i>
Aflossingen en overige mutaties en correcties	18 474	22 422	21 606	25 451	27 181	29 650	45 744	29 386	21 610	12 421
<i>Financieringssaldo</i>	<i>22 180</i>	<i>- 22 876</i>	<i>- 21 939</i>	<i>- 19 109</i>	<i>- 20 836</i>	<i>- 8 344</i>	<i>- 2 767</i>	<i>- 22 975</i>	<i>- 13 431</i>	<i>- 21 022</i>

11 Collectieve sector naar functie 1988–1997

Bereik

In deze bijlage worden gepresenteerd de uitgaven en ontvangsten van de collectieve sector ingedeeld naar functie. De collectieve sector omvat de rijksbegroting in enge zin, de sociale zekerheid en de zorgsector. De afbakening van elk van deze sectoren is gebaseerd op de ijklijnen van de desbetreffende sectoren. De stromen tussen de drie sectoren zijn geconsolideerd.

Methodologie

De indeling in functies is gebaseerd op de Benelux Functionele Classificatie van de uitgaven en ontvangsten van 1989. Deze classificatie is voorgeschreven voor toepassing in de rijksbegroting en is ook toegepast op de andere twee sectoren. De Benelux Functionele Classificatie sluit in grote lijnen aan op de «Classification of Functions of Government (COFOG)» van de Verenigde Naties. De twee belangrijkste verschillen tussen beide methoden zijn de volgende twee. De Benelux Functionele Classificatie is zowel van toepassing op de uitgaven als de ontvangsten; de COFOG is alleen van toepassing op de uitgaven. Daarnaast omvat de Benelux Functionele Classificatie een afzonderlijke functie milieu; de COFOG kent de functie milieu niet.

Tabel 11.1 Uitgaven collectieve sector naar functie; in % BBP

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Totaal van de uitgaven</i>	<i>60,0</i>	<i>56,7</i>	<i>56,0</i>	<i>57,5</i>	<i>57,3</i>	<i>58,4</i>	<i>58,1</i>	<i>58,9</i>	<i>51,0</i>	<i>48,4</i>
1. Algemeen bestuur	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0
2. Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelingssamenwerking)	1,5	1,3	1,2	1,6	1,5	1,6	1,6	1,5	1,6	1,6
3. Ontwikkelingssamenwerking	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
4. Defensie	3,1	2,9	2,7	2,6	2,6	2,4	2,2	2,1	2,0	1,9
5. Openbare orde en veiligheid	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4
6. Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	6,6	6,4	6,1	6,0	6,1	5,9	5,7	5,7	5,6	5,2
7. Volksgezondheid	5,9	6,1	6,2	6,4	6,9	7,2	7,0	7,0	6,7	7,1
8. Sociale voorzieningen	19,0	17,6	18,3	18,8	18,4	19,3	17,8	17,1	16,9	15,7
9. Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	2,6	2,4	2,1	2,0	2,0	1,7	1,5	6,4	0,5	0,5
10. Milieu, natuur en landschaps- behoud	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
11. Cultuur en recreatie	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
12. Algemene economische aangele- genheden, handel, nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	1,9	1,5	1,3	0,9	0,7	0,8	0,7	0,6	0,6	0,5
13. Landbouw, jacht en visserij	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3
14. Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	2,5	1,9	2,0	1,9	1,9	1,7	1,8	1,7	1,8	1,8
15. Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	2,9	3,0	2,9	2,9	2,9	3,1	3,1	3,2	3,0	3,2
16. Overheidsschuld (inclusief rente)	9,2	8,8	8,7	9,8	9,8	10,1	12,1	9,1	7,9	6,1
17. Diversen (aanvullende posten e.d.)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,4

Tabel 11.2 Ontvangsten collectieve sector naar functie; in % BBP

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Totaal van de ontvangsten</i>	<i>52,8</i>	<i>48,8</i>	<i>48,6</i>	<i>50,8</i>	<i>50,1</i>	<i>52,4</i>	<i>51,5</i>	<i>50,8</i>	<i>45,5</i>	<i>44,0</i>
1. Algemeen bestuur	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4
2. Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelingssamenwerking)	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Ontwikkelingssamenwerking	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4. Defensie	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
5. Openbare orde en veiligheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
6. Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	0,5	0,4	0,2	0,3	0,3	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2
7. Volksgezondheid	5,1	4,9	5,2	5,4	5,8	5,8	6,1	5,7	5,2	5,8
8. Sociale voorzieningen	15,1	13,5	11,9	12,0	12,1	11,7	12,7	12,4	11,9	12,1
9. Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	1,5	1,1	0,9	0,8	0,8	2,4	2,8	4,2	0,0	0,0
10. Milieu, natuur en landschaps- behoud	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Cultuur en recreatie	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
12. Algemene economische aangele- genheden, handel, nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	1,7	2,2	2,1	2,2	2,0	2,1	1,6	1,4	2,0	1,2
13. Landbouw, jacht en visserij	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
14. Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	1,2	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	1,6	1,3	0,3	0,3
15. Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
16. Overheidsschuld (inclusief rente)	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,2	0,0
17. Diversen (aanvullende posten e.d.)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2
18. Belastingen	25,9	24,8	26,4	27,9	27,1	27,8	24,9	24,1	24,1	23,2
18a. Kostprijsverhogende belastingen	12,1	11,6	11,6	11,3	11,6	11,5	11,3	11,4	11,5	11,6
18b. Belastingen op inkomen, winst en vermogen	13,7	13,2	14,8	16,6	15,5	16,3	13,5	12,8	12,6	11,6

12 Tienjarenoverzicht 1988–1997

12.1 Financieringssaldo; in miljoenen

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. Totale uitgaven incl. agentschappen	191 609	194 011	208 019	226 997	231 807	242 341	244 876	261 068	223 634	215 920
2. Uitgaven agentschappen	0	0	0	0	0	0	-29	165	96	373
3. Totale uitgaven excl. agentschappen	191 609	194 011	208 019	226 997	231 807	242 341	244 905	260 904	223 538	215 547
4. Aflossingen	19 590	19 975	20 913	26 477	27 322	29 371	43 956	29 052	21 636	12 456
5. Aankoop portefeuille staatsschuld	672	972	1 028	1 306	1 110	696	336	66	0	0
6. Ontmuntingen	0	0	0	0	0	53	0	0	0	0
7. Relevante rijksuitgaven (7=3-4-5-6)	171 347	173 064	186 078	199 214	203 376	212 221	200 613	231 785	201 902	203 091
8. Totale ontvangsten incl. agentschappen	150 955	148 713	164 474	182 437	183 790	204 347	201 899	208 707	188 594	182 477
9. Ontvangsten agentschappen	0	0	0	0	0	0	26	230	141	395
10. Totale ontvangsten excl. agentschappen	150 955	148 713	164 474	182 437	183 790	204 347	201 873	208 478	188 454	182 082
11. Verkoop portefeuille staatsschuld	700	996	1 008	1 290	1 137	704	297	105	0	0
12. Aanmuntingen	421	357	200	62	16	0	12	38	28	35
13. Relevante ontvangsten (13=10-11-12)	149 834	147 360	163 266	181 086	182 636	203 643	201 564	208 335	188 426	182 047
w.v. belastingontvangsten	118 371	120 371	136 323	151 557	153 467	161 610	152 475	153 250	159 205	160 565
w.v. rel. niet-belastingontvangsten	31 463	26 989	26 943	29 529	29 169	42 032	49 089	55 085	29 221	21 482
14. Begrotingssaldo (14=10-3)	-40 654	-45 298	-43 545	-44 560	-48 017	-37 994	-43 032	-52 426	-35 084	-33 465
15. Saldo relevante uitgaven en relevante ontvangsten (15=13-7)	-21 513	-25 704	-22 812	-18 129	-20 739	-8 579	951	-23 451	-13 476	-21 044
16. Mutatie derdenrekening	667	-2 828	-873	980	97	-234	-1 816	-475	-45	-21
17. Feitelijk Financieringssaldo(17=15-16)	-22 180	-22 876	-21 939	-19 109	-20 836	-8 344	2 767	-22 975	-13 431	-21 022
(Idem, in % BBP)	-4,8%	-4,7%	-4,2%	-3,5%	-3,7%	-1,4%	0,5%	-3,6%	-2,0%	-3,0%
18. Vervr. afl. woningweteningen/ balansverkortng volkshuisvesting	2 011	-185	-206	-206	-206	9 271	13 366	-9 525	-127	-120
19. Debudgetteringen	1 716	2 056	1 903	1 386	1 124	957	949	29	10	7
20. Studieleningen	0	0	0	0	-307	-248	-278	-391	-760	-1 223
21. Mutatie FES-saldo	0	0	0	0	0	0	1 768	3 021	3 834	-1 014
22. Aan- en verkoop staatsbezit	314	3 416	1 263	1 010	0	2 470	4 620	2 635	1 864	1 061
23. Agio/disagio	-60	15	-115	-279	47	545	-384	-236	332	0
24. Kasverschuivingen	0	-1 000	400	-1 035	907	-4 557	2 890	2 395	0	0
25. Versnelde belastinginning	0	0	825	4 975	-625	-275	0	775	0	0
26. Derdenrekening	-667	2 828	873	-980	-97	234	1 816	475	45	21
27. Beleidsrelevant financieringssaldo (27=17-18-19-20-21-22-23-24-25-26)	-25 494	-30 006	-26 882	-23 981	-21 680	-16 741	-21 981	-22 153	-18 629	-19 755
(Idem in % BBP)	-5,6%	-6,2%	-5,2%	-4,4%	-3,8%	-2,9%	-3,6%	-3,5%	-2,8%	-2,8%
28. Financieringsbehoefte (28=4-17)	41 770	42 851	42 852	45 586	48 159	37 715	41 189	52 028	35 067	33 478

12.2 Budgettaire kerngegevens; in miljoenen resp. in % BBP, tenzij anders aangegeven

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. Financieringssaldo Rijk	- 5,6%	- 6,2%	- 5,2%	- 4,4%	- 3,8%	- 2,9%	- 3,6%	- 3,5%	- 2,8%	- 2,8%
2. Financieringssaldo OPL, incl. VAW	- 1,1%	- 0,0%	- 0,0%	0,1%	- 0,1%	- 0,4%	- 0,4%	0,3%	0,0%	0,0%
3. Financieringssaldo OPL, excl. VAW	- 0,8%	- 0,0%	- 0,0%	0,1%	- 0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
4. Exploitatiesaldo sociale fondsen	0,8%	0,4%	- 0,6%	0,4%	0,3%	- 0,1%	- 0,4%	- 0,6%	- 0,3%	0,5%
5. Financieringssaldo collectieve sector (5=1+3+4)	- 5,6%	- 5,8%	- 5,8%	- 3,9%	- 3,6%	- 3,0%	- 4,0%	- 4,1%	- 3,1%	- 2,3%
6. Relevante rijksuitgaven, incl. debudgette- ringen en incl. agentschappen	173 063	175 120	187 981	200 601	204 500	213 178	201 533	231 979	202 007	203 471
Idem in % BBP	37,8%	36,1%	36,4%	37,0%	36,1%	36,7%	32,9%	36,5%	30,6%	29,4%
7. Collectieve uitgaven	284 310	286 650	303 340	319 600	335 090	349 090	352 130	354 683	359 030	367 920
Idem in % BBP	62,1%	59,1%	58,7%	58,9%	59,2%	60,0%	57,4%	55,9%	54,4%	53,1%
8. Microlastenontwikkeling (in mld gld)								- 6,2 ¹	- 2,5	- 1,0
9. w.v. belastingen								- 2,6	- 3,0	- 4,0
10. w.v. premies								- 2,0	- 0,3	2,6
11. w.v. OPL								0,3	0,8	0,3
12. Bruto binnenlands product (marktprijzen)	457 680	484 950	516 550	542 570	566 100	581 460	612 980	635 010	660 250	693 200
13. Staatsschuld ²	274 473	293 699	317 614	338 688	358 424	370 714	379 028	398 945	408 776	419 078
14. Staatsschuldquote ²	60,0%	60,6%	61,5%	62,4%	63,3%	63,8%	61,8%	62,8%	61,9%	60,5%
15. Vorderingsaldo Rijk	- 5,7%	- 5,5%	- 5,1%	- 3,4%	- 4,2%	- 2,9%	- 3,2%	- 3,7%	- 2,4%	- 3,0%
16. Vorderingsaldo OPL	0,2%	0,3%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,2%
17. Vorderingsaldo sociale fondsen	0,9%	0,4%	- 0,1%	0,4%	0,2%	- 0,4%	- 0,3%	- 0,5%	- 0,3%	0,6%
18. EMU-saldo (18=15+16+17)	- 4,6%	- 4,7%	- 5,1%	- 2,9%	- 3,9%	- 3,2%	- 3,4%	- 4,0%	- 2,6%	- 2,2%
19. EMU-schuldquote ²	79,2%	79,1%	78,8%	78,8%	79,6%	80,8%	78,9%	79,7%	78,8%	76,2%

¹ Inclusief de lastenverlichting waarvan bij Regeerakkoord en Miljoenennota 1995 werd verwacht dat deze in 1995 zou worden gerealiseerd, maar die reeds in 1994 heeft plaatsgevonden. Dit betreft de Ziektewetpremie (1,8 miljard).

² De cijfers voor 1994 zijn gecorrigeerd voor een tijdelijk neerwaarts effect van de VAW/balansverkorting in de volkshuisvesting.

13 De collectieve sector 1970–1997

Tabel 13.1 Uitgaven van de collectieve sector naar bestedende organen¹; in % BBP

	Rijks- uitgaven quote	Onder- linge beta- lingen	Rijks- aandeel CUQ	OPL- uitgaven	Onder- linge beta- lingen	OPL- aandeel CUQ	Uitgaven sociale fondsen	Onder- linge beta- lingen	SF-aan- deel CUQ	Collectieve- uitgaven- quote
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10) = (3) + (6) + (9)
1970	28,0	15,2	12,8	18,4	0,6	17,8	14,4		14,4	45,1
1971	29,2	16,0	13,1	19,2	0,8	18,5	15,4		15,4	47,0
1972	28,6	15,6	13,0	19,9	0,8	19,0	16,1		16,1	48,2
1973	29,1	16,1	12,9	19,8	0,8	19,0	16,5		16,5	48,4
1974	30,0	16,9	13,2	20,3	0,8	19,5	17,4		17,4	50,0
1975	33,8	18,8	15,0	21,9	0,8	21,1	19,0		19,0	55,1
1976	34,2	19,5	14,7	21,9	0,9	21,0	18,9		18,9	54,5
1977	34,2	19,6	14,6	21,8	1,0	20,8	19,6		19,6	54,8
1977	33,7	19,3	14,4	22,9	1,0	21,8	19,5	0,2	19,3	55,5
1978	36,1	20,7	15,8	22,7	1,0	21,7	20,4	0,2	20,2	57,6
1979	37,6	20,5	17,1	23,6	1,5	22,1	21,2	0,2	21,0	60,1
1980	38,2	20,6	17,6	23,7	1,2	22,5	21,8	0,2	21,5	61,6
1981	39,9	20,9	19,0	24,3	1,2	23,1	22,2	0,2	22,0	64,0
1982	41,6	21,4	20,2	25,0	1,3	23,6	22,7	0,2	22,5	66,3
1983	40,9	19,9	21,0	25,1	1,4	23,7	22,2	0,2	21,9	66,6
1984	40,4	19,8	20,6	24,8	1,6	23,2	21,2	0,2	21,0	64,8
1985	39,1	19,2	19,9	25,0	2,1	22,9	20,6	0,2	20,4	63,2
1986	39,2	18,2	21,0	27,3	5,2	22,1	20,4	0,2	20,2	63,3
1987	39,7	17,9	21,8	26,0	4,2	21,8	20,9	0,2	20,7	64,2
1988	37,8	17,0	20,8	22,3	1,4	20,8	20,7	0,2	20,5	62,1
1989	36,1	15,6	20,5	20,4	1,0	19,4	19,4	0,2	19,2	59,1
1990	36,4	16,9	19,5	19,6	0,8	18,7	20,8	0,2	20,6	58,7
1991	37,0	17,7	19,3	19,8	0,8	19,0	21,1	0,2	20,9	58,9
1992	36,1	17,7	18,4	20,1	0,8	19,3	21,7	0,2	21,5	59,2
1993	36,7	17,8	18,9	21,4	2,3	19,1	22,2	0,2	22,0	60,0
1994	32,9	15,4	17,5	21,6	2,7	19,0	21,2	0,2	21,0	57,4
1995 ²	31,0	14,8	16,2	19,1	0,2	18,9	20,8	0,2	20,7	55,9
1996	30,6	14,2	16,4	18,1	0,0	18,1	20,0	0,1	19,9	54,4
1997	29,4	13,4	15,9	17,4	0,0	17,4	19,9	0,1	19,8	53,1

¹ Vanaf 1977 is rekening gehouden met de revisie van de Nationale Rekeningen. Voor 1977 zijn zowel de cijfers voor als na de revisie opgenomen.

² De rijksuitgavenquote en de collectieve-uitgavenquote zijn in 1995 gecorrigeerd voor de eenmalige uitgaven in verband met de balansverkortings volkshuisvesting.

Bron: CPB, CBS.

Tabel 13.2 Uitgaven van de collectieve sector naar economische categorieën; in % BBP

	Lonen en sociale lasten	Mate- riële con- sumptie	Rente	Ink.over- drachten bedrijven	Ink.over- drachten gezinnen	Ink.over- drachten buitenl.	Investe- ringen	Aankopen grond	Vermo- gens- over- drachten	Krediet- verle- ning ¹	Collectieve- uitgaven- quote
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1970	11,1	4,4	2,7	0,4	16,8	0,3	4,7		1,4	3,3	45,1
1971	11,5	4,3	2,8	0,5	18,0	0,7	4,9		1,2	3,2	47,0
1972	11,8	4,0	2,6	0,6	19,0	0,7	4,3		1,3	3,8	48,2
1973	11,8	3,8	2,5	0,7	19,6	1,0	3,8		1,5	3,7	48,4
1974	12,3	4,1	2,7	0,8	20,8	1,0	3,7		1,3	3,4	50,0
1975	13,0	4,3	2,8	1,0	23,2	1,3	3,9		1,8	3,6	55,1
1976	12,8	4,2	2,8	1,4	23,6	1,0	3,8		1,9	3,0	54,5
1977	13,0	4,5	2,8	1,3	24,2	1,1	3,4		1,1	3,3	54,8
1977	12,8	4,5	2,9	1,7	24,1	1,2	3,5	0,6	1,0	3,3	55,5
1978	13,0	4,7	2,9	1,8	24,9	1,5	3,5	0,6	1,2	3,6	57,6
1979	13,1	5,1	3,1	1,8	25,7	1,5	3,4	0,6	1,7	4,1	60,1
1980	12,9	5,2	3,5	1,8	26,3	1,5	3,5	0,6	2,6	3,8	61,6
1981	12,6	5,5	4,1	1,8	27,4	1,5	3,4	0,5	2,8	4,4	64,0
1982	12,5	5,6	4,8	2,0	29,0	1,6	3,1	0,5	2,8	4,3	66,3
1983	12,1	5,8	5,3	2,1	29,5	1,6	2,9	0,4	2,6	4,3	66,6
1984	11,4	5,9	5,6	2,2	28,3	1,8	3,0	0,3	2,7	3,5	64,8
1985	11,0	6,0	6,0	2,4	27,4	1,7	2,8	0,3	2,7	2,9	63,2
1986	10,8	6,0	6,1	2,3	27,0	1,9	2,6	0,3	3,2	3,1	63,3
1987	11,0	6,0	6,3	2,4	27,4	1,8	2,7	0,3	3,4	2,9	64,2
1988	10,5	6,1	6,1	2,3	27,0	1,9	2,8	0,3	2,6	2,5	62,1
1989	9,9	6,1	5,9	2,3	26,3	2,0	2,7	0,3	2,1	1,6	59,1
1990	9,7	5,9	5,8	2,2	27,0	1,9	2,8	0,3	1,9	1,3	58,7
1991	9,6	5,9	6,0	2,3	27,6	2,2	2,8	0,3	1,4	1,0	59,2
1992	9,8	6,0	6,0	2,3	27,6	2,1	2,9	0,2	1,3	0,9	59,2
1993	10,0	6,1	6,1	2,1	28,4	2,2	2,8	0,3	1,2	0,8	60,0
1994	9,7	5,9	5,9	1,9	26,9	2,2	2,8	0,3	1,2	0,8	57,4
1995	9,7	5,9	5,8	1,2	26,2	2,2	2,7	0,3	1,3	0,6	55,9
1996	9,5	5,8	5,5	1,3	25,6	2,2	2,7	0,3	0,9	0,6	54,4
1997	9,3	5,7	5,3	1,1	24,8	2,2	2,8	0,3	1,0	0,6	53,1

¹ Inclusief debudgetteringen.

Bron: CPB, CBS

Tabel 13.3 Collectieve uitgaven, collectieve-lastendruk en financieringstekort van de collectieve sector; in % BBP

	Collectieve- uitgaven- quote	NBO en Overig	CUQ minus NBO	Belast. druk	Pre- miedruk	NBO- druk	Collectieve- lastendr.	Fin.- tekort Rijk ¹	Fin.- tekort OPL	Fin. tekort SV
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1970	45,1	4,6	40,5	23,8	13,8	0,2	37,8	1,1	2,2	-0,6
1971	47,0	4,5	42,5	24,9	14,6	0,3	39,7	1,2	2,1	-0,5
1972	48,2	5,4	42,8	25,7	14,8	0,3	40,8	0,1	1,7	0,2
1973	48,4	5,6	42,8	25,8	16,1	0,4	42,3	-0,2	1,6	-0,9
1974	50,0	5,2	44,8	25,5	17,0	0,6	43,1	0,6	2,0	-0,9
1975	55,1	6,0	49,1	26,3	17,5	1,2	45,0	3,0	1,7	-0,6
1976	54,5	6,0	48,5	26,2	17,1	1,5	44,8	3,6	0,9	-0,8
1977	54,8	5,6	49,2	26,9	17,0	1,5	45,4	3,1	0,5	0,2
1977	55,5	6,0	49,5	27,4	16,9	1,4	45,7	3,1	0,5	0,2
1978	57,6	7,5	50,1	27,6	17,2	1,3	46,1	3,4	0,7	-0,1
1979	60,1	8,3	51,8	27,8	17,8	1,3	46,9	4,4	0,6	-0,1
1980	61,6	8,0	53,6	27,1	18,1	1,6	46,8	5,0	1,9	-0,1
1981	64,0	8,6	55,4	26,2	18,6	2,0	46,8	6,8	1,4	0,4
1982	66,3	8,6	57,7	26,3	19,6	2,2	48,1	8,4	0,5	0,7
1983	66,6	9,3	57,3	25,0	21,7	2,1	48,8	8,9	0,4	-0,8
1984	64,8	9,6	55,2	24,6	20,7	2,3	47,6	8,0	0,1	-0,5
1985	63,2	10,5	52,8	24,1	20,3	2,5	46,9	6,2	0,7	-1,0
1986	63,3	9,4	53,9	25,1	19,4	2,4	46,9	5,7	1,3	0,0
1987	64,2	8,2	56,0	26,6	20,3	1,5	48,4	6,8 (6,6)	1,2	-0,4
1988	62,1	8,1	54,0	26,8	20,3	1,2	48,3	5,7 (5,6)	0,8	-0,8
1989	59,1	9,0	50,1	25,8	18,6	1,0	45,4	5,1 (6,2)	0,0	-0,4
1990	58,7	7,4	51,3	27,9	17,2	1,1	46,1	4,6 (5,2)	0,0	0,6
1991	59,2	8,2	51,0	29,0	17,5	1,3	47,8	3,7 (4,4)	-0,1	-0,4
1992	59,2	8,2	51,0	28,2	18,0	1,2	47,4	3,8 (3,8)	0,1	-0,3
1993	60,0	8,6	51,4	28,9	18,1	1,1	48,1	3,2 (2,9)	0,0	0,1
1994	57,4	9,2	48,2	25,7	18,9	1,1	45,6	2,2 (3,6)	0,0	0,4
1995	55,9	6,9	49,0	25,2	18,6	1,1	45,0	3,5	0,0	0,6
1996	54,4	6,7	47,7	25,2	18,3	1,0	44,6	2,8	0,0	0,3
1997	53,1	8,3	44,8	24,0	17,5	1,0	42,4	2,8	0,0	-0,5

¹ Vanaf 1987 tussen haken beleidsrelevant tekort. In 1995, 1996 en 1997 beleidsrelevant tekort.

14 Het convergentieverloop in de EU

Inleiding

Deze bijlage bevat een beschrijving van de in het Verdrag van Maastricht opgenomen procedures ter bevordering van het convergentieproces, en van de opgenomen convergentiecriteria. Tabel 15.1 bevat een overzicht van het convergentieverloop in de EU. Een dergelijk jaarlijks overzicht is tijdens het debat over het Verdrag van Maastricht door de regering aan de Kamer toegezegd¹.

Procedures ter bevordering van het convergentieproces

Het Verdrag stelt dat de lidstaten vóór het begin van de tweede fase (1 januari 1994), indien nodig, convergentieprogramma's dienen vast te stellen. Juli 1993 heeft de Ecofin-Raad de lidstaten opgeroepen, indien nodig, ook gedurende de tweede fase convergentieprogramma's vast te stellen of bestaande programma's te actualiseren. Verder worden jaarlijks globale richtsnoeren voor het economisch beleid van de lidstaten en de Unie opgesteld. Om een zo groot mogelijk effect te sorteren op de voorbereiding van de nationale begrotingen, die in de meeste lidstaten in het najaar worden vastgesteld, worden de globale richtsnoeren in de zomer vastgesteld. De multilaterale toezichtprocedure voorziet in een algehele evaluatie van het economische beleid van de lidstaten, waarbij onder andere de implementatie van de globale richtsnoeren en de nationale convergentieprogramma's wordt gezien.

Ten slotte voorziet het Verdrag in de excessieve-tekortenprocedure, een procedure om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te beoordelen. Er is sprake van een buitensporig tekort als:

- het vorderingstekort van de overheid hoger is dan 3% BBP, tenzij de tekortquote aanzienlijk en voortdurend afneemt en de 3% BBP benadert, of tenzij de overschrijding van uitzonderlijke en tijdelijke aard is en de tekortquote in de buurt van de 3% BBP blijft;
- de overheidsschuld hoger is dan 60% BBP, tenzij de schuldquote in voldoende mate afneemt en de 60% BBP in een bevredigend tempo nadert.

In de beoordelingsprocedure is enige ruimte gelaten voor nadere afweging en interpretatie. De procedure kan uitmonden in een buitensporig-tekortoordeel van de Raad. Voor 12 van de 15 lidstaten acht de Raad nu een buitensporig tekort aanwezig; alleen Denemarken, Ierland en Luxemburg hebben naar het oordeel van de Raad geen buitensporig tekort. De belangrijkste consequentie van een buitensporig-tekortoordeel is dat een lidstaat, zolang de Raad dit oordeel niet heeft ingetrokken, niet kan toetreden tot de derde fase van de EMU.

¹ Kamerstukken II, 1992–1993, 22 647 (R1437), nr. 44

De convergentiecriteria

In het Verdrag is vastgelegd dat een lidstaat alleen als volwaardig lid tot de derde fase van de Economische en Monetaire Unie kan toetreden als een voldoende mate van convergentie heeft plaatsgevonden. De mate van convergentie zal aan de hand van vier convergentiecriteria worden beoordeeld.

Het *inflatie criterium* bepaalt dat de inflatie niet meer dan 1,5%-punt hoger mag zijn dan de inflatie van ten hoogste de drie lidstaten die wat betreft prijsstabiliteit het best presteren.

Het *criterium voor de overheidsfinanciën* bepaalt dat er geen sprake mag zijn van een buitensporig tekort. In het bovenstaande is beschreven wanneer in beginsel sprake is van een buitensporig tekort.

Het *rentecriterium* bepaalt dat de nominale kapitaalmarktrente niet meer dan 2%-punt hoger mag liggen dan het niveau van ten hoogste de drie lidstaten die wat betreft prijsstabiliteit het best presteren.

Het *wisselkoerscriterium* bepaalt dat de munt van een land gedurende ten minste twee jaar de normale marges van het wisselkoersmechanisme van het EMS in acht heeft genomen, zonder dat daarbij sprake is geweest van een devaluatie ten opzichte van een munt van een andere lidstaat.

Evenals het criterium voor de overheidsfinanciën, bevatten ook de criteria met betrekking tot prijsstabiliteit, renteniveau en wisselkoersstabiliteit enige ruimte voor nadere afweging en interpretatie. De criteria met betrekking tot prijsstabiliteit en renteniveau zijn geformuleerd in termen van afwijkingen ten opzichte van *ten hoogste* de drie lidstaten met de laagste inflatie. De formulering geeft de Raad de vrijheid om bij de berekening van de referentiewaarden uit te gaan van het niveau van het op twee na best presterende land of het gemiddelde van de drie best presterende lidstaten of het niveau van het best presterende land. Het wisselkoerscriterium spreekt zonder nadere specificatie over normale fluctuatiemarges.

Tabel 14.1 Convergentie-eisen van de EMU

	Overheidstekort			Overheidsschuld			Inflatie			Lange rente		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996
EMU-referentiewaarde	3	3	3	60	60	60	3.5	2.7	2.9	9.4	9.7	9.1
Nederland	3.4	4.0	2.6	78.9	79.7	78.8	2.4	1.1	1.9	6.9	6.9	6.1
België	5.3	4.5	3.2	136.0	133.7	132.2	3.0	1.5	2.0	7.8	7.5	6.4
Denemarken	3.5	1.4	0.9	76.0	71.9	71.0	1.7	1.8	1.8	7.9	8.3	6.9
Duitsland	2.5	3.5	3.9	50.4	58.1	61.5	2.7	2.0	1.6	6.9	6.8	6.1
Finland	6.3	5.6	3.3	59.5	59.4	62.5	1.4	1.1	1.0	10.3	8.8	7.1
Frankrijk	5.8	5.0	4.2	48.4	52.4	56.1	1.8	1.6	1.8	7.3	7.6	6.3
Griekenland	12.1	9.2	8.1	110.4	111.5	111.8	10.8	9.3	8.3			
Ierland	2.0	2.4	2.0	91.1	85.5	81.3	2.7	2.5	2.3	8.6	8.3	7.3
Italië	9.0	7.1	6.3	125.6	124.8	124.5	4.6	5.7	4.1	10.4	11.9	9.4
Luxemburg	-2.2	-0.3	-0.7	5.9	5.9	6.2	2.4	2.0	1.7			
Oostenrijk	4.5	6.2	4.6	65.0	69.4	72.4	3.0	2.2	2.1	7.6	7.2	6.3
Portugal	5.8	5.4	4.4	70.0	71.6	72.2	5.2	4.2	3.1	10.4	11.5	9.1
Spanje	6.9	6.2	4.8	63.1	65.7	67.8	4.9	4.6	3.6	10.1	11.3	9.1
Verenigd Koninkrijk	6.8	6.0	4.4	50.3	54.0	55.5	2.5	2.6	2.7	8.1	8.2	7.7
Zweden	10.8	8.1	5.2	79.3	79.9	80.8	3.1	2.7	1.7	10.7	10.2	8.0

Bron: voor Nederlands overheidstekort en -schuld: Miljoenennota 1997, tabel 3.4.2; overig cijfermateriaal: EC-prognoses voorjaar 1996.

Overheidstekort: vorderingensaldo van de totale overheid in % BBP

Overheidsschuld: bruto-schuld totale overheid in % BBP

Inflatie: procentuele stijging consumptieprijsen

Referentiewaarde inflatie: het gemiddelde van de drie landen met de laagste inflatie plus 1,5%-punt

Referentiewaarde lange rente: het gemiddelde van de drie landen met de laagste inflatie plus 2%-punt

Daar Finland, Oostenrijk en Zweden in 1994 nog geen lid waren van de Europese Unie, zijn hun prestaties niet betrokken bij de berekening van referentiewaarden in dat jaar.

Trefwoordenregister (paragraafnummers)

aandelenpakketten	2.5
aanmerkelijk-belangregime	1.3, 2.5
aardgasbaten	3.2A
academische ziekenhuizen	4.2
accijnsverhogingen	3.3
accountancy	1.5
administratieve lastenverlichting	3.3
advocatuur	2.8
afdrachtkorting	1.3, 2.6
afschrijvingsfaciliteiten	3.3
af trek energiebesparende investeringen	1.3
agentschappen	4.1, 4.2
Algemene Nabestaandenwet	3.2B
alleenstaande ABW-ers	3.2A
analytisch belastingstelsel	2.5
anti-kartelbeleid	1.1
AOW-uitkeringen	2.4
arbeidsinkomensquote	2.3
arbeidskosten	1.3, 2.3, 2.5, 2.6
arbeidskostenforfait	3.3
arbeidskostenmatiging	2.9
arbeidsmarkt	1.5, 2.6, 3.3
arbeidsomstandighedenwet	2.8
arbeidsongeschiktheidsregelingen	3.2B
arbeidsongeschiktheidsverzekeringen	1.5
arbeidsongeschiktheidsrisico	2.6
arbeidsparticipatie	1.6, 2.6, 2.9
armoedebestrijding	3.1, 3.2A
autokosten	1.3
automobiliteit	1.3, 1.4, 2.7
AWBZ	3.2C, 3.3
balansverkorting Rijk	3.4
balansverlenging OPL en sociale fondsen	3.4
basisonderwijs	3.2A
baten-lastenstelsel	4.1, 4.2
begrotingsbeleid	1.3, 3
begrotingsdiscipline	3.1
begrotingsproces	1.3, 3.1
begrotingssystematiek	4.1
bejaardenoorden	3.3
belastingstelsel	2.5
belastingverlaging	3.1, 3.3
belastingvrije sommen	1.3
beleidseffecten	4.1
beleidsintensiveringen rijksbegroting	3.2A
benzineaccijns	3.3
bereikbaarheidsscenario	1.4
beschermingsconstructies	1.5, 2.8

Betuwelijk	1.4, 2.7
bijstand	3.2B, 4.2
bodemsanering	4.2
brandstoffenaccijns	1.4, 2.7
bruto binnenlands product (BBP)	3.1, 3.2A, 3.4
budgettair beleid	1.3, 3
cao-schalen	2.6
celcapaciteit	3.2A
Centrale Archief-selectiedienst	4.2
clustergelden	3.1
CO2-uitstoot	1.4, 3.2A
collectieve inkomsten	2.5
collectieve lasten	2.5
collectieve sector	2.4
collectieve uitgaven	1.3, 2.4, 2.9
Common-Areabaten	3.2A, 3.4
concurrentie tussen aanbieders van diensten	4.1
concurrentiepositie	2.3, 2.5, 2.6, 2.9
concurrentieverstoring	2.8
conjunctureel beeld	2.1
consumptiegroei	2.1
consumptieve rente	2.5
consumptieve uitgaven	2.4
convergentiecriteria	1.2, 2.2, 3.4
criminaliteitsbestrijding	3.1, 3.2A
dak- en thuislozen	3.2A
deelnemingen; aan- en verkoop	3.2A, 3.4
deeltijdarbeid	2.6
demografische ontwikkeling	2.4
deregulering	1.1, 1.5, 2.8
dienstenmarkten	2.8
dieselaccijns	3.3
directe belastingen	2.5, 3.3
doelmatigheid overheid	4.1
doelmatigheidskengetallen	4.1, 4.2
drugsnota	3.2A
Economische Controledienst	1.5, 2.8
economische dynamiek	1.1, 2.8, 2.9
economische groei	1.1, 2.1, 2.3, 2.9
economisch herstel	2.1
economische structuur	1.1, 1.3, 2.6, 2.7
eigen bijdragen	2.4, 3.2C
eindloonregeling	2.4
EMU	1.2, 2.2
EMU-schuld	1.2, 3.1, 3.4
EMU-tekort	1.2, 1.3, 3.1, 3.4
energieverbruik	3.3
euro	2.2, 4.3
Europese Centrale Bank	2.2
Europese handelspartners	2.3
Europese integratie	2.2
Europese Unie; afdrachten	3.2A
evaluatie-onderzoek	4.1, 4.2
exportinstrumentarium	4.2
farmacie	3.2C

FES	3.2.A
financieel-economisch beleid	2
financieel management	4
financiële informatievoorziening	4.3
financiële vernieuwing	4.1, 4.2
financieringstekort	1.3, 2.2, 3.1, 3.4
fiscaal beleid	1.3, 2.5, 2.7
fiscale constructies	1.3
fiscale faciliteiten	1.3
fiscale vestigingsfactoren	2.5
fusies	1.5
fysieke infrastructuur	2.7
fysiotherapie	3.2C
geïntegreerd middelenbeheer	4.2
Gemeente- en Provinciefonds	3.2A
gemengde kosten; aftrek vennootschapsbelasting	3.3
gezondheidszorg	1.5, 2.4
glastuinbouw	3.2A
goederenmarkten	2.8
Hogesnelheidslijn	1.4, 2.7
huurwaardeforfait	1.3, 3.3
inactieven/actieven	1.6, 3.2B
inbesteden	4.2
indirecte belastingen	1.4, 2.5
individuele huursubsidie	3.2A
inflatie	2.2
informatietechnologie	3.2A
infrastructuur	1.1, 1.4, 2.9
inkomensoverdrachten	2.4
inkomsten uit vermogen	2.5
inkomstenbelasting	2.5
inkomstenbelasting; tarief eerste en tweede schijf	3.3
inspraakprocedures	2.7
interdepartementale beleidsonderzoeken	4.1, 4.2
intermodaal transport	1.4
internationaal perspectief	2.3
internationale concurrentie	2.5
internationale samenwerking	3.2A
intertemporele compensatie	3.2A
jeugdbescherming	3.2A
kapitaaldienst	4.1, 4.2
kapitaalinkomensquote	2.3
kapitaalinkomsten	2.3, 2.5
kapitaalmarkten	1.5, 2.8
kengetallen	4.1, 4.2
kennisinfrastructuur	2.7
kinderopvang	3.2A
kleinverbruikersheffing	3.3
koppeling sociale uitkeringen	3.1, 3.2B
Korps Landelijke Politiediensten	4.2
kosten van output	4.1
kwaliteitsbeleid; onderwijs	3.2A
lagere overheden; schulden	3.4

langdurig werklozen	2.6
lastenverlichting	2.3, 2.9, 3.1, 3.3
lastenverschuiving	2.5
leerlingwezen	2.6, 3.3
loon- en prijsbijstelling	3.2A
loondifferentiatie	2.6
loonkostenfaciliteit	3.3
LPG-accijns	3.3
marktwerking	1.1, 1.5, 2.6, 2.8, 4.1
MDW-operatie (marktwerking, deregulering en wetgevingskwaliteit)	1.5, 2.8
mededingingsbeleid	1.5, 2.8
microlastenontwikkeling	1.3, 2.5, 3.3
middelgrote en grote bedrijven	3.3
middelloonregeling	2.4
midden- en kleinbedrijf	2.5
milieubeleid	1.3, 1.4, 2.5
milieudruk	2.9
milieuvergunningen	2.8
minimumloon	2.6
ministeriële verantwoordelijkheid	4.2
mobiliteitsproblemen	2.7
monetair beleid	2.2
monitoring	3.2A
motorbrandstofaccijnzen	3.3
motorrijtuigenbelasting	1.3, 2.7, 3.3
Nationaal Forum voor de introductie van de euro	2.2, 4.3
natuurbeheer	4.2
Nederlandse Kartel Autoriteit	1.5
normhuurcompensatie	3.2A
ombuigingsmaatregelen	1.3, 3.1
ondernemersbegrip	2.5
onderwijs	3.1, 3.2A
Openbaar Ministerie	2.8, 3.2A
openbaar vervoer	2.7
ordeningswetgeving	2.8
oudedagsreserve	2.5
outputbegrotingen	4.2
overheidsinvesteringen	2.4
overheidsschuld	1.6
overheidsschuldquote	1.3, 3.4
overheidsuitgaven; rijksbegroting in enge zin	3.2A
PEMBA	2.6, 3.2B
pensioenen	2.4
politie	3.2A
premedifferentiatie	1.5, 2.6
premietarief; eerste schijf	3.3
prijsbeleid mobiliteit	2.7
prijsstabiliteit	2.3
principal-agenttheorie	4.2
procesmonopolie	2.8
productiviteit	2.6
productmarkten	1.5
ramingskengetallen	4.1, 4.2

Randstad	1.4, 2.7
rechterlijke organisatie	3.2A
reclassering	3.2A
regulerende energieheffing	2.5
rente	2.1, 2.2
rente-uitgaven	2.4, 3.2A
rijksdienst; bedrijfseconomisch handelen	4.1
Rijksgebouwendienst	4.2
Rijkswaterstaat	4.2
rijtijdenbesluit	2.8
risicodragend kapitaal	2.8
ruimtelijke inrichting	2.7
ruimtelijke-economische structuur	1.4
Samenwerking financiële informatievoorziening	4.3
schatkistsaldo	2.2, 3.4
Schiphol	2.7
schuldquote	3.4
sociale fondsen	3.1, 3.3, 3.4
sociale premies	3.3
sociale uitkeringen	1.1, 2.6, 3.1
sociale zekerheid	1.5, 2.6, 3.2B
socialezekerheidsstelsel	1.1
specialisten	2.4, 3.2C
speur- en ontwikkelingswerk	1.3
spoorwegennet	2.7
stabiliteitspact	2.2
stads- en streekvervoer	4.2
Stichting Toezicht Effectenverkeer	1.5, 2.8
studiefinanciering	4.2
tabaksaccijns	1.3, 3.3
tandheelkundige specialisten	3.2C
taxivervoer	2.8
tekortreductie	2.9, 3.1
telecommunicatie	1.5
telecommunicatiemarkt	2.8
terugsluizen van belastingen	2.5, 3.3
thuiszorg	3.2C
trendmatig begrotingsbeleid	1.3, 3.1
uitgavendiscipline	1.3, 3.1
uitgavenprioriteiten sociale zekerheid	3.2B
uitvoeringsstructuur zorg	3.2C
variabilisatie mobiliteit	1.4, 2.7
vennootschapsbelasting	3.3
vennootschapsbelasting; grondslag	2.5
vergrijzing	2.4, 2.9
verkeerstoezicht	4.2
vermogensbelasting	1.3, 2.5
vermogensoverdrachten	2.4
verzelfstandiging	4.2
vestigingswet	2.8
volksgezondheid	1.3
volkshuisvesting	3.2A
voorwetenschap; misbruik	1.5, 2.8
vrijheidsstraffen; substitutie door taakstraffen	4.2

WAO-premie	2.6
wegenonderhoud	1.4
werken voor derden	4.2
werkgelegenheid	1.1, 2.5, 2.6, 2.9
werkloosheidsregelingen	3.2B
Wet Beperking Inkomensgevolgen	
Arbeidsongeschiktheidscriteria	3.2B
Wet Bevordering Speur- en ontwikkelingswerk	3.3
Wet Geneesmiddelen	3.2C
Wet Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen	3.2B
Wet Toezicht Effectenverkeer 1995	1.5, 2.8
Wet Toegang Ziektekostenverzekering	2.4
Wet Uitbreiding Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte	3.2B
Wet Waardering Onroerende Zaken	1.3, 3.3
wetgevingskwaliteit	1.5, 2.8
wig	1.6, 2.6
winkelsluitingswet	2.8
wisselkoersarrangement	2.2
woningbouw	2.7
woon-werkverkeer	2.7
zelfstandige bestuursorganen	4.2
ZFW-franchise	3.2B
ziekenfondsen	2.4
Ziekenfondswet	2.4
ziekenhuizen	3.2C
Ziektewet	1.5, 2.6, 3.2B
zorgsector	3.2C
zorguitgaven	2.4
zwaailichtensector	3.2A